

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΛΕΜΜΥΔΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΟΜΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΛΟΓΙΚΗΣ

***

J. -P. MIGNE

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	6
ΚΕΦΑΛ. Α΄.	
Περὶ ὄρου.	8
ΚΕΦΑΛ. Β΄.	
Περὶ διαιρέσεως.	13
ΚΕΦΑΛ. Γ΄.	
Περὶ πείρας, ἐμπειρίας, τέχνης, καὶ ἐπιστήμης· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς.	17
ΚΕΦΑΛ. Δ΄.	
Τίνες οἱ τῆς φιλοσοφίας ὀρισμοί.	22
ΚΕΦΑΛ. Ε΄.	
Περὶ ἐπινοίας.	24
ΚΕΦΑΛ. Σ΄.	
Περὶ αἰρέσεως.	25
ΚΕΦΑΛ. Ζ΄.	
Τίς ἡ τῆς φιλοσοφίας διαίρεσις.	27
ΚΕΦΑΛ. Η΄.	
Περὶ συνωνύμων, ἑτερονύμων, καὶ ἐτέρων, ὁμωνύμων τε καὶ πολυωνύμων, καὶ παρωνύμων.	31
ΚΕΦΑΛ. Θ΄.	
Περὶ τῶν πέντε φωνῶν.	35
ΚΕΦΑΛ. Ι΄.	
Περὶ γένους καὶ εἶδους, ἐν ᾧ καὶ περὶ σχέσεως.	39
ΚΕΦΑΛ. ΙΑ΄.	

Περὶ γένους καὶ εἴδους· ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀτόμων.	43
ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄.	
Περὶ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος.	46
ΚΕΦΑΛ. ΙΓ΄.	
Περὶ ἰδίου, ἐν ᾧ καὶ περὶ κοινοῦ.	51
ΚΕΦΑΛ. ΙΔ΄.	
Περὶ τῶν κατηγοριῶν.	53
ΚΕΦΑΛ. ΙΕ΄.	
Ἔτι περὶ κατηγοριῶν.	56
ΚΕΦΑΛ. ΙΣ΄.	
Περὶ τῶν κατηγορουμένων· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ ἕν τι.	61
ΚΕΦΑΛ. ΙΖ΄.	
Περὶ ἑνὸς, ταυτοῦ καὶ ἑτέρου· ἐν ᾧ καὶ περὶ ὑποστάσεως.	65
ΚΕΦΑΛ. ΙΗ΄.	
Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ περὶ τοῦ ἅμα.	68
ΚΕΦΑΛ. ΙΘ΄.	
Περὶ οὐσίας.	70
ΚΕΦΑΛ. Κ΄.	
Ἔτι περὶ οὐσίας.	73
ΚΕΦΑΛ. ΚΑ΄.	
Περὶ ποσοῦ, ἐν ᾧ καὶ περὶ κινήσεως.	79
ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.	
Περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος.	84
ΚΕΦΑΛ. ΚΓ΄.	
Περὶ τῶν πρὸς τι.	89

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ΄.	
Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν καὶ ἔχειν.	93
ΚΕΦΑΛ. ΚΕ΄.	
Περὶ τῶν ἀντικειμένων.	96
ΚΕΦΑΛ. ΚΣΤ΄.	
Περὶ ὀνόματος καὶ ῥήματος.	101
ΚΕΦΑΛ. ΚΖ΄.	
Περὶ λόγου καὶ προτάσεων.	106
ΚΕΦΑΛ. ΚΗ΄.	
Περὶ τῶν ἐν ταῖς προτάσεσι θεωρουμένων ὑλῶν καὶ περὶ προσδιορισμοῦ.	110
ΚΕΦΑΛ. ΚΘ΄.	
Περὶ ἀπροσδιορίστων προτάσεων.	116
ΚΕΦΑΛ. Λ΄.	
Περὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως.	119
ΚΕΦΑΛ. ΛΑ΄.	
Περὶ συλλογισμοῦ καὶ ἀντιστροφῆς.	124
ΚΕΦΑΛ. ΛΒ΄.	
Περὶ τῶν τριῶν σχημάτων.	129
ΚΕΦΑΛ. ΛΓ΄.	
Περὶ τοῦ πρώτου σχήματος.	132
ΚΕΦΑΛ. ΛΔ΄.	
Περὶ τοῦ δευτέρου σχήματος καὶ τρίτου.	134
ΚΕΦΑΛ. ΛΕ΄.	
Περὶ τῆς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σχήματος ἀναγωγῆς εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα, καὶ περὶ τῆς εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγῆς.	136

ΚΕΦΑΛ. ΛΣ΄.

Περὶ τῶν ὑποθετικῶν συλλογισμῶν. _____ 142

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ΄.

Περὶ τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων. _____ 146

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ΄.

Περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς λέξεως σοφισμάτων. _____ 149

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ΄.

Περὶ ἐλέγχου, καὶ ὅτι πάντες οἱ παραλογισμοὶ εἰς τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄνοιαν ἀνάγονται.
_____ 153

ΚΕΦΑΛ. Μ΄.

Περὶ προτάσεων καὶ συλλογισμῶν. _____ 157

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Ἐπειδήπερ ἡ λογικὴ ἐπιστῆμη πρὸς τὴν ἱερὰν Γραφὴν καὶ πάντας τοὺς τῆς ἀληθείας λόγους οὐκ ὀλίγον φέρει τὸ χρήσιμον· δέον ἐκρίναμεν τοῖς τοῦ λόγου φοιτηταῖς τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀληθείας μύσταις μικροὺς τινὰς ἐν ταύτῃ τῇ λογικῇ λιπεῖν ἡμετέρους ὑπομνηματισμοὺς, οὓς αἰτησαμένῳ βασιλεῖ, νέοι ἔτι ὄντες καὶ πρὸς φιλοσοφίαν εἰσαγωγικοὶ καὶ ἀνεπιστήμονες (ὅποιοι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ τῆς συντρόφου ῥαθυμίας καὶ ῥυπαρίας διεμείναμεν) ἐκδεδώκαμεν, οὕτω προοιμιασάμενοι.

β'. Βασιλείας καὶ φιλοσοφίας πολὺ τὸ συγγενές τε καὶ ὁμοιότροπον. Καὶ ἄμφω γὰρ τὸ μεγαλεῖον τῆς θεαρχίας ἐξεικονίζουσι, καὶ τὸν ἴσον προτίθενται σκοπὸν ἑαυταῖς· ἡ μὲν τῶν ἀξίων ὑπερέχουσα, καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐπιτάττουσα· ἡ δὲ τῶν τεχνῶν ἐξάρχουσα καὶ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ νομοθετοῦσα ταύταις ἀπάσαις, καὶ καλουμένη διὰ ταῦτα τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστῆμη ἐπιστημῶν· ὥσπερ ἡ βασιλεία τῶν ἀξίων ἀξία καὶ ὑπεροχὴ τῶν ὑπεροχῶν.

γ'. Βασιλείας οὖν καὶ φιλοσοφίας συνελθουσῶν τέλειον τὸ κατ' εἰκόνα θεῖαν χαρακτηρίζεται καὶ ἀνευδές, ὡς ἐξὸν ἀνθρώπῳ, τὸ ἀρχικὸν ἀποδεικνύται· κἀντεῦθεν εὐζωΐα καὶ εὐπραγία τοῖς ἀρχομένοις πολλή· καθὼς που καὶ τις μέγας φιλόσοφος ἐγνωμάτευσεν ἄριστα, τότε τοὺς ὑπηκόους εὖ ἔχειν ἀποφηνάμενος, ὅτε βασιλεύει φιλόσοφος, ἢ φιλοσοφεῖ βασιλεύς.

δ'. Καὶ ἴν' εἶπω συντόμως τὸ πᾶν, οὐκ ἄλλο τι ἐστὶ τὸ βασιλεύειν ἐπιστημονικῶς ἢ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας αὐτὸ τὸ ἀκρότατον. Ἐν αὐτῷ γὰρ ἅπαν τὸ νομοθετικόν τε καὶ δικαστικόν. Εἰ δὲ τοῦτο, μετὰ τοῦ θεωρητικοῦ τε καὶ λογικοῦ καὶ ἐν πράγμασι καὶ δόγμασι βασιλικῶς ἐπιστατήσῃ ὁ βασιλεύς· καὶ τὸ προνοητικὸν καὶ διακυβερνητικὸν καὶ ὅλως τὸ παιδευτικὸν ἐνδείξεταί πανταχοῦ, καὶ θεὸς τις ἄλλος ἐπὶ γῆς εὐρεθήσεται, μετὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως ἀκωλύτως τῶν καταδεεστέρων ἐπιμελούμενος.

ε'. Ταῦτ' οὖν ὁ ἐμὸς αὐτοκράτωρ εἰδὼς, ὅτι πολλὴν περὶ φιλοσοφίαν εἰσάγει σπουδὴν, τοῖς φυσικοῖς πλεονεκτήμασι τὴν περὶ τὰ κάλλιστα μελέτην ἐπισυνάπτων, ἐξ ὧν ὁμοῦ πέφυκεν ἐντελῶς κατορθοῦσθαι πᾶν ἔργον τίμιον.

ς'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς μικροὺς μικρὰν τινα καὶ πρόχειρον αὐτῷ συνεισηνεγκεῖν τοῦ σπουδάσματος ἐκέλευσεν ἀφορμὴν, ἀποπληροῦντες τὴν κέλευσιν τοὺς

ὑποταγμένους εἰσαγωγούς ἐν φιλοσοφίᾳ κατ' ἐπιτομὴν συνετάξαμεν ὀλίγους ὑπομνηματισμούς.

ζ'. Ὅθεν εἴ τις τῶν ἐπιστημόνων τὸ παρὸν ἐπέρχοιτο συνταγμάτιον μὴ πρὸς τὸ τῆς ὑπομνηματίσεως ἀμεθόδευτον· καὶ τὸ τῶν ἐπιστασιῶν ἀκατευστόχητον ἀφορῶν ὀργιζέσθω. Καὶ γὰρ ὃ δέδοται, τοῦτο καὶ εἴρηται καὶ ὡς δέδοται. Ὁ δὲ ἢ σύνοικος ἀμέλεια καὶ ἢ ἀκαθαρσία φθάσαι κεκωλύκασιν ἡμᾶς, ἐκ τῆς πλουτοδότιδος φιλοσοφίας εἰσφερέτω παρ' ἑαυτοῦ ὁ ἡξιωμένος λαβεῖν, τῆς τε ἀνεπιστημοσύνης συγγινωσκέτω ἡμῖν.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ ὄρου.

α'. Ὅρος λέγεται μὲν καὶ τὸ ὀροθέσιον· λέγεται δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πράγματος καὶ τὸ τέλος αὐτό. Οὕτω γὰρ τὸ πᾶν τὸ πεπερασμένον ὠρισμένον καλεῖται, καθὸ πεπέρασται. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον καὶ Ἀριστοτέλης ὄρον ἐκάλεσεν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Οἷον ἔστω πρότασις, Βασιλεὺς φιλοσοφεῖ· ὄροι τῆς προτάσεως ταύτης εἰσὶ, τὸ βασιλεὺς, καὶ τὸ φιλοσοφεῖ. Εἰς ταῦτα γὰρ ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὥσπερ εἰς τελευταῖα πέρατα, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν περαιτέρω προελθεῖν τὴν ἀνάλυσιν. Ὡσπερ γὰρ ἀρχαὶ ταῦτα τῆς ἐν προτάσει συνθέσεως, οὕτω καὶ τέλη τυγχάνει τῆς ἀναλύσεως. Καὶ ἡ ἀρχὴ δὲ καὶ τὸ τέλος πέρατα λέγονται. Πέρας γὰρ ἐστὶ τὸ κατάντημα. Ὅθεν τοῖς μὲν ἐκ τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ τέλος ἰοῦσι τὸ τέλος πέρας εὐρίσκεται, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τέλους πρὸς τὴν ἀρχὴν ἢ ἀρχή. Καὶ ἄμφω δὲ τὰ πέρατα, διὰ τὸ κατ'αὐτὰ ὠρίσθαι τὸ πρᾶγμα, ὄροι κατονομάζονται. Λέγεται ὄρος καὶ στάσις ῥητορικὴ, καὶ κεφάλαιον τῆς στάσει ὁμωνυμοῦν, καὶ δογμάτων περίληψις. Καὶ πᾶς λόγος κεφαλαϊώδης καὶ εὐσύνοπτος ὄρος καλεῖται. Τάττεται δὲ ὄρος καὶ τὸ ὀρίζειν καὶ ἐπὶ ἀσφαλείας καὶ βεβαιώσεως.

β'. Ἐπι δὲ παρὰ ταῦτα λέγεται ὄρος καὶ ὀρισμὸς ὁ ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν, ἢ τῶν ἀναλογούντων αὐτοῖς συγκείμενος λόγος καὶ σημαίνων οὐσίαν πράγματος ἐν ὀλίγῳ· περὶ οὗ νῦν πρόκειται λέγειν ἡμᾶς. Σημαίνει μὲν γὰρ καὶ τὸ ὄνομα πράγματος οὐσίαν, ἀλλὰ σκιδωδῶς· ὁ δὲ ὀρισμὸς φανερώς· ὃν καὶ ἀποδιδοῦσιν οὕτως.

γ'. Ὅρος ἐστὶ λόγος σύντομος, δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. Τὸ μὲν οὖν λόγος ὡς γένος εἴληπται· τὸ δὲ σύντομος, καὶ τὸ δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ὡς διαφοραὶ συστατικά.

δ'. Λόγος τοίνυν εἴρηται ὁ ὀρισμὸς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ὀνόματος· ὅτι τὸ μὲν ὄνομα κἂν ὅπως οὖν σημαίνει φύσιν πράγματος καὶ αὐτὸ, ἀλλ' οὖν ἐκ μιᾶς συνέστηκε λέξεως· ὁ δὲ λόγος ἐκ δύο λέξεων τὸ ἐλάχιστον.

ε'. Σύντομος δὲ, διὰ τε τοὺς ἄλλους μακροὺς καὶ τοὺς διεξοδικῶς περὶ φύσεως πραγμάτων διαλαμβάνοντας.

ζ'. Ἐπεὶ δὲ εἰσι λόγοι σύντομοι καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι ὀρισμοί, φύσιν πράγματος μὴ δηλοῦντες, οἷα καὶ τὰ ἀποφθέγματα· τὸ, Γνωθὶ σαυτὸν, τὸ, Μηδὲν ἄγαν, καὶ τὰ τοιαῦτα· διὰ τοῦτο προσετέθη τὸ δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος.

ζ'. Ἀρετὴ δὲ τοῦ ὀρισμοῦ ἐστὶ τὸ ἀντιστρέφειν πρὸς τὸ ὀριστὸν, οἷον ὡς ἐν ὑποδείγματι· τὸν ἄνθρωπον ὀρίζονται ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Καὶ ζῶον μὲν λέγουσιν αὐτὸν χωρίζοντες ἀπὸ τε τῶν ἀψύχων, καὶ ἀπὸ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζωοφύτων. Ἐπεὶ δὲ τὸ ζῶον γένος ἐστὶ τῶν λογικῶν τε ζώων τε καὶ ἀλόγων, διὰ τοῦτο προστιθέασι καὶ τὸ λογικόν, διυστῶντες τὸν ἄνθρωπον τῶν ἀλόγων ζώων. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους ζῶα, λέγουσι λογικά, πρὸς δὲ καὶ τὰ οὐράνια σώματα, ζῶα λογικά τερατεύονται· διὰ τοῦτο προστιθέασι καὶ τὸ θνητὸν, ἀπὸ τῶν εἰρημένων τὸν ἄνθρωπον διαστέλλοντες. Ἀλλὰ καὶ νύμφας μακροίωνα εἶναι μυθεύονται ζῶα λογικά καὶ μακρόβια, ὅμως μέντοι θνητὰ, ἐκ φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἐκ μαθήσεως γινώσκοντα τοὺς τεχνικούς τε λόγους τοὺς ἐπιστημονικούς. Τούτων οὖν ἀφιστῶντες τὸν ἄνθρωπον προστιθέασι τῷ ὄρω αὐτοῦ καὶ τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἔστιν οὖν οὗτος ὁ ὅρος ἐκ γένους μὲν τοῦ ζώου, ἐκ δὲ συστατικῶν διαφορῶν τοῦ τε λογικοῦ καὶ τοῦ θνητοῦ· καὶ τὸ νοῦ τε καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἴδιον ὄν τοῦ ἀνθρώπου· συστατικῇ ἔοικε διαφορᾷ διὰ τὸ οὐσιωδῶς προσεῖναι αὐτῷ. Εἰσὶ γὰρ καὶ οὐσιώδη ἴδια, ἃ τινες διαφορὰς μονοειδεῖς ὀνομάζουσιν. Ἀντιστρέφει τοίνυν ὁ δηλωθεὶς ὀρισμὸς πρὸς τὸ ὀριστὸν. Καὶ γὰρ εἴ τι ἄνθρωπος, τοῦτο ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, καὶ εἴ τι ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, τοῦτο ἄνθρωπός ἐστιν. Ἀρετὴ μὲν οὖν τοῦ ὀρισμοῦ τὸ ἀντιστρέφειν πρὸς τὸ ὀριστὸν· κακία δὲ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν.

η'. Γίνεται δὲ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν ἢ διὰ προσθήκην λέξεων, ἢ δι' ἀφαίρεσιν. Καὶ ὁ μὲν τῶν λέξεων πλεονασμὸς ἔλλειψιν τῶν πραγμάτων ἐργάζεται, ἢ δὲ ἔλλειψις τῶν λέξεων τῶν πραγμάτων πλεονασμόν. Καὶ οὕτως ἀμφοτέρωθεν ἔκ τε τοῦ πλεονασμοῦ καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀτελής ὁ ὅρος ἐστίν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ὀρισμοῦ πλεονάσας τις ταῖς λέξεσιν ἐρεῖ. Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· γραμματικόν· ἔλλειψιν τῶν πραγμάτων ἐποίησεν. Οὐ πάντας γὰρ τοὺς ἀνθρώπους τῷ ὄρω ἐμπεριέλαβεν, ἀλλὰ μόνους τοὺς γραμματικούς. Καὶ εἴ τι μὲν ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν γραμματικόν, τοῦτο καὶ ἄνθρωπος. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἀντιστρέφει· οὐδὲ γὰρ εἴ τι ἄνθρωπος, τοῦτο ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ

καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν γραμματικόν. Εἰ δέ γε πάλιν ἐλλείψας ταῖς λέξεσιν εἴποι τις, Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικὸν θνητὸν, ἐπλεόνασε κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἄθλον τοῖς πράγμασι. Καὶ ἄς γάρ οὗτος νύμφας εἰσάγει μακραίωνας, τοῖς ἀνθρώποις συμπεριέλαβε. Καὶ εἴ τι μὲν ἄνθρωπος, τοῦτο ζῶον λογικὸν θνητὸν, οὐκ εἴ τι δὲ ζῶον λογικὸν θνητὸν, τοῦτο ἤδη καὶ ἄνθρωπος.

θ'. Ἰστέον δὲ ὅτι ἐκείνη ἢ προσθήκη τὴν τοῦ ὅρου κωλύει ἀντιστροφὴν, ἢ προστιθεῖσα αὐτῷ ἃ μὴ θεωροῦνται ἐν πᾶσι τοῖς ὀριστοῖς. Ἐπεὶ τοί γε καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμοις θεωρουμένων συμβεβηκότων προσθήκη, τὴν ἀντιστροφὴν οὐ κωλύει· περιττολογίαν δὲ μόνην ἐμποιεῖ, κάντεῦθεν τὴν συντομίαν τοῦ ὅρου περιαιρεῖ. Καὶ γὰρ εἴ τις τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὄρφ τὸ γελαστικὸν προσθήσει καὶ τὸ ὀρθοπεριπατητικόν, οὐ παραβλάψει τὴν ἀντιστροφὴν οὐδαμῶς. Εἴ τι γὰρ ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν γελαστικὸν ὀρθοπεριπατητικόν, τοῦτο ἄνθρωπος· καὶ εἴ τι ἄνθρωπος, τοῦτο ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν. Παραλαμβάνονται δὲ τὰ ἴδια καὶ τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα εἰς τοὺς ὑπογραφικοὺς ὀρισμούς.

ι'. Διαφέρει δὲ ὁ κυρίως ὀρισμὸς τοῦ ὑπογραφικοῦ ὀρισμοῦ· ὅτι ὁ μὲν κυρίως ὀρισμὸς ἐκ γένους σύγκειται καὶ διαφορῶν τῶν ὄλων οὐσιωδῶν· ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ἐκ γένους καὶ διαφορῶν, τινῶν μὲν οὐσιωδῶν, τινῶν δὲ ἐπουσιωδῶν.

ια'. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς λέγεται, ὅτι κατὰ τὴν μὲν κοινωνεῖ τῷ ὀρισμῷ, κατὰ τὰ δὲ τῇ ὑπογραφῇ. Καὶ γὰρ ἢ ὑπογραφή ἐκ τε γένους καὶ ἰδίων καὶ συμβεβηκότων ἀχωρίστων συνίσταται· ὡς ὅταν εἴποι τις, Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον, χερσὶ χρώμενον. Συνέστη γὰρ ἢ τοιαύτη ὑπογραφή ἐκ γένους τοῦ ζώου, καὶ διαφορῶν ἐπουσιωδῶν, τοῦ τε γελαστικοῦ ὅπερ ἐστὶν ἴδιον, καὶ τῶν ἄλλων, ἅπερ εἰσὶ συμβεβηκότα ἀχώριστα.

ιβ'. Ἔχει δὲ τὸ χρήσιμον ἢ ὑπογραφή, ὅταν οὐκ ἔχη τὸ πρᾶγμα οὐσιώδεις διαφοράς.

ιγ'. Χρήσιμος δὲ καὶ ὁ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς, ὅταν ἔχη μὲν τὸ πρᾶγμα οὐσιώδεις διαφοράς, οὐ μὴν ἀρκούσας εἰς τὸ ἀνελλιπῶς παραστήσαι αὐτό· ὡς ἐπὶ τοῦ ὅρου τοῦ ἵππου. Λέγομεν γὰρ, Ἴππος ἐστὶ ζῶον ἄλογον· καὶ τὸ μὲν ἄλογον οὐσιώδης διαφορὰ ἐστὶν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ὄλων ζώων χωρίσαι τὸν ἵππον οὐ δύναται, προστιθέαμεν καὶ τὸ ἴδιον, ὅπερ ἐστὶ τὸ χρεμετιστικόν. Τινὲς δὲ διὰ σαφήνειαν πλείονα καὶ τὸ τετράπουν,

ὅπερ ἐστὶν ἀχώριστον συμβεβηκὸς, προστιθέασιν, οὕτω λέγοντες· Ἴππος ἐστὶ ζῶον ἄλογον τετράπουν χρεμετιστικόν.

ιδ´. Οὐ πάντοτε δὲ ὁ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς πᾶσι χρᾶται τοῖς οὐσιώδεσι καὶ ἔκτοτε τοῖς ἐπουσιώδεσιν, ἀλλὰ καὶ μιᾷ μόνῃ πολλάκις ἀρκούμενος οὐσιώδει διαφορᾷ, τὸ λοιπὸν ἐξ ἐπουσιωδῶν συμπληροῖ.

ιε´. Διαφορῶν δὲ οὐσῶν οὐσιωδῶν ἀρκουσῶν εἰς τὸν ὀρισμὸν, τὸ παραλαμβάνειν ἐπουσιώδεις ἀτεχνίας ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ τὸ δι' ὑπογραφῆς δεικνύειν τὸ πεφυκὸς δειχθῆναι δι' ὀρισμοῦ· πλὴν εἰ μὴ πως πρὸς ἀτελεῖς τὸν λόγον ποιούμενός τις, οὐ δύναται τὸ πρᾶγμα σαφῶς αὐτοῖς ἐκ τῶν οὐσιωδῶν καὶ μόνων παραστῆσαι διαφορῶν. Τότε γὰρ καὶ διαφορὰς ἐπουσιώδεις, διὰ τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος, εἰς διασάφησιν πλείονα παραλήψεται.

ις´. Λαμβάνονται οἱ ὀρισμοὶ καὶ ἐξ ὕλης καὶ ἐξ εἶδους. Οἷον, Ἀνδριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεπονημένος ἀνδρὸς εἶδος ἐμφαίνων. Ὑλὴ μὲν οὖν ἐστὶν ὁ χαλκὸς καὶ ἀναλογεῖ τῷ γένει· τὸ δὲ ἀνδρὸς εἶδος ἐμφαίνων, εἶδος ὄν, ταῖς διαφοραῖς ἀναλογεῖ ταῖς συστατικαῖς.

ιζ´. Λαμβάνονται καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους. Ὑποκείμενον μὲν οὖν ἐστὶ, περὶ ὃ τὸ ὀριστὸν καταγίνεται· τέλος δὲ, οὗ στοχάζεται. Οἷον Ἰατρικὴ ἐστὶ τέχνη περὶ τὰ ἀνθρώπεια σώματα καταγινόμενη, ὑγείας περιποιητικὴ. Ὑποκείμενα γὰρ τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπεια σώματα· τέλος δὲ τὸ περιποιεῖσθαι αὐτοῖς τὴν ὑγίειαν καὶ ἢ παροῦσαν διαφυλάττειν, ἢ ἀποῦσαν ἀνακαλεῖσθαι.

ιη´. Λαμβάνονται καὶ ἐξ ὑποκειμένου μόνου καὶ ἐκ τέλους μόνου, ὅταν ἐκ θατέρου τούτων δυνατὸν ᾗ δηλοῦσθαι τὸ πρᾶγμα. Ἐξ ὑποκειμένου μόνου ὀρισμὸς, ὡς ὅτε λέγει τις, Ὑαλουργικὴ ἐστὶ τέχνη καταγινόμενη περὶ τὴν ὕαλον· ἐκ δὲ τοῦ τέλους μόνου, ὡς τὸ, Μαγειρικὴ ἐστὶ τέχνη ἐδεσμάτων κατασκευαστικὴ.

ιθ´. Θεωροῦνται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ὀρισμοῖς τὰ γένεσιν ἀναλογοῦντα καὶ διαφοραῖς ταῖς συστατικαῖς· ὥσπερ κὰν τοῖς προσεχῶς εἰρημένους ἢ τέχνη μὲν ὡς γένος ἐστίν, ὡς διαφοραὶ δὲ συστατικαὶ τὰ λοιπά.

κ'. Τὴν κλήσιν δ' ἔχουσιν οἱ ὀρίσμοι ἐκ μεταφοῶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσίῳν· ὡς γὰρ δι' ἐκείνων χωρίζεται τὰ χωρία ἀπ' ἀλλήλων, οὕτω καὶ διὰ τῶν ὀρίσμων ἀπ' ἀλλήλων τὰ πράγματα διακρίνεται.

κα'. Λέγονται δὲ καὶ ὀρίσμοι καὶ ὄροι διὰ τε τὸ περιορίζειν καὶ περικλείειν, καὶ οὕτω διαχωρίζειν ἐξ ἀλλήλων τὰ ὀρίστα, καὶ διὰ τὸ εὐόρατα καὶ εὐσύνοπτα καὶ σαφῆ ποιεῖν τὰ πράγματα. Δηλοῦσι μὲν γὰρ καὶ τὰ ὀνόματα φύσεις πραγμάτων, ὡς ἔφημεν. Διὸ καὶ τινες ὄρους συνεσταλμένους ταῦτα κεκλήσασι, ὥσπερ οὖν ὀνόματα ἐξηπλωμένα τοὺς ὀρίσμούς· πλὴν ὁ δηλοῦσι τὰ ὀνόματα, σκοτεινῶς τε καὶ ἀσαφῶς καὶ ἀδιακρίτως δηλοῦν πεφύκασι· οἱ δὲ ὄροι καθαρῶς καὶ σαφῶς καὶ διακεκριμένως, διὰ τὸ χρῆσθαι διαφοραῖς καὶ ταύταις οὐσιώδεσι, τουτέστιν οὐσίας καὶ φύσεις πραγμάτων δυναμέναις ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίζειν.

κβ'. Ἡ δὲ ὑπογραφή ταύτης τῆς κλήσεως ἔτυχε διὰ τὸ εἰκέναι σκιαγραφία. Τελεία μὲν γὰρ γραφῆ ὁ ὄρος εἰκε, δηλῶν αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Ἡ δ' ὑπογραφή σκιαγραφίαν μιμεῖται τινα. Τὰ γὰρ περὶ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος διαλαμβάνουσα δίδωσιν ἐκ τούτων εἰκάζειν τὸ πρᾶγμα. Ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρίσμος οὐτε σκιαγραφία εἰκεν, οὐτ' αὖ ἐντελογραφία, ἀλλὰ μεσότητί τι. Προσεγγίζει δὲ μᾶλλον εἴτε τῷ ὀρίσμῳ, εἴτε τῇ ὑπογραφῇ, κατὰ τὰς οὐσιώδεις ἢ ἐπουσιώδεις διαφορὰς, ἐξ ὧν ὁμοῦ καὶ συνέστηκεν.

κγ'. Ἰστέον δ' ὅτι καὶ τὸ ἴδιον ἐν τοῖς ὀρίσμοις τε καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς λόγον ἔχει διαφορᾶς, οὐσιώδους μὲν τὸ καθαρῶς οὐσιώδες, ὃ καὶ διαφορὰν μονοειδῆ καλοῦσιν, ὡς εἴπομεν, ὡς μὴ κατὰ πλειόνων εἰδῶν λεγόμενον, οἷον ἐν ἀνθρώπῳ τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· ἐπουσιώδους δὲ διαφορᾶς λόγον ἔχει τὸ λοιπὸν ἴδιον· οἷον ἐν ἀνθρώπῳ τὸ γελαστικόν, ἐν ἵππῳ τὸ χρεμετιστικόν, καὶ ἐν κυνὶ τὸ ὑλακτικόν. Ὅπερ ἴδιον κἂν ἐπουσιῶδες εἴη, πλὴν ἀλλὰ συμβεβηκότες παντὸς προτιμότερον, ὅσῳ καὶ εἶδος ὄλων χαρακτηρίζειν δύναται πλέον ἢ ἅπαν συμβεβηκός.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ διαιρέσεως.

α'. Πᾶν πρᾶγμα ἢ διαιρετόν ἐστιν ἢ ἀδιαίτερον. Τὸ δὲ διαιρετόν ἢ καθ'αὐτὸ διαιρεῖται, ἢ κατὰ συμβεβηκός. Καὶ τὸ μὲν καθ'αὐτὸ διαρούμενον ἢ ὡς πρᾶγμα διαιρεῖται ἢ ὡς φωνή. Καὶ εἰ μὲν ὡς πρᾶγμα, γίνεται ἀπὸ γένους εἰς εἶδη διαίρεσις, καὶ ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα, καὶ ἀπὸ ὅλων εἰς μέρη, καὶ ἀφ'ένος καὶ πρὸς ἓν. Ταῦτα γὰρ ὡς πράγματα διαιροῦνται. Εἰ δὲ ὡς φωνή, γίνεται ἢ διαίρεσις ἀπὸ ὁμωνύμου φωνῆς εἰς διάφορα σημαίνόμενα. Τὸ μὲν οὖν καθ'αὐτὸ διαρούμενον, τοιαύτην ἐπιδέχεται τὴν διαίρεσιν· τὸ δὲ κατὰ συμβεβηκός ἢ ὡς ἀπὸ οὐσίας εἰς συμβεβηκότα ἔχει τὴν διαίρεσιν, ἢ ὡς ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς οὐσίας, ἢ ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς συμβεβηκότα. Ταῦτα γὰρ πάντα κατὰ συμβεβηκός εἰσιν.

β'. Ἐντεῦθεν τοίνυν φαίνονται τρόποι διαιρετικοὶ ὀκτώ·

γ'. Ὁ ἀπὸ γένους εἰς εἶδη· οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον.

δ'. Ὁ ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα, οἷον ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον, καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους.

ε'. Ὁ ἀπὸ ὅλων εἰς μέρη, ὁμοιομερῆ τε καὶ ἀνομοιομερῆ. Καὶ ὁμοιομερῆ μὲν λέγονται τὰ δεχόμενα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ ὅλου τε καὶ ἀλλήλων· ὡς ὅταν τέμωμεν τὴν σάρκα εἰς πολλὰς σάρκας. Καὶ γὰρ ἕκαστον τῶν μερῶν σὰρξ λέγεται, καὶ τὸν ὄρισμόν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται. Αἷμα γὰρ ἐστὶ πεπηγὸς ὑπὸ φύσεως. Ἀνομοιομερῆ δὲ εἰσι τὰ μήτε ὀνόματος μήτε ὀρισμοῦ κοινωνοῦντα ἢ τῷ ὅλῳ, ἢ ἀλλήλοις· ὡς ὅταν διέλωμεν τὸν Πέτρον εἰς κεφαλὴν, χεῖρας καὶ πόδας· οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτων, οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὸν ὄρισμόν ἐπιδέχεται τοῦ ὅλου ἢ τῶν λοιπῶν μερῶν.

ς'. Ὁ ἀφ'ένος καὶ πρὸς ἓν· ἀφ'ένος μὲν, ὡς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς, ἰατρικὸν βιβλίον, ἰατρικὸν ἐργαλεῖον. Ταῦτα γὰρ ἀφ'ένος εἰσιν, ἐπεὶ ἀπὸ μιᾶς τῆς ἰατρικῆς ὀνομάσθησαν· πρὸς ἓν δὲ ὡς ὑγιεινὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρῶμα. Πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν ὑγίειαν.

ζ'. Ὁ ἀπὸ ὁμωνύμου φωνῆς εἰς διάφορα σημαίνόμενα, εἴτε ὅλα εἴτε μέρη· ὅλα μὲν ὡς ὅταν ἢ κύων φωνὴ διαιρῆται εἰς τε τὸν ἀστρῶον κύνα, τὸν χερσαῖον καὶ τὸν

θαλάσσιον· ταῦτα γὰρ ὅλα εἰσὶ. Μέρη δὲ ὡς ὅταν τὸ τῆς γλώττης ὄνομα φέρηται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος, τοῦ ἄκρου τοῦ αὐλοῦ, καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζώων· ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ οὐχ ὅλα.

η'. Ὁ ἀπὸ οὐσίας εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπωμεν· Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοὶ, οἱ δὲ μέλανες.

θ'. Ὁ ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς οὐσίας, ὡς Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα.

ι'. Ὁ ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς συμβεβηκότα, οἶον, Τῶν λευκῶν τὰ μὲν θερμὰ, τὰ δὲ ψυχρὰ· θερμὰ μὲν ὡς ἐπὶ τῆς ἀσβέστου, ψυχρὰ δὲ ὡς ἐπὶ τῆς χιόνος.

ια'. Ἰστέον δ' ὅτι κυρίως διαιρετικοὶ τρόποι τρεῖς εἰσιν· ὁ ἀπὸ γένους εἰς εἶδη, ὁ ἀπὸ ὅλων εἰς μέρη, καὶ ὁ ἀπὸ ὁμώνυμου φωνῆς εἰς διάφορα σημαίνόμενα· οἱ δὲ ἄλλοι τρόποι καταχρηστικώτερον διαιρετικοὶ ὀνομάζονται.

ιβ'. Ἀπὸ γὰρ εἰδῶν εἰς ἄτομα διαίρεσις οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀπαρίθμησις. Ἄπειρα γὰρ ὄντα τὰ ἄτομα διαιρέσει καθυποβληθῆναι οὐ δύναται.

ιγ'. Ἄλλ' οὐδὲ ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς οὐσίας γίνεται διαίρεσις. Ὁ γὰρ λέγων, ὅτι τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα, ὡς ἀπὸ σωμάτων ἐπιδεδεγμένων λευκότητα ποιεῖται τὴν διαίρεσιν, ἅτινα οὐσῖαι εἰσίν. Οὐδὲ γὰρ δύναται τὸ συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας διαιρεθῆναι, ὅτι τὸ διαιρούμενον ὡς πρᾶγμα εἰς ὅμοια θέλει διαιεῖσθαι, οὐ μὴν εἰς ἀνόμοια.

ιδ'. Οὔτε δὲ ἀπὸ οὐσίας εἰς συμβεβηκότα γίνεται διαίρεσις. Τὸ γὰρ λέγειν ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοὶ, οἱ δὲ μέλανες, οὐκ ἔστι διαίρεσις ἀπὸ οὐσίας εἰς συμβεβηκότα, ἀλλὰ ἀπὸ οὐσίας εἰς οὐσίας πάλιν ἐχούσας συμβεβηκότα. Εἰς ἀνθρώπους γὰρ μέλανας καὶ λευκοὺς ἐγένετο ἡ διαίρεσις, οἵτινες οὐσῖαι εἰσιν.

ιε'. Ἄλλ' οὐδ' ἀπὸ συμβεβηκόντων εἰς συμβεβηκότα γίνεται διαίρεσις. Ἡ γὰρ ἀπὸ γένους εἰς εἶδη ἔστιν ἡ τοιαύτη διαίρεσις· ὡς ὅταν εἰς λευκὸν καὶ μέλαν διαιρήσω τὸ χρῶμα· γένος γὰρ ἔστι τὸ χρῶμα τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος· ἢ ἀπὸ οὐσίας εἰς οὐσίας. Τὸ γὰρ λέγειν, ὅτι τῶν λευκῶν τὰ μὲν εἰσι θερμὰ, τὰ δὲ ψυχρὰ, οὐδὲν ἄλλο ἔστιν, ἢ ὅτι τῶν σωμάτων τῶν ἐπιδεδεγμένων λευκότητα τὰ μὲν ἔχει θερμότητα, τὰ δὲ ψυχρότητα. Καὶ γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ λευκότης, ἥτις ἔστι συμβεβηκός, οὔτε θερμὴ

ἔστιν, οὔτε ψυχρά. Ἐπει οὐκ ἔστι τι συμβεβηκὸς ἐτέρῳ συμβεβηκῶτι πρὸς ὑπαρξιν ὑποκείμενον· μόνη δὲ ἡ οὐσία πᾶσι τοῖς συμβεβηκῶσι πρὸς τὸ εἶναι ταῦτα ὑπόκειται.

ιζ'. Οὔτε δὲ ἐν τοῖς ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν θεωρεῖται διαίρεσις, ἀλλ' ἀπαρίθμησις. Ἀόριστα γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἀπερίληπτα, ὥσπερ δὴ καὶ ἄτομα. Δύναται γὰρ εἰπεῖν τις ἰατρικὸν βιβλίον, καὶ ἰατρικὸν σκεῦος, ἰατρικὸν ἔμπλαστρον, καὶ ἄλλα μυρία· ὡσαύτως ὑγιεινὸν οἶνον, ὑγιεινὴν δίαιταν, ὑγιεινὸν ἀέρα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ιζ'. Ἰστέον δὲ ὅτι διαίρεσις, ἐπιδιαίρεσις, κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν ἀλλήλων, καθότι ἡ μὲν διαίρεσις πρώτως τέμνει τὸ πρᾶγμα· ἡ δὲ ἐπιδιαίρεσις κατὰ δευτέραν ἐπιβολὴν τέμνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· ἡ δὲ γε ὑποδιαίρεσις ἐν τῶν τμημάτων παραλαβοῦσα τέμνει αὐτό· οἷον Ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται εἰς ἄρσεν καὶ θήλυ· τοῦτο διαίρεσις· καὶ πάλιν Ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα· τοῦτο ἐπιδιαίρεσις, ἣτις τότε μόνον ὀφείλει γίνεσθαι, ὅτε καθ' ἕκαστον τῶν τμημάτων τῆς πρώτης διαιρέσεως, τὰ τῆς δευτέρας, εἴτουν ἐπιδιαίρεσεως, θεωροῦνται τὰ τμήματα. Ἴδου γὰρ ἐν τῷ ἄρρени καὶ ἐν τῷ θήλει θεωρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα. Ὅταν δὲ εἰπὼν ὅτι ἡ οὐσία διαιρεῖται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον, εἶπω πάλιν, ὅτι τὸ σῶμα διαιρεῖται εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον, ἐποίησα ὑποδιαίρεσιν.

ιη'. Λέγονται δὲ τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους τμηθέντα εἶδη ἀντιδιαιρούμενα ὡς ἀντίθεσίν τινα πρὸς ἄλληλα φέροντα, κἂν ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἶεν καὶ ἐνός· οἷον τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον ἐκ τῆς οὐσίας διαιρεθέντα, καὶ μετέχοντα τῆς οὐσίας ἐπίσης, ἀντίκεινται θάτερον θατέρῳ κατὰ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς· τὸ μὲν γὰρ τριχῆ διαστατόν· τὸ δὲ τοῦ τριχῆ διαστατόν εἶναι πόρρω καθέστηκε. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

ιθ'. Λέγοντο δ' ἂν ἀντιδιαιρούμενα, καὶ ὡς ὁμοτίμως μετέχοντα τοῦ γένους ἐξ οὗ διήρηται, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ὄντα ἰσοδιαιρούμενα καὶ ἀντὶ θατέρου θάτερον κατὰ τὸ ἰσοδιαίτερον λογιζόμενα. Καὶ γὰρ ἐν τούτοις οὐκ ἔστι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μετέχον τοῦ γένους· οὔτε γὰρ τὸ σῶμα τυγχάνει οὐσία μᾶλλον τοῦ ἀσώματου, οὔτε τὸ ἀσώματον οὐσία μᾶλλον τοῦ σώματος· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Οὔτε δὲ τὸ φύσει πρότερον ἐν τοῖς ἀντιδιαιρουμένοις εὐρίσκεται· κατὰ πάντας γὰρ τοὺς τρόπους τῶν διαιρέσεων ἄπεστιν ἐκ τῶν τμημάτων τό τε μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ τὸ φύσει πρότερον, πλὴν τῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν.

κ'. Φύσει δὲ πρότερον λέγεται τὸ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον· καὶ συνεισφερόμενον καὶ μὴ συνεισφέρον, οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερον τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἀναιρούμενον συναναιρεῖ τὸν ἄνθρωπον· ζώου γὰρ μὴ ὄντος, οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται· συνεισφερόμενον δὲ οὐ συνεισφέρει· ἐπεὶ συνεισφέρεται μὲν τῷ ἀνθρώπῳ (ἀνθρώπου γὰρ ὄντος καὶ ζῶόν ἐστιν ἐξ ἀνάγκης), οὐ συνεισφέρει δὲ τὸν ἄνθρωπον. Ζώου γὰρ ὄντος οὐκ ἤδη καὶ ἄνθρωπος ἔσται, ἀλλ' ἵππος τυχόν, ἢ βοῦς ἢ κύων, ἢ ἄλλο τι ζῶον. Φύσει γοῦν πρότερόν ἐστι τὸ γένος τοῦ εἴδους, καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων.

κα'. Ἐν δὲ τοῖς εἶδεσιν ἢ τοῖς ἀτόμοις οὐ θεωρεῖται τὸ φύσει πρότερον. Οὐ γὰρ τὸ λογικὸν φύσει πρότερον τοῦ ἀλόγου (ἐπεὶ οὐδὲ συναναιρεῖ, οὐδὲ συνεισφέρεται)· οὐδὲ πάλιν ὁ Πέτρος φύσει πρότερος τοῦ Παύλου.

κβ'. Ἀλλ' οὐδὲ μᾶλλον ζῶον ὑπάρχει τὸ λογικόν, τὸ δὲ ἄλογον ἦττον· οὐδὲ ὁ Πέτρος μᾶλλον ἄνθρωπος καὶ ἦττον ὁ Παῦλος. Φάρμακον δὲ ἄλλου φαρμάκου ὑγιεινότερον καὶ βιβλίον ἄλλου βιβλίου ἰατρικώτερον.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ πείρας, ἐμπειρίας, τέχνης, καὶ ἐπιστήμης· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς.

α'. Ἡ γνῶσις ἢ ἄνευ λόγου ἐστίν, ἢ μετὰ λόγου· καὶ ἢ μερική ἐστίν, ἢ καθόλου.

β'. Ἡ μὲν οὖν ἄνευ λόγου γνῶσις ἢ μερική ποιεῖ τὴν πεῖραν· καὶ ἐστίν ἡ πεῖρα ἐνὸς πράγματος ἄλογος γνῶσις· οἷον ὅταν τις ἐν μόνον γινώσκῃ βοήθημα, καὶ τοῦτο χρῶτο, τὴν αἰτίαν ἀγνοῶν καθ' ἣν ὠφελεῖ τὸ τοιοῦτον βοήθημα.

γ'. Ἡ δὲ ἄνευ λόγου γνῶσις ἢ καθόλου ποιεῖ τὴν ἐμπειρίαν· καὶ ἐστίν ἐμπειρία ἢ τῶν καθόλου γνῶσις ἄλογος· ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐμπειρικῶν ἰατρῶν· οὗτοι γὰρ πολλὰ μὲν γινώσκουσι βοηθήματα, τὴν αἰτίαν δὲ τῆς βοηθείας αὐτῶν οὐ γινώσκουσιν. Ἐμπειρία τοίνυν ἐστὶ μνήμη καὶ τήρησις ἄλογος τῶν πολλάκις καὶ ὡσαύτως ὀφθέντων. Ὁ γὰρ ἐμπειρικὸς ἰατρὸς ἐν μνήμῃ κατέχων καὶ τηρῶν τὰ πολλάκις καὶ ὡσαύτως ὀφθέντα ἰάματα κέχρηται τοῦτοις· τὸν γὰρ λόγον τῆς ἰάσεως οὐκ εἰδώς.

δ'. Ἡ δὲ μετὰ λόγου μερική γνῶσις τέχνης ἢ ἐπιστήμης μέρος ποιεῖ· τέχνης μὲν, εἰ τὸ ὑποκείμενον τρεπτόν, ἐπιστήμης δὲ, εἰ τὸ ὑποκείμενον ἄτρεπτον.

ε'. Ἡ δὲ καθόλου μετὰ λόγου γνῶσις τελείαν τέχνην ἢ τελείαν ἐπιστήμην ποιεῖ· τέχνην μὲν, εἴπερ ἔχει τὰ ὑποκείμενα τρεπτά τε καὶ ἀλλοιωτά, εἰ δ' ἄτρεπτα καὶ ἀναλλοιώτα, ἐπιστήμην.

ς'. Τέχνη γὰρ καὶ ἐπιστήμη κατὰ τὰ ὑποκείμενα διαφέρουσιν. Ἔστι μὲν οὖν ἡ τέχνη γνῶσις τῶν καθόλου μετὰ λόγου τρεπτά τὰ ὑποκείμενα ἔχουσα.

ζ'. Ἡ πάλιν, τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων, ἐγγεγυμνασμένων πρὸς τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ. Σύστημα μὲν οὖν ἐκ καταλήψεων, τουτέστιν ἄθροισμα ἐξ ἐφευρέσεων, εἴρηται, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς πείρας ὑπαρχούσης γνώσεως μερικῆς, ἐγγεγυμνασμένων δὲ, ἤτοι δεδοκιμασμένων, διὰ τὴν ἐμπερίαν ἀδόκιμον οὔσαν τριβὴν. Τὸ δὲ, πρὸς τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ, προστίθεται διὰ τὰς ματαιοτεχνίας καὶ κακοτεχνίας, αἵτινες οὐδὲ τέχναι εἰσίν. Ἡ γὰρ ματαιοτεχνία οὔτε ὠφέλειαν οὔτε βλάβην εἰσφέρει τῷ βίῳ, ὡς ἡ νευροβατική, καὶ ἡ κοντοπαικτική· ἡ δὲ γε κακοτεχνία πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελεῖν καὶ βλάπτει τὸν βίον, ὡς ἡ γοητική.

η'. Τέχνη πάλιν ἐστὶν ἕξις ὁδῶ βαδίζουσα μετὰ φαντασίας. Πρόσκειται τὸ μετὰ φαντασίας διὰ τὴν φύσιν· ἕξις γὰρ τί, ἐστὶ καὶ ἡ φύσις, ὡς ἔχουσα τὸ εἶναι ἐν οἷς ἐστὶν· οἶον ἐν ζῳῷ, ἐν φυτῷ, ἐν λίθῳ καὶ τοῖς λοιποῖς· βαδίζει δὲ καὶ ὁδῶ, τουτέστι κατὰ τάξιν προέρχεται, καὶ πάντα κατὰ λόγον ποιεῖ, ἀλλ' οὐ μετὰ φαντασίας, ὥσπερ ἡ τέχνη. Οὐδὲ γὰρ προδιατυποῖ ἐν ἑαυτῇ, ὃ βούλεται κατασκευάσαι. Ἄλογος γὰρ ἐστὶν. Ἀλλ' ὁ τεχνίτης κεκρημένος τῷ λόγῳ, ἠνίκα τι βούλεται ποιῆσαι, πρότερον διατυποῖ τὸ τοιοῦτον ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἶθ' οὕτως ἀποτελεῖ.

θ'. Ἐπιστήμη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν καθόλου ἄπταιστος γνῶσις καὶ ἀμετακίνητος. Ἀπταιστώως γὰρ γινώσκει τὰ γινωσκόμενα, διὰ τὸ αὐτῶν ἄρρευστόν τε καὶ ἀναλλοιώτων. Οὐδὲ γὰρ ἐξετάζει τῶν ἐπὶ μέρους κράσεων τὰς ιδιότητες ὥσπερ ἡ ἰατρικὴ, ἀλλὰ περὶ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου διαλαμβάνει καὶ τοῦ καθόλου ἵππου καὶ τῶν ὁμοίων, ἅτινα ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσιν· ἡ δὲ τέχνη περὶ τὰ ῥευστά, καὶ τὰ μὴ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα καταγίνεται. Τὰ γὰρ ὑποκείμενα ταύτῃ ῥευστά εἰσι καὶ ἀλλοιωτά· καθὼς τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπεια σώματα. Ὅθεν καὶ τοῦ ἱατροῦ ἐστὶν, ὅτε δόντος τινὶ καθάρσιον ἐν καιρῷ δέοντι, αἰφνης δὲ τραπέντος τηλικαῦτα τοῦ καταστήματος, κάντεῦθεν ἀλλοιωθέντος τοῦ ὑποκειμένου, βλάβη καὶ οὐκ ὠφέλεια τῷ καθαρσῷ ἐπηκολούθησε, καὶ γέγονεν ἡ ἀποτυχία τῆς ἰάσεως οὐ παρὰ τὸν λόγον τῆς τέχνης, ἀλλὰ παρὰ τὸ τρεπτὸν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀλλοιωτόν. Τοῦτο δὲ τὸ ἄστατον τῶν ὑποκειμένων καὶ ἐπὶ πασῶν θεωρεῖται τεχνῶν.

ι'. Ὅθεν ἡ τὰ ὑποκείμενα ἔχουσα στάσιμα ἐπιστήμη ὠνόμασται, διὰ τὸ ἐπὶ στάσιν καὶ ὄρον τῶν πραγμάτων ἄγειν ἡμᾶς, τῆς ἀοριστίας καὶ μεταβολῆς τῶν ἐπὶ μέρους ἀπάγουσα. Ἡ γὰρ ἐπιστήμη περὶ τὰ καθόλου καὶ ἀμετάπτωτα καταγίνεται.

ια'. Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων αἱ μὲν εἰσι φυτικά, αἱ δὲ ζωτικά καὶ ὀρεκτικά, αἱ δὲ γνωστικά.

ιβ'. Καὶ φυτικά μὲν εἰσιν ἢ τε θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ, ζωτικά δὲ καὶ ὀρεκτικά βούλησις καὶ προαίρεσις, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία.

ιγ'. Καὶ ἡ μὲν βούλησις δυνάμις ἐστὶ λογικὴ· ἄλογοι δὲ δυνάμεις ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς. Ἡ δὲ προαίρεσις ἐπαμφοτερίζει. Ἡ μὲν γὰρ βούλησις αὐτῆς καθ' αὐτὴν ἐστὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς μόνον τὸ ἀγαθὸν ἀποτείνεται· ἡ δὲ προαίρεσις τῆς

συμπελεγμένης ἐστὶ τῆ ἀλόγῳ. Καὶ ποτὲ μὲν πρὸς τοῦ λόγου γίνεται, ποτὲ δὲ πρὸς τῆς ἀλογίας, καὶ αἰρεῖται τότε πρὸ τοῦδε, διὸ καὶ προαίρεσις λέγεται.

ιδ´. Γνωστικαὶ δὲ τῆς ψυχῆς δυνάμεις εἰσὶ νοῦς· διάνοια, δόξα, φαντασία καὶ αἴσθησις· καὶ λογικαὶ μὲν τούτων νοῦς καὶ διάνοια· ἄλογοι δὲ φαντασία καὶ αἴσθησις.

ιε´. Ἡ δὲ δόξα ἐπαμφοτερίζει. Γίνεται γὰρ καὶ μετὰ λόγου καὶ ἄνευ λόγου. Καὶ ἄνευ λόγου μὲν, ὅταν χωρὶς αἰτίας δοξάζῃ τὰ πράγματα· μετὰ λόγου δὲ ὅταν ἐξ αἰτίας εὐλόγου τινὸς εἰς τὸ δοξάσαι προάγῃται· οἷον δοξάζει τις τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι, μὴ ἔκ τινος αἰτίας εἰς τοῦτο ἐλθὼν, ἰδοὺ ἄλογος ἢ δόξα. Δοξάζει πάλιν ἄλλος τὴν αὐτὴν ψυχὴν ὑπάρχειν ἀθάνατον, ἀλλ´ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὴν αὐτοκίνητον, ταυτὸν δ´εἰπεῖν, αὐτενέργητον· τὸ δὲ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον· τὸ δὲ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἰδοὺ μετὰ λόγου δόξα, ἣτις ἐστὶ τὸ συμπέρασμα τῶν προτάσεων.

ις´. Αἴσθησις δὲ ἐστὶν ἢ τοῦ παρόντος μερικὴ γνῶσις, τοῦ παρόντος γὰρ ἀντιλαμβάνεται ἢ αἴσθησις· οἷον (ἢ) ὄρασις, εἰ μὴ ὄψεται τι, οὐ δύναται γνῶναι αὐτό. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

ιζ´. Φαντασία δὲ ἐστὶν ἢ τοῦ ἀπόντος μερικὴ γνῶσις· ὡς ὅταν χθὲς ἰδὼν ἄνθρωπον σήμερον φαντασθῶ αὐτὸν, ἤγουν ἀναπολήσω τὸν τοιοῦτον.

ιη´. Νοῦν δὲ παθητικὸν ὁ Ἀριστοτέλης τὴν φαντασίαν ὠνόμασε· νοῦν μὲν, ὡς ἔνδον ἐν ἑαυτῇ τὸ γνωστὸν ἔχουσαν, καὶ ταύτῃ διαφέρουσαν τῆς αἰσθήσεως· ὅτι ἄπερ ἢ αἴσθησις ἔξω κείμενα γινώσκει, δεομένη πάντως τῆς ἐκείνων παρουσίας πρὸς τὸ ἐνεργῆσαι περὶ αὐτὰ, τούτων ἢ φαντασία τοὺς τύπους διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀπομαξαμένη, ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ δύναται προβάλλειν, μὴ δεομένη τῶν ἔξω κειμένων. Διὸ κὰν τοῖς ὕπνοις ἐνεργεῖ τὸ φανταστικὸν, ἀνενεργήτων μενουσῶν τῶν αἰσθήσεων. Νοῦν μὲν οὖν διὰ ταῦτα τὴν φαντασίαν ἐκάλεσεν ὁ Φιλόσοφος, παθητικὸν δὲ, διότι μετὰ μερισμοῦ γινώσκει (τὰ πράγματα) καὶ διαστάσεως ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἀρχομένη τε καὶ συνισταμένη καὶ τῇ χρονίῳ διαλυομένη πολλάκις ἀπουσία τῶν αἰσθητῶν.

ιθ´. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων χωρὶς φαντασίας ἰσχύομεν νοεῖν, οὐκ ἀπαθῆς δὲ καθέστηκεν αὕτη· διαλύσει δὲ ὑπόκειται, καθὼς ἔφημεν, καὶ φθορᾷ διὰ τοῦτο τῆς φαντασίας φθειρομένης, τὴν τῶν ἐγνωσμένων πάσχομεν λήθη· ἐπεὶ συμπελεγμένην τῇ φαντασίᾳ τὴν νόησιν ἔχομεν. Ὅθεν καὶ τὰ νοήματα παθήματα

λέγεται τῆς ψυχῆς· οὐχ ὅτι πάσχει ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἀλλ' ὅτι χωρὶς τοῦ παθητικοῦ νοῦ, τουτέστι τῆς φαντασίας, οὐδὲν πέφυκε τῶν ἐν τῷ κόσμῳ νοεῖν.

κ'. Διάνοια δὲ ἐστὶ γνωστικὴ τῶν καθόλου μετὰ λόγου δύναμις, οὐκ ἀθρόως, ἀλλὰ διὰ τινος μεθόδου καταλαμβάνουσα τὸ γνωστόν.

κα'. Καλεῖται δὲ ἡ διάνοιαν καὶ δυνάμει νοῦς διὰ τὸ συνεπαίρεσθαι τῷ ἐνεργείᾳ νῶ, τουτέστι διὰ συλλογισμῶν ἀνάγεσθαι πρὸς ἄπερ ἀπλαῖς ἐπιβολαῖς ὁ ἐνεργείᾳ νοεῖ νοῦς.

κβ'. Ἡ διάνοια τοίνυν ὁ δυνάμει νοῦς συνεργεῖ πρὸς τὸ δέον, καὶ βοηθεῖ καὶ ταῖς ὀρεκτικαῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς τὸ λελογισμένον ἀλόγους οὔσας αὐτὰς ὀδηγεῖ. Συνεπαίρεται δὲ καὶ τῷ ἐνεργείᾳ νῶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων ἀναγομένη γνῶσιν, ὡς εἴρηται. Διὸ γοῦν ἐκ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον πρόβεισιν, ἤγουν ἐκ τοῦ δυνάμει πρὸς τὸ ἐνεργείᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ταύτης ἐνέργεια εἴτουν ἡ νόησις πάθος λέγεται πρὸς διάκρισιν τῆς ἐνεργείας τοῦ νοῦ, τοῦ αὐτοτελοῦς καλουμένου καὶ ἐνεργείᾳ νοῦ, ὡς τῇ οὐσίᾳ σύνδρομον τὴν ἐνέργειαν ἔχοντος, ἀμιγῆ τε τοῦ δυνάμει καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς ἀπαθῆ.

κγ'. Διαφέρει δὲ διάνοιαν τῆς μετὰ λόγου δόξης· ὅτι ἡ μὲν μετὰ λόγου δόξα συμπέρασμα ἐστὶν, ὡς εἴρηται, τῶν προτάσεων· ἡ δὲ διάνοια λαμβάνουσα τὰς προτάσεις ὁμολογουμένας κατασκευάζει τὸ ζητούμενον. Λαμβάνουσα γὰρ ὁμολογούμενον ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος ἐστὶ, καὶ ὅτι τὸ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον, καὶ ὅτι τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, κατασκευάζει ἐντεῦθεν ἀθάνατον τὴν ψυχὴν· καὶ οὕτως ἐκ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς ἡ μετὰ λόγου δόξα συμπεραίνει, ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἀθάνατος.

κδ'. Ὁ δὲ νοῦς ἀπλῆ προσβολῆ, τουτέστιν εὐθέως, ἀχρόνως, κρειπτόνως ἢ κατὰ ἀπόδειξιν πάντα τὰ ὑποπίπτοντα αὐτῷ γινώσκει, τὰ νοητὰ δηλαδή· ἦν δὲ γνῶσιν ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἀκραιφνῆ τε καὶ ἀμιγῆ, οἵτινες διὰ πράξεως καὶ θεωρίας εἰς ἄκρον καθάρσεως καὶ ἐπιστήμης ἀφίκοντο.

κε'. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, ἐκ μὲν τῆς αἰσθήσεως ἐγείρεται ἡ πείρα· καὶ γὰρ αὕτη μερικὴ ἐστὶ γνῶσις καὶ ἄλογος.

κς'. Ἡ δὲ ἐμπειρία ἔκ τε τῆς ἄνευ λόγου δόξης ἔρχεται, καὶ ἐκ τῆς αἰσθήσεως καὶ φαντασίας ὁμοῦ· καὶ ὅτε μὲν ἐκ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς φαντασίας, αὐτοψία καλεῖται· καὶ γὰρ αὐτόπτης γενόμενος τῶν βοηθημάτων ὁ ἐμπειρικός ἰατρός, καὶ βασανίσας αὐτὰ διὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ συναγαγὼν ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς φαντασίας τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, χρᾶται κατὰ καιροὺς ἐνὶ ἐκάστῳ πρὸς τὰς ἰάσεις· ὅποτε δ' ἐκ τῆς ἀλόγου δόξης ἢ ἐμπειρία ὀρμᾶ, τότε καλεῖται ἱστορία, ὡς ὅταν τις νομίση τὰς φύσεις τῶνδε τῶν βοηθημάτων τοιάσδε τινὰς εἶναι μὴ πειρασθεὶς αὐτὸς, ἀλλ' ἀπ' ἄλλων ἀκοῦσας καὶ οὕτω δοξάσας.

κζ'. Ἐκ δὲ τῆς μετὰ λόγου δόξης καὶ τῆς διανοίας ἢ τέχνη ἀνίσταται. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταύταις ὁμοίως τὰ καθόλου μετὰ λόγου γινώσκει.

κη'. Ἡ δὲ ἐπιστήμη γεννᾶται ἔκ τε τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ. Καὶ τὰς μὲν δεομένας ἀποδείξεων ἀρχὰς, οἷον ὅτι τὸ σημεῖον ἀμερὲς καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐκ τῆς διανοίας λαμβάνει, τὰς δ' ὁμολογουμένας καὶ ἀνενδεεῖς ἀποδείξεων, οἷον ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθὸς καὶ τὰ ὅμοια, ἐκ τοῦ νοῦ.

κθ'. Διαφέρει γοῦν καὶ κατὰ τοῦτο τέχνη ἐπιστήμης, ὅτι ἢ μὲν τέχνη ἔκ τε τῆς μετὰ λόγου δόξης καὶ τῆς διανοίας ἐγείρεται, ἢ δὲ ἐπιστήμη ἐκ τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'

Τίνες οί της φιλοσοφίας όρισμοί.

α'. Πολλοί της φιλοσοφίας εκτέθεινται όρισμοί· έξ δέ εισι τών άλλων οί κρείττους και άσφαλέστεροι. Καί πρώτος μέν ό λέγων ότι φιλοσοφία έστι γνώσις τών όντων ή όντα έστιν, άντι τοϋ, καθό φύσεως έχουσιν έκαστα, ου μην αριθμοϋ και ιδιότητος· ου γάρ προτίθεται ό φιλόσοφος ειδέναι τους έπί μέρους άνθρώπους· όπόσοι εισι και όποιοι τας ιδιότητας. Ουδέ τά λοιπά τών όντων καθ' έκαστον επισκέπτεται, την φύσιν δέ τών όντων κοινώς· ώσαύτως δέ και τας τών άλλων πραγμάτων φύσεις έπίστασθαι βούλεται.

β'. Δεύτερος όρος ό λέγων ότι φιλοσοφία έστι γνώσις θείων τε και άνθρωπίνων πραγμάτων. Έπει γάρ τά όντα ή φθαρτά εισιν ή άφθαρτα, τιμώτερα δέ τών μέν άφθάρτων τά θεία, τών δέ φθαρτών τά άνθρώπινα· εκ τών τιμωτέρων μερών τά πάντα έδήλωσε, και γνώσιν δέ αυτός τών όντων την φιλοσοφίαν έκάλεσε.

γ'. Τρίτος όρος ό λέγων, ότι φιλοσοφία έστι μελέτη θανάτου, δηλονότι τοϋ προαιρετικοϋ. Ουδέ γάρ βούλεται ό φιλόσοφος περι της άναιρέσεως αυτού μελετᾶν. Οϋτω γάρ αν τους δημιουργικούς ανατρέποι νόμους· ει γε ό μέν δημιουργός συνέδησε τῷ σώματι την ψυχήν, ό δέ βούλεται τον τοιοϋτον αναλύειν δεσμόν παρά την τοϋ συνδήσαντος κέλευσιν. Άλλ' έπει διττή έστιν ή ζωή (και γάρ ή μέν φυσική, ή δέ προαιρετική· και φυσική μέν ή συνάφεια της ψυχής και τοϋ σώματος, καθ' ήν υπό της προνοίας έτάχθημεν ζήν, καθ' ήν τό σῶμα δεσμεϊ την ψυχήν· προαιρετική δέ (ζωή) ή πρὸς τό σῶμα συμπάθεια και περι τας ήδονάς ασχολία, καθ' ήν ή ψυχή έαυτήν δεσμεϊ και προσπατταλεύει τῷ σώματι)· διττός γινώσκεται δέ ό θάνατος, φυσικός και προαιρετικός. Καί φυσικός μέν έστι θάνατος ό τοϋ σώματος διαχωρισμός από της ψυχής, καθ' όν άπας άνθρωπος τελευτᾶ· προαιρετικός δέ θάνατος ή κατ' άρετήν ύπάρχει ζωή· καθ' ήν ό άληθής φιλόσοφος χωρίζει και πρὸ τοϋ φυσικοϋ θανάτου την ψυχήν εκ τοϋ σώματος νέκρωσιν άπεργαζόμενος τών παθῶν· (και) δια της τοιαύτης νεκρώσεως τῷ άπαθει κατά τό δυνατόν όμοιούμενος. Έστι δέ και κοινότερον περι της τοϋ θανάτου μελέτης ειπεϊν· ότιπερ ό την έντεϋθεν έκδημίαν έν νῷ φέρων διαπαντός και μελέτημα ταύτης τιθέμενος έμμονον, πάντων φιλοσοφήσει τών σωματικῶν την άπαλλαγήν, και όσα την ψυχήν βελτιοϊ κατορθῶσαι σπουδάσει, και

τὴν ἀρετὴν καὶ συμπολιτευομένην καὶ συνέκδημον κτήσεται, τῶν ἐπικήρων ἀνταλλαζάμενος τὰ αἰώνια.

δ'. Τέταρτος ὅρος ἐστὶν ὁ λέγων ὅτι φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ.

ε'. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς διττὰς ἔχει τὰς ἐνεργείας τὰς μὲν γνωστικὰς τῶν ὄντων, καθ' ἃς πάντα γινώσκει καὶ πρὸ γενέσεως αὐτῶν· τὰς δὲ προνοητικὰς τῶν καταδεεστέρων, καθ' ἃς προνοεῖται τοῦ κόσμου παντός· ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ φιλόσοφος τῶν ὄντων σπεύδει πάντων εἶναι θεωρητὴς καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν ἐπίστασθαι· προνοεῖται δὲ καὶ τῶν καταδεεστέρων· διὰ μὲν τῆς θεωρητικῆς τὰ δόγματα διδάσκων τῆς ἀληθείας, διὰ δὲ τῆς πρακτικῆς ἤθη ρυθμίζων καὶ νομοθετῶν τὰ δέοντα καὶ δικάζων καὶ παντοῖαν ἄλλην ποιούμενος ἐπιμέλειαν τοῦ συνοῖσοντος· εἰκότως ἡ φιλοσοφία διὰ ταῦτα Θεῷ ὑπάρχει ὁμοίωσις.

ς'. Πρόσκειται δὲ τὸ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ καλῶς, ἐπεὶ τῶν γνώσεων καὶ τῶν προνοιῶν πάμπολυ τὸ διάφορον. Ὅν γὰρ αἱ οὐσίαι διάφοροι καὶ καθ' ὅσον, τούτων καὶ αἱ τελειότητες κατὰ τοσοῦτον διάφοροι. Τίς δὲ σύγκρισις φύσεως πάμπαν τρεπτῆς καὶ ρευστῆς πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην οὐσίαν καὶ παντάπασιν ἐξηρημένην ἀπάσης φθορᾶς καὶ τροπῆς τὴν πάντα νοῦν μὴ μόνον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ καὶ ἀγγελικὸν ἐς ἀπειράκις ἄπειρον ὑπερβαίνουσαν;

ζ'. Πέμπτος ὀρισμὸς ὁ τὴν φιλοσοφίαν τέχνην τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν ὀριζόμενος, ἐπεὶ πᾶσαι τέχναι καὶ ἐπιστήμαι παρὰ τῆς φιλοσοφίας λαμβάνουσι τὰς ἀρχὰς, εἴ γε τῶν ὅλων αὕτη τὰς φύσεις ἐπίσταται.

η'. Ἐκτος καὶ τελευταῖός ἐστὶν ὀρισμὸς ὁ τὴν φιλοσοφίαν εἶναι λέγων φιλίαν σοφίας, τουτέστιν ἀγάπην Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ αὐτοσοφία· καὶ ὁ φιλῶν αὐτὸν, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν διὰ θεωρίας καὶ πράξεως αὐτῷ συνῶν, ἐκεῖνος ἂν κυρίως κληθεῖη φιλόσοφος.

θ'. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος τῶν εἰρημένων ὀρισμῶν καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ ἕκτος, εἰς Πυθαγόραν τὸν Σάμιον ἀναφέρονται, ὁ τρίτος δὲ καὶ ὁ τέταρτος εἰς τὸν Πλάτωνα· ὁ δὲ γε πέμπτος εἰς τὸν Ἀριστοτέλην.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ ἐπινοίας.

α'. Διττὴ λέγεται ἡ ἐπίνοια.

β'. Ἡ μὲν οἶον ἐπίνοιά τις οὔσα καὶ ἐπενθύμησις τὰ ἐκ τῆς φύσεως συνημμένα διαχωρίζουσα καὶ ιδιοσυστάτως ἐπινοοῦσα ἐκάτερον.

γ'. Οἶον ἅμα ψυχὴ καὶ σῶμα δεδημιούργηται, καὶ ἐν ἐξ ἀμφοτέρων ὁ ἄνθρωπος γέγονεν. Ἄλλ' ἡ ἐπίνοια διαιρεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ πρὸ τῆς ἀπ' ἀλλήλων αὐτῶν διακρίσεως καὶ τὴν ψυχὴν χωρὶς τοῦ σώματος ἐπινοεῖ, καὶ τὸ σῶμα χωρὶς τῆς ψυχῆς· διὰ τὸ τὴν μὲν ἀθάνατον εἶναι οὐσίαν καὶ ζωῆς αἰτίαν τῷ σώματι, τὸ δὲ θνητῆς φύσεως οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἔχον, καὶ ὅσα ἄλλα πρόσεισιν ἐκατέροις διάφορα.

δ'. Πάλιν ὁμοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ χρῶμα πεφύκασιν εἶναι· καὶ οὐκ ἔστι σῶμα χρώματος χωρισθῆναι, οὔτε χρῶμα τοῦ ὑποκειμένου σώματος ἄμοιρον· ἀλλ' ἐξ ἀλλήλων ταῦτα (ἡ) ἐπίνοια διαχωρίζουσα, τὸ κεχρωσμένον φύσει σῶμα συνιστησιν ἐν ἑαυτῇ μεμονωμένον, ἔστερημένον τοῦ χρώματος καὶ τὸ χρῶμα πάλιν ἰδίᾳ διηρημένον τοῦ σώματος.

ε'. Καὶ αὕτη μὲν ἡ πρῶτως καὶ κυρίως ἐπίνοια.

ς'. Ἡ δὲ λοιπὴ ψιλὴ ἐπίνοια ὀνομάζεται, ἣτις διανοίας ὑπάρχει ἀνάπλασμα. Τὰ γὰρ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντα ὡς ὄντα λογίζεται· πτερωτὸν ἄνθρωπον συνιστῶσα, καὶ σκύμνους λεόντων ἔλκοντας ἄροτρον, καὶ πλοῖον ἐναέριον, καὶ ἕτερα παραπλήσια, καὶ ἐκ τῶν ὄλων δὲ μέρη λαμβάνουσα καὶ συντιθεῖσα μετ' ἀλλήλων ὑφιστᾶ τὰ πάντα ἀνύπαρκτα. Τοιοῦτον ὁ κένταυρος, εἴτουν ἰππᾶνθρωπος, τῶν ὄντων οὐδὲν ἀλλ' ἢ μόνον ψιλὸν ἐπινόημα.

ζ'. Διαφέρει δὲ τῆς φαντασίας ἡ ψιλὴ ἐπίνοια ὅτι ἡ μὲν φαντασία τῶν ὄντων ἐστὶν ἀναπόλησις· ὅταν τις τὸ ὄραθὲν ἀναπολήῃ καὶ φαντάζηται. Ἡ δὲ ψιλὴ ἐπίνοια τῶν μηδαμῶς ὄντων ἐστὶ διατύπωσις, γένεσιν ἔχουσα τὴν ἐνθύμησιν, τὴν δὲ λήθην, τελείαν φθοράν.

ΚΕΦΑΛ. Σ'.

Περὶ αἵρέσεως

α'. Ἡ κατὰ φιλοσοφίαν αἵρεσίς ἐστιν ἀνδρῶν ἀστείων δόξα, πρὸς ἑαυτοὺς μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἑτέρους δὲ διαφωνούντων.

β'. Ἀνδρῶν εἴρηται καὶ οὐχὶ ἀνδρὸς, ἐπειδὴ ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνδρὸς δόξα αἵρεσιν οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ θέσιν. Θέσις γάρ ἐστι παράδοξος ὑπόληψις (καὶ) ἑνὸς τῶν κατὰ φιλοσοφίαν γνωρίμων, ὡς ἢ τοῦ Ἡρακλείτου, ὅτι πάντα κινεῖται· καὶ ἢ τοῦ Παρμενίδου, ὅτι ἐν τὸ ὄν καὶ ἀκίνητον· καὶ ἢ τοῦ Ἀντισθένου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν. Πολλοὶ τοιγαροῦν εἰσιν οἱ συνιστῶντες τὴν αἵρεσιν.

γ'. Ἀλλὰ καὶ ἀστεῖοι, τουτέστι ἀξιόλογοί τε καὶ ἐπιστήμονες. Εἰ γὰρ εἰκαῖοι καὶ ἀγελαῖοι, αἵρεσιν ἐν φιλοσοφίᾳ πῶς ποιήσονται;

δ'. Χαρακτηρίζει δὲ τὴν αἵρεσιν συμφωνία μετὰ διαφωνίας. Οἱ γὰρ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συμφωνοῦντες καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους αἵρεσιν οὐ ποιοῦσι. Τὸ γὰρ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον κοινὴ ἔννοιά ἐστιν· οἷον ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθός, καὶ ὁ ἥλιος φωτιστικός.

ε'. Ὄνομάσθησαν δὲ αἱ κατὰ φιλοσοφίαν αἵρέσεις κατὰ τρόπους ἑπτά.

ς'. Ἡ γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αἵρεσιάρχου, ὡς Πλατωνικοὶ καὶ Ἀριστοτελικοί.

ζ'. Ἡ ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ αἵρεσιάρχου, ὡς οἱ Κυρηναῖκοι, διὰ τὸν Κυρηναῖον Ἀρίστιππον. Καὶ οἱ Μεγαρικοὶ δι' Εὐκλείδην τὸν Μεγαρέα.

η'. Ἡ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὰς συνουσίας ἐποιοῦντο, ὡς οἱ στωϊκοί, διὰ τὴν ἐν Ἀττικῇ ποικίλην στοάν.

θ'. Ἡ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ἐπικρίσεως, ὡς οἱ ἐφεκτικοί. Οὗτοι γὰρ ἀκαταληψίαν δοξάζοντες ἐπεῖχον τὰς λύσεις τῶν προτάσεων.

ι'. Ἡ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς, ὥσπερ οἱ κυνικοὶ ζῶντες ἀδιαφόρως δίκην κυνῶν· τὰ τε δόγματα τῆς φιλοσοφίας φρουροῦντες, καὶ ὑπερμαχοῦντες αὐτῶν διὰ τῶν ἀποδείξεων, καὶ τοὺς φίλους ἐκ τῶν ἀλλοτρίων, ἤγουν τοὺς πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν ἐπιτηδεῖους ἐκ τῶν ἀνεπιτηδεῖων πρὸς αὐτὸ διακρίνοντες· καὶ τοὺς μὲν εὐμενῶς

δεχόμενοι, τοὺς δὲ μετὰ παρρησίας ἐλέγχοντες καὶ τοῦ ὀμακοῖου μακρὰν ἐκδιώκοντες.

ια'. Ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους, ὡσπερ οἱ ἡδονικοὶ, τέλος τῆς φιλοσοφίας λέγοντες, εἶναι τὴν ἡδονὴν, τὴν ἐκ γνώσεως καὶ ἀπαθείας καὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀναγωγῆς, τὸ πρῶτον τῶν ἐφετῶν.

ιβ'. Ἡ ἀπὸ τινος συμβεβηκότος, ὡς οἱ περιπατητικοὶ, κληθέντες οὕτω διὰ τὸ τὰς συνουσίας ποιεῖσθαι κατὰ περίπατον· ὡς ἂν ἅμα τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα γυμνάζοιτο.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Τίς ἡ τῆς φιλοσοφίας διαιρέσεις.

α'. Ἡ φιλοσοφία διαιρεῖται εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ τὸ πρακτικόν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ θεωρητικοῦ γινώσκει τὰ ὄντα· διὰ τοῦ πρακτικοῦ τὰ ἦθη κοσμεῖ. Τοῦ μὲν οὖν θεωρητικοῦ τέλος ἐστὶ τὸ ἀληθές, τοῦ πρακτικοῦ δὲ τὸ ἀγαθόν.

β'. Ἄλλ' ἐπεὶ ἀναγκαῖόν ἐστι διακρίνεσθαι τὸ ἀληθές ἀπὸ τοῦ ψεύδους, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ὥστε τὰ μὲν ἐλέσθαι ἡμᾶς, τὰ δὲ φυγεῖν καὶ μὴ τοῖς ἐναντίοις περιπίπτειν δι' ἄγνοιαν, πρὸς τὴν τοιαύτην διάκρισιν ἐξεῦρεν ἡ φιλοσοφία (τὴν) ἀπόδειξιν ὄργανον ἐπιτηδειότατον· ὅπερ ἐστὶ τὸ λογικόν· ἡγουν περὶ ὃ καταγίνεται ἡ λογικὴ πραγματεία. Καὶ ἔστι τὸ λογικὸν φιλοσοφίας ἐργαλεῖον χρεωδέστατον, ὑπ' αὐτῆς κατασκευασμένον· ὥσπερ ὑπὸ χαλκευτικῆς ὁ ἄκμων, καὶ ἡ σφύρα καὶ τὸ ξυλάφιον, ὄργανα ὑπάρχοντα ταύτης δὴ τῆς χαλκευτικῆς.

γ'. Τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας διαιρεῖται εἰς τὸ φυσιολογικόν, τὸ μαθηματικόν καὶ τὸ θεολογικόν.

δ'. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρία τὸ θεωρητικόν, ἐπεὶ καὶ τὰ ὄντα περὶ ἃ τὸ θεωρητικόν καταγίνεται, τριτὰ. Ἡ γὰρ τῆς ὕλης ἀχώριστα παντελῶς καὶ τῆ ὑποστάσει καὶ τῆ ἐπινοίᾳ, ὅποια τὰ φυσικὰ σώματα· ἢ (παντελῶς) τῆς ὕλης χωριστὰ καὶ τῆ ὑποστάσει καὶ τῆ ἐπινοίᾳ, οἷα τὰ ὑπὲρ φύσιν (τε) καὶ ἀσώματα· ἢ κατὰ τι μὲν ἀχώριστα τῆς ὕλης, κατὰ τι δὲ χωριστὰ· κατὰ μὲν τὴν ὑπόστασιν ἔνυλα ὄντα, κατὰ δὲ τὴν ἐπινοίαν ἄυλα· ὥσπερ οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ σχήματα. Οὐδὲ γὰρ ὁ δέκα τυχὸν ἀριθμὸς, ἢ τὸ τρίγωνον ἄνευ ὕλης ὑποστῆναι δύναται. Ἄλλ' ἢ ἐν ξύλοις, ἢ ἐν λίθοις, ἢ ἐν τισιν ἄλλοις ὑλικοῖς τὴν ὑπαρξιν ἔχουσιν· ὁ μὲν ἀριθμὸς κατὰ διορισμὸν, τὸ δὲ σχῆμα κατὰ συνέχειαν τῆ μέντοι ἐπινοία δύναται τῆς ὕλης χωρίζεσθαι. Καὶ γὰρ ἠνίκα τις φαντάζεται καὶ ἀναπολεῖ τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς, ἢ τὰ σχήματα, καθὼς ὁ κηρὸς ἀναματτόμενος τὴν σφραγίδα, οὐδὲν τι τοῦ σφραγιστηρίου ἀφαιρεῖται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτος οὐδὲν τι τῆς ὕλης λαμβάνει τότε, μόνον δὲ τὰ σχήματα καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἀλλῶς ἐν τῇ διανοίᾳ διατυποῖ.

ε'. Ἐπεὶ γοῦν τῶ θεωρητικῶ πάντα τὰ ὄντα πρὸς γινῶσιν ὑπόκειται, τὰ δὲ ὄντα τριτὰ· τούτου χάριν καὶ τὸ θεωρητικὸν εἰς τρία διαιρεῖται. Καὶ τὸ μὲν φυσιολογικὸν περὶ τὰ

πάντη ἔνυλα καταγίνεται, τὸ δὲ θεολογικὸν περὶ τὰ πάντα ἄλλα· τὸ δὲ γε μαθηματικὸν περὶ τὰ μετέχοντα καὶ ὕλης καὶ ἀυλίας.

ζ'. Καὶ πρῶτον μὲν ἔστι πρὸς ἡμᾶς τὸ φυσιολογικὸν, ὡς πλησιάζον τοῖς ἐνύλοις ἡμῖν· δεύτερον, τὸ μαθηματικὸν, οἷόν τις σύνδεσμος ὑπάρχων ὕλης καὶ ἀυλίας· τρίτον καὶ τελευταῖον τὸ θεολογικὸν, ἀμέτοχον ὄν τῆς ὕλης παντάπασιν.

ζ'. Τὸ μὲν οὖν φυσιολογικὸν, ὡς περὶ τὰ φυσικὰ καταγινόμενον καὶ φθαρτὰ, διὰ τοῦθ' οὕτως ὠνόμασται. Τὸ δὲ θεολογικὸν, ὡς περὶ τὰ θεῖα καὶ ἄφθαρτα, κέκληται θεολογικόν. Ἐπεὶ δὲ διὰ τοῦ μαθηματικοῦ ἐξ ἄλλων ἄλλα μαθάνομεν, καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν διδασκόμεθα, καὶ οἶονεῖ τινι γεφύρᾳ καὶ κλίματι χρώμενοι τούτῳ, πρὸς τὴν ἀυλίαν ἐκ τῆς ὕλης δι' αὐτοῦ μεταβαίνομεν, καὶ ἀπὸ τῶν χθαμαλῶν καὶ γηίνων πρὸς θεωρίαν ὑψηλὴν μετατιθέμεθα καὶ οὐράνιον, διὰ τοῦτο μαθηματικὸν αὐτὸ προσηγόρευται. Μάθησις γὰρ ἔστι τῶν μὴ ἐγνωσμένων κατάληψις, καὶ οἷον ἐξ ἀγνωσίας εἰς γνῶσιν μετάθεσις.

η'. Τοῦτο τὸ μαθηματικὸν διαιρεῖται εἰς ἀριθμητικὴν, μουσικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν· καὶ γὰρ περὶ ποσὸν γίνεται· τοῦ δὲ ποσοῦ τὸ μὲν ἔστι συνεχές, τὸ δὲ διωρισμένον. Καὶ συνεχές μὲν ἔστι, οὐ τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον συνάκτει, οἷον ἡ γραμμὴ.

θ'. Καὶ γὰρ πάντα τὰ μέρη αὐτῆς, συνημμένα ἔστιν ἀλλήλοις, μὴ παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ σημείων διεργόμενα τὴν συνάφειαν. Τὸ γὰρ σημεῖον, ὃ πέρας ἔστι τοῦ ἡμίσεος μέρους τυχόν τῆς γραμμῆς, ἀρχὴ τοῦ λοιποῦ ἡμίσεος μέρους ταύτης καθέστηκε. Διωρισμένον δὲ ποσόν, ἔστι, ὃ τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον οὐ συνάπτει· οἷον ὁ ἀριθμός· οὐ γὰρ τοῦ ἐξ τυχόν τὸ ἡμισυ μέρος ἦτοι τὰ τρία, κοινὸν ὄρον ἔχει τινὰ μετὰ τοῦ λοιποῦ ἡμίσεος ἦτοι τῶν ἄλλων τριῶν, πρὸς ὃν ὄρον ταῦτα δὴ τὰ μέρη συναφθεῖεν ἄν· ἀλλὰ ταῖς μονάσιν ἀπ' ἀλλήλων ἅπαντα μέρη παντὸς ἀριθμοῦ διακέκρινται. Τοῦ μὲν οὖν διωρισμένου ποσοῦ, τὸ μὲν ἔστι καθ' αὐτὸ, οἷον τὸ ἄρτιον, τὸ περιττὸν, τὸ τέλειον, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ δὲ σχέσιν ἔχον πρὸς ἄλλο τι, οἷον διπλάσιον, ἡμισυ, μεῖζον, ἔλαττον, ἐπίτριτον, ἡμιόλιον, καὶ τὰ ὅμοια. Τοῦ δὲ συνεχοῦς ποσοῦ τὸ μὲν ἔστι ἐν μονῇ καὶ στάσει, τὸ δ' ἐν κινήσει καὶ περιφορᾷ.

ι'. Ἡ τοίνυν ἀριθμητικὴ καταγίνεται περὶ ποσὸν διωρισμένον καθ' ἑαυτὸ, ἡ δὲ μουσικὴ περὶ ποσὸν διωρισμένον ἐν σχέσει. Καὶ ἔστιν ἡ μὲν ἀριθμητικὴ γνῶσις

ποσοῦ διωρισμένου καθ' αὐτὸ, ἢ δὲ μουσικὴ γνῶσις ποσοῦ διωρισμένου ἐν σχέσει. Ἡ γεωμετρία καταγίνεται περὶ ποσὸν συνεχῆς ἀκίνητον, ὅποιον ἢ γῆ. Καὶ ἔστιν ἡ γεωμετρία γνῶσις ποσοῦ συνεχοῦς ἀκινήτου, ἢ δὲ ἀστρονομία περὶ ποσὸν συνεχῆς ἀεικίνητον, ὅποιον ὁ οὐρανός. Καὶ ἔστιν ἡ ἀστρονομία γνῶσις ποσοῦ συνεχοῦς ἀεικινήτου.

ια'. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τῆς φιλοσοφίας θεωρητικοῦ.

ιβ'. Τὸ δὲ πρακτικὸν διαιρεῖται εἰς ἠθικὸν, οἰκονομικὸν καὶ πολιτικὸν. Καὶ ἠθικὸς μὲν ἔστι φιλόσοφος ὁ τὰ ἑαυτοῦ ἠθῆ καὶ ἄλλου ρυθμίζειν δυνάμενος· οἰκονομικὸς δὲ ὁ καὶ οἶκον ὅλον ἐκπαιδεύειν καλῶς ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ γε πόλιν ἢ καὶ πόλεις διεξάγων καὶ διακυβερνῶν ἀρίστως πολιτικός.

ιγ'. Κατορθοῦται δὲ τὸ πᾶν πρακτικὸν διὰ τε τοῦ νομοθετικοῦ καὶ δικαστικοῦ. Καὶ γὰρ νομοθετεῖ ὁ πρακτικὸς φιλόσοφος καὶ πόλει καὶ οἴκῳ καὶ μαθητῇ καὶ ἑαυτῷ τὰ συνοίσοντα. Ὡσαύτως δὲ καὶ δικάζει, τοὺς μὲν καλῶς πράττοντας τῶν ἀγομένων ἐπαινῶν καὶ τιμῶν, καὶ τῶν προσηκουσῶν ἀμοιβῶν ἀξιῶν, τοὺς δὲ κακῶς ἐλέγχων καὶ φαυλίζων καὶ τιμωρούμενος. Γίνεται δὲ καὶ ἑαυτῷ δικαστῆς ὁ φιλόσοφος, καὶ τέρπεται μὲν πράττων τὰ ἀγαθὰ καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐνηδύνεται· παραβαίνων δὲ τι τῶν δεόντων πενθεῖ, καὶ ἑαυτὸν ἐπιπλήττει καὶ διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων ἐργάζεται.

ιδ'. Ὡσπερ τοίνυν τοῦ σώματος τελειώσις ἐστὶν ἡ ἰατρικὴ· οὕτω δὲ τῆς ψυχῆς ἡ φιλοσοφία τελειώσις, ἰατρικὴ γινωσκομένη ψυχῆς. Ἐπεὶ δὲ τῆς ψυχῆς τὸ μὲν ἔστιν ὀρεκτικόν, τὸ δὲ γνωστικόν· καὶ τὸ μὲν ἄλογον, τὸ δὲ λογικόν· καὶ τοῦ γνωστικοῦ τε καὶ λογικοῦ τὸ μὲν συνεργοῦν τῷ ὀρεκτικῷ, οἷος ὁ δυνάμει νοῦς, ἡ διάνοια, τὸ δὲ χωριστὸν καὶ ἐξηρημένον παντάπασιν, οἷος ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς· ὅσον μὲν τῆς φιλοσοφίας τελειωτικόν ἐστὶ τοῦ ὀρεκτικοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτοῦ δὲ δυνάμει νοῦ, τοῦ συνεργοῦντος τῷ ὀρεκτικῷ, τοῦτο πρακτικὸν ὀνομάζεται περὶ πρᾶξιν ἡσχολημένον, καὶ τέλος ἔχον τὴν αἴρεσιν καὶ ἐπίτευξιν τοῦ ἀγαθοῦ· ὅσον δὲ τοῦ γνωστικοῦ τελειωτικόν, τέλος ἔχον τὴν ἀλήθειαν τοῦτο λέγεται κοινῶς θεωρητικόν.

ιε'. Ἄλλ' ὅσον μὲν τὴν γνῶσιν τοῦ δυνάμει νοῦ τελειοῖ, τὴν μετ' αἰσθήσεως καὶ φαντασίας περὶ τὰ ἐνυλα εἶδη καὶ ἀχώριστα τῆς ὕλης καταγινόμενην, τοῦτο καλεῖται φυσιολογικόν, ὅτι περὶ ταῦτα ἡ φύσις καὶ ἐν τούτοις ἐστίν· ὅσον δὲ τὴν τοῦ ἐνεργείᾳ νοῦ καθαρὰν ἐνέργειαν τελειοῖ, καὶ τὴν τοῦ δυνάμει νοῦ τὴν συνεπαιρουμένην τῷ

ἐνεργεία νῶ, εἰ μὲν περὶ τὰ πάντα χωριστὰ τῆς ὕλης ἢ γνῶσις ἐστὶ, τὸ τοιοῦτον θεολογικὸν καλεῖται, καὶ πρώτη φιλοσοφία, καὶ μετὰ τὰ φυσικὰ, ὡς ἐπέκεινα τεταγμένον τῶν φυσικῶν· εἰ δὲ περὶ τὰ πῆ μὲν χωριστὰ τῆς ὕλης εἶδη, πῆ δὲ ἀχώριστα, τὸ τοιοῦτον μαθηματικὸν ὀνομάζεται καὶ περὶ ψυχῆς. Ἡ τε γὰρ μαθηματικὴ οὐσία μέση (τις) πῶς ἐστὶν ὕλης καὶ ἀϋλίας· τῷ μὲν καθόλου τὸ χωριστὸν ἔχουσα τῆς ὕλης, τῷ δὲ διαστατῶ καὶ διακεκριμένῳ τὸ ἀχώριστον. Καὶ ἡ ψυχὴ ὁμοίως· κατὰ μὲν τὰς αἰσθήσεις καὶ φαντασίας, καὶ τὸν δυνάμει νοῦν, ἀχώριστος τῆς ὕλης ἐστὶ· κατὰ δὲ τὸν ἐνεργεία νοῦν, ὅς ἐστὶ τῆς ψυχῆς τὸ ἀκρότατόν τε καὶ καθαρώτατον, παντάπασιν ἡ ψυχὴ τῆς ὕλης κεχώριστα.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ συνωνύμων, ἑτερονύμων, καὶ ἐτέρων, ὀμωνύμων τε καὶ πολυωνύμων, καὶ παρωνύμων.

α'. Ἐκαστον τῶν ὄντων ἐν κόσμῳ καὶ ἐν τι ἐστι καὶ πολλά· οἷον ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν (τί) ἐστι καθὸ ἄνθρωπος, καὶ πολλά καθὸ ζῶον, καὶ λογικὸν καὶ θνητὸν, καὶ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἐπεὶ οὖν ἕκαστον τῶν ὄντων ἐν κόσμῳ, καὶ ἐν τι ἐστι καὶ πολλά, ὡς μὲν ἐν δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος, ὡς δὲ πολλά δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀρισμοῦ, ἢ τῆς ὑπογραφῆς. Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὧν καὶ πολλά, ὡς μὲν ἐν ὑπὸ τῆς ἄνθρωπος δηλοῦται φωνῆς, ἥτις ἀπλοῦν ἐστιν ὄνομα· ὡς δὲ πολλά, ὑπὸ τοῦ ὄρου τοῦ λέγοντος, ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· ὅς δὲ ὄρος λόγος ὑπάρχει τῶν ὧν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἕκαστον ἐπεξιών.

β'. Ἐστῶσαν οὖν δύο τινὰ πράγματα ἢ καὶ πλείω, καὶ ταῦτα ἢ καὶ κατὰ τὸ ὄνομα καὶ κατὰ τὸν λόγον κοινωνεῖτωσαν ἀλλήλοις· ἢ καὶ κατ' ἄμφω διαφερέτωσαν· ἢ (καὶ) κατὰ μὲν τὸ ὄνομα κοινωνεῖτωσαν, κατὰ δὲ τὸν λόγον διαφερέτωσαν· ἢ τὸ ἀνάπαλιν, κατὰ μὲν τὸν λόγον κοινωνεῖτωσαν, κατὰ δὲ τὸ ὄνομα διαφερέτωσαν, ὡς εἶναι τέσσαρας, τὰς διαφοράς.

γ'. Εἰ μὲν οὖν καὶ κατ' ἄμφω κοινωνοῦσι, κατὰ τὸ ὄνομα φημι, καὶ (κατὰ) τὸν λόγον καλοῦνται συνώνυμα, ὡσανεὶ μεταδιδόντα ἀλλήλοις σὺν τῷ ὀνόματι καὶ τοῦ λόγου· συνώνυμα γὰρ εἰσιν, ὧν τὸ τε ὄνομα κοινὸν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτὸς, οἷον ζῶον, ὃ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς κατὰ τὸ ζῶον ὄνομα συνώνυμα ὄντα· καὶ γὰρ ἄμφω καὶ ζῶα προσαγορεύονται, καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχονται λόγον, καθὸ ζῶα· ἔστι γὰρ ἐκάτερον οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, μεταβατικὴ.

δ'. Εἰ δὲ κατὰ τὸ ὄνομα, καὶ κατὰ τὸν λόγον διαφέρουσιν, εἰ μὲν ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον, λέγονται ἑτερόνυμα, ὡσπερ ἀνάβασις καὶ κατάβασις. Ἐχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον τὴν κλίμακα· ὁμοίως καὶ σπέρμα καὶ καρπὸς. Θεωροῦνται γὰρ περὶ τὸν αὐτὸν σῖτον, ὃς πρὸς μὲν τὸ εἶναι καὶ ἀπηρτίσθαι λέγεται καρπὸς, πρὸς δὲ τὸ μέλλειν καὶ πεφυκέναι λέγεται σπέρμα. Εἰ δὲ διάφορα ἔχουσιν τὰ ὑποκείμενα, λέγονται ἕτερα, οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος, οὐ καθὸ ζῶα (κατὰ τοῦτο γὰρ συνώνυμά εἰσιν), ἀλλὰ καθὸ ἄνθρωπος καὶ ἵππος. Διάφορα γὰρ ἔχουσιν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ λόγους. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἢ ἄνθρωπος ζῶον ἐστι λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· ὁ δὲ

ἵππος ἢ ἵππος ζῶον ἄλογον, τετράπουν, χρεμετιστικόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποκείμενα διάφορα· ἄλλη γὰρ ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλη ἡ οὐσία τοῦ ἵππου. Λέγεται δὲ ἑτερόνυμα μὲν ὧν τό τε ὄνομα ἕτερον καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος ἐν ἐχόντων τὸ ὑποκείμενον· ἕτερα δὲ, ὧν τό τε ὄνομα ἕτερον, καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος διάφορα ἐχόντων τὰ ὑποκείμενα.

ε'. Εἰ δὲ κατὰ μὲν τὸ ὄνομα κοινωνοῦσι, κατὰ δὲ τὸν λόγον διαφέρουσι, καλοῦνται ὁμώνυμα. Ὁμώνυμα γὰρ εἰσιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος· ὥσπερ οἱ δύο Αἴαντες. Οὗτοι γὰρ ἐν μὲν ὄνομα κοινόν ἔχουσι τὸ Αἴας, τὸν δὲ κατὰ τὸ Αἴας λόγον οὐ τὸν αὐτόν. Ὁ μὲν γὰρ ἐστὶν Αἴας ὁ τοῦ Τελαμῶνος υἱὸς ὁ ἐκ Σαλαμῖνος, ὁ μονομαχίσας τῷ Ἑκτορι· ὁ δὲ Αἴας ὁ τοῦ Οἰλέως υἱὸς, ὁ Λοκρὸς, ὁ τοὺς πόδας ταχὺς, καὶ εἴ τι ἕτερον ἔχει.

ς'. Πρόσκειται δὲ τὸ κατὰ τοῦνομα καλῶς πανταχοῦ. Κατ' ἄλλο γὰρ τι τὰ ὁμώνυμα συνώνυμα εὐρεθήσονται, καὶ τὰ συνώνυμα· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Ἴδου γὰρ καὶ οἱ δύο Αἴαντες καθὸ μὲν Αἴαντες ὁμώνυμοί εἰσι, καθὸ δὲ ἄνθρωποι πάντως συνώνυμοι.

ζ'. Ὁ δὲ λόγος ἐν τούτοις ἅπασιν κατὰ τε τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τῆς ὑπογραφῆς εἴρηται.

η'. Τὸ δὲ τῆς οὐσίας ὄνομα τὸ ἀπλῶς εἶναι δηλοῖ. Οἱ γὰρ δύο Αἴαντες καθὸ εἰσιν Αἴας ἑκάτεροι, κατὰ τοῦτο τὸν λόγον ἔχουσιν ἕτερον, κατὰ δὲ τὴν φύσιν ἓνα καὶ τὸν αὐτόν.

θ'. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ ὄνομα οἱ φιλόσοφοι καὶ κατὰ πάσης φωνῆς σημαντικῆς ἐκλαμβάνουσιν. Εἰ τοῦτο, τοῖνον καὶ ῥήματα ὁμώνυμα ἔσσονται, οἷον τὸ ἐρῶ. Ἔστι γὰρ τὸ λέξω, καὶ τὸ ἐρωτικῶς ἔχω. Καὶ ἐφ' ἑτερον δὲ τοῦ λόγου μερῶν ὁμωνυμίαν εὐρήσει τις.

ι'. Τρία δὲ δεῖ ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων ζητεῖν· εἰ ἔστι τῶν ὁμωνύμων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· καὶ κατὰ πόσων σημαινομένων τὸ τοιοῦτον ὄνομα φέρεται· καὶ περὶ ποίου τῶν σημαινομένων ὁ λόγος ἐστίν.

ια'. Εἰ δὲ κατὰ μὲν τὸν λόγον κοινωνοῦσι τὰ πράγματα, κατὰ δὲ τὸ ὄνομα διαφέρουσι, πολώνυμα λέγονται, ἡγουν ὅταν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλοῖς καλῆται ὀνόμασιν, οἷον φάσανον, σπάθη, ξίφος, ἄορ. Ἐνα γὰρ λόγον ἐπιδέχονται ταῦτα πάντα. Σίδηρος γὰρ

ἀμφήκης εἰσίν. Ἔστι δὲ ὁ τῶν πολυωνύμων λόγος πλεῖστα ὀνόματα καθ' ἑνὸς λεγόμενα πράγματος.

ιβ'. Εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ μεταξὺ τῶν ὁμωνύμων καὶ τῶν συνωνύμων, κοινωνοῦντα καὶ διαφέροντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ κατὰ τοῦνομα λόγῳ· πλησιάζουσι δὲ ταῦτα μᾶλλον τοῖς συνωνύμοις· πλείονα γὰρ ἔχουσι τὴν κοινωνίαν, ἢ τὴν διαφορὰν, ἅπερ καλοῦνται παρώνυμα, ὡς ἀπὸ τινῶν παρωνομασμένα· οἷον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικὸς, καὶ ἀπὸ τῆς μουσικῆς ὁ μουσικός. Καὶ γὰρ τῷ ὀνόματι κοινωνοῦσι καὶ διαφέρουσι, μὴ τὴν αὐτὴν κατάληξιν ἔχοντα τοῦ ὀνόματος· καὶ τῷ κατὰ τοῦνομα λόγῳ κοινωνοῦσι πάλιν καὶ διαφέρουσιν.

ιγ'. Ἡ μὲν γὰρ γραμματικὴ καὶ ἡ μουσικὴ γνώσεις εἰσίν· ὁ δὲ γραμματικὸς καὶ ὁ μουσικὸς οὐσίαι, ἐν αἷς αἱ γνώσεις. Ἡ γραμματικὴ δὲ γυνή, καὶ ἡ μουσικὴ γυνή οὐκ εἰσὶ παρώνυμα, ἀλλ' ὁμώνυμα. Χρῆ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν παρωνύμων ἐξ ἀνάγκης παρηλάχθαι τὴν κατάληξιν τοῦ ὀνόματος, ἐπὶ δὲ τῶν ὁμωνύμων σώζεσθαι κατὰ πάντα τὸ ὄνομα ἀπαράλλακτον· μὴ μόνον κατὰ τὴν κατάληξιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ κατὰ τὸν τόπον, καὶ κατὰ τὴν πτῶσιν, καὶ κατὰ τὴν γραφὴν, καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ κατὰ τὸ γένος, καὶ κατὰ τὸ τοῦ λόγου μέρος, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν.

ιδ'. Τὸ γὰρ οἶος, δασυνόμενον μὲν δηλοῖ τὸ ὀπίσθιος, ψιλούμενον δὲ, τὸ μόνος. Καὶ ἡ τοῦ πνεύματος διαφορὰ χωρίζει τῶν ὁμωνύμων αὐτό. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ Ἄργος, καὶ τὸ ἀργός, ὁμώνυμά εἰσι διὰ τὴν τοῦ τόνου διαφορὰν. Τὸ μὲν γὰρ Ἄργος παροξυτόνως δηλοῖ τὸν Ἄργον ὃν ἀπέκτεινεν ὁ Ἑρμῆς, καὶ ἄλλων ὀνόματα· τὸ δὲ ἀργός ὀξυτόνως δηλοῖ τὸν βραδὺν καὶ λευκόν. Τὸ ἐλάτης, διαφέρει κατὰ τὴν πτῶσιν, οὐκ ἔστιν ὁμώνυμον. Ὅτε γὰρ τὴν ἐλάτην δηλοῖ τὸν ἡνίοχον, εὐθεῖά ἐστιν· ὅτε δὲ τὴν ἐλάτην τὸ δένδρον, γενικῆ· ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὸ γένος ἐστὶν ἡ διαφορὰ· τὸ καινὸν καὶ κατὰ τὴν γραφὴν διαφέρει οὐκ ἔστιν ὁμώνυμον· ψιλούμενον γὰρ σημαίνει τὸ μάταιον καὶ τὸ κοῦφον, διφθογγιζόμενον δὲ, τὸ νέον καὶ τὸ παράδοξον. Τὸ εἶπον, ἐπεὶ διαφέρει τῷ ἀριθμῷ καὶ ἐνικῶς μὲν δηλοῖ τὸ εἶπον ἐγὼ, πληθυντικῶς δὲ τὸ εἶπον ἕτεροι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ὁμώνυμον. Τὸ φάρος ὅτε διαφέρει τὸ γένος οὐκ ἔστιν ὁμώνυμον. Ἀρσενικῶς μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ κτίσμα δηλοῖ, θηλυκῶς δὲ τὴν πόλιν· οὐδετέρως δὲ τὸ ἰμάτιον. Τὸ ἔχεις μέρει λόγου διαφέρει. Καὶ ὅτε μὲν ὄνομά ἐστι, γένος ὄφρον σημαίνει πληθυντικῶς, ὅτε δὲ ῥῆμα, ἐπὶ δευτέρου προσώπου τὸ κέκτησαι· διὸ καὶ τῆς ὁμωνυμίας ἐξέπεσε. Τὸ ἄρμα, συνηθεία μὲν Ἑλληνικῆ ταπτόμενον ἐπὶ τοῦ ἵππικου

ζεύγους, ἐπὶ τῶν ὄπλων δὲ τῶ τῶν Ῥωμαίων ἔθει φερόμενον, τῶν ὁμωνύμων ἀπηλλοτριώται.

ιε´. Τοσαῦτα περὶ τῶν ὁμωνύμων.

ις´. Τὰ δὲ παρώνυμα ὑπογράφουσιν οὕτως· παρώνυμά εἰσιν, ὅσα ἀπὸ τινος ἀποφέροντα τῇ πτώσει, τὴν κατὰ τοῦνομα προσηγορίαν ἔχει. Οἷον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὁ γραμματικὸς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνδρείας ὁ ἀνδρεῖος.

ιζ´. Ἐν ταῦτη τῇ τῶν παρωνύμων ὑπογραφῇ πτώσις καλεῖται πέρας τῆς λέξεως.

ιη´. Τεσσάρων δὲ τινῶν χρεῖα, ἵνα γίνωνται τὰ παρώνυμα· κοινωνίας καὶ διαφορᾶς ὀνόματος καὶ κοινωνίας καὶ διαφορᾶς πράγματος.

ιθ´. Ὅθεν τὸ Ἐλενος καὶ Ἑλένη παρώνυμα οὐκ εἰσὶ. Κοινωνίαν μὲν γὰρ καὶ διαφορὰν ὀνόματος ἔχουσι· πράγματος δὲ κοινωνίαν οὐκ ἔχουσι. Ὁ μὲν γὰρ Ἐλενος ὁ ἐκ Τροίας ὁ Πριαμίδης ὁ μαντικὸς ἕτερος· ἄλλη δὲ πάλιν ἡ Ἑλένη ἡ Λάκκαινα, ἡ τῆς Λήδης ἐκ Τυνδάρεω παῖς, ἡ μυρίων συμφορῶν Φρυξίν αἰτία καὶ Ἀχαιοῖς· καὶ οὐχ ὡς ἐξ ἐπιστήμης ὁ ἐπιστήμων, ἐκ τῆς Ἑλένης ὁ Ἐλενος.

κ´. Ἄλλ’ οὐδὲ τὸ παρθενικὴ καὶ παρθένος παρώνυμα. Πράγματος γὰρ ἐν τούτοις οὐκ ἔστι διαφορὰ· ταυτὸ γὰρ αἱ λέξεις καὶ ἄμφω σημαίνουσι.

κα´. Παρθένος δ’ ἡμῖν ἐκ τοῦ παρὰ Θεῷ εἶναι, τουτέστιν πλησίον Θεοῦ, διὰ τὴν ἀγνεῖαν ἠτυμολογῆται· εἶγε τὸ ὄλον παρθένος εἶη καὶ τῆς ψυχῆς παρθενευούσης μετὰ τοῦ σώματος.

κβ´. Οὔτε δὲ τὸ ἀρετὴ καὶ σπουδαῖος παρώνυμα. Καὶ γὰρ ἄπεστιν ἐκ τούτων ἡ κοινωνία τοῦ ὀνόματος.

κγ´. Οὔτ’ αὖ μουσικὴ γυνή, καὶ μουσικὴ ἐπιστήμη παρώνυμα· διὰ τὸ μὴ κεκτῆσθαι τινὰ διαφορὰν τοῦ ὀνόματος.

κδ´. Διαφέρουσι δὲ τὰ παρώνυμα τῶν ἀφ’ ἐνός· ὅτι τὰ μὲν παρώνυμα περιέχουσι τὰ ἀφ’ ὧν παρωνομάσθησαν, ὡς ὁ γραμματικὸς τὴν γραμματικὴν, καὶ ὁ δίκαιος τὴν δικαιοσύνην· τὰ δὲ ἀφ’ ἐνός οὐκ ἔτι. Οὐδὲ γὰρ περιέχει τὸ ἰατρικὸν ἐργαλεῖον τὴν ἰατρικὴν, οὐδὲ τὸ γραμματικὸν βιβλίον τὴν γραμματικὴν· ἐπεὶ τὸ μὲν ἂν ἰάτρευεν ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δ’ ἔγραφε καὶ ἀνεγίνωσκε.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ τῶν πέντε φωνῶν.

α'. Ἡ φωνὴ ἢ ἔναρθρός ἐστιν ἢ ἀναρθρος. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀνάρθρου φωνῆς, ἐπεὶπερ οὐκ ἐγγράμματος αὐτῆ, λόγος οὐδεὶς.

β'. Ἡ δ' ἔναρθρος φωνὴ καὶ ἐγγράμματος ἢ σημαντικὴ ἐστιν, ἢ ἄσημος. Ἄσημος μὲν οὖν ἐστιν ἢ μὴ δηλοῦσά τί πρᾶγμα. Τοιαύτην ἄσημον ἔφασάν τίνες εἶναι τὸ βλίτυρι καὶ τὸ σκινδαυός· ἥτις φωνὴ καὶ ἀκατηγόρητος λέγεται, ὡς μὴ κατὰ τίνος πράγματος ἀγορευομένη, τουτέστι λεγομένη. Σημαντικὴ δὲ καὶ κατηγορικὴ φωνὴ ἐστιν ἢ σημαίνουσα πρᾶγμα· οἶον ζῶον, ἄνθρωπος, λίθος· ἥτις λέγεται καὶ ἀπλῶς κατηγορικὴ, ὡς ἀγορευομένη καὶ λεγομένη κατὰ πράγματος ὅπως οὖν.

γ'. Αὕτη (τοῖνον) ἢ ἀπλῶς κατηγορικὴ λεγομένη (φωνὴ) ἢ μερικὴ ἐστιν, ἢ καθόλου. Καὶ μερικὴ μὲν ἐστιν ἢ ἐπὶ τῶν ἀτόμων παραλαμβανομένη· περὶ ὧν οὐ διαλαμβάνουσιν οἱ φιλόσοφοι, διὰ τὸ ἄπειρα ὑπάρχειν αὐτά.

δ'. Ἡ δὲ ἀπλῶς κατηγορικὴ καθόλου φωνὴ ἢ οὐσιωδῶς κατηγορεῖται ὧν κατηγορεῖται, ἢ ἐπουσιωδῶς.

ε'. Καὶ εἰ μὲν οὐσιωδῶς κατηγορεῖται, ἢ πολλαῖς φύσεσιν ἀρμόζει, ἢ μιᾷ.

ς'. Καὶ εἰ μὲν πολλαῖς φύσεσιν ἀρμόζει, ἢ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται καὶ ποιεῖ γένος, ἢ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι, καὶ ποιεῖ τὴν διαφορὰν.

ζ'. Εἰ δὲ μιᾷ φύσει ἀρμόζει, ἢ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται καὶ ποιεῖ τὸ εἶδος· ἢ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι καὶ ποιεῖ τὸ οὐσιῶδες ἴδιον.

η'. Καὶ οὕτω μὲν ἢ οὐσιωδῶς κατηγορουμένη καθόλου φωνή. Ἡ δ' ἐπουσιωδῶς κατηγορουμένη ἢ μιᾷ φύσει ἀρμόζει καὶ αὕτη ἢ πολλαῖς. Καὶ εἰ μὲν μιᾷ φύσει ἀρμόζει, ποιεῖ τὸ ἐπουσιῶδες ἴδιον· δῆλον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορεῖται. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἐπουσιωδῶν οὐδεμίαν χώραν ἔχει τὸ τί ἐστιν. Εἰ δὲ πολλαῖς φύσεσιν ἀρμόζει, ποιεῖ τὸ συμβεβηκός.

θ'. Καὶ εἰ μὲν ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορεῖται, ποιεῖ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός. Εἰ δ' ἐν τῷ πῶς ἔχον ἐστί, ποιεῖ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός.

ι'. Συνάγονται τοίνυν έντεϋθεν καθόλου φωναί κατηγορικαί άπλῶς ήτοι σημαντικαί πέντε· γένος, διαφορά, είδος, ίδιον και συμβεβηκός· (και) περι τούτων παρά τοίς φιλοσόφοις ό λόγος.

ια'. Το μέν οϋν γένος προτερεύει τής διαφοράς, ότι περιεκτικόν έστι τῶν διαφορῶν. Το γάρ ζῶον, γένος ὄν, περιέχει έν έαυτῷ το λογικόν και το άλογον.

ιβ'. Η διαφορά δε προτερεύει τοϋ είδους, έπει καθολικότερα τοϋ είδους έστί. Και γάρ το λογικόν καθολικώτερόν έστι τοϋ άνθρώπου. Φέρεται γάρ οϋ κατά τοϋ άνθρώπου μόνον, άλλα και κατά τοϋ άγγέλου.

ιγ'. Το δε είδος προτερεύει τοϋ ίδιου· έπειδή το μέν είδος μόνον οϋσιῶδες έστι, το δε ίδιον και έπουσιῶδες. Τα οϋσιῶδη δε και έπουσιῶδῶν τιμώτερα. Ταϋτα γάρ παρόντα μέν σώζουσι το είδος, άπόντα δε φθείρουσι αυτό. Τα δε έπουσιῶδη οϋτε παρόντα σώζουσι, οϋτε άπόντα φθείρουσι. Και άλλως δε δεί πρότερον είναι το είδος και οϋτως έχειν το ίδιον είδεςιν άλλοις άμέθεκτον.

ιδ'. Το δε ίδιον προτερεύει τοϋ συμβεβηκός· έπειδή το μέν συμβεβηκός μόνον έπουσιῶδες έστι, το δε ίδιον και οϋσιῶδες και έπουσιῶδες.

ιε'. Άλλα δε αυτό το έπουσιῶδες ίδιον τιμώτερόν έστι τοϋ συμβεβηκός. Το μέν γάρ ψυχική τίς έστι δύναμις έντός θεωρουμένη και το είδος χαρακτηρίζουσα. Μόνῳ γάρ ύπάρχει τῷ είδει και παντί και άεί· ὅθεν και άντιστρέφει. Και γάρ εί τι άνθρωπος, γελαστικόν· και εί τι γελαστικόν, άνθρωπος. Το δε συμβεβηκός έκτός έστι περι το σῶμα, και προς αυτήν μάλλον τήν έπιφάνειαν, και οϋδε μόνῳ τῷ είδει ύπάρχει, ίνα διαχωρίση αυτό τῶν άλλων είδῶν. Και γάρ λευκός μέν ό κύκνος έστιν, οϋ μίη δε και άντιστρέφει· έπίπερ οϋκ εί τι λευκόν, τοϋτο ήδη και κύκνος. Πολλά γάρ παρά τόν κύκνον πτηνά ζῶα κατείδομεν λευκά και μάλλον έν τοίς αιγιαλοίς. Άλλα και ή χιών, και ή τίτανος, και άλλα πολλά λευκά όντα, οϋκ είσί κύκνοι. Και κατά τοϋτον οϋν τόν λόγον εικότως και το έπουσιῶδες ίδιον προτέτακται τοϋ συμβεβηκός.

ις'. Το δε συμβεβηκός τήν έσχάτην είληχε τάξιν.

ιζ'. Το μέν οϋν γένος, ή διαφορά και το είδος, οϋσιῶδη πάντοτέ είσι, το δε συμβεβηκός έπουσιῶδες άεί. Το δε γε ίδιον έπαμφοτερίζει.

ιη'. Καὶ τὰ πολλὰ μὲν ἐπουσιῶδες ἐστίν· εὐρίσκεται δὲ που καὶ οὐσιῶδες· οἷον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο διαφορά. Κατὰ πλειόνων γὰρ εἰδῶν, οὐ καθ' ἑνὸς ἢ διαφορά. Τὸ δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἰδίως μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὸν θύραθεν νοῦν τὸν ἐκ τῆς μαθήσεως, καὶ μόνος τὰς ἐπιστήμας διδάσκεται.

ιθ'. Λέγεται δὲ οὐσιῶδες (καὶ) τὸ τοιοῦτον ἴδιον, ὅτι καὶ παρὸν σώζει τὸ εἶδος· ὁ γὰρ ἄνθρωπος τοῦτο ὅλον ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· καὶ ἀπὸν φθείρει. Εἰ μὴ γὰρ ὑπάρχει νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, οὐκ ἔσται ἄνθρωπος. Ἐπεὶ γοῦν τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν καὶ παρὸν σώζει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸν φθείρει, λέγεται δὲ καὶ καθ' ἑνὸς εἶδους μόνου τοῦ ἀνθρωπέου καὶ ἐν τῷ ὁποῖόν τι ἐστὶ κατηγορεῖται· διὰ ταῦτα οὐσιῶδες ἴδιον εἴρηται.

κ'. Τὸ δὲ γελαστικόν ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου ἐπουσιῶδες ἐστὶ. Παρὸν μὲν γὰρ οὐ σώζει· καὶ γὰρ οὐ χρῆζομεν τοῦ γελαστικοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς φύσεως ἡμῶν· τοῦ δὲ γε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικοῦ χρῆζομεν διὰ τὴν ἔξωθεν γνῶσιν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὡς εἴρηται· ἀπὸν δὲ πάλιν τὸ τοιοῦτον ἐπουσιῶδες ἴδιον οὐ φθείρει. Δύναται γὰρ καὶ μὴ ἔχων τὸ γελαστικόν ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἦττον εἶναι ἄνθρωπος· μὴ ἔχων δὲ καὶ τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν οὐ δύναται εἶναι ἄνθρωπος, μήτε γνῶσιν, μήτε ἐπιστήμην δυνάμενος δέξασθαι.

κα'. Παραλαμβάνονται δὲ καὶ τὰ ἴδια ἐν τοῖς ὀρισμοῖς, χαρακτηριστικὰ τυγχάνοντα τῶν εἰδῶν.

κβ'. Καὶ ὅπου μὲν ἔστιν οὐσιῶδες ἴδιον, τοῦ ἐπουσιῶδους προκρίνεται (χαρακτηρίζειν γὰρ μᾶλλον δύναται), καὶ εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦτο παραλαμβάνεται ὡς περ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Λέγομεν γὰρ, Ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· καὶ οὐ λέγομεν γελαστικόν.

κγ'. Ὅπου δὲ οὐσιῶδες ἴδιον οὐχ εὐρίσκεται, τὸ ἐπουσιῶδες εἰσάγεται, ὡς ἐπὶ τοῦ ἵππου. Λέγομεν γὰρ, Ἴππος ἐστὶ ζῶον ἄλογον, τετράπουν, χρεμετιστικόν. Καὶ ἐστὶ τὸ χρεμετιστικόν ἴδιον ἐπουσιῶδες τοῦ ἵππου.

κδ'. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ζώοις ἐπουσιῶδες μόνον τὸ ἴδιον· ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ τῆς ἀλόγου μετέχει φύσεως καὶ ζωῆς, καὶ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐξαίρετον ἔχει παρὰ πάντα τὰ ζῶα, διὰ τοῦτο διττὸν φέρει τὸ ἴδιον· τὸ μὲν γελαστικόν, ὡς κοινωνῶν τοῖς

ἀλόγοις· τὸ δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ὡς νοερός τε καὶ λογικός, καὶ τοῖς ἀγγέλοις τρόπον τινὰ συναπτόμενος καὶ ἄγγελος ὢν μετὰ σώματος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ γένους καὶ εἴδους, ἐν ᾧ καὶ περὶ σχέσεως.

α'. Τὰ σημαινόμενα τοῦ γένους ὑπάρχει διάφορα. Γένος γὰρ λέγεται καὶ ἡ ἐκάστου τῆς γενέσεως ἀρχή, εἴτε ἀπὸ τοῦ τεκόντος, εἴτε ἀπὸ τῆς πατρίδος· ἀπὸ μὲν τοῦ τεκόντος, ὡς ὅταν εἴπωμεν, τὸν Ἰούδαν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ ἔχειν τὸ γένος ἢ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ. Ἀπὸ δὲ τῆς πατρίδος, ὡς ὅταν λέγωμεν τὸν Παῦλον Ταρσέα εἶναι τὸ γένος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ γένος εἴτουν ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰσραὴλ, ἐνταῦθα δὲ πάλιν γένος καὶ ἀρχὴ γενέσεως ἡ Ταρσός. Διττὴ τοίνυν ἡ τῆς γενέσεως ἀρχή, φυσικὴ τὲ καὶ τοπικὴ· φυσικὴ μὲν ἡ ἐκ τοῦ τεκόντος, τοπικὴ δὲ ἡ ἐκ τῆς πατρίδος.

β'. Λέγεται γένος καὶ αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, καθὸ σχέσεως ἔχουσι πρὸς τε τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτούς· ὡς ὅταν λέγωμεν τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι σχέσιν ἔχουσι καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς γενέσεως, ἡγουν τὸν Ἰούδαν, ἐξ οὗ κατάγονται, καὶ πρὸς ἀλλήλους τὴν τῆς συγγενείας.

γ'. Ἐκλήθησαν δὲ πρώτως καὶ κυρίως οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ἐκ τοῦ Ἰούδα κατὰ ἀποτομὴν τῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων κεκλημένων γενῶν, ἡγουν τῶν Λευιτῶν, τῶν Βενιαμιτῶν, καὶ τῶν λοιπῶν φυλῶν· ὕστερον δὲ καὶ τὸ ἅπαν ἔθνος τῶν Ἑβραίων Ἰουδαῖοι κατονομάζονται διὰ τὸ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἐπίσημον καὶ βασιλικόν.

δ'. Ἄλλως δὲ λέγεται γένος, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, καθ' ὁμοιότητα τῶν εἰρημένων γενῶν. Ἀρχὴ τε γὰρ ἐστὶ τὸ τοιοῦτον γένος τῶν ὑφ' ἑαυτὸ, καὶ περιέχει καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ὑπ' αὐτό.

ε'. Τριχῶς οὖν τοῦ γένους λεγομένου, περὶ τοῦ τρίτου τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος ὃ καὶ ὑπογράφοντες λέγουσι· Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον.

ς'. Καὶ τὸ εἶδος δὲ οὐχ ἐν τι δηλοῖ· λέγεται γὰρ τὸ εἶδος καὶ ἐπὶ τῆς ἐκάστου μορφῆς, καθὸ λέγομεν εὐειδεῖς ἀνθρώπους καὶ δυσειδεῖς· οἷον ὁ Νιρεὺς εὐειδῆς, ὁ Θερσίτης δὲ δυσειδῆς. Καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος τοιόνδε.

ζ'. Λέγεται εἶδος καὶ τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος καὶ οὗ κατηγορεῖται τὸ γένος ἐν τῷ τι ἐστὶ. Περὶ τούτου τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος.

η'. Ἐπεὶ δὲ τὸ γένος ἀποδιδόντες τοῦ εἶδους ἐμνήσθημεν, εἰπόντες· Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον, καὶ τὸ εἶδος ὑπογράφοντες, καὶ περὶ τοῦ γένους διαλαμβάνομεν· Εἶδος ἐστὶ, λέγοντες, τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος καὶ οὗ κατηγορεῖται τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστὶ χρῆ γινώσκειν, ὅτι καθάπερ ἐν τῷ περὶ τοῦ πατρὸς λόγῳ καὶ ὁ υἱὸς συνεισάγεται, καὶ ὁ πατὴρ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ υἱοῦ, πατὴρ γὰρ ἐστὶν ὁ ἔχων υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς ὁ ἔχων πατέρα· τὸν αὐτὸν τρόπον κὰν τῷ περὶ γένους λόγῳ καὶ τὸ εἶδος εἰσφέρεται, κὰν τῷ περὶ εἶδους τὸ γένος. Τὸ γὰρ γένος εἶδους ἐστὶ γένος, καὶ τὸ εἶδος γένους ἐστὶν εἶδος. Σχέσιν γὰρ ἔχουσι πρὸς ἄλληλα φυσικὴν.

θ'. Λέγεται δὲ ἡ σχέσις τετραχῶς· ἢ κατὰ τέχνην, ὥσπερ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ· ἢ κατὰ τύχην, ὡς δεσπότου καὶ δούλου· ἢ κατὰ προαίρεσιν, ὡς φίλου πρὸς φίλον· ἢ κατὰ φύσιν, ὡς πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ γένους καὶ εἶδους.

ι'. Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ αἰτιὸς ἐστὶ τοῦ υἱοῦ, ὁ δὲ υἱὸς αἰτιατός· οὕτω καὶ τὰ γένη τῶν οικείων εἰδῶν αἰτία εἰσι, τὰ δὲ εἶδη αἰτιατά.

ια'. Ὡσπερ δὲ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἠγγον ὁ Ἀδάμ, πατὴρ μὲν λέγεται, διότι ἔσχεν υἱούς· υἱὸς δὲ οὐ λέγεται πατέρα μὴ σχών· ὁ δὲ Ἄβελ υἱὸς μὲν λέγεται, διότι γεγέννηται παρὰ πατρὸς τοῦ Ἀδάμ· οὐ λέγεται δὲ πατὴρ, ἐπεὶπερ υἱὸν οὐκ ἐγέννησεν· ὁ δὲ (γε) Σὴθ καὶ πατὴρ λέγεται καὶ υἱός, πατὴρ μὲν ὡς γεννήσας υἱὸν τὸν Ἐνῶς, υἱὸς δὲ, ὡς γεννηθεὶς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀδάμ· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν γενῶν καὶ τῶν εἰδῶν ἔστιν εὐρεῖν.

ιβ'. Εἰσὶ γὰρ τινα γένη πρότιστα καὶ ἀνώτατα, μὴ ἔχοντα ἐπάνω αὐτῶν ἕτερον γένος· ταῦτα καλοῦνται γενικώτατα γένη. Γενικώτατον γὰρ γένος ἐστὶν, ὃ γένος ὄν οὐκ ἐστὶν εἶδος, καὶ ὑπὲρ ὃ οὐκ ἂν εἴη ἄλλο τι ἐπαναβεβηκὸς γένος. Εἰσὶ δὲ καὶ τινα εἶδη ἔσχατα καὶ κατώτατα, μὴ ἔχοντα ἕτερα εἶδη, ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα. Ταῦτα ὀνομάζονται εἰδικώτατα εἶδη. Εἰδικώτατον γὰρ εἶδος ἐστὶν, ὅπερ εἶδος ὄν οὐκ ἐστὶ γένος· καὶ ὃ εἶδος ὄν οὐκ ἂν διελοίμεθα εἰς εἶδη ἔτι, (καὶ) τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Εἰσὶ δὲ (καὶ) ἄλλα μέσα τῶν ἄκρων εἶδη καὶ γένη τὰ αὐτά· εἶδη μὲν τῶν πρὸ αὐτῶν, γένη καὶ τῶν μετ' αὐτά.

ιγ'. Λέγεται δὲ ταῦτα τὰ μέσα γένη ὑπάλληλα· οὐχ ὅτι ἕκαστον ἐφ' ἕκαστον φέρεται καὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ γένος καὶ εἶδος ἐστίν· ἀλλ' ὅτι γένος ὑπ' ἄλλο γένος τελεῖ, κάκεινο ὑφ' ἕτερον, καὶ ἔχουσιν ἄλληλα κοινὸν τὸ ὑποκεῖσθαι ὡς εἶδη καὶ γένη ὄντα.

ιδ'. Οἷον ἢ οὐσία πρῶτιστόν ἐστι γένος καὶ γενικώτατον. Ὑπὸ (γὰρ) τὴν οὐσίαν τὸ σῶμα. Διαιρεῖται γὰρ ἢ οὐσία εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Ὑπὸ (δὲ) τὸ σῶμα τὸ ἔμψυχον σῶμα· ὑπ' αὐτὸ πάλιν τὸ αἰσθητικόν· ὑφ' ὃ τὸ ζῶον· ὑπὸ τὸ ζῶον δὲ τὸ λογικὸν ζῶον, ὁ ἄνθρωπος· ὑφ' ὃ ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, οἵτινες ὀνομάζονται πάντες ἄτομα. Ἡ μὲν οὖν οὐσία γένος ἐστίν, ὡς εἴρηται, γενικώτατον, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἕτερον γένος ταύτην ἐπαναβεβηκός· ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶδος ἐστίν εἰδικώτατον, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἕτερον εἶδος ὑποβεβηκός· τὸ δὲ μέσον τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ γένη καὶ εἶδη εἰσὶ τὰ αὐτά· τῶν μετ' αὐτὰ γένη, τῶν πρὸ αὐτῶν εἶδη. Τὸ γὰρ σῶμα τῆς μὲν οὐσίας εἶδος, τοῦ δὲ ἔμψυχου σώματος γένος· ἔχει γὰρ τὸ ἀπλῶς σῶμα τεταγμένον ὑφ' ἑαυτὸ τὸ ἔμψυχον σῶμα. Τοῦτο δὲ τὸ ἔμψυχον εἶδος μὲν ἐστὶ τοῦ σώματος, γένος δὲ τοῦ αἰσθητικοῦ· τὸ αἰσθητικὸν εἶδος μὲν τοῦ ἔμψυχου, γένος δὲ τοῦ ζώου· τὸ ζῶον εἶδος μὲν τοῦ αἰσθητικοῦ, γένος δὲ τοῦ λογικοῦ· τὸ δὲ λογικὸν ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, εἶδος μὲν τοῦ ζώου, οὐκέτι δὲ γένος τοῦ Πέτρου, καὶ τοῦ Παύλου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀτόμων, ἀλλ' εἶδος ἐστὶ καὶ αὐτῶν.

ιε'. Τοῦ μὲν οὖν ζώου, εἶδος λέγεται, διότι περιέχεται ὑπ' αὐτοῦ, τῶν δὲ ἀτόμων εἶδος, ὅτι περιέχει αὐτά.

ις'. Εἰ γὰρ ἦν γένος τῶν ἀτόμων ὁ ἄνθρωπος, εἶδη ἂν ὑπῆρχον τὰ ἄτομα. Πᾶν γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται· τὰ δὲ εἶδη τεμνόμενα μεταδιδόασιν (καὶ) τοῖς ἐξ αὐτῶν καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ. Ὡστε καὶ ὁ Πέτρος, εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα τεμνόμενος, μετεδίδου ἂν τοῖς ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ· καὶ ἦν οὕτως ἢ τοῦ Πέτρου ψυχὴ Πέτρος· καὶ τὸ σῶμα πάλιν Πέτρος· καὶ τὸν τοῦ Πέτρου ὄρον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν τοῦ ἀνθρώπου παρὰ μέρος ἐκκληροῦντο ἀμφοτέροι. Νῦν δὲ τοῦτο οὐκ ἐστίν· οὐκ ἄρα γένος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' εἶδος εἰς ἄτομα διαιρούμενον.

ιζ'. Πάντα δὲ τὰ ἄτομα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τῶν οικείων εἰδῶν ἀνελλιπῶς ἐπιδέχονται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν γενῶν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ εἶδη τῶν γενῶν, καὶ τὰ ὑπάλληλα γένη τῶν ἀνωτέρω γενῶν ἕως τοῦ γενικωτάτου· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ

μὲν ὑποκάτω λαμβάνουσι τῶν ἄνω πάντων ἀνελλιπῶς καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς ὀρισμούς· τὰ ἐπάνω τῶν ὑποκάτω οὐδ' ὀπωσοῦν.

ιη'. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ εἶδη κοινοῦσιν ἀλλήλοις, ἢ κατὰ τοὺς ὄρους, ἢ κατὰ τὰ ὀνόματα. Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος οὐποτ' ἂν ἵππος κληθεῖ, ἢ ὁ ἵππος ἄνθρωπος. Οὔτε δὲ ὁ τοῦ ἵπου ὄρος ἀρμόσει, τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ ὁ τοῦ ἀνθρώπου τῷ ἵπῳ. Τὸν γὰρ ἄνθρωπον οὐδεὶς εἶναι φαίη ἂν ζῶον ἄλογον, τετράπουν, χρεμετιστικόν· ἢ τὸν ἵππον, ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

ιθ'. Τοῦ δὲ κοινοῦ γένους καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τὰ εἶδη ἐπίσης λαμβάνουσιν· οὐ τὸ μὲν τῶν εἰδῶν μᾶλλον, τὸ δὲ ἥττον· καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, κοινὸν γένος ἔχοντες τὸ ζῶον, καὶ ζῶα καλοῦνται ὁμοῦ, καὶ ὁμοίως τὸν τοῦ ζώου κέκτηνται ὀρισμόν. Καὶ ἄμφω γὰρ οὐσίαι εἰσὶν ἔμψυχοι, αἰσθητικαὶ καὶ μεταβατικά.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ γένους καὶ εἴδους· ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀτόμων.

α'. Τῶν λεγομένων εἶναι τὰ μὲν ὑφέστηκε, τὰ δὲ οὐχ ὑφέστηκεν, ἀλλ' ἐν μόναις ἐπινοίαις κεῖται ψιλαῖς. Τῶν δὲ ὑφεστηκότων τὰ μὲν σώματά εἰσι, τὰ δὲ ἀσώματα. Τῶν δὲ ἀσωμάτων τὰ μὲν ἰδίαν ὑπόστασιν ἔχει, ὡς ἄγγελος καὶ ψυχὴ· τὰ δὲ ἐν ἑτέροις ἔχει τὸ εἶναι· τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη.

β'. Λέγονται δὲ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη πρὸ τῶν πολλῶν, ἐν τοῖς πολλοῖς, ἐπὶ τοῖς πολλοῖς.

γ'. Οἷον ἐννοεῖσθω τι σφραγιστήριον, ἔχον καὶ ἐκτύπωμα τὸ τυχόν, ἐξ οὗ κηρία πολλὰ μεταλαβέτω τοῦ ἐκτυπώματος, καὶ τις ὑπ' ὅψιν ἀγαγέτω ταῦτα· μὴ προκατιδὼν μηδὲ ὁλως τὸ σφραγιστήριον, ἑωρακῶς δὲ τὰ ἐν οἷς τὸ ἐκτύπωμα, καὶ ἐπιστήσας ὅτι πάντα τοῦ αὐτοῦ μετέχουσιν ἐκτυπώματος, καὶ τὰ δοκοῦντα πολλὰ τῷ λόγῳ συναθροίσας εἰς ἓν, ἔχέτω τοῦτο κατὰ διάνοιαν. Τὸ μὲν οὖν σφραγιστήριον τύπωμα λέγεται πρὸ τῶν πολλῶν· τὸ δ' ἐν τοῖς κηρίοις ἐν τοῖς πολλοῖς· τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν καταληφθὲν καὶ κατὰ διάνοιαν ἀύλως ὑποστάν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς.

δ'. Οὕτως οὖν καὶ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη πρὸ τῶν πολλῶν μὲν εἰσιν ἐν τῷ δημιουργῷ, κατὰ τοὺς ποιητικούς λόγους· ἐν τῷ Θεῷ γὰρ οἱ οὐσιοποιοὶ λόγοι τῶν ὄντων ἐνιαίως προὑφεστήκασιν· καθ' οὓς λόγους ὁ ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα καὶ προώρισε καὶ παρήγαγεν.

ε'. Ὑφεστηκέναι δὲ λέγονται τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη ἐν τοῖς πολλοῖς, διότι ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδός ἐστι, καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἵπποις τὸ τοῦ ἵππου εἶδος· ἐν ἀνθρώποις δὲ καὶ ἵπποις καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις τὸ γένος εὐρίσκεται τῶν τοιούτων εἰδῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ζῶον· κἀν τοῖς ζώοις ὁμοῦ καὶ τοῖς ζωοφύτοις τὸ καθολικώτερον γένος τὸ αἰσθητικὸν ἐξετάζεται· συναχθέντων δὲ καὶ τῶν φυτῶν, θεωρεῖται τὸ ἔμψυχον. Εἰ δὲ σὺν τοῖς ἐμψύχοις ἐθέλει τις ἐπισκοπεῖν καὶ τὰ ἄψυχα, τὸ σῶμα σύμπαν κατόψεται. Συνδραμουσῶν δὲ τοῖς εἰρημένους τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν, τὸ πρῶτον γένος φανεῖται καὶ γενικώτατον, καὶ οὕτω μὲν ἐν τοῖς πολλοῖς ὑφέστηκε τὰ εἶδη καὶ τὰ γένη.

ζ'. Καταλαβὼν δὲ τις ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων τὴν αὐτῶν φύσιν, τὴν ἀνθρωπότητα, ἐκ δὲ τῶν κατὰ μέρος ἵππων αὐτὴν τὴν ἰπότητα, καὶ οὕτω τὸν καθόλου ἀνθρώπου καὶ τὸν καθόλου ἵππου ἐπινοήσας· καὶ τὸ καθόλου ζῶον ἐκ τῶν καθέκαστα τῶ λόγῳ συναγαγὼν· καὶ τὸ καθόλου αἰσθητικὸν, καὶ τὸ καθόλου ἔμψυχον, καὶ τὸ καθόλου σῶμα, καὶ τὴν καθολικωτάτην οὐσίαν ἐξ ἀπάντων συλλογισάμενος, ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη ἀύλως ὑπέστησεν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς, τουτέστι μετὰ τὰ πολλὰ καὶ ὑστερογενῶς.

ζ'. Ἰστέον δὲ ὅτι πάντα μὲν τὰ γένη λεχθήσονται ἐπὶ τοῖς πολλοῖς, οὐ πάντα δὲ τὰ εἶδη. Τὸ γὰρ ὄν ἢ καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ γνώσει πεπερασμένον ἐστίν· ἢ οὐδὲ τῇ φύσει οὐδὲ τῇ γνώσει· ἢ τῇ φύσει μὲν πεπερασται, τῇ γνώσει δὲ οὐ πεπερασται· οὐδὲν δὲ πού ἐστι τῇ γνώσει πεπερασμένον, ἄπειρον ὄν τῇ φύσει.

η'. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὰ μὲν γενικώτατα γένη καὶ τὰ ὑπάλληλα καὶ φύσει καὶ γνώσει πεπερασται. Δέκα γάρ εἰσι τὰ γένη τὰ γενικώτατα· ὀρισμένα δὲ γε καὶ τὰ ὑπάλληλα.

θ'. Τὸ δὲ τῶν ἀτόμων πλῆθος οὔτε τῇ φύσει οὔτε τῇ γνώσει πεπερασμένον ἐστίν. Ἄει γὰρ γίνεται καὶ ἀει φθείρεται, καὶ οὔτε πέρας ὑπὸ τῆς φύσεως εἴληφεν, οὔτε τὸ γεγονός στάσιμον ὑπάρχει καὶ μόνιμον. Τὸ δὲ τοιοῦτον πῶς τῇ γνώσει περιληφθήσεται;

ι'. Τὰ δὲ εἰδικώτατα εἶδη τῇ μὲν φύσει πεπερασται, τῇ γνώσει δὲ εἰσιν ἀπερίληπτα. Πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἄγνωστα τῶν τοιούτων εἰδῶν, ἢ ἐν ἐρημίαις ἀβάτοις, ἢ ἐν σπηλαίοις ὄντα καὶ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν διαδιδράσκοντα.

ια'. Καθὸ μὲν οὖν πάντα τὰ εἶδη τῇ φύσει πεπερασται, κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ· ἕτεροῖον γὰρ ὧν ἐποίησεν οὐ ποιεῖ· καθὸ δὲ τὰ ἄτομα γίνεται ἔτι, καὶ οὕτω πεπερασται τούτων ἢ γένεσις ὑπὸ φύσεως· ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ὁ Υἱὸς ἐργάζεται· δῆλον δ' ὅτι καὶ ὁ συμπαντουργὸς Παράκλητος συνεργάζεται, ταῦτά τε καὶ τὰς προνοίας καὶ τὰς οἰκονομίας καὶ τὰ θαυμάσια.

ιβ'. Χρὴ δὲ γινώσκειν ὡς ὁ Πλάτων πέντε γένη τῶν ὄντων φησίν· οὐσίαν, ταυτότητα, ἕτερότητα, κίνησιν καὶ στάσιν· οὐσίαν λέγων τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, ταυτότητα τὴν κοινωνίαν, ἕτερότητα τὴν διαφορὰν, κίνησιν τὴν ἐνέργειαν, στάσιν τὴν ἡρεμίαν,

ἤγουν τὴν ἀποβολὴν τῆς τοιαύτης κινήσεως, καὶ τὴν ἐν τῷ κινεῖσθαι μονήν, καθ' ἣν καὶ τῷ οὐρανῷ καὶ τοῖς θεοῖς δίδωσι στάσιν· τὸ γὰρ αἰεὶ ἐν τῷ αὐτῷ κινεῖσθαι στάσιν λέγει δηλοῦν. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τοῖς οὕσι καὶ ὑπαρξίς ἐστὶ καὶ κοινωνία πρὸς ἄλληλα καὶ διαφορὰ, ἐνέργειά τε καὶ στάσις τῆς ἐνεργείας ὅποια οὖν· διὰ τοῦτο τὰ τοιαῦτα γένη ὀνομάζει τῶν ὄντων ὡς πολλοῖς τοῖς γε οὕσιν ἐνθεωρούμενα.

ιγ'. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐν μὲν τοῖς φυσικοῖς τὴν ὕλην τίθεται γένος· ἐν δὲ τῇ λογικῇ πραγματείᾳ τὰς δέκα κατηγορίας γένη λέγει τὰ γενικώτατα· οὐσίαν, ποσὸν, ποιὸν, πρὸς τί, ποῦ, πότε, ποιεῖν, πάσχειν, ἔχειν, κεῖσθαι.

ιδ'. Τούτων ἕκαστον ἔχει καὶ εἰδικώτατα εἶδη καὶ ὑπάλληλα γένη.

ιε'. Ἐκ δὲ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν εὐθὺς εἰς ἄτομα γίνεται ἢ διαίρεσις· ἥτις οὐδὲ διαίρεσις ἐστὶ κυρίως, ἀλλ' ἀπαρίθμησις. Διὸ καὶ τινες αὐτὰ τὰ εἰδικώτατα εἶδη γένη ὀνόμασαν ἄτομα· γένη μὲν ὡς περιληπτικὰ τῶν ὑπ' αὐτὰ μερῶν· ἄτομα δὲ ὡς ἀδιαίρετα. Τὸ γὰρ διαιρούμενον γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται ἀναγκαίως.

ις'. Σημαίνει δὲ τὸ ἄτομον τέσσαρα· τὸ ἀδιαίρετον καθὸ ἀμερὲς, ὡς ἡ στιγμή, καὶ τὸ νῦν, καὶ ἡ μονάς, ἅτινα καὶ ἄποσα λέγεται· τὸ δύστητον, ὡς ὁ ἀδάμας, λίθος· τὸ εἰδικώτατον εἶδος διὰ τὸ μὴ τέμνεσθαι εἰς ἕτερα εἶδη· καὶ τὸ κυρίως ἄτομον, ὃ τέμνεται μὲν, οὐ σώζει δὲ μετὰ τὴν τομὴν τὸ πρότερον εἶδος· οἷον ὁ Πέτρος τέμνεται μὲν εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ Πέτρος τέλειος, ἐπεὶ οὐδὲ ἄνθρωπος τέλειός ἐστιν, οὔτε τὸ σῶμα.

ιζ'. Περὶ τούτου τοῦ ἀτόμου τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος· ὅπερ ἀποδιδόασιν οὕτως· Ἄτομόν ἐστὶ τὸ ἐξ ἰδιοτήτων συγκείμενον, ὃν τὸ ἄθροισμα οὐκ ἂν ὀφθεῖται ἐπὶ ἑτέρου ποτέ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος.

α'. Τῷ διαλαμβάνοντι περὶ διαφορᾶς οὐκ ἀπεικὸς καὶ περὶ συμβεβηκότος εἰπεῖν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ διαφορὰ ὀνομάζεται. Ἡ γὰρ διαφορὰ ἢ οὐσιώδης ἐστίν, ἢ ἐπουσιώδης.

β'. Οὐσιώδης μὲν ἔστι διαφορὰ ἢ καθ' αὐτήν τε καὶ φυσικὴ καὶ εἰδοποιὸς, ἣτις καλεῖται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ· καθ' ἣν εἶδος εἶδους διαφέρει· οἷον τὸ λογικόν. Κατὰ τοῦτο γὰρ διαφέρει τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἶδους τοῦ ἵππου καὶ τῶν λοιπῶν τῶν παρὰ τὸν ἄνθρωπον ζῶων. Ὁ δὲ λογικὸν καθ' αὐτὸ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἐστὶ παραστατικόν, καὶ τοῦ ἀνθρωπίου εἶδους ποιητικόν. Λέγουσι δὲ τὴν ἰδιαίτατα διαφορὰν οὕτως.

γ'. Διαφορὰ ἐστίν, ἢ περισσεύει τὸ εἶδος τοῦ γένους. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος πλεον ἔχει τοῦ ζῶου τὸ λογικόν. Τὸ γὰρ ζῶον οὔτε λογικόν ἐστὶν ἐνεργεῖα, οὔτε ἄλογον· ἐπεὶ τὸ αὐτὸ ἔξει τὰ ἀντικείμενα. Δυνάμει δὲ γε τὸ ζῶον καὶ λογικόν ὑπάρχει καὶ ἄλογον, καὶ πάσας ἔχει τὰς ὑπ' αὐτὸ διαφοράς. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο, πόθεν ἂν τὰ εἶδη σχοῖεν (τὰς) διαφοράς; Οὔτε γοῦν ἐκ τῶν οὐκ ὄντων ἐν τῷ γένει τὸ εἶδος συνίσταται (δυνάμει γὰρ εἰσὶν ἐν τῷ γένει τῶν εἰδῶν αἱ διαφοραὶ)· οὔτε περὶ (τὸ) αὐτὸ εἰσὶν ἅμα τὰ ἀντικείμενα. Ἐνεργεῖα γὰρ οὐδεμίαν ἔχει τὸ γένος διαφορὰν τῶν εἰδῶν.

δ'. Ὅριζονται δὲ ταύτην τὴν οὐσιώδη καὶ ἰδιαίτατα διαφορὰν καὶ οὕτω· Διαφορὰ ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Ἐρωτώμενοι γὰρ τί ἐστὶν ἄνθρωπος, οἰκείως ἂν λέγοιμεν ὅτι ζῶον· πυνθανομένου δὲ τινος ὁποῖόν τι ζῶον ὁ ἄνθρωπος, τότε πάλιν οἰκείως ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι λογικόν.

ε'. Ὑπογράφουσι δὲ τὰς τοιαύτας καὶ οὕτω· Διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωρίζειν πεφυκὸς τὸ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος. Τὸ γὰρ λογικόν καὶ τὸ ἄλογον χωρίζει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ὄντα τὸ ζῶον.

ς'. Πάλιν διαφορὰ ἐστίν, ὅτῳ διαφέρει ἕκαστον. Ἄνθρωπος γὰρ καὶ ἵππος κατὰ μὲν τὸ γένος οὐ διενήνοχε (ζῶα γὰρ καὶ ἀμφότερα)· κατὰ δὲ τὰς διαφοράς, ἦτοι κατὰ τὸ λογικόν καὶ τὸ ἄλογον, ἀπ' ἀλλήλων διέστηκε.

ζ'. Λέγονται δὲ αἱ ἰδιαίτατα διαφοραὶ διαιρετικαὶ καὶ συστατικά· διαιρετικαὶ μὲν τῶν γενῶν, συστατικά δὲ τῶν εἰδῶν. Τὸ γὰρ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον διαιροῦσι τὴν οὐσίαν· τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον διαιροῦσι τὸ σῶμα· καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἀναίσθητον διαιροῦσι τὸ ἔμψυχον· καὶ τὸ μεταβατικὸν καὶ τὸ ἀμετάβατον διαιροῦσι τὸ αἰσθητικόν. Ταῦτα γοῦν τὰ τῶν γενῶν διαιρετικὰ γίνονται συστατικὰ τῶν εἰδῶν· τὸ γὰρ ἔμψυχον, καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ μεταβατικὸν συνιστῶσι τὸ ζῶον. Ζῶον γὰρ ἔστιν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικῆ, μεταβατικῆ. Τὸ ἔμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, τὸ ἀμετάβατον, συνιστῶσι τὸ ζῴοφυτον. Ἔστι γὰρ τὸ ζῴοφυτον οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικῆ, ἀμετάβατος. Τὸ ἔμψυχον δὲ μετὰ τοῦ ἀναισθήτου τὸ φυτὸν συνιστῶσι, καὶ ἔστι (τὸ) φυτὸν οὐσία ἔμψυχος, ἀναίσθητος. Καὶ ἕτερα πάλιν ἐτέρων εἰδῶν γίνονται συστατικὰ, πρότερον ὄντα γενῶν διαιρετικά.

η'. Διότι γοῦν αἱ διαιρετικαὶ τῶν γενῶν διαφοραὶ γίνονται συστατικά τῶν εἰδῶν, ὁμοῦ πᾶσαι κέκληνται εἰδοποιεῖ.

θ'. Αὗται δὲ αἱ διαφοραὶ λέγονται εἶναι τὰ ὑπάλλληλα γένη, ἀπαραλλάκτως δὲ οὐκ εἰσίν, ἀλλ' ὡσπερ θερμὸν καὶ ψυχρόν. Ὀνομάζονται μὲν καὶ αὗται μόναι αἱ ποιότητες, ἢ θερμότης δηλονότι καὶ ἢ ψυχρότης· καλοῦνται δὲ οὕτω καὶ τὰ τῶν τοιούτων ποιότητων· μετέχοντα σώματα, ἤγουν τὸ σῶμα τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὴν θερμότητα καλεῖται θερμὸν, καὶ τὸ τὴν ψυχρότητα κεκτημένον ψυχρόν. Τὸ δ' αὐτὸ κάπι τῶν ἄλλων ποιότητων τε καὶ πεποιωμένων σωμάτων ἔστιν εὐρεῖν.

ι'. Οὕτω δὴ (καὶ σῶμα καὶ) ἀσώματον, ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον, καὶ αἰσθητικὸν καὶ λογικόν, καὶ τᾶλλα ὁμοίως. Λέγονται μὲν καὶ αὗται μόναι αἱ ποιότητες· ἢ σωματότης, ἢ ἀσωματότης, ἢ ἔμψυχότης, ἢ ἀψυχότης, ἢ αἰσθητικότης, ἢ λογικότης καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως· λέγονται δ' οὕτως καὶ αἱ οὐσίαι αἱ τὰς τοιαύτας ἐν ἑαυταῖς κεκτημέναι ποιότητος. Σῶμα μὲν ἢ τὴν σωματότητα κεκτημένη οὐσία· ἀσώματον δὲ ἢ τὴν ἀσωματότητα· καὶ ἢ μὲν τὴν ἔμψυχότητα ἔχουσα ἔμψυχον· ἢ δὲ τὴν ἀψυχότητα ἄψυχον· ἢ δὲ τὴν αἰσθητικότητα αἰσθητικόν· καὶ ἢ τὴν λογικότητα λογικόν.

ια'. Αὗται μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰς αἱ ποιότητές εἰσιν αἱ διαφοραί· αἱ δὲ μετέχουσαι τῶν τοιούτων ποιότητων οὐσίαι τὰ ὑπάλλληλα γένη τυγχάνουσιν. Ἐπεὶ πῶς ἂν τὰ αὐτὰ καὶ γένη ἔσοιντο καὶ διαφοραί; Καὶ ὡς διαφοραὶ μὲν, ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορηθεῖεν, ὡς γένη δ' αὖ ἐν τῷ τί ἐστιν.

ιβ'. Εἰ δὲ καὶ πᾶν γένος εἰς εἶδη διαιρούμενον διὰ τῶν διαιρετικῶν διαιρεῖται διαφορῶν· εἶδη δὲ τῆς οὐσίας ὁμολογοῦνται εἶναι τὸ σῶμα καὶ (τὸ) ἀσώματον· διὰ ποίων διαφορῶν εἰς ταῦτα ἢ οὐσία διαιρεῖται ἢ διαιρεθῆσεται, εἰ μὴ δι' αὐτῆς σωματότητός τε καὶ (τῆς) ἀσωματότητος; Τὸ δὲ σῶμα πάλιν εἰς τὰ οἰκεῖα εἶδη, τὸ ἔμψυχόν τε καὶ τὸ ἄψυχον, πῶς ἄρα τμηθῆσεται, ἢ πάντως διὰ τῆς ἐμψυχότητος καὶ ἀψυχότητος; Ὅτε γὰρ λέγομεν τὴν οὐσίαν διαιρεῖσθαι εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον, εἰς οὐσίαν σεσωματωμένην καὶ μὴ σεσωματωμένην, τὴν ἀπλῶς οὐσίαν διαιρεῖσθαί φαμεν· ἐπεὶ τὸ σῶμα πρότερον ἦν οὐσία μόνον, ἐνεργεία δὲ λαβὸν καὶ (τὴν) σωματότητα, γέγονεν οὐσία ἐνσώματος. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἀσώματον δεξάμενον τὴν ἀσωματότητα οὐσία ὑπῆρξεν ἀσώματος. Καὶ τὸ ἔμψυχον δὲ πρότερον ἦν ἀπλῶς σῶμα, τουτέστιν οὐσία ἐνσώματος· μετασχὼν δὲ καὶ τῆς ἐμψυχότητος, σῶμα ἔμψυχον ἐκτετέλεσται.

ιγ'. Ὅτε γοῦν τοῦ σώματος τὴν διαίρεσιν εἰς ἔμψυχον ποιοῦμεν καὶ ἄψυχον, χρὴ προσυπακούειν τὸ σῶμα· ἵνα διαιρῆται τὸ σῶμα εἰς ἔμψυχον σῶμα καὶ ἄψυχον σῶμα. Οὕτω δὲ καὶ τῶν ἄλλων ποιητέον· ὡς ἂν καὶ αἱ διαφοραὶ καὶ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη σώζονται ἀσυγχύτως ὅπερ εἰσί.

ιδ'. Περὶ μὲν οὖν τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς, ἣτις καὶ ἰδιαίτατα καλεῖται διαφορὰ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

ιε'. Ἡ δ' ἐπουσιώδης διαφορὰ αὐτὸ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός.

ις'. Διαιρεῖται δ' αὕτη εἰς τε τὴν κοινῶς διαφορὰν, καὶ εἰς τὴν ἰδίως διαφορὰν.

ιζ'. Καὶ κοινῶς μὲν διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός ὃ καὶ ἐν τῷ πῶς ἔχον ἐστὶ κατηγορεῖται· ἰδίως δὲ διαφορὰ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός· ὃ καὶ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ λέγεται. Τοῦ γὰρ συμβεβηκός τὸ μὲν ἔστι χωριστὸν, τὸ δὲ ἀχώριστον.

ιη'. Κατὰ μὲν οὖν τὸ χωριστὸν συμβεβηκός διαφέρει ἄτομον ἐτέρου ἀτόμου καὶ ἑαυτοῦ· οἷον κάθηται Πέτρος, βαδίζει Παῦλος. Κατὰ γοῦν τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ βαδίζειν ἀλλήλων λέγονται διαφέρειν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος. Ἐνδέχεται δὲ καθῆσθαι τὸν Παῦλον καὶ βαδίζειν τὸν Πέτρον, καὶ οὕτω χωρισθῆναι αὐτῶν τὴν τοιαύτην διαφορὰν, καὶ λαβεῖν ἄλλην ἀντ' ἄλλης ἐκάτερον. Πάλιν διαφέρει ἄτομον ἑαυτοῦ ἐν τῷ ποτὲ μὲν καθῆσθαι, ποτὲ δ' ἐστάναι ἢ βαδίζειν· καὶ ποτὲ καθεύδειν, ποτὲ δ' ἐγρηγορέναι· καὶ ὅτε μὲν νοσεῖν, ὅτε δὲ ὑγιαίνειν· καὶ νῦν μὲν νεάζειν, ἔκτοτε δὲ

γεγηρακένα. Ταῦτα γοῦν καὶ τὰ παραπλήσια λέγονται κοινῶς διαφοραὶ, καὶ χωριστὰ συμβεβηκότα.

ιθ'. Κατὰ δὲ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς ἑαυτοῦ μὲν οὐ διαφέρει τὸ ἄτομον, ἑτέρου δὲ ἀτόμου διαφέρει. Οἶον, Ἔστι τις σιμός· ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτοῦ τὴν σιμότητα· διαφέρει δὲ οὗτος τοῦ γρυποῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ γλαυκὸς καὶ ὁ ἔχων ἐκ τραύματος ἐσκιρρωμένην οὐλὴν, ἑαυτῶν μὲν οὐ διαφέρουσιν, ἄλλων δὲ διαφέρουσιν.

κ'. Ἔστι δὲ ἡ σιμότης, ἡ γλαυκότης, ἡ ἐν τῷ Αἰθίοπι μελανία καὶ ἡ ἐν τῷ κόρακι, καὶ ἡ ἐν τῷ κύκνῳ λευκότης, καὶ τὰ τοιαῦτα συμβεβηκότα ἀχώριστα· καθὸ οὐ δύναται χωρισθῆναι πραγματικῶς τῶν ἐν οἷς ἀτόμων εἰσί· κατ' ἐπίνοιαν δὲ χωρίζονται καὶ αὐτὰ τῶν πραγμάτων, τὴν φύσιν μὴ λυμαινόμενα.

κα'. Διὰ τοῦτο παντὸς συμβεβηκὸτος ἀχωρίστου καὶ χωριστοῦ κοινὸς ὁ λόγος οὗτός ἐστι· Συμβεβηκὸς ἐστίν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ πάλιν, συμβεβηκὸς ἐστίν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν. Ἐνδέχεται γὰρ ἄνθρωπον καὶ καθῆσθαι καὶ ἐστάναι καὶ βαδίζειν καὶ εἶναι σιμὸν καὶ μὴ εἶναι· καὶ ἀπογινομένης τῆς γλαυκότητος, οὐδὲν ἦττον ὁ ἄνθρωπος μένει. Δύναται δὲ καὶ κύκνος ἐπινοηθῆναι μέλας, καὶ ὁ κόραξ λευκός, καὶ Αἰθίοψ ἀποβαλὼν τὴν χροιάν. Καὶ ταῦτα πάντα γενέσθαι δύναται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς.

κβ'. Τριχῶς οὖν τῆς διαφορᾶς λεγομένης, κοινῶς καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα, πᾶσα μὲν διαφορὰ ἑτερότης τέ ἐστι καὶ ἑτεροῖόν τι ποιεῖ προσγινομένη τινί. Ἄλλ' αἱ μὲν κοινῶς καὶ ἰδίως διαφοραὶ ἀλλοῖον ποιοῦσιν· αἱ δὲ ἰδιαίτατα ἄλλο· αἰτινές εἰσιν ἀχώριστοι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐπινοῆσαι ζῶον ἀναίσθητον, ἢ ἄνθρωπον ἄλογον, ἢ ἵππον ἀλογίας κεχωρισμένον.

κγ'. Αὗται μὲν οὖν αἱ ἄλλο ποιοῦσαι διαφοραὶ καθ' ἑαυτάς τέ εἰσι, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἦττον οὐκ ἐπιδέχονται. Οὔτε γὰρ τὸ γένος μᾶλλον καὶ ἦττον κατηγορεῖται οὐ ἂν εἶη γένος, οὔτε αἱ τοῦ γένους διαφοραὶ, καθ' ἃς διαίρεται τὸ γένος εἰς τὰ εἶδη. Αἱ δὲ ἀλλοῖον ποιοῦσαι κατὰ συμβεβηκὸς τέ εἰσι, καὶ ἐπιτείνονται καὶ ἀνιένται ἅπασαι. Κάθηται γὰρ τις πλέον ἑτέρου, καὶ ἄλλος ἄλλου βαδίζει πλέον· καὶ σιμοῦ σιμώτερός ἐστὶ τις, καὶ γλαυκοῦ γλαυκότερος.

κδ'. Οὐδεμία δὲ τῶν κοινῶς ἢ ἰδίως διαφορῶν συντελεῖ πρὸς τὸν ὀρισμὸν. Ὑπογράφουσι γὰρ αὗται τὰ πράγματα, οὐ μὴν καὶ ὀρίζουσιν. Αἱ δὲ ἰδιαίτατα διαφοραὶ πράγματος ἐκάστου συμπληροῦσι τὸν ὀρισμὸν.

κε'. Αναγκαῖον δὲ εἰδέναι, ὅτι (τε) τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα καὶ ἐπὶ τῆς ἀπλῶς ὑπάρξεως ἐνίοτε τάττεται, καὶ ὅτι τὸ συμβεβηκὸς δηλοῖ ποτε τὸ οὐσιώδες ἴδιον, ὡς συμβαῖνον καὶ συντρέχον τῷ πράγματι. Λέγομεν γὰρ τὴν οὐσίαν τοῦ χρώματος, διὰ τὸ ἐν τοῖς οὔσι τετάχθαι καὶ τὸ συμβεβηκὸς καὶ ὅπως οὖν εἶναι αὐτό. Καὶ πάλιν λέγομεν συμβαίνειν ταῖς προτάσεσι τὸ συμπέρασμα, τουτέστι συνέπεσθαι φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς.

κς'. Λέγεται δὲ τὸ τοιοῦτον συμβεβηκὸς, εἴτουν τὸ οὐσιώδες, ἴδιον καὶ πάντη ἀχώριστον καὶ καθ' αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν, πρῶτως καὶ καθ' αὐτὸ ὑπάρχειν τῷ πράγματι· ὡς τῷ σώματι, τὸ τριχῆ διαστατόν· πρῶτως μὲν, ὅτι αὐτῷ μόνῳ ὑπάρχει ἀμέσως· καθ' ἑαυτὸ δὲ, ὅτι οὐσιωδῶς.

κζ'. Οὐκ εἶ τι δὲ καθ' αὐτὸ, τοῦτο καὶ πρῶτως. Ἐπὶ πλέον γὰρ τοῦ πρῶτως τὸ καθ' αὐτό. Τὸ γὰρ ζῶον ὑπάρχον τῷ ἀνθρώπῳ καθ' αὐτὸ καὶ οὐσιωδῶς, οὐχ ὑπάρχει καὶ πρῶτως. Ἔστι γὰρ ζῶον ἀνθρώπου μὴ ὄντος. Τριχῆ δὲ τι διαστατόν, σώματος μὴ ὄντος, οὐκ ἔστιν· οὔτε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἀνθρώπου μὴ ὄντος· οὔτε συμπέρασμα, προτάσεων μὴ οὐσῶν· οὔτε ὀρισμὸς, ἀπόντος τοῦ ὀριστοῦ.

κη'. Διὸ καὶ οἱ ὀρισμοὶ καὶ πρῶτως ὑπάρχουσι τοῖς ὀριστοῖς, καὶ οὐσιωδῶς, εἰ γε κυρίως εἰσὶν ὀρισμοί.

κθ'. Ἐκ τούτων (οὔν) τῶν καθ' αὐτὰ καὶ πρῶτως ἢ κυρίως ἀπόδειξις γίνεται· οὔτε δὲ ἐκ τῶν συμβεβηκόντων, οὔτ' ἐκ τῶν καθ' αὐτὰ μὲν, μὴ πρῶτως δὲ τοῖς πράγμασιν ὑπαρχόντων.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ ἰδίου, ἐν ᾧ καὶ περὶ κοινοῦ.

α'. Τὸ ἴδιον λέγεται τετραχῶς.

β'. Ἡ δὲ παντὶ μὲν ὑπάρχει τῷ εἶδει, οὐ μόνῳ δέ· ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ δίπουν· πᾶς μὲν γὰρ ἄνθρωπος δίπους· οὐ μόνος ὁ ἄνθρωπος δίπους, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ζῶα.

γ'. Ἡ δὲ μόνῳ μὲν, οὐ παντὶ δέ, ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ φαλακρόν· καὶ γὰρ μόνος ὁ ἄνθρωπος φαλακρός, ἀλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος φαλακρός.

δ'. Ἡ δὲ παντὶ καὶ μόνῳ, οὐκ ἀεὶ δέ, ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ πολιοῦσθαι· οὐκ ἀεὶ γὰρ, ἀλλ' ἐν γήρα, μένοντος τοῦ κατὰ φύσιν.

ε'. Τέταρτον, ἐφ' ᾧ συνδεδράμηκε τὸ παντὶ καὶ τὸ μόνῳ καὶ τὸ ἀεὶ· ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γελαστικόν. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος, καὶ μόνος ἄνθρωπος, καὶ ἀεὶ, γελαστικός.

ς'. Γελαστικός δὲ λέγεται, οὐ τῷ ἀεὶ γελᾶν, ἀλλὰ τῷ πεφυκέναι γελᾶν.

ζ'. Τοῦτο τὸ τέταρτον κυρίως ἴδιον λέγεται· ὅτι καὶ ἀντιστρέφει. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικός, καὶ πᾶν γελαστικόν ἄνθρωπος.

η'. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πίθηκος φαίνεται ἴσως γελῶν· ἀλλ' οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τοῦ γελᾶν, οὐδὲ ταῖς ἀληθείαις γελᾷ· κατὰ μόνην δὲ τὴν ἐπιφάνειαν τὸ γελᾶν σχηματίζεται, τῷ μιμεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον. Ζῶον γὰρ μιμηλότατον τυγχάνει ὁ πίθηκος. Οὕτω γελᾶν οἴμαι καὶ τὸν ἐρωδιὸν, διάκενον γέλωτος καὶ ψυχικῆς ἄμοιρον διαχύσεως.

θ'. Ὑπογράφεται δὲ τὸ ἴδιον οὕτως· ἴδιόν ἐστι τὸ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ ἀεὶ ὑπάρχον.

ί'. Ἐκάστῳ μὲν οὖν εἶδει τῶν ζώων ἐξαιρετόν ἐστιν ἴδιον· τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γελαστικόν, τῷ ἵππῳ τὸ χρεμετιστικόν, τῷ κύνι τὸ ὑλακτικόν· καὶ τοῖς ἄλλοις ἕτερα ἴδια. Κατὰ ταῦτα γὰρ διαχωρίζονται τῆς κοινωνίας ἀλλήλων τὰ εἶδη, καὶ διὰ τοῦτο λέγονται ἴδια· διὰ τὸ ἰδιαζόντως προσεῖναι τοῖς εἶδεσιν, ὧν εἰσιν ἴδια μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχοντος τοῦ εἶδους πρὸς ἕτερον εἶδος κατὰ τὸ ἴδιον.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει διπλοῦς (μετέχει γὰρ καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ζωῆς, καὶ τῆς τῶν λογικῶν νοήσεως, ἐπίγειος ὢν καὶ οὐράνιος, θνητὸς καὶ ἀθάνατος, ὄρατος καὶ νοούμενος), καθὸ μὲν κοινωνεῖ τοῖς ἀλόγοις, ἔχει καὶ τὸ γελαστικόν. Ἔστι γὰρ τὸ γελαστικόν δύναμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς ἐνεργούμενη διὰ τῶν μυῶν· ὡς καὶ τὸ χρεμετιστικόν καὶ τὰ τοιαῦτα· καθὸ δὲ τοῖς λογικοῖς κοινωνεῖ, τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν κέκτηται ἴδιον· τοῦτο δὲ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστὶ δύναμις.

ιβ'. Ἔχει τοίνυν ὁ ἄνθρωπος ἕκαστον ἴδιον κατάλληλον ἐκάστῳ κοινῷ.

ιγ'. Λέγεται δὲ καὶ τὸ κοινὸν τετραχῶς.

ιδ'. Ἡ γὰρ τὸ εἰς μέρη διαιρετὸν, ὡς ἀγρὸς κοινωνός.

ιε'. Ἡ τὸ ἀδιαιρέτως ἐν χρήσει κοινῇ λαμβανόμενον, ὡς εἷς δοῦλος, ἢ εἷς ἵππος, δεσποτῶν διαφορῶν.

ις'. Ἡ τὸ ἐν προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον, ὡς ὁ ἐν θεάτρῳ τόπος κοινὸς ὢν, ἴδιος γίνεται τοῦ προκαταλαβόντος αὐτόν.

ιζ'. Ἡ τὸ ἐπίσης μετεχόμενον, ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος.

ιη'. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἢ τε ὕλη πᾶσι τοῖς οὖσι κοινῇ, καὶ τὰ γένη αἰ διαφοραὶ κοινὰ τοῖς αὐτῶν μετέχουσιν εἶδεσι· τὸ ζῶον ὅλοις τοῖς ζῴοις κοινόν, καὶ τὸ λογικὸν ὅλοις τοῖς λογικοῖς, καὶ τοῖς ἀλόγοις τὸ ἄλογον· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρμοζόντως. Κατὰ τὸ τοιοῦτον τοῦ κοινοῦ σημαινόμενον, καὶ ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων τὸ ὄνομα μόνον κοινόν· ἐπὶ δὲ τῶν συνωνύμων τό τε ὄνομα καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος. Ἔστι δὲ κοινόν τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον, ἢ τὸ πολλῶν κατηγορούμενον.

ιθ'. Τὸ δὲ ἴδιον οἱ Πλατωνικοὶ τριχῶς ἐκλαμβάνονται· ἀπὸ τῆς διοργανώσεως, ὡς τὸ δικέφαλον τῇ ἀμφισβαίνῃ· ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ὡς τὸ λοξοβαδιστικὸν τῷ καρκίνῳ· ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὡς τὸ καυστικὸν τῷ πυρί. Δύναται γὰρ ὑπὲρ πᾶν ἕτερον σῶμα καίειν τὸ πῦρ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τῶν κατηγοριῶν.

α'. Τὰ λεγόμενα καὶ ὄντα, ἢ τῆ μὲν προφορᾷ εἰσιν ἀπλᾶ, τῷ δὲ σημασιμένῳ συμπεπλεγμένα (ὡς τὸ τρέχω. Τὸ γὰρ τρέχω ἀπλοῦν μὲν ἔστι τῆ προφορᾷ καὶ ἀσύνθετον, τῷ δὲ σημασιμένῳ, συμπεπλεγμένον καὶ σύνθετον. Δηλοῖ γὰρ ἐμὲ, καὶ τὸν δρόμον, τουτέστιν οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν)· ἢ τῆ μὲν προφορᾷ ὑπάρχουσι σύνθετα, τῷ σημασιμένῳ δὲ γε ἀπλᾶ (ὡς τε λέγει τις πράγματος ὀρισμόν· ἐν γὰρ τότε δηλοῖ διὰ τῆς συνθέτου φωνῆς, ἐκεῖνο δηλονότι τὸ πρᾶγμα, περ ὀρίζεται)· ἢ καὶ τῆ προφορᾷ καὶ τῷ σημασιμένῳ συμπεπλεγμένα εἰσὶ τὰ λεγόμενα· ὡς τὸ Παῦλος δημηγορεῖ· ἢ καὶ τῆ προφορᾷ καὶ τῷ σημασιμένῳ ἀπλᾶ.

β'. Τούτων τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἢ οὐσίαν σημαίνει, ἢ ποσὸν, ἢ ποιὸν, πρὸς τι, ἢ πότε, ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ ἔχειν, ἢ εἶσθαι. Πάντα γὰρ τὰ ὄντα ὑπὸ τὰς δέκα ταύτας κοινότηας ἀναφέρονται· καὶ οὐκ ἔστι τῶν ὄντων οὐδὲν, ὃ μὴ ταύταις ἐμπερικλείεται.

γ'. Καὶ γὰρ οἱ φιλόσοφοι πάντων τῶν ὄντων ἐπιστήμονες εἶναι βουλόμενοι, ἐπεὶ τῶν κατὰ μέρος ἐπιστήμη οὐκ ἔστι διὰ τε τὸ πολυἀριθμὸν αὐτῶν καὶ τὸ ἀεὶ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν, ταῖς εἰρημέναις κοινότησι τὰ πάντα συμπεριώρισαν.

δ'. Καὶ τοὺς μὲν κατὰ μέρος ἀνθρώπους, καὶ τοὺς κατὰ μέρος ἵππους ἐπισκεψάμενοι πρότερον ὅπως ἔχουσι φύσεως, ἐπὶ τὸν καθόλου ἄνθρωπον καὶ τὸν καθόλου ἵππον ἀνέδραμον, τουτέστιν ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦ ἵππου. Τοῦτο δὲ κάπῃ τῶν ἄλλων ζῶων πεποιηκότες τῶν μερικῶν, ἀπὸ τῶν τρεπτῶν καὶ ἀλλοιωτῶν μετέβησαν ἐπὶ τὰ ἄτρεπτά τε καὶ ἀναλλοιώτα. Τρεπτὰ μὲν γὰρ καὶ ἀλλοιωτὰ ὑπάρχει τὰ μερικὰ, τοῖς δὲ καθόλου τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχειν ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν τοιούτων εἰδῶν οὐκ ἔστιν ἅπαντα τῆ διανοίᾳ περιληπτὰ (πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἀγνοεῖται ἡμῖν), τὸ καθολικώτερον αἴθις ζητήσαντες εὔρον τὸ ζῶον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ κατὰ μέρος φυτὰ πρὸς τὸ καθόλου συναγαγόντες φυτὸν, καὶ πρὸς τὸ ζωόφυτον τὰ ζωόφυτα ταῦτα πάντα, τὸ ζῶον, τὸ φυτὸν, τὸ ζωόφυτον, τῷ ἐμψύχῳ συνέδησαν. Θεωρήσαντες δὲ καὶ (τὰς) ἀψύχους φύσεις, τὸ ξύλον, τὸν λίθον, τὸν σίδηρον καὶ τὰ ὅμοια, τὸ καθόλου ἄψυχον δι' αὐτῶν συνεστήσαντο· καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ ἐμψύχου συνῆψαν διὰ τοῦ σώματος. Ὅτι δὲ καὶ ἄγγελον ἔγνωσαν εἶναι καὶ ψυχὴν, οὐ μετέχει δὲ ταῦτα τῆς

τοῦ σώματος φύσεως (τὸ μὲν γὰρ μεριστὸν, καὶ τρεῖς ἔχον διαστάσεις· τὰ δὲ παντελῶς ἀμερῆ, καὶ μηδεμίαν κεκτημένα διάστασιν· οὐ μῆκος, οὐ πλάτος, οὐ βάθος), διὰ τῆς οὐσίας ἤνωσαν τῷ σώματι τὸ ἀσώματον, καὶ γέγονε ἡ οὐσία πάντων τούτων ἀθυπάρκτων ὄντων γένος κοινόν.

ε'. Ἐπεὶ δὲ τινὰ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ οὐσίᾳ, μὴ μέντοι. ἐν ἑαυτοῖς τὴν ὑπαρξίν ἔχουσιν, οὕτω καὶ περὶ τούτων ἐσκέψαντο.

ς'. Δύο τινὰ καὶ τρία, καὶ δέκα καὶ εἴκοσιν εὐρηκότες, ἀνήγαγον ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν· μέγα δὲ καὶ μικρὸν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ τὸ μέγεθος· τὸν ἀριθμὸν δὲ καὶ μέγεθος περιέλαβον τῷ ποσῷ. Δύο γοῦν ἔσχον κοινότητος περιεκτικὰς πραγμάτων πολλῶν, τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ποσόν.

ζ'. Πάλιν ἔστι τι λευκὸν, μέλαν, κίρρον· ταῦτα ὑπὸ τὸ χρῶμα συνήθροισαν. Ἔστι δὲ τι γλυκὺ, πικρὸν, θερμὸν, ψυχρὸν· ταῦτα δὴ καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐπιστήμας μιᾷ κοινότητι περιέγραψαν, τῷ ποιῷ. Ποιὸν δὲ ἔστιν, ἀφ' οὗ παρωνύμως ὀνομάζεται τὸ μετέχον, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως ἀπ' αὐτοῦ· ὡς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὀ γραμματικὸς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὁ σπουδαῖος.

η'. Ὅτι δὲ καὶ δεξιὸν ἔστι τι καὶ ἀριστερὸν, καὶ διπλάσιον καὶ ἥμισυ· τὰ τοιαῦτα τῷ πρὸς τι ἀπένειμαν. Ἔστι δὲ τὰς πρὸς τι σχέσις ἐτέρου πρὸς ἕτερον.

θ'. Πάλιν ἔστι τι ἐν νῷ, ἐν ἀγορᾷ, ἐν θεάτρῳ, τῇ τοῦ ποῦ κοινότητι τὰ τοιαῦτα προσήρμωσαν. Τόπου δὲ παραστατικὸν ὑπάρχει τὸ ποῦ· διαφοραὶ δὲ αὐτοῦ ὅσαι καὶ τοῦ τόπου· ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν.

ί'. Τὸ δὲ χθὲς καὶ πέρυσιν καὶ σήμερον, καὶ αὔριον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐπὶ τοῦ πότε συνήγαγον· τὸ δὲ ἔστι χρόνου σημαντικόν. Διαφοραὶ δὲ τοῦ πότε, ὅσαι καὶ τοῦ χρόνου· ἐνεστῶς, παρεληλυθῶς, καὶ μέλλον.

ια'. Τὸ δὲ τύπτειν, τὸ θερμαίνειν, τὸ ψύχειν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἡγουν παραπλήσια, ἐν τῷ ποιεῖν ἔθεσαν.

ιβ'. Ὡσπερ αὖ ἐν τῷ πάσχειν, τὸ τύπτεσθαι, τὸ θερμαίνεσθαι, τὸ ψύχεσθαι, καὶ τὰ ὅμοια.

ιγ'. Ἔστι δὲ ποιεῖν μὲν τὸ δρᾶν περὶ τι, πάσχειν δὲ τὸ ὑφ' ἐτέρου ἀλλοιοῦσθαι.

ιδ'. Πάλιν ἐπειδὴ ἐστὶ τὸ ὑποδεδέσθαι, ὠπλίσθαι, δακτύλιον φορεῖν, τὰ εὐκότα πάντα ταῦτα τῷ ἔχειν δεδώκασιν. Ἔστι δὲ τὸ ἔχειν οὐσίας περι οὐσίαν περίθεσις.

ιε'. Τὸ δὲ ἐστάναι, καὶ ἀνακεῖσθαι, καὶ καθῆσθαι, γένει κοινῶ τῷ κεῖσθαι ὑπέταξαν.

ις'. Κεῖσθαι δὲ ἐστὶν ἢ τοιάδε θέσις τοῦ σώματος.

ιζ'. Εἰ μὲν γὰρ ὀρθια τὰ μέλη πάντα εἰσὶν, ἐστάναι λέγεται· εἰ δ' ὕπτια πάντα, ἀνακεῖσθαι καὶ ἀνακεκλίσθαι. Εἰ δὲ τὰ μὲν ὀρθιάζοντα, τὰ δ' ὕπτιάζοντά πως, καθῆσθαι.

ιη'. Τοῦ δὲ κεῖσθαι τὰ μὲν φύσει μετέχει, ὡς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐν τοῖς ἰδίοις ἰδρυμένα, καὶ ὁ οὐρανὸς τὴν ἀνωτάτω χώραν ἐπέχων· τὰ δὲ θέσει, ὡς ἀνδριάντες, καὶ κίονες, καὶ σκεύη καὶ ὄλως τὰ κατὰ τέχνην τινὰ ἢ χρεῖαν τιθέμενα.

ιθ'. Ἔτι τὰ μὲν ἐν στάσει ἔχει τὴν θεσιν, ὡς ἡ γῆ· τὰ δ' ἐν κινήσει, ὡς τὰ οὐράνια σώματα.

κ'. Ἔτι τὰ μὲν διαμέσον ἔχει τὸ κεῖσθαι, ὡς τὰ στοιχεῖα καὶ οὐρανός· τὰ δ' ἔγχρονον, ὡς τὰ ἐν μέρει χρόνου ὑφειστώτα.

κα'. Οὕτω μὲν οὖν οἱ φιλόσοφοι τὰς τοιαύτας δέκα γενικωτάτας ἐξεῦρον κοινότητος.

κβ'. Ἐκαστον δὲ τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων αὐτὸ καθ' αὐτὸ πρᾶγμα μὲν ἐξ ἀνάγκης δηλοῖ, ψεῦδος δὲ ἢ ἀλήθειαν οὐδαμῶς· τῇ δὲ πρὸς ἄλληλα τούτων συμπλοκῇ ἢ ἀλήθεια, ἢ ψεῦδος ἀκολουθεῖ. Ἄν μὲν γὰρ εἴπω, ἄνθρωπος, ἢ ἵππος, ἢ τρέχει, ἢ ἴσταται· πρᾶγμα μὲν σημαίνω ἀπλῶς, οὐκ ἀληθεύω δὲ, οὐδὲ ψεύδομαι· ἐὰν δὲ συμπλέξας ἐρῶ, ἄνθρωπος τρέχει, ἢ ἵππος ἴσταται, τότε ἐξ ἀνάγκης ἢ ἀληθεύω ἢ ψεύδομαι.

κγ'. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα καὶ δευτέρα πρόσωπα, διὰ τὸ εἶναι ὠρισμένα, ὡς τὸ τρέχω καὶ τρέχεις, συμπεπλεγμένα εἰσὶ τῶν σημαινομένων· τὰ δὲ τρίτα, διὰ τὸ εἶναι ἀόριστα, μετὰ τῶν ἀπλῶν ἐτάχθησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Ἐπι περὶ κατηγοριῶν.

α'. Τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένου λέγεται, τὰ δ' οὐ λέγεται καθ' ὑποκειμένου. Τῶν δὲ λεγομένων καθ' ὑποκειμένου τὰ μὲν ἐν ὑποκειμένῳ οὐκ ἔστι, τὰ δ' ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ τῶν μὴ λεγομένων καθ' ὑποκειμένου, τὰ μὲν ἐν ὑποκειμένῳ οὐκ ἔστι, τὰ δ' ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν.

β'. Διττὸν δὲ τοῦ ὑποκειμένου (τὸ) σημαινόμενον· δηλοῖ γὰρ καὶ τὸ πρὸς ὑπαρξιν ὑποκείμενον, καὶ τὸ ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν. Κατηγορία δὲ εἴρηται, διὰ τὸ κατὰ τινων ἀγορεύεσθαι ἤτοι λέγεσθαι.

γ'. Πρὸς ὑπαρξιν μὲν οὖν ὑπόκειται ἡ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσι. Ταῦτα γὰρ ἐν τῇ οὐσίᾳ ἔχει τὸ εἶναι· καὶ ἔστι μόνῃ ἡ οὐσία πρὸς ὑπαρξιν ὑποκείμενον.

δ'. Πρὸς κατηγορίαν δὲ ὑπόκεινται τὰ ἄτομα τοῖς οικείοις εἶδεσί τε καὶ γένεσι· καὶ τὰ εἶδη τοῖς ἐαυτῶν γένεσιν ἕως τοῦ γενικωτάτου.

ε'. Οἷον ὁ Πέτρος ἄνθρωπός ἐστιν. Ὑπόκειται ὁ Πέτρος ἐνταῦθα τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς κατηγορίαν, καὶ λέγεται ὁ ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου τοῦ Πέτρου· ἐπεὶ ὁ Πέτρος ὑποκείμενόν ἐστι· κατηγορούμενον δὲ ὁ ἄνθρωπος. Πάλιν τὸ ζῶον οὐσία ἐστίν· ὑπόκειται τὸ ζῶον καθ' ὑποκειμένου τοῦ ζώου, τουτέστι κατηγορούμενον, ἡ οὐσία.

ς'. Ἐνθα μὲν οὖν ἡ κατὰ πρόθεσις φαίνεται, καὶ κατὰ γενικὴν πτῶσιν τελεῖται ἡ σύνταξις· ἐκεῖ τὸ πρὸς κατηγορίαν παραλαμβάνεται ὑποκείμενον, ὡς ὅταν εἴπωμεν τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένου λέγεται. Διὰ τοῦτο γὰρ τίθεμεν καὶ τὸ λέγεται, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν τὸ πρὸς κατηγορίαν γνωσθῇ ὑποκείμενον. Τὸ γὰρ λέγεται καὶ τὸ κατηγορεῖται ταυτόν ἐστιν. Ἐνθα δὲ ἡ ἐν πρόθεσις ὁρᾶται, καὶ κατὰ δοτικὴν πτῶσιν γίνεται ἡ σύνταξις· ἐκεῖ τὸ πρὸς ὑπαρξιν ἐστίν ὑποκείμενον, ὡς ὅταν εἴπωμεν· Τὰ δὲ ὑποκειμένῳ ἐστίν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἐστὶ τιθέαμεν, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν τὸ πρὸς ὑπαρξιν γνωσθῇ ὑποκείμενον· ὑπάρξεως γὰρ παραστατικὸν τὸ ἐστίν.

ζ'. Ὅταν οὖν λέγωμεν ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένου λέγεται, τὰ δὲ οὐ λέγεται καθ' ὑποκειμένου, τοῦτό φαμεν· ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν τινων κατηγοροῦνται, τὰ δὲ οὐ κατηγοροῦνταί τινων.

η'. Όταν δὲ λέγωμεν ὅτι τῶν καθ' ὑποκειμένου λεγομένων τὰ μὲν ἐν ὑποκειμένῳ οὐκ ἔστι, τὰ δ' ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶ, τοῦτο φαμεν, ὅτι τῶν κατηγορουμένων τὰ μὲν ἐν ἑτέροις οὐκ ἔχουσι τὴν ὑπαρξιν (οὐσίαι γὰρ εἰσιν ἀθύπαρκτα πράγματα καὶ μὴ δεόμενα ἑτέρων πρὸς σύστασιν), τὰ δ' ἐν ἑτέροις ἔχουσι τὸ εἶναι. Συμβεβηκότα γὰρ εἰσι, μὴ δυνάμενα καθ' ἑαυτὰ εἶναι, ἀλλ' ἐν ταῖς οὐσίαις τὴν ὑπαρξιν ἔχοντα.

θ'. Μόνως μὲν οὖν καθ' ὑποκειμένου λέγεται καὶ οὐχ ὑποκείμενα τὰ καθόλου τῶν πραγμάτων καὶ γενικώτατα. Ταῦτα γὰρ κατηγοροῦνται μόνον, οὐ μὴν καὶ ὑπόκεινται. Οὐ καθ' ὑποκειμένου δὲ εἰσιν, ἀλλ' ὑποκείμενα μόνως, δηλονότι τὰ μερικὰ τῶν πραγμάτων καὶ ἄτομα, διὰ τὸ μὴ κατηγορεῖσθαι τινων. Ὁμοῦ δὲ καθ' ὑποκειμένου τε καὶ ὑποκείμενα λέγεται τὰ εἰδικώτατα εἶδη καὶ τὰ ὑπάλληλα γένη· ὡς ἄλλων μὲν ὄντα καθολικώτερα καὶ ἄλλων αὖ μερικώτερα· καὶ τοῖς μὲν ἐπάνω αὐτῶν ὑποκείμενα, τῶν δ' ὑποκάτω κατηγορούμενα.

ι'. Δῆλον ἐντεῦθεν ὡς καθ' ὑποκειμένου, καὶ οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν ἡ καθολικώτερα οὐσία. Οὐ καθ' ὑποκειμένου, καὶ οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ, ἡ μερικὴ οὐσία καὶ ἄτομος. Καθ' ὑποκειμένου, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ, τὸ καθολικὸν συμβεβηκός. Οὐ καθ' ὑποκειμένου καὶ ἐν ὑποκειμένῳ τὸ μερικὸν καὶ ἄτομον συμβεβηκός.

ια'. Τούτων οὕτω διακεκριμένων, τὸ ὄν ἢ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν, ἢ οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ. Εἰ μὲν οὖν μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἴη, τὴν οὐσίαν ποιεῖ· εἰ δ' ἐν ὑποκειμένῳ, ἢ οὐ καθ' αὐτό ἐστὶν, ἢ καθ' αὐτό. Ἄλλ' εἰ μὲν καθ' αὐτό, ἢ μεριστόν ἐστι καὶ ποιεῖ τὸ ποσόν, ἢ ἀμέριστον καὶ ποιεῖ τὸ ποιόν. Εἰ δ' οὐ καθ' αὐτό, ἢ σχέσις μόνον ἐστὶ καὶ ποιεῖ τὰ πρὸς τι, ἢ κατὰ σχέσιν ἄλλων νοεῖται, καὶ ποιεῖ τὰς λοιπὰς ἕξ κατηγορίας. Ἡ γὰρ καλλίστη καὶ πρώτη τῶν κατηγοριῶν οὐσία μετὰ μὲν τοῦ ποσοῦ γεννᾷ τὸ ποῦ καὶ τὸ πότε· μετὰ δὲ τοῦ ποιοῦ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν· μετὰ δὲ τοῦ πρὸς τι τὸ ἔχειν καὶ τὸ κεῖσθαι.

ιβ'. Καὶ αὗται εἰσιν αἱ δέκα κατηγορίαι· πᾶσαι δὲ τυγχάνουσι ἀπλαῖ.

ιγ'. Κἂν γὰρ ἀπογεννᾶν ἡ οὐσία λέγηται, μετὰ μὲν τοῦ ποσοῦ τὸ ποῦ καὶ τὸ πότε· μετὰ δὲ τοῦ ποιοῦ, τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν· μετὰ δὲ τῶν πρὸς τι, τὸ ἔχειν καὶ τὸ κεῖσθαι. Ἄλλ' οὐδεμία τῶν κατηγοριῶν σύνθετός ἐστιν. Οὐδὲ γὰρ κατηγορία τὸ ἐν τόπῳ εἶναι, ἢ τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνόμασιν ἀπαρεμφάτοις τῶν κατηγοριῶν τινες ὀνομάσθησαν· τὸ ποιεῖν δηλαδὴ καὶ τὸ πάσχειν

καὶ τὸ ἔχειν καὶ τὸ κεῖσθαι· ἵνα μὴ τῷ ἐφέλκεσθαι πρόσωπα σύνθεσιν τινα εἰσαγάγωσιν.

ιδ´. Πᾶσαι τοίνυν αἱ κατηγορίαι ἀπλαῖ καὶ καθολικαὶ φωναὶ εἰσιν, ἀπλᾶ καὶ καθολικὰ σημαίνουσαι πράγματα διὰ μέσων ἀπλῶν καὶ καθολικῶν νοημάτων.

ιε´. Διαφέρουσι δὲ τῶν πέντε φωνῶν, ὅτι αὗται μὲν αἱ κατηγορίαι κατὰ πραγμάτων φέρονται φυσικῶς, φύσεις πραγμάτων σημαίνουσαι· καὶ εἰσὶ φωναὶ κατηγορικαὶ φύσεων, ἥτοι λόγοι κατὰ πραγμάτων λεγόμενοι φυσικῶς. Διὰ τοῦτο καὶ κατηγορίαι κυρίως ἐκλήθησαν. Αἱ δὲ πέντε φωναὶ λέγονται μὲν καὶ αὗται κατηγορικαὶ ἀπλῶς, ὡς σημαντικά· οὐ μὴν φύσεις πραγμάτων σημαίνουσιν, οὐδὲ κατὰ πραγμάτων ὑπάρξεως φέρονται. Καὶ κατὰ τοῦτο οὐδὲ κυρίως ἔχουσι τὸ κατηγορικαὶ εἶναι φωναὶ, ἀλλ´ ἀπλῶς φωναὶ· λόγοι δηλονότι σημαντικοὶ τῆς κατὰ πραγμάτων ὀντότητος, λεγόμενοις λόγοις ἐνθεωρούμενοι. Διὸ καὶ λογικαὶ μᾶλλον εἶεν ἂν, ἢ κατηγορικαί.

ις´. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς οὖσιν οἱ κυρίως κατηγορικοὶ λόγοι εὐρίσκονται (καὶ οὐσία γὰρ ἐνορεῖται τοῖς πράγμασι καὶ ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ τὰ λοιπὰ), κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς τοιοῦτοις κατηγορικοῖς, αἱ λογικαὶ αὗται θεωροῦνται φωναὶ. Καὶ γένος γὰρ ἐμφαίνεται τῇ οὐσίᾳ καὶ εἶδος καὶ διαφορὰ καὶ ἴδιον, καὶ συμβεβηκὸς ἐν αὐτῇ συνιστάμενον. Καὶ τῶν λοιπῶν δὲ κατηγοριῶν μιᾷ ἐκάστη καὶ γένος ἐμφαίνεται καὶ εἶδος, καὶ διαφορὰ καὶ ἴδιον καὶ συμβεβηκὸς δι´ αὐτῆς ὅλος χωροῦν.

ιζ´. Πᾶσαι δὲ αἱ κατηγορίαι γενικώτατα γένη εἰσὶ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτῶν ἄλλο τι γένος ἐπαναβεβηκός.

ιη´. Κἂν γὰρ ἐκ τοῦ ὄντος διαροῦνται, ἀλλ´ οὐκ ἔστιν αὐτῶν γένος τὸ ὄν.

ιθ´. Τὸ γὰρ γένος οὐ μόνον τοῦ ὀνόματος μεταδίδωσι τοῖς οικείοις εἶδεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ ὀρισμοῦ. Τὸ δὲ ὄν διαιρούμενον εἰς τὰς δέκα κατηγορίας, τοῦ μὲν ὀνόματος αὐταῖς μεταδίδωσιν· τοῦ λόγου δὲ τελείου γε οὐδεμιᾶ· τὸ γὰρ ὄν οὕτως ὑπογράφουσιν. Ὅν ἐστὶν ἢ αὐθύπαρκτον πρᾶγμα καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν· ἢ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι, ἀλλ´ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Ἡ δὲ πρώτη τῶν κατηγοριῶν οὐσία τὸν τοιοῦτον ὅλον λόγον οὐκ ἐπιδέχεται· ἀλλὰ τὸ ἔν μέρος αὐτοῦ. Καὶ γὰρ οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον, μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ κατηγορίαι συμβεβηκὸς οὔσαι, τὸ λοιπὸν μέρος λαμβάνουσι τῆς τοῦ ὄντος ὑπογραφῆς, καὶ οὐχ ὅλην τὴν ὑπογραφὴν,

οὐδὲ αὐταί. Συμβεβηκὸς γάρ ἐστι πρᾶγμα, μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Ὡστε οὐκ ἔστι γένος τῶν κατηγοριῶν τὸ ὄν.

κ'. Ἐπι πᾶν γένος διαιρούμενον εἰς εἶδη μὴ εἰδικώτατα, δύο ἢ τρία ἔχει τὰ ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα, ἢ καὶ κατὰ τὸ σπάνιον τέσσαρα. Τοῦ δὲ ὄντος ἢ διαίρεσις μέχρι δέκα προχωροῦσά τινων μὴ ὄντων εἰδικωτάτων εἰδῶν, εἰκότως οὐδ' ἀπὸ γένους εἰς εἶδη ἐστί. Τὸ δὲ μὴ εἶναι τὰς κατηγορίας εἰδικώτατα εἶδη παρίσταται σαφῶς ἐκ τοῦ ἔχειν ταύτας ὑφ' ἑαυτὰς καὶ εἰδικώτατα εἶδη, καὶ γένη ὑπάλληλα.

κα'. Ἐντεῦθεν δηλονότι οὐδὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐστι γένος τῶν ἐννέα κατηγοριῶν, εἰ καὶ μεταδίδωσι ταύταις καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ λόγου τελείου. Ὡσπερ γάρ τι γένος φωνὴ ὄν λογικὴ, μεταδίδωσι ταῖς δέκα κατηγορίαις καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ (καὶ γὰρ ἐκάστη τῶν κατηγοριῶν καὶ γένος λέγεται, καὶ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει, ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται), καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τὸ συμβεβηκὸς μεταδίδωσι ταῖς ἐννέα κατηγορίαις, καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκειᾶς ὑπογραφῆς, μὴ ὄν γένος τῶν κατηγοριῶν. Φωνὴ γάρ ἐστι καὶ αὐτὸ λογικὴ, μία τῶν πέντε φωνῶν.

κβ'. Πάλιν ἐν οἷς τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον φύσει, τούτων τὸ κοινῶς κατηγορούμενον γένος οὐκ ἔστιν (οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς εἶδεσι τοῦ αὐτοῦ γένους θεωρεῖται τὸ φύσει πρότερον τε καὶ ὕστερον). Ἐν δὲ ταῖς κατηγορίαις θεωρεῖται αὐτὸ· φύσει γὰρ προτέρα τῶν συμβεβηκῶν ἡ οὐσία ἐστί. Οὐσίας γὰρ μὴ οὔσης, ἐν τίνι σχοίη ἂν τὴν ὑπαρξιν τὸ συμβεβηκός; Συμβεβηκός δὲ μὴ ὄντος, ἔσται οὐσία. Πρᾶγμα γὰρ ἐστὶν ἀθύπαρκτον αὐτῆ, μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν. Ὡστε ἡ οὐσία συναναιρεῖ καὶ οὐ συναναιρεῖται, καὶ συνεισφέρεται καὶ οὐ συνεισφέρει. Ὅπου γὰρ συμβεβηκός, ἀναγκαίως ἐκεῖ καὶ οὐσία ἐν ἧ ἐστί (τὸ) συμβεβηκός. Οὐ μὴν ἔνθα γε οὐσία, εἴη ἂν καὶ συμβεβηκός ἐξ ἀνάγκης. Δυνατὸν γὰρ καὶ χωρὶς συμβεβηκός οὐσίαν θεωρεῖσθαι κατὰ τὸν τῆς ἀθύπαρξίας λόγον. Ὡστε καὶ οὕτως οὐκ ἔστι γένος τῶν κατηγοριῶν τὸ ὄν.

κγ'. Θεωρεῖται δὲ καὶ ταῖς λοιπαῖς κατηγορίαις το φύσει πρότερον τε καὶ ὕστερον. Τὸ γὰρ ποσὸ πρότερον τοῦ ποιοῦ· καὶ τὸ ποιὸν τῶν πρὸς τι· ἢ γὰρ ἀνείδεος ὕλη πρότερον ποσοῦται, καὶ ὕστερον ποιοῦται. Τὸ ποιὸν δὲ πάλιν καθ' αὐτὸ ὄν πρότερον ἐστὶ τῶν πρὸς τι· ταῦτα γὰρ σχέσεις ἐστί· τὰ δὲ καὶ ἑαυτὰ ὄντα τῆς σχέσεως πρότερα. Τούτων

οὕτως ἐχόντων, πρότερα τὰ ἐξ οὐσίας καὶ ποσοῦ τῶν ἐξ οὐσίας καὶ ποιοῦ. Καὶ ταῦταν πάλιν πρότερα τῶν ἐξ οὐσίας καὶ τῶν πρὸς τι. Τοῖνον καὶ οὕτως οὐκ ἔστι· οὐδὲ τὸ συμβεβηκὸς γένος τῶν ἐννέα κατηγοριῶν.

κδ'. Διαιρεῖται δὲ τὸ ὄν εἰς τὰς δέκα κατηγορίας κατ'ἄλλον οὐδένα τῶν διαιρετικῶν τρόπων, ἢ ὡς τὰ ἀφ'ένος καὶ πρὸς ἓν. Μόνη γὰρ ἡ διαίρεσις αὕτη τὸ φύσει πρότερόν τε καὶ ὕστερον ἔχει θεωρούμενον ἐν τοῖς τμήμασι.

ΚΕΦΑΛΙΟΣ'.

Περὶ τῶν κατηγορουμένων· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ ἕν τι.

α'. Πᾶσα κατηγορία ἢ ἐπίσης ἐστὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ἐπὶ πλεον· ἐπ' ἔλλατον δὲ οὐδέποτε.

β'. Καὶ ἐπὶ πλεον μὲν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγοροῦνται τῶν μερικωτέρων. Οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐστίν. Ἴδου τὸ ζῶον ἐπὶ πλεον ὄν τοῦ ἀνθρώπου, κατηγορήθη αὐτοῦ μερικωτέρου ὑπάρχοντος. Οὐκ ἔστι δὲ ἀντιστρέψαντας εἰπεῖν, ὅτι Πᾶν ζῶον ἄνθρωπός ἐστιν. Ἐπ' ἔλλατον γὰρ τοῦ ζῶου ὁ ἄνθρωπος ὢν οὐ δύναται κατηγορηθῆναι αὐτοῦ· τὸ μὲν γὰρ ζῶον περιέχει τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐ περιέχει τὸ ζῶον. Οὐδὲ γὰρ μόνος ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ οὕτως ἐπὶ πλεον μὲν γίνεται κατηγορία· ἐπ' ἔλλατον δὲ οὐδαμῶς.

γ'. Γίνεται δὲ ποτε καὶ ἐπίσης κατηγορία· ὡς ἐπὶ τῶν εἰδῶν τε καὶ τῶν ἰδίων, ἐπὶ τῶν ὀρισμῶν τε καὶ τῶν ὀριστῶν. Οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος γελαστικός ἐστι· καὶ, Πᾶν γελαστικὸν ἄνθρωπός ἐστιν. Ὁμοίω, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν ἐστίν. Καὶ, Πᾶν ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἄνθρωπός ἐστι. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπίσης ἀντιστρέφοντα, καὶ ἀντικατηγορούμενα λέγεται.

δ'. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὡς ὅταν ἕτερον ἐτέρου κατηγορῆται ὡς καθ' ὑποκειμένου, τουτέστιν, οὐσιωδῶς, ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται οὐσιωδῶς, ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται.

ε'. Διτῆς γὰρ οὔσης τῆς κατηγορίας, τῆς μὲν καθ' ὑποκειμένου, τῆς δ' ἐν ὑποκειμένῳ.

ς'. Καθ' ὑποκειμένου μὲν ἐστίν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγοροῦνται τῶν μερικωτέρων οὐσιωδῶς καὶ πραγματικῶς, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν συνωνύμως· ὅποτε δηλαδὴ, καὶ τὰ κατηγορούμενα καὶ τὰ ὑποκείμενα, ὑφ' ἕν καὶ τὸ αὐτὸ γένος κοινὸν ἀναφέρονται, ὑπὸ τὴν οὐσίαν τυχόν, ἢ τὸ ποσόν, ἢ ἄλλο τι τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν. Τότε γὰρ ὅσα τινὸς κατηγοροῦνται, καθὼς εἶπομεν, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ κατηγορηθήσονται.

ζ'. Οἷον ὁ ἄνθρωπος οὐσιωδῶς κατηγορεῖται τοῦ Πέτρου, καὶ τοῦ ἀνθρώπου δ' οὐσιωδῶς κατηγορεῖται τὸ ζῶον (ὑπὸ μίαν γὰρ κατηγορίαν τὴν οὐσίαν καὶ ἀμφοτέρα), καὶ τοῦ Πέτρου τοίνυν τὸ ζῶον κατηγορηθήσεται. Ὁ γὰρ Πέτρος ἄνθρωπός ἐστιν· ἀλλὰ καὶ ζῶόν ἐστι. Πάλιν τοῦ πέντε κατηγορεῖται οὐσιωδῶς ὁ ἀριθμός· καὶ τοῦ ἀριθμοῦ κατηγορεῖται τὸ διωρισμένον οὐσιωδῶς καὶ αὐτό. Καὶ γὰρ ὑπὸ τὸ ποσὸν καὶ ἀμφοτέρα, καὶ τοῦ πέντε γοῦν κατηγορηθήσεται τὸ διωρισμένον. Ὁ γὰρ πέντε καὶ ἀριθμός ἐστι, καὶ διωρισμένον ἐστί. Καὶ αὕτη μὲν ἢ καθ' ὑποκειμένου κατηγορία.

η'. Ἐν ὑποκειμένῳ δὲ κατηγορία ἐστὶν ὅταν κατὰ τινος λέγηται τι ἐπουσιωδῶς· ὁπότεν δηλονότι μὴδ' ὑφ' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γένος κοινὸν ἀναφέρονται τὸ κατηγορούμενον καὶ τὸ ὑποκείμενον.

θ'. Τότε γὰρ οὐχ ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, εἴτε οὐσιωδῶς, εἴτε ἐπουσιωδῶς, ταῦτα ἤδη καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται.

ι'. Οἷον τοῦ κύκνου κατηγορεῖται τὸ λευκὸν ἐπουσιωδῶς· τοῦ δὲ λευκοῦ τὸ χρῶμα οὐσιωδῶς. Ὁ μὲν γὰρ κύκνος ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστί· τὸ δὲ λευκὸν καὶ τὸ χρῶμα ὑπὸ τὸ ποιόν. Οὐ τοίνυν τὸ χρῶμα κατὰ τοῦ κύκνου ῥηθήσεται· ὁ γὰρ κύκνος, καὶ τὸ ψιμίθιον, καὶ ἡ τίτανος καὶ ἡ χιών λευκὰ μὲν εἰσι· χρώματα δὲ οὐκ εἰσί. Πάλιν τοῦ ἀνθρώπου κατηγορεῖται τὸ ζῶον οὐσιωδῶς· τοῦ δὲ ζώου τὸ δισύλλαβον ἐπουσιωδῶς· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ζῶον, ὑπὸ τὴν οὐσίαν εἰσί· τὸ δὲ δισύλλαβον ὑπὸ τὸ ποσόν. Οὐ τοίνυν καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ δισύλλαβον κατηγορηθήσεται· καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ζῶον μὲν ἐστί, δισύλλαβον δὲ οὐκ ἔστι. Πάλιν κατὰ τοῦ Σωκράτους ἐπουσιωδῶς λέγεται τὸ φιλόσοφον· κατὰ δὲ τοῦ φιλοσόφου ὁμοίως ἐπουσιωδῶς τὸ τετρασύλλαβον· ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστί, τὸ δὲ φιλόσοφον ὑπὸ τὸ ποιόν· τὸ δὲ τετρασύλλαβον ὑπὸ τὸ ποσόν. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τοῦ Σωκράτους ῥηθεῖν ἂν τὸ τετρασύλλαβον. Φιλόσοφος μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ Σωκράτης, οὐ μὴν δὲ καὶ τετρασύλλαβον.

ια'. Ὡσπερ δὲ πάντοτε τῆ καθ' ὑποκειμένου κατηγορία ἐμφαίνεται τὸ συνώνυμον, οὕτως τῆ ἐν ὑποκειμένῳ οὐδέποτε· ἀλλ' ὅτε μὲν τὸ ὁμώνυμον· ὡς ὅταν εἴπη τις τήνδε τὴν γυναῖκα μουσικὴν ἢ γραμματικὴν· ὅτε δὲ τὸ παρώνυμον· ὡς ὅταν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας παρονομάσῃ τις τὸν Ἀριστοτέλη φιλόσοφον· ποτὲ αὖ τὸ ἑτερόνυμον· ὡς

ὅταν ἐκ τῆς ἀρετῆς σπουδαῖον τὸν Σωκράτην καλέσῃ τις. Τὸ γὰρ ἐνάρετον ἐν τῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνηθείᾳ οὐχ εὔρηται.

ιβ'. Οὐσία δὲ καὶ οὐσιῶδες διαφέρουσιν ἀλλήλων· ὡσαύτως συμβεβηκός τε καὶ ἐπουσιῶδες.

ιγ'. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία πρᾶγμά ἐστιν ἀθύπαρκτον, μὴ δεόμενων ἑτέρου πρὸς σύστασιν. Τὸ δὲ συμβεβηκός πρᾶγμά ἐστιν ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑπάρχον, μὴ ὡς μέρος, καὶ μὴ δυνάμενον εἶναι τῆς οὐσίας χωρίς.

ιδ'. Τὸ οὐσιῶδες δὲ καὶ ἐπουσιῶδες τρόποι εἰσὶν ὑπάρξεώς τινων ἐν τισι. Καὶ τὸ μὲν οὐσιῶδες τὸ οἰκείον καὶ γνήσιον τοῦ ἐνυπάρχοντος παρίστησι πράγματος πρὸς ἐκεῖνο ᾧ ἐνυπάρχει. Τὸ δὲ ἐπουσιῶδες τὸ ἀλλότριον δηλοῖ καὶ τὸ ἐπέισακτον. Ὅθεν καὶ ἐν πάσαις ταῖς κατηγορίαις τὸ οὐσιῶδες τε καὶ τὸ ἐπουσιῶδες λαμβάνεσθαι δύναται.

ιε'. Τὸ δ' ἐν τινι λέγεται ἑνδεκαχῶς· ὡς γένος ἐν εἴδει· οἷον τὸ ζῶον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὸ γὰρ γένος ἐξηρημένῃ ἔχον τὴν ὑπαρξιν, ὅλον ἐν ἐκάστῳ γίνεται τῶν εἰδῶν, καὶ κοινὸν τοῖς εἴδεσιν ἅπασιν καὶ ἰδικὸν ἐνὶ ἐκάστῳ εἴδει ἐστί. Καθὼς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος τοῖς ἀκουοῦσι, καὶ ἡ ὕλη τοῖς ἐν κόσμῳ, καὶ τὸ τοῦ κύκλου κέντρον ταῖς ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ κέντρου ἀρχομέναις εὐθείαις· ὡς εἶδος ἐν γένει, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ ζῳῳ. Περιέχεται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ ζῳῳ, καὶ πᾶν εἶδος ἐν τῷ οἰκείῳ γένει, ὡς ὅλον ἐν μέρεσι, καθάπερ ὁ Σωκράτης ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, κεφαλῇ, χερσὶ, ποσὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις· καὶ τοῦτο δ' ἐν τισὶν ἐστί, καὶ οὐκ ἐν τινι. Λέγεται δὲ μέρος μὲν ὅλου· ὅλον δὲ μερῶν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὅλον ἐν μέρεσιν. Ὡς μέρος ἐν ὅλῳ· καθάπερ χεὶρ ἢ ποῦς ἐν Σωκράτει. Ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ· καθὰ τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ χαλκῷ, καὶ τὸ σημεῖον ἐν τῇ γραμμῇ εἰδοποιεῖ γὰρ καὶ τὸ σημεῖον τὴν πεπερασμένην γραμμὴν. Ἐν χρόνῳ, ὡς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατακλυσμοῦ Νῶε. Ἐν τόπῳ, ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ· ἐν ἀγγείῳ, ὡς ὕδωρ ἐν ἐκπώματι. Καὶ εἴη ἂν τὸ μὲν ἀγγεῖον τόπος μεταφορητός· ὁ δὲ τόπος ἀγγεῖον ἀμεταφόρητον. Ἐν τῷ ποιητικῷ αἰτίῳ, ὡς τὰ πάντα ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν τῷ τεχνίτῃ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων οἱ λόγοι· καὶ ἐν τῷ ἄρχοντι, τῶν ἀρχομένων τὰ πράγματα. Ἐν τῷ τελικῷ αἰτίῳ, ὡς ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν ἀνθρώπων ἡ κλίνη, καὶ ἐν τῇ ὑγιείᾳ ἢ γυμνασίᾳ. Ἐν ὑποκειμένῳ, ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ τὸ συμβεβηκός.

ις'. Ἀνάγονται δὲ ὑπὸ τὴν ποῦ κατηγορίαν τὰ ἐν τινι. Καὶ τὰ μὲν ἀπληριθμημένα τοῦ κατὰ φύσιν ἐστί· τοῦ δὲ παρὰ φύσιν, ὡς ἡ φθορὰ ἐν τῷ ζῳῳ, καὶ τὸ πῦρ ἐν τῷ ξύλῳ.

Καθόλου γὰρ ἡ φθορὰ ἐν τῷ φθειρομένῳ παρὰ φύσιν ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ ὁ τῆς φύσεως σκοπὸς τὸ ταύτης [ἔργον] ἀπόλλυσθαι· συντηρεῖσθαι δὲ μᾶλλον καὶ διαμένειν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Περὶ ἑνός, ταυτοῦ καὶ ἑτέρου· ἐν ᾧ καὶ περὶ ὑποστάσεως.

α'. Τριχῶς λέγεται τὸ ἓν καὶ ταυτόν. Ἡ γὰρ τῷ γένει, καὶ ποιεῖ τὰ ὁμογενῆ· οἶον ἄνθρωπος καὶ ἵππος· ταῦτα γὰρ ἓν καὶ ταυτόν γένος ἔχουσι τὸ ζῶον. Ἡ τῷ εἶδει, καὶ ποιεῖ τὰ ὁμοειδῆ· οἶον Πέτρος καὶ Παῦλος· τούτοις γὰρ ἓν καὶ ταυτόν εἶδος ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος. Ἡ τῷ ἀριθμῷ, καὶ ποιεῖ τὸ ἄτομον καθ'αὐτὸ νοούμενον, τῶν λοιπῶν ἀτόμων κεχωρισμένον· οἶον Σωκράτης. Ἐν γὰρ ὑπάρχει καὶ ταυτόν, εἰ καὶ πλείστοις ἴσως καλοῖτο ὀνόμασι· Σωκράτης, Σωφρονίσκου υἱός, φιλόσοφος. Τὸ δ'αὐτὸ κάπι τῶν ιδίως λεγομένων πολυωνύμων ἐστίν. Ἐν γὰρ καὶ ταυτόν ὑπάρχει τῷ ἀριθμῷ, τὸ ζίφος, καὶ τὸ ἄορ, καὶ ἡ σπάθη, καὶ τὸ φάσγανον.

β'. Ὅσαχῶς δὲ λέγεται τὸ ἓν καὶ ταυτόν, τοσαυταχῶς καὶ τὸ ἕτερον. Ἡ γὰρ τῷ γένει καὶ τοῦτο λέγεται, καὶ ποιεῖ τὰ ἑτερογενῆ, οἶον ζῶον καὶ ἐπιστήμη· τοῦ μὲν γὰρ ζώου γένος ἡ οὐσία, τῆς ἐπιστήμης δὲ τὸ ποιόν. Ἡ τῷ εἶδει, καὶ ποιεῖ τὰ ἑτεροειδῆ· οἶον ἵππος καὶ βοῦς· ἄλλο γὰρ εἶδος ἵππου, καὶ ἄλλο τοῦ βοός, εἰ καὶ γένος οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο. Ἡ τῷ ἀριθμῷ καὶ ποιεῖ (τὰ) ἄτομα· καὶ γὰρ τῷ ἀριθμῷ διαφέρουσιν, ὅσα τῆ συνδρομῆ τῶν συμβεβηκότων τὴν ιδιότητα τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο.

γ'. Ταῦτα δὲ λέγονται καὶ ἑτεροῦπόστατα, ὡς ἐσχηκότα τὴν ἀνὰ μέρος καθ'ἑαυτὰ ὑπαρξιν. Τούτω γὰρ καὶ τῶν ὁμοῦποστάτων διενηνόχασιν. Ὅμοῦπόστατα γὰρ εἰσιν, ὅταν δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνωθῶσι, καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον, καὶ ἓν πρόσωπον· ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα.

δ'. Πάντα μὲν οὖν τὰ ὁμοειδῆ ἐξ ἀνάγκης εἰσὶ καὶ ὁμογενῆ· οὐ πάντα δὲ τὰ ὁμογενῆ ἀναγκαίως καὶ ὁμοειδῆ. Οὕτως καὶ ἑτερογενῆ μὲν ὁμολογουμένως πάντα ἑτεροειδῆ· οὐ πάντα δὲ τὰ ἑτεροειδῆ ἤδη καὶ ἑτερογενῆ. Καὶ τὰ μὲν τῷ γένει ἕτερα καὶ τῷ εἶδει καὶ τῷ ἀριθμῷ διαφέρουσιν· τὰ δὲ τῷ εἶδει ἕτερα τῷ μὲν ἀριθμῷ διαφέρουσιν, οὐ μὴν δὲ ἀεὶ καὶ τῷ γένει. Οὔτε δὲ τῷ ἀριθμῷ διαφέροντα ἐξ ἀνάγκης καὶ τῷ εἶδει, καὶ τῷ γένει ἕτερα ἐστίν.

ε'. Ἐτεροειδῆ δὲ λέγοντ' ἂν μάλιστα τὰ ἐκ διαφόρων εἰδικωτάτων εἰδῶν ἄτομα. Καθάπερ γὰρ Σωκράτης καὶ Πλάτων ὁμοειδῆ (καὶ ἄμφω γὰρ ἄνθρωποι) τὸν αὐτὸν

τρόπον Πήγασος καὶ Κέρβερος, ἑτεροειδῆ. Τὸν μὲν γὰρ ἵππον λέγουσιν εἶναι τὸν Πήγασον, τὸ δὲ κύνα τὸν Κέρβερον.

ζ'. Τῶν ἑτερογενῶν δὲ καὶ μὴ ὑπάλλληλα τεταγμένων ἕτεροι τῶ εἶδει καὶ αἱ διαφοραὶ οἶον ζώου καὶ ἐπιστήμης. Ἄλλαι γὰρ διαφοραὶ τοῦ ζώου καὶ ἄλλαι τῆς ἐπιστήμης. Τοῦ μὲν γὰρ ζώου συστατικαὶ διαφοραὶ, τὸ ἔμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, τὸ μεταβατικόν· διαιρετικαὶ τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ πεζόν, τὸ πτηνόν, τὸ ἔνυδρον, καὶ ἕτερα. Τῆς δὲ ἐπιστήμης συστατικαὶ μὲν τὸ τοῖς λογικοῖς ἐνυπάρχειν ζώοις, τὸ δυσμετάβλητον, τὸ ἄπταιστον τῶν ὑποκειμένων· διαιρετικαὶ δὲ τὸ θεωρητικόν, τὸ πρακτικόν· καὶ αἴθερις τὸ γεωμετρικόν τε καὶ ἀστρονομικόν καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ γὰρ ἥς κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος· κατάλληλοι δὲ καὶ αἱ διαφοραί. Τῶν τοίνυν ἑτερογενῶν ἕτεροι τῶ εἶδει καὶ αἱ διαφοραὶ αἱ συστατικαὶ τε καὶ αἱ διαιρετικαί.

ζ'. Τῶν δὲ γε ὑπάλλληλα τεταγμένων, διαιρετικαὶ μὲν οὐ πάντοτε αἱ αὐταί. Τοῦ γὰρ σώματος διαρούμενου εἰς ἔμψυχον σῶμα καὶ ἄψυχον, οὐ διαιρεθῆσεται καὶ τὸ ἔμψυχον εἰς ἔμψυχον πάλιν καὶ ἄψυχον, ἀλλ' εἰς αἰσθητικόν καὶ ἀναίσθητον· ἔσται δὲ καὶ τὸ σῶμα διηρημένον εἰς αἰσθητικόν καὶ ἀναίσθητον. Πάλιν τοῦ ἔμψυχου καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ (εἰς λογικόν καὶ ἄλογον) εὔρεθῆσονται κοιναὶ διαφοραὶ διαιρετικαί, τὸ λογικόν τε καὶ ἄλογον. Καὶ οὕτως ἔσονται τῶν ὑπάλλληλα γενῶν διαφοραὶ διαιρετικαὶ ποτὲ μὲν αἱ αὐταί, ποτὲ δ' οὐχ αἱ αὐταί. Τὰς δὲ συστατικὰς εἶναι πάντοτε τὰς αὐτὰς τὸ κωλύον οὐδέν. Ὅμογενῶν γὰρ ὄντων τῶν ὑπάλλληλα, καὶ συνωνύμου γενομένης τῆς κατηγορίας, ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου διαφοραὶ εἰσι, πᾶσαι δὲ τοῦ ὑποκειμένου ἔσονται.

η'. Χρὴ δὲ γινώσκειν ὡς οἱ θεῖοι Πατέρες ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ τὰ αὐτὰ λέγουσι, τὰ ὁμοούσια δηλαδὴ, ἡγουν τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις.

θ'. Ἡ δ' ὑπόστασις δύο σημαίνει. Δηλοῖ γὰρ καὶ τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, καθὸ καὶ τινες τῶν Πατέρων, ὡς δηλωτικὸν φύσεως παρελήφασιν τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα. Δηλοῖ καὶ τὸ ἄτομον ὃ καὶ κυρίως ὑπόστασις λέγεται, διὰ τὸ καθ' αὐτὸ ὑφεστάναι πραγματικῶς. Ἐν γὰρ τοῖς ἀτόμοις ἡ οὐσία ἐνεργεῖα ὑφέστηκε, προσλαβοῦσα τὰ συμβεβηκότα.

ι'. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δύο σημαίνει. Τὸ τε γὰρ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν, καὶ τὸ συμβεβηκὸς, ὡς μὴ ἔχον ἰδίαν ὑπόστασιν, εἶπουν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφεστηκός.

ια'. Τὸ δὲ ἐνυπόστατον ποτὲ μὲν τὸ ἀπλῶς ὑπαρχον δηλοῖ, καθὸ σημαίνονμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἐνυπόστατον λέγομεν, ἑτεροῦπόστατον μᾶλλον ὑπάρχον· ποτὲ δὲ δηλοῖ καὶ τὸ ἄτομον. Οὐδ' αὐτὸ δὲ κυρίως ἐνυπόστατόν ἐστιν, ἀλλ' ὑπόστασις. Κυρίως γὰρ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ καθ' αὐτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον, ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενον, ὥσπερ τὸ εἶδος, ἡγουν ἡ φύσις· καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις οὐ καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις ὑφέστηκεν· ἢ τὸ συνερχόμενον ἐτέρῳ τινὶ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς μιᾶς ὑποστάσεως συνθέτου ἐκπλήρωσιν· ὡς ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα συνελθόντα ἀλλήλοις τὸν τινα ἄνθρωπον ἀπετέλεσαν.

ιβ'. Τὰ μὲν οὖν ἐνυπόστατα λεχθεῖεν ἂν· τὸ δ' ἐξ αὐτῶν ἀλλήλων συντεθειμένον ὑπόστασις. Ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἑτέρας ὑποστάσεως προσληφθεῖσα φύσις, καὶ ἐν αὐτῇ ἐσχηκυῖα τὴν ὑπαρξιν καὶ αὕτη καλῶς ἐνυπόστατος λέγεται· ὅθεν καὶ τοῦ Κυρίου ἡ σὰρξ, μὴδὲ πρὸς καιροῦ ῥοπήν ἀκαριαίαν ὑποστᾶσα καθ' ἑαυτήν, οὐχ ὑπόστασις, ἀλλ' ἐνυπόστατος καὶ λέγεται καὶ ἔστιν. Ἐν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει ὑπέστη προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτῆς, καὶ ταύτην ἔσχε καὶ ἔχειν ὑπόστασιν.

ιγ'. Ἰστέον δ' ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ἐκάλεσεν ὑπόστασιν τε καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον, τὸ διὰ τῶν ἑαυτοῦ ιδιωμάτων ἀρίδηλον καὶ περιορισμένην ἀπὸ τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρεχόμενον ἡμῖν τὴν οἰκείαν ἐμφάνειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ περὶ τοῦ ἅμα.

α'. Κατὰ πέντε τρόπους τὸ πρότερον λέγεται.

β'. Καθ' ἓνα μὲν τρόπον ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃ πρεσβύτερον καὶ παλαιότερον ἕτερον ἑτέρου φαμέν. Τάττεται δὲ τὸ μὲν πρεσβύτερον κυρίως ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ μάλιστα ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων (καὶ) ὁμοῦ πάντων τὸ παλαιότερων. Δῆλον δ' ὅτι πρὸς ἕτερον χρῆ παραβάλλοντα πάντοτε ποιεῖσθαι τὴν σύγκρισιν, ἵνα μὴ τις ἑαυτοῦ κατὰ τὴν νέαν ἡλικίαν, ὡς τῶ χρόνῳ προτέραν, εὐρεθῆι πρεσβύτερος.

δ'. Καθ' ἕτερον τρόπον λέγεται πρότερον, τὸ κατὰ φύσιν. Φύσει δὲ πρότερόν ἐστι τὸ συναναίρου καὶ μὴ συναναίρουμένον, καὶ συνεισφερόμενον καὶ μὴ συνεισφέρον. Οἷον τὸ ἐν πρότερον φύσει τῶν δύο. Καὶ γὰρ ἀναιρούμενον, συναναίρει τὰ δύο. Μὴ ὄντος γὰρ ἑνός, πῶς ἔσσονται δύο; τῶν δύο δ' ἀναιρεθέντων, οὐ συναναίρειται τὸ ἐν. Ἔστι γὰρ ἐν, δύο μὴ ὄντων. Πάλιν τοῖς μὲν δύο συνεισφέρεται τὸ ἐν· ἐνθα γὰρ δύο, ἐκεῖ καὶ τὸ ἐν· ἐν γὰρ καὶ ἐν τὰ δύο· οὐ συνεισφέρει δὲ τὸ ἐν τὰ δύο· ἑνός γὰρ ὄντος, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι καὶ δύο. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὰ γένη πρότερα τῶν οικείων εἰδῶν, καὶ τὰ εἶδη τῶν ἀτόμων, καὶ ἀπλῶς τὰ καθολικώτερα τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν μερικωτέρων.

δ'. Τρίτος τρόπος ὁ κατὰ τάξιν, ὡς τὸ προοίμιον πρότερον τῆς διηγήσεως, καὶ ὁ στρατιώτης τοῦ στρατηγοῦ.

ε'. Τέταρτος ὁ κατ' ἀξίαν· ὡς ὁ ἄρχων πρότερος τοῦ ἀρχομένου, τῇ ἀξίᾳ δηλονότι καὶ τῇ τιμῇ. Τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Ἀριστοτέλης οὐ δέχεται. Τίθησι δ' ἀντ' αὐτοῦ τὸν κατὰ τὸ αἷτιον· οἷον, Ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ λέγομεν καὶ ἡμεῖς ἀληθῆ λόγον, ὅτι ἔστιν ἄνθρωπος. Τὸ εἶναι γοῦν ἄνθρωπον αἷτιον γίνεται τοῦ λόγου τούτου τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ, ὅτι ἔστιν ἄνθρωπος. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον λέγομεν τὸν ἀναρχον Πατέρα πρῶτον καὶ μείζονα τοῦ Μονογενοῦς, ὡς αἷτιον τῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως οὐσιωδῶς.

ς'. Προστιθέασί τινες τοῖς τρόποις τοῦ προτέρου τὸν κατ' ἐπίνοιαν· ὡς ὅταν βουλόμενοι τοῖχον δεῖμασθαι θεμέλιον καταβάλλωμεν· καὶ λέγομεν, Ἐπεὶ πρότερον τὸν τοῖχον ἐπινοήσαντες διὰ τὸν τοῖχον τιθέμεθα τὸν θεμέλιον, ὁ τοῖχός ἐστι πρότερος τοῦ θεμελίου. Συνάγεται δ' οὗτος ὁ τρόπος τῶ κατ' ἀξίαν· καθ' ὃν τὸ βέλτιον καὶ

τιμιώτερον λέγεται πρότερον. Καὶ ὡςπερ ὁ κατ' ἀξίαν πρότερος ὕστερος εὐρίσκεται κατὰ τάξιν (ὁ γὰρ ἄρχων πρότερόν ἐστιν ἀρχόμενος καὶ ὕστερον ἄρχων καθίσταται)· τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ κατ' ἐπίνοιαν πρότερον ὕστερον ἀπαρτίζεται καὶ τελειοῦται.

ζ'. Ὅσαχῶς δὲ τὸ πρότερον, τοσαυταχῶς καὶ τὸ ὕστερον, προσφυῶς τοῖς τρόποις καὶ καταλλήλως γινομένης τῆς ἀντιθέσεως.

η'. Διαιροῦσι δὲ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον, ὡςπερ τὰ ἀφ' ἐνός.

θ'. Ἄμα δὲ ἐστὶ καθ' ἓνα μὲν τρόπον, ὧν ἡ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ· ὡς ὅταν ἐν μιᾷ ῥοπῇ τύχη γεννηθῆναι δύο τινάς· οὗτος ὁ τρόπος τῷ πρώτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου ἀντίκειται, τῷ ἀπὸ τοῦ χρόνου.

ι'. Καθ' ἕτερον τρόπον ἅμα λέγονται τὰ κατὰ φύσιν ἅμα ὑπάρχοντα. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ συναναιρούμενα καὶ συναναιρούμενα, συνεισφερόμενά τε καὶ συνεισφέροντα· οἷον τὰ πρὸς τι. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ τοῦ προτέρου δευτέρου τρόπῳ, τῷ κατὰ φύσιν· καὶ γε τῷ πέμπτῳ τῷ κατὰ τὸ αἴτιον. Τῷ δευτέρῳ μὲν οὖν καθ' ὅσον ἀντιστρέφει, ἀντίκειται τῷ μὴ ἀντιστρέφοντι· τῷ πέμπτῳ δ' αὖθις, ἢ μὴν τετάρτῳ, καθ' ὅσον οὐκ ἔστι θάτερον αἴτιον τοῦ λοιποῦ. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πρὸς τι, καθὸ πρὸς τι. Τὸ γὰρ πατήρ καὶ υἱὸς ἅμα ἐστὶ καὶ οὐδέτερον αἴτιον, κατ' αὐτὸ (τοῦτο, τὸ πατήρ καὶ υἱός)· μᾶλλον μὲν οὖν αἴτιον ἑκατέρου ἑκάτερόν ἐστι. Αἴτιον γὰρ τοῦ πατέρα εἶναι τὸ υἱὸν εἶναι· καὶ τοῦ υἱὸν εἶναι τὸ πατέρα εἶναι. Κἂν ἄλλως αἴτιος τῆς τοῦ υἱοῦ ὑπάρξεως ὁ πατήρ, οὐ μὴν τῆς τοῦ πατρὸς ὁ υἱός. Ὁ μὲν γὰρ πατήρ ἐγέννησεν, ὁ δὲ υἱὸς ἐγγενήθη. Καὶ γέγονεν ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρός· οὐ μὴν ἐκ τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ.

ια'. Τρίτον τοῦ ἅμα σημαινόμενον, τὰ ἀντιδιαιρούμενα εἶδη· ὡς ὅταν διαιροῦντες τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, ἅμα λέγομεν εἶναι τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον· καὶ οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ' ὕστερον. Ἀντίκειται δὲ τῶν ἀντιδιαιρουμένων ὁ τρόπος τῷ τρίτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου τῷ κατὰ τάξιν. Ἰσόστοιχα γὰρ τὰ ἀντιδιαιρούμενα, καὶ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις ἔχοντα τάξιν.

ιβ'. Δοκεῖ δὲ τι τοῦ ἅμα καὶ τῷ κατ' ἀξίαν ἀντικεῖσθαι τρόπῳ τοῦ προτέρου. Τοῦτο δ' ἂν εἴη τὸ ἰσάξιόν τε καὶ ὁμότιμον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ οὐσίας.

α'. Ἡ οὐσία σημαίνει μὲν ποτὲ καὶ τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, ὅτε καὶ κατὰ πάντων τῶν ὄντων φέρεται· κυρίως δὲ τὴν ἀντιδιαιρουμένην τοῖς συμβεβηκόσι, κατηγορίαν δηλοῖ, ἣτις ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν. Ταύτη γὰρ καὶ τὸ ὄν πάρεστι πρώτη· μετὰ ταύτην δὲ τοῖς συμβεβηκόσιν.

β'. Αὕτη ἡ οὐσία διαιρεῖται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον· τὸ σῶμα εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον· τὸ ἔμψυχον εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον· τὸ αἰσθητικὸν εἰς μεταβατικὸν καὶ ἀμετάβατον· τὸ μεταβατικὸν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· λογικὸν μὲν τὸν ἄνθρωπον, ἄλογον δὲ, τὰ παρὰ τὸν ἄνθρωπον ζῶα.

γ'. Οὐσία μὲν οὖν ἔμψυχος ἀναίσθητος τὸ φυτόν· οὐσία, ἐπεὶπερ αὐτὸ καθ'αὐτὸ ἐστὶ τὸ φυτόν, καὶ οὐκ ἐν ἐτέροις ἔχει τὸ εἶναι· ἀλλ' ἕτερα μᾶλλον ἐν αὐτῷ τὴν ὑπαρξιν ἔχουσιν. Ὑπάρχει γὰρ ἐν τῷ φυτῷ καὶ ποσὸν (δίπηχυ γὰρ ἐστὶν ἴσως ἢ τρίπηχυ τουτὶ τὸ φυτόν)· καὶ ποιὸν (μέλαν γὰρ ἐστὶν ἢ λευκόν) καὶ πρὸς τι (μεῖζον γὰρ ἐστὶν ἐτέρου φυτοῦ, καὶ ἄλλου πάλιν μικρότερον)· καὶ ποῦ (ἐν τόπῳ γὰρ ἐστὶ) καὶ πότε, διότι καὶ ἐν χρόνῳ· καὶ ποιεῖν (ἀνθεῖ γὰρ ἢ καρποφορεῖ)· καὶ πάσχειν (τέμνεται γὰρ τυχόν, ἢ ψύχεται, ἢ θερμαίνεται)· καὶ κεῖσθαι (ἴσταται γὰρ ἢ ὀρθιον, ἢ πρὸς γῆν νενευκός)· καὶ ἔχειν· ἔσται γὰρ ἴσως καὶ τι θρίγγωμα τῷ φυτῷ τῆς αὐτοῦ πρὸς ρίζης ἢ τοῦ στελέχους ἀπτόμενον. Οὕτω μὲν οὖν οὐσίας ἐστὶ τὸ φυτόν· ἔμψυχον δὲ, διότι τρέφεται καὶ αὐξεται, καὶ γεννᾷ ὅμοιον ἑαυτῷ. Δυνάμεις δὲ ψυχῆς τὸ θρεπτικόν, καὶ αὐξητικόν, καὶ γεννητικόν. Ἐπεὶ δὲ ἔμψυχον τὸ φυτόν, δηλονότι καὶ σεσωματωμένον ἐστίν. Ἐμψυχον γὰρ λέγεται τὸ σῶμα τὸ ἔχον ψυχὴν. Οὐ προστέθειται δὲ τὸ σεσωματωμένον τῷ ὄρῳ, ὡς τῷ ἔμψυχῳ συνυπακουμένον τε καὶ συννοούμενον. Οὕτω μὲν καὶ ἔμψυχον τὸ φυτόν· ἀναίσθητον δὲ, διὰ τὸ μηδεμιᾶ διοικεῖσθαι τῶν πέντε αἰσθήσεων· οὐχ ὀράσει, οὐχ ἀκοῆ, οὐκ ὀσφρήσει, οὐ γεύσει, οὐχ ἀφῆ. Δῆλον δ' ὅτι καὶ ἀμετάβατον. Ἀμετάβατον δὲ φημι τὸ μὴ ἔχον ἐν ἑαυτῷ δύναμιν μεταβατικὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον· ὥσπερ μεταβατικὸν τὸ ἐνδοθεν ἀφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι κατὰ τόπον δυνάμενον.

δ'. Ἔστι μὲν οὖν τὸ φυτόν οὐσία ἔμψυχος ἀναίσθητος· οὐσία δ' ἔμψυχος αἰσθητικὴ τὸ ζῶον ὁμοῦ καὶ ζωόφυτον. Ἴνα γοῦν ἀπ' ἀλλήλων ταῦτα διακριθεῖη, προσθέτεον τῷ

μὲν ὄρω τοῦ ζώου τὸ μεταβατικόν, τῷ δὲ τοῦ ζωοφύτου τὸ ἀμετάβατον. Μεταβατικόν δὲ λέγομεν τὸ ζῶον, καὶ οὐχ ἀπλῶς κίνησιν ἔχον· ἐπεὶπερ ἐκ τῶν ὄλων κινήσεων τὴν μετάβασιν ἔχει πλείονα παρὰ τὸ ζωόφυτον, ἤγουν τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν. Πᾶσα γὰρ ἄλλη κίνησις καὶ τῷ ζωοφύτῳ ἔνεστι καὶ αὐτῷ τῷ φυτῷ. Γίνονται γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ φθείρονται, καὶ αὐξοῦνται, καὶ μειοῦνται, καὶ ἀλλοιοῦνται, θερμαινόμενα καὶ ψυχόμενα, καὶ καθ' ἕτερα πάθη διάφορα τὴν ἀλλοίωσιν ὑπομένοντα τῇ οἰκείᾳ φύσει καταλλήλων ἐκάτερον. Ἔστι μὲν οὖν τὸ ζῶον οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ μεταβατικὴ· τὸ δὲ ζωόφυτον οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ ἀμετάβατος. Καὶ κατὰ μὴν τὴν ἀπτικήν αἴσθησιν τὸ ζωόφυτον πλεονεκτεῖ τοῦ φυτοῦ. Διὰ δὲ τὸ μὴ μεταβαίνειν, ὑστερεῖται τοῦ ζώου· καὶ οὕτω μὲν ἔχει τὸ ζῶον καὶ τὸ ζωόφυτον.

ε'. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ζῶόν ἐστι λογικόν, ἤγουν οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, μεταβατικὴ, λογικὴ. Ἄλλ' εἰ μὲν οὕτως ὁ τοῦ ἀνθρώπου ὀρισμὸς ἀπεδίδοτο, λεγόντων ἡμῶν, Ἄνθρωπός ἐστιν οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, μεταβατικὴ, λογικὴ· οὐκ ἂν τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὀρισμῷ προσέκειτο τὸ θνητόν, ὡς τῇ ἔμψυχῳ οὐσίᾳ συνεισαγόμενον. Πᾶν γὰρ ἔμψυχον καὶ θνητόν, ὥσπερ καὶ πᾶν σύνθετον, διαλυτόν. Σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ μάχης, μάχη δὲ διαστάσεως, διάστασις δὲ λύσεως. Ἐπεὶ δὲ τὸ οὕτως ὀρίζεσθαι ἀδολεσχίας ἐστὶ μὴ πρεπούσης τοῖς ὀρισμοῖς, (τί γὰρ ἐν ὄροις, λόγοις συντόμοις, χρὴ πολυλογεῖν, ἐνὸν μᾶ λέξει τὰ πλεῖστα περιλαβεῖν καὶ διὰ τοῦ ζῶου εἰπεῖν τὴν οὐσίαν δηλῶσαι, καὶ τὸ ἔμψυχον, καὶ τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ μεταβατικόν;) διὰ τοῦτο ζῶον λέγοντες τὸν ἄνθρωπον λογικόν, προστίθεμεν τῷ ὄρω καὶ τὸ θνητόν. Δηλοῖ γὰρ τὸ τοῦ ζώου ὄνομα καὶ τὸν ἄγγελον ὡς ζωῆς μετέχοντα καὶ αὐτόν, εἰ καὶ τῆς ἀθανάτου καὶ ὑπὲρ αἴσθησιν· ὅς δὴ καὶ λογικός ἐστι, καὶ ἡ λογικότης αὐτοῦ πάσης ἀλογίας ἀνεπιμιγῆς, καὶ πάμπαν ἀμέθεκτος. Ἴνα γοῦν μήτις, ἀκούων ζῶον λογικόν, ὑπολάβῃ τυχόν τὸν ἄγγελον λέγεσθαι, τὸ θνητόν ἐπεισῆχθη τῷ ὄρω διὰ σαφήνειαν ἔξωθεν· οὐ μὴν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν τομῆς καὶ ὑποδιαίρεσεως. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν αὐτὸ τὸ ζῶον, τουτέστι, τὴν οὐσίαν τὴν ἔμψυχον, τὴν αἰσθητικὴν καὶ μεταβατικὴν, εἰς λογικόν καὶ ἄλογον διαιρήσαντας, ὑποδιελεῖν αὐτὴς τὸ λογικόν εἰς θνητόν καὶ ἀθάνατον. Οὕτω γὰρ ποιήσαντες, ἢ τὸν Ἑλληνικὸν ὄθλον συστήσομεν, καὶ τὰ οὐράνια σώματα ζῶα τερατευσόμεθα, καὶ αὐτοὶ καὶ λογικὰ καὶ ἀθάνατα ἢ τοὺς ἀγγέλους ζῶα εἰπόντες ἀθάνατα, δοξάσομεν αὐτοὺς ἔμψυχους τε καὶ αἰσθητικούς· εἰ τοῦτο δὲ καὶ σεσωματωμένους καὶ οὕτω ἀθανάτους ὁμολογοῦντες αὐτοὺς, τούναντίον μᾶλλον θνητοὺς εἶναι κατασκευάσομεν ἐξ ὧν λέγομεν. Πάλιν εἶπερ ἐκ τοῦ θνητοῦ τὸν

ἄνθρωπον διέλοιμεν, καὶ τὸν βοῦν, καὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα· πᾶν τὸ θνητὸν ἔσται καὶ λογικόν (τὰ γὰρ ἐπάνω τῶν ὑποκάτω κατηγοροῦνται)· καντεῦθεν ἀρμόσει καὶ τοῖς ἀλόγοις τὸ λογικόν· ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Τμηθήσεται γοῦν τὸ λογικὸν ζῶον εὐθύς, εἴτουν ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὰ ἄτομα Πέτρον, Παῦλον καὶ τὰς λοιπὰς ὑποστάσεις.

ζ'. Ἄς φησιν ὁ Ἀριστοτέλης οὐσίας λέγεσθαι κυριώτατά τε καὶ πρώτως καὶ μάλιστα. Τὰ γὰρ ἄτομα πρὸς τοὺς αἰσθητοὺς (καὶ) κυρίως δοκοῦσιν οὐσῖαι λέγεσθαι, διὰ τὸ αἰσθητῶς ὑπάρχειν, καὶ πρώτως καταλαμβάνονται. Διὰ τῶν αἰσθητῶν γὰρ ἡ διάνοια ἡμῶν ἀνάγεται πρὸς τὰ νοητά. Καὶ μάλιστα φαίνονται οὐσῖαι εἶναι, διὰ τὸ ἐνεργεῖα ἔχειν ἐν ἑαυταῖς τὰ συμβεβηκότα ὑπάρχοντα. Καὶ οὕτω μὲν ὁ πολλὸς ἄνθρωπος ἔχει δόξης περὶ αὐτῶν.

ζ'. Οἱ δ' ἐξεταστικώτερον περὶ τούτων διασκεψάμενοι κυριώτατα καὶ πρώτως καὶ μάλιστα κατ' ἀλήθειαν οὐσίας οὐσας οὐ λεγομένας τὰ εἰδικώτατα ἔφασαν εἶδη· κυριώτατα μὲν, διὰ τὸ νοητῶς ὑπάρχειν καὶ ὑπερβαίνειν τὴν αἴσθησιν. Κρείττω γὰρ καὶ κυριώτερα τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητά. Πρώτως δὲ, ὡς πρώτως ἐπιδεδεγμένα πάσας τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς καὶ τὰ ἴδια, καὶ τούτων πάντων μεταδιδόντα τοῖς ἀτόμοις ὑστέρως ἀφ' ἑαυτῶν. Ἐκ γὰρ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου καὶ ὁ Πέτρος ἄνθρωπος λέγεται, καὶ ζῶον λογικὸν θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· μάλιστα δὲ ὡς ἐναλλοιώτα καὶ στάσιμα καὶ ἀεὶ ὄντα τῶν ἀτόμων παντοίως ἀλλοιουμένων καὶ ἀστατούντων, καὶ ἄλλοτε ἄλλων γιγνομένων καὶ φθειρομένων.

η'. Ὅθεν καὶ οἱ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ζητήσαντες ἐν ἑκάστων τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν οὐσίαν καὶ φύσιν ἐκάλεσεν ὁμοῦ καὶ μορφήν· οὐσίαν, ὡς οὐσαν ἀεὶ, καὶ μηδέποτε φθειρομένην· φύσιν, ὡς φύουσαν τὰς ὑποστάσεις, καὶ ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ δύναμιν ἀμετάβλητον πάσαις ταῖς ὑπ' αὐτὴν ὑποστάσεσιν ὑπάρχουσας, καὶ τὸ κινεῖσθαι τοιῶσδε τούτων ἐκάστη παρέχουσας· μορφήν δὲ, διὰ τὸ εἰδοποιηθῆναι καὶ μορφωθῆναι ταῖς οὐσιώδεσι διαφοραῖς, καὶ τοῖς ἰδίους ὡς ἐντελέστατα, καὶ τῶν ὅλων μορφωμάτων τῶν ὑπ' αὐτὴν, ἥτοι τῶν χαρακτήρων εἶναι συλληπτικήν.

θ'. Τὰ δ' ἄτομα καθὸ μέρη οὐσιῶν, κατὰ τοῦτο καὶ οὐσῖαι κληθήσονται. Καὶ Πλάτων γὰρ τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους ἀνθρώπου κέρματά φησιν ὅθεν καὶ Πέτρος μὲν οὐσία ἐστὶ, καὶ Παῦλος οὐσία ἐστὶν, ἀλλ' οὐσίας μιᾶς καὶ ἀμφότεροι.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Ἔτι περὶ οὐσίας.

α'. Τῆς κυρίως οὐσίας ἀποδίσταται πρεπόντως ἡ ὕλη τε καὶ τὸ εἶδος. Οὐσιώδη γὰρ ταῦτα μᾶλλον ἢπερ οὐσίαι. Περὶ μὲν (οὖν) τούτων ὑπομνησθήσεται κατὰ τὸ δευτέρου βιβλίου πρῶτον κεφάλαιον.

β'. Τῇ δέ γε οὐσία, πράγματι αὐθυπάρκτω, μὴ δεομένῳ τινὸς ἑτέρου πρὸς σύστασιν, ὠμολογημένη πρόσεστιν οἰκειότατα τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι.

γ'. Ἐν ὑποκειμένῳ δὲ λέγεται, ὃ ἐν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶ· καὶ ὃ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν ἐπινοία χωριζόμενον, οὐ φθείρει αὐτό. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός. Πάση μὲν οὖν τῇ κυρίως οὐσία πρόσεστι τὸ μὲν ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι.

δ'. Οὐ μόνη δὲ τῇ οὐσία, ἀλλὰ καὶ τῇ οὐσιώδει διαφορᾷ· καὶ αὕτη γὰρ οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ τὸ λογικόν, ἀλλ' ὡς μέρος. Εἰ γὰρ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ὑπῆρχε, δυνατὸν ἦν ἂν χωρίζεσθαι τοῦ ἀνθρώπου καὶ μηδὲν ἦττον ἄνθρωπον μένειν τὸν ἄνθρωπο. Νῦν δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν. Εἰ γὰρ ἀφαιρεθῆι τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικόν, ὁ ἄνθρωπος φθείρεται.

ε'. Κοινὸν οὐσίας καὶ διαφορᾶς καὶ τὸ συνωνύμως λέγεσθαι πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Πέτρος γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὀρισμὸν ἐπιδέχεται.

ς'. Καὶ λογικὸν δὲ καλεῖται μὲν καὶ ἡ διαφορὰ, τουτέστιν ἡ λογικότης αὕτη καλεῖται δὲ καὶ ὁ Πέτρος λογικόν, καθὸ ζῶον μετέχον τῆς λογικότητος. Εἰ δὲ καὶ τὸν ὄρον τῆς λογικότητος ἀπαραλλάκτως ὁ Πέτρος οὐκ ἐπιδέχεται (λογικότης μὲν γὰρ ἐστὶ δύναμις χρήσεως λόγου· ὁ δὲ Πέτρος ζῶον ἐστὶ χρώμενον λόγῳ)· θαυμαστὸν οὐδέν. Συνώνυμον γὰρ λέγεται μὲν καὶ ὅπερ ὀνόματός τε καὶ ὀρισμοῦ μεταδίδωσι. Λέγεται δὲ καὶ ὅπερ συντελεῖ μόνον πρὸς ὑπαρξιν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ψυχὴν συνωνύμως κατηγορεῖσθαι τοῦ ζώου φησίν· ἐπειδὴ πρὸς τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ συντελεῖ· κἂν μήτε τοῦ ὀνόματος μεταδιδοίη τῷ ζῳῳ, μήτε τοῦ ὀρισμοῦ. Εἴη δ' ἂν συνωνύμως κατηγορουμένη τῶν ὑπ' αὐτὴν ἡ διαφορὰ.

ζ'. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἡ διαφορὰ κἂν ποιότης φαίνεται εἶναι, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ποιότης ἐστίν, ἀλλ' οὐσιώδης ποιότης, μηδεμιᾶ ἐπινοία δυναμένη χωρίζεσθαι τοῦ ἐν ᾧ ἐστίν· οἷον ἡ λογικότης. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ συνελθεῖν τῷ ζῳῷ καὶ ἀποτελέσαι τὸν ἄνθρωπον σκοποῦσιν ἡμῖν, ἴσως ἂν μόνη ποιότης νοηθεῖ, πλὴν καὶ τότε μεγάλην ἔχουσα δύναμιν· συνελθοῦσα δὲ τῷ ζῳῷ, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκτελέσασα, οὐσιώται δὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ κατ' οὐσίαν ὁ ἄνθρωπος ἢ ζῶον μετὰ λογικότητος. Ἐπεὶ γοῦν ἡ λογικότης ἀχώριστος τοῦ ἀνθρώπου, πάντα καὶ κατ' αὐτὴν ἐστὶ τὴν ἐπίνοιαν· ὁ δὲ ἄνθρωπος κατηγορεῖται τοῦ Πέτρου συνωνύμως· καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου λογικότης ἄρα συνωνύμως κατὰ τοῦ Πέτρου ῥηθήσεται. Ὡσπερ γὰρ τὸ εἶδος κατηγορεῖται τινός, οὕτως αὐτοῦ συγκατηγορεῖται τῷ εἴδει καὶ ἡ διαφορὰ. Συμφυεστάτη γὰρ ὑπάρχει τῷ εἴδει καὶ παντελῶς αὐτοῦ ἀδιάσπαστος, καὶ χωρὶς αὐτῆς οὐδαμῶς τὸ εἶδος ὑφέστηκεν, οὐδὲ πρὸς βραχὺ.

η'. Πρώτως μὲν οὖν τῆς οὐσίας καὶ τῆς διαφορᾶς ἐστὶ τὸ συνωνύμως λέγεσθαι πάντα τὰ ἀπ' αὐτῶν. Κἂν τοῖς συμβεβηκόσι δὲ τὰ γένη τῶν οἰκειῶν εἰδῶν, καὶ τὰ εἶδη τῶν οἰκειῶν ἀτόμων, καὶ ἀπλῶς τὰ ἐπάνω τῶν ὑποκάτω, συνωνύμως κατηγοροῦνται.

θ'. Ὅτι καὶ οὐσιωδῶς πρόσεστι τῇ οὐσίᾳ, καὶ τὸ μηδὲν ἐναντίον εἶναι αὐτῇ. Τὰ γὰρ ἐναντία, περὶ τι ὑποκείμενον μάχονται· καὶ σπεύδει τούτων ἐκότερον νικῆσαι τὸ ἕτερον ὅπως ἂν τοῦ ὑποκειμένου γένηται ἐγκρατές. Οὐδὲ γὰρ ἰσχύει τὸ ὑποκείμενον ἐν τῷ αὐτῷ νῦν, τὰ ἐναντία δέξασθαι ὀλικῶς. Ὡστε τὰναντία τῶν ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν· ἡ δὲ γε οὐσία τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μὴ οὔσα, ἐναντίον ἔξει οὐδὲν. Οὐδὲ γὰρ ἐναντίον τῇ οὐσίᾳ θεῖη τις ἂν τὸ μὴ ὄν. Ὁ γὰρ οὐδαμῶς ὑφέστηκεν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς ἕτερον. Εἰ δὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ἀλλήλοισ ἐναντία δοκεῖ· ἀλλ' οὐ καθὼ οὐσίαι τὸ ἐναντιοῦσθαι φέρουσιν, ἀλλ' ἢ πεποιώνται Ἀντίκειται γὰρ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ.

ι'. Καὶ ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἐστὶ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐναντίον· ὡς τοῖς σχήμασι, καὶ τῶν χρωμάτων τοῖς μέσοις· τῷ ἐρυθρῷ, τῷ ξανθῷ, τῷ φαιῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις· καὶ τοῖς ἀφωρισμένοις ποσοῖς. Οὐκ ἔστι δ' αὐτοῖς ἐναντίον, ἵνα μὴ ἄδικος ἡ φύσις εὐρεθεῖ, πολλὰ ἐναντία ἐνὶ ἀντιτάξασα.

ια'. Αφορισμένα δὲ ποσὰ λέγεται, ὅσαπερ ὠρισμένην τινὰ ποσότητα ἔχουσιν, ὡς δύο, πέντε, δέκα καὶ δίπηχυ, πεντάπηχυ, δεκάπηχυ, καὶ τὰ παραπλήσια, καὶ μὴ τῇ πρὸς ἕτερον σχέσιν λέγονται, καθάπερ τὸ μέγα καὶ μικρὸν, καὶ τὸ πολὺ καὶ ὀλίγον.

ιβ'. Πρὸς τι γὰρ ταῦτα, καὶ οὐ ποσὰ, καὶ ἀντίκειται ἀλλήλοις, οὐχ ὡς ἐναντία, ἀλλ' ὡς πρὸς τι. Τὸ γὰρ μέγα πρὸς μικρὸν λέγεται μέγα, καὶ τὸ πολὺ πρὸς ὀλίγον λέγεται πολὺ. Καὶ εἴπερ ἐστὶν ἐναντία τὰ τοιαῦτα, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν δύναται εἶναι καὶ μέγα καὶ μικρὸν, καὶ πολὺ καὶ ὀλίγον πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο παραλαμβανόμενον· ἔσονται ἂν ἐν ἐνὶ ὑποκειμένῳ τάναντία κατὰ ταυτὸν, ἢ μᾶλλον ἐναντίον ἔσοιτο ἑαυτοῦ τὸ αὐτό.

ιγ'. Λέγεται δὲ ποτε καὶ τὸ μέγα καὶ πολὺ ἀσχέτως ἐπὶ ἀορίστου ποσοῦ λαμβανόμενον· ὡς λέγομεν. Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε, καὶ ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ!

ιδ'. Πρόσεστι τῇ οὐσίᾳ καὶ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον κατὰ τὰ ἑαυτῆς ἄτομα δηλαδή· οἷον ἕκαστον τῶν τῆς οὐσίας ἀτόμων οὐ λέγεται μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐκεῖνο ὅπερ ὠνόμασται. Ὁ Πέτρος γὰρ καὶ ὁ Παῦλος οὐσίας ὄντες ἄτομα, ὠνομάσθησαν ἄνθρωποι κατὰ τὸ εἶδος τὸ ἀνθρώπειον, ᾧ περιέχονται καὶ οὐ λέγονται μᾶλλον καὶ ἥττον ἄνθρωποι. Οὔτε γὰρ ὁ Πέτρος μᾶλλον ἄνθρωπος λέγεται, ἢ ὁ Παῦλος ἥττον ἄνθρωπος· ἢ τις ἑαυτοῦ ποτὲ μὲν μᾶλλον ἄνθρωπος, ποτὲ δὲ ἥττον ἄνθρωπος. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων, καὶ ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ τῶν λοιπῶν τῆς οὐσίας ἀτόμων.

ιε'. Ἐπεὶ τοί γε ἀπλῶς ἡ οὐσία κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον λεχθεῖη ἂν διὰ τὸ οὐσίαν ἄλλης οὐσίας μᾶλλον οὐσίαν, καὶ ἐτέρας ἥττον γινώσκεισθαι.

ις'. Οἷον ἡ μὲν αὔλος οὐσία καὶ ὑπερκόσμιος τῆς ἐγκοσμίου ταύτης καὶ ὑλικῆς, ὁμολογουμένως ἐστὶ μᾶλλον οὐσία. Μᾶλλον γὰρ τὸ εἶναι τοῖς ἐν στάσει διὰ τὴν αὐλίαν, ἢ τοῖς ἐν ἀστάτῳ τῆς ὕλης ῥοῆ.

ιζ'. Αὕτη δὲ πάλιν ἡ ὕλη, καθάπερ δὴ καὶ τὸ εἶδος, ἥττον οὐσίαι τῆς ἐξ αὐτῶν συντεθειμένης φαίνονται εἶναι διὰ τὸ μῆτε τὴν ὕλην καθ' αὐτήν, μῆτε τὸ εἶδος καθ' ἑαυτὸ τελείας μετέχειν ὄντοτης, ἀλλὰ σὺν ἀλλήλοις δύνασθαι θεωρεῖσθαι ὑπαρκτικῶς· καὶ καθὸ μόνον οὐσίας στοιχεῖα, κατὰ τοῦτο τοῦ τῆς οὐσίας μετέχειν ὀνόματος.

ιη'. Αὐτῆς δὲ πάλιν τῆς συνθέτου οὐσίας τὰ ἄτομα ὁ Ἀριστοτέλης μᾶλλον οὐσίας φησὶ, καὶ ἦττον οὐσίας τὰ εἶδη, καὶ τούτων ἦττον ἔτι τὰ γένη. Καὶ περὶ τούτου φθάσαντες εἶπομεν.

ιθ'. Πρόσεστι τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ πᾶσιν οἷς τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον. Τὸ γὰρ μᾶλλον καὶ ἦττον ὁδὸς ἐστὶν ἐπὶ τάναντία· οἷον ἐπὶ τῆς ἐκ ψυχροῦ μεταβολῆς εἰς θερμὸν, ἦττον ψυχρὸν γίνεται πρότερον τὸ ψυχρὸν, καὶ τότε θερμὸν ὅπως οὖν, εἶτα μᾶλλον θερμὸν.

κ'. Ἴδιον δὲ μάλιστα τῆς συνθέτου οὐσίας τὸ ἕκαστον τῶν ἑαυτῆς ἀτόμων ὑποπίπτειν τε δείξει, καὶ τόδε τι λέγεσθαι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολὴν τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὴν παρὰ μέρος. Ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ δύο ἐναντία συστήναι κατὰ ταυτὸν. Εἰ γὰρ τάναντία συμβεβηκότα ἐστὶ, παρὰ μέρος ἐν τοῖς ἀτόμοις τῆς συνθέτου οὐσίας ἐνεργεῖα θεωρηθήσεται.

κα'. Πλὴν οὐκ ἐν παντὶ ἀτόμῳ τὰ πάντα. Οὐδὲ γὰρ τὸ πῦρ γένοιτο' ἂν ποτε ψυχρὸν, μένον πῦρ· ἢ τὸ ὕδωρ ξηρόν. Ἡ γὰρ τοῦ πυρὸς θερμότης, καὶ ἡ τοῦ ὕδατος ὑγρότης, οὐχ ἀπλῶς ποιότητες τούτοις εἰσὶν· ἀλλ' οὐσιώδεις διαφοραὶ, συμπληρωτικαὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν· καὶ οὐκ ἂν μένοντα τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ἄπερ ἐστὶ, τῶν κατ' οὐσίαν αὐτοῖς ὑπαρχόντων ἕκσταϊεν ὅλως· οὐδὲ κατὰ μόνην ἐπίνοιαν.

κβ'. Οἷς γὰρ μὴ φύσει καὶ ἀχώριστος θάτερον ὑπάρχει τῶν ἐναντίων, ταῦθ' ἑκατέρων τῶν ἐναντίων παρὰ μέρος ἐστὶ δεκτικά. Διὸ καὶ ὁ κόραξ ἐπινοηθήσεται μὲν ἴσως λευκὸς διὰ τὸ μὴ οὐσιωδῶς προσεῖναι τὸ μέλαν αὐτῷ· πραγματικῶς δὲ λευκὸς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο, διότι καὶ τούτῳ τὸ μέλαν, εἰ καὶ μὴ οὐσιωδῶς, ἀλλ' ἄλλως ὑπάρχει ἀχώριστον. Ψυχρὸν μὲν οὖν τὸ πῦρ, ἢ τὸ ὕδωρ ξηρὸ οὐδ' ἐπινοηθήσεται· ὑγρᾷ δὲ τρεφόμενον ὕλη τὸ πῦρ ἔσται ὑγρὸν ὡς πρὸς αἴσθησιν· ὥσπερ καὶ ὑπὸ πυρώδους οὐσίας θερμανθὲν τὸ ὕδωρ, θερμὸν.

κγ'. Δέξεται δὲ τὸ πῦρ καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κάτω φορὰν ὠθούμενον διὰ τῆς ἐκθλίψεως, ὡς ὁ κεραυνός· καὶ τὸ ὕδωρ ὀλκῆ πνεύματος ἐσεῖται μετέωρον, καπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως τάναντία θεωρηθήσεται· κατὰ γε τὸ πεφυκός.

κδ'. Τὰ δ' οὐράνια σώματα ὡς μοναδικὰ, τινῶν οὐχ ὑπάρχουσιν ἄτομα. Οὔτε γὰρ γένος, οὔτε εἶδός ἐστὶν ἐν αὐτοῖς. Καὶ διὰ τοῦτο τάναντία οὐκ ἐπιδέχονται.

κε'. Μᾶλλον δ' ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τὸ εἶναι ἔχοντα, οὐκ ἂν ἔχοιεν τινα τοῦ ἐναντίου παραδοχήν.

κς'. Εἰ μὴ τις λάβῃ τὰς ἀντικειμένας κινήσεις ἐν πλάνησιν. Οὗτοι γὰρ φέρονται μὲν, καὶ ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς οἰκείαν φορὰν· συμφέρονται δὲ καὶ τῷ παντὶ πρὸς δυσμὰς ἐξ ἀνατολῶν, συνόδους τε ποιοῦνται καὶ ἀποστάσεις καὶ ταπεινώματα καὶ ὑψώματα, καὶ προποδίζουσι καὶ ἀναποδίζουσι, καὶ βορείοις καὶ νοτίοις τοῦ ζωδιακοῦ πελάζουσι μέρεσι· τοῦ ἡλίου μόνου πάντοτε τὴν μέσην φερομένου καὶ ὁμαλῶς. Ἡ δὲ σελήνη, καὶ ποικίλως τοῖς φωτισμοῖς τε καὶ σκοτασμοῖς σχηματίζεται καὶ τέλειον ἀμαυροῦται μόνης τῶν ὄλων τῆς ἀπλανοῦς σφαίρας μηδεμίαν ἐπιδεχομένης ἐναντιότητα, εἰ μὴ πῶ λέγει τις καινοτέρας ἐναντιότητας, τὴν τ' ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς φορὰν κατὰ τὸ ὑπὲρ γῆν λεγόμενον ἡμισφαίριον, καὶ τὴν ἐκ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπὸ γῆν, διὰ τῆς μίας καὶ τῆς αὐτῆς κυκλοφορικῆς ἀπαρτιζομένης κινήσεως, καὶ ξένως καὶ θαυμαστῶς συλληπτικὰς ἀλλήλων οὔσας καὶ συντελεστικὰς.

κζ'. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

κη'. Φαίνεται δὲ καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ δόξα τῶν ἐναντίων εἶναι πῶς δεκτικά. Καὶ ὁ μὲν λόγος δηλοῖ τὸν προφορικὸν καὶ ἔστι ποσόν· ἡ δόξα δὲ λόγος ἐνδιάθετος οὔσα, τάττεται ὑπὸ τὸ ποιόν. Δοκοῦσι δὲ καὶ ἄμφω τυγχάνειν τῶν ἐναντίων, ὡς εἴρηται, δεκτικά. Ἐὰν γὰρ καθημένου τοῦ Σωκράτους λέγῃ τις αὐτὸν ἢ δοξάζῃ καθῆσθαι, ἀληθεύει· τούτου δ' ἀναστάντος, ψεύδεται.

κθ'. Ἄλλ' οὐχ οὕτω τὰ τῆς οὐσίας ἄτομα δεκτικὰ τῶν ἐναντίων ὑπάρχειν ἐλέγετο· κατὰ δὲ τὴν μεταβολὴν ἑαυτῶν. Ὁ λόγος δὲ καὶ ἡ δόξα μένουσιν ὅπερ εἰσὶ, τοῦ πράγματος μεταβάλλοντος.

λ'. Ἄλλως τε οὐδὲ τὰναντία λόγος ἢ δόξα δύναται δέξασθαι. Πάσχει γὰρ τὸ τὰναντία δεχόμενον. Ἡ γὰρ εἰς τὰναντία μεταβολὴ πάθος ἐστίν· ἡ δόξα δὲ καὶ ὁ λόγος ἀκίνητα μένει καὶ ἀμετάβλητα.

λα'. Μᾶλλον δὲ εἰπεῖν οὐδὲ μένει, ἀλλ' ἅμα τῷ δοξασθῆναι τὸ πρᾶγμα ἢ δόξα πέπαιται, καὶ ἅμα τῷ ῥηθῆναι ὁ λόγος ἔφθαρται. Καὶ ἄλλος μὲν λόγος ὁ εἰπὼν τὸ πρότερον τὸν Σωκράτην καθῆσθαι, καὶ ἄλλος ὁ μετ' ἐκεῖνον λεχθεῖς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς δόξης.

λβ'. Ἡ οὐδὲ τῆς δόξης ἐστὶ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς; οὐ γὰρ ἡ δόξα δοξάζει καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ δοξάζει τῇ δόξει· οὐδὲ ὁ λόγος ἀληθεύει μόνος ἢ ψεύδεται, ἀλλ' ἡ τούτου καὶ τοῦ πράγματος συμπλοκὴ. Καὶ ἡ μὲν συμφωνία τῶν δύο ποιεῖ τὸ ἀληθές, ἡ δὲ διαφωνία τὸ ψεῦδος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ ποσοῦ, ἐν ᾧ καὶ περὶ κινήσεως.

α'. Τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν ἐστὶ συνεχές, τὸ δὲ διωρισμένον· καὶ συνεχές μὲν ἔστι, ὃ τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὅρον συνάπτει· διωρισμένον δὲ ἐστὶν, ὃ τὰ μόρια οὐ συνάπτει πρὸς τινα κοινὸν ὅρον.

β'. Διωρισμένα οὖν ποσὰ ἐστὶν, ὃ τε ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος. Αριθμὸν δὲ μὴ τὸν ἀπλῶς λεγόμενον ἐκκληπτέον, ἀλλὰ τὸν τοῖς αἰσθητοῖς μεριστῶς μετεχόμενον, ἥτοι αὐτὰ τὰ ἀριθμούμενα, οὐ καθὸ ὕλας, ἀλλὰ καθὸ ἀριθμητά· λόγον δὲ τὸν διὰ φωνῆς ἐνεργούμενον· καθ' ὃν καὶ ἡ μία λέξις λέγοιτο λόγος.

γ'. Ἄν γοῦν ὁ ἐξ τυχόν ἀριθμὸς ὡς εἰς μέρη διαιροῖτο, εἰς τρία καὶ τρία, ἢ τέσσαρα καὶ δύο, ἢ πέντε καὶ ἓν, ἢ δύο καὶ δύο καὶ δύο γενομένης τῆς διαιρέσεως, οὐκ ἔσται που τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ὅρος κοινός, πρὸς ὃν ἀλλήλοις ταῦτα συνάπτοντο. Καὶ ὁ προφορικὸς δὲ λόγος διαιρούμενος κατὰ λέξεις, ἢ καὶ κατὰ συλλαβὰς, πρὸς οὐδένα κοινὸν ὅρον ἔχει ἂν τὰ οἰκεῖα μέρη συναπτόμενά τε καὶ συνενούμενα. Διὰ τοῦτο γοῦν ἀριθμὸς καὶ λόγος διωρισμένα καλοῦνται ποσὰ, διὰ τὸ ἕκαστον αὐτῶν ἔχειν τὰ οἰκεῖα μέρη ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένα καὶ διακεχωρισμένα.

δ'. Συνεχῆ δὲ ποσὰ ἐστὶ τὸ σῶμα, ἡ ἐπιφάνεια, καὶ ἡ γραμμὴ, ὁ τόπος τε καὶ ὁ χρόνος.

ε'. Ἄν τοίνυν ἐκάστου τούτων τὰ μέρη τις ἐκζητοίη, δυνάμει ταῦτα διαιρῶν καὶ ἐπισκεπτόμενος, ἀλλήλοις εὐρήσει συνημμένα καὶ ἀδιάκριτα. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος μόρια ἐπιφανεία συνάπτεται, τὰ δὲ τῆς ἐπιφανείας γραμμῆ· σημείω δὲ τὰ τῆς γραμμῆς· καὶ τὰ τοῦ τόπου δὲ μέρη γραμμῆ συνάπτει πρὸς ἄλληλα. Ἐπιφάνεια γὰρ τίς ἐστὶ καὶ ὁ τόπος, πέρας ὑπάρχων τοῦ περιέχοντος, καθὸ περιέχει τὸ περιεχόμενον· ἤγουν τέλος τοῦ περιέχοντός τι, καθὸ τέλος περιέχει τὸ περιέχον, ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα τὸ περιεχόμενον ὑπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ περιέχοντος. Τοῦ χρόνου δὲ διαιρουμένου, εἰς παρεληλυθότα καὶ μέλλοντα, συνάπτει τὰ μέρη τούτου τὸ νῦν.

ς'. Ὁ δὲ ἐστὶ σημεῖον ἐν γραμμῇ, τοῦτο μονὰς ἐν ἀριθμῷ, καὶ ἐν χρόνῳ τὸ νῦν. Ἄποσα γὰρ τὰ τρία καὶ ἀμερῆ. Ἄλλ' ἡ μὲν μονὰς, εἰ καὶ ἀριθμὸς οὐκ ἔστιν, ὅμως γίνεται μέρος τοῦ ἀριθμοῦ. Διὸ καὶ προστιθεμένη, αὖξει αὐτόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἐκ μονάδων ὑπάρχει συγκεκριμένος· ἐπεὶ καὶ σωρεία μονάδων ἐστί. Τὸ δὲ σημεῖον τῇ γραμμῇ

προστιθέμενον οὐκ αὐξεί αὐτήν· ὅτι μηδ' ἐκ σημείων συνέστηκεν ἡ γραμμὴ. Καὶ τὸ νῦν δὲ προστιθέμενον τῷ χρόνῳ, οὐδεμίαν αὐξήσιν δίδωσιν, ὅτι μηδὲ μέρος αὐτῷ, μηδὲ τὸ τυχόν.

ζ'. Ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ γραμμὴ προστιθεμένη τῇ ἐπιφανείᾳ οὐκ αὐξεί αὐτήν· ἐπεὶ μόριον οὐκ ἔστιν αὐτῆς οὐδὲ τοῦλάχιστον. Ἡ μὲν γὰρ ἐπιφάνεια μῆκος ἔχει καὶ πλάτος· ἡ γραμμὴ δὲ μῆκος ἔστιν ἀπλατές. Οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα τρεῖς διαστάσεις ἔχον, μῆκος, πλάτος καὶ βάθος, εἴτουν πάχος, ὑπὸ τῆς ἐπιφανείας οὐκ αὐξεται.

η'. Εἰ δὲ τὸ σῶμα οὐσία ἐστὶ, λέγεται δὲ καὶ ποσόν, οὐδὲν θαυμαστόν. Καθόσον μὲν γὰρ ὑποκείμενόν ἐστι, καὶ ταυτὸ καὶ ἐν μένον τῷ ἀριθμῷ, τῶν ἐναντίων ἐστὶ δεκτικόν, ἀναμφιλέκτως οὐσία ἐστὶ· καθόσον δὲ τριχῆ διαστατὸν, καὶ μετρεῖσθαι πέφυκε, κατὰ τοῦτο μόνον ὑπάρχει ποσόν.

θ'. Τὸ συνεχὲς δὲ τοῦ ποσοῦ καὶ τὸ διωρισμένον κὰν τῷ κόσμῳ θεωρεῖται παντί· τοῦ μὲν συνεχοῦς ἡ φύσις ἥτις καλεῖται μέγεθος ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ πηλίκον, καθ' ἔνωσιν καὶ ἀλληλουχίαν· τοῦ δὲ διωρισμένου ἥτις καλεῖται πλῆθος, ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ ποσόν, κατὰ σωρείαν καὶ παράθεσιν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν τοῦ μεγέθους οὐσίαν εἰς ὃν κόσμος ἐστὶ τε καὶ νοεῖται σφαιρικός καὶ συμπεφυκῶς ἑαυτῷ, διατεταμένος τε καὶ ἀλληλουχούμενος. Κατὰ δὲ τὸ πλῆθος ἡ τε σύνταξις θεωρεῖται καὶ ἡ διακόσμησις, ἡ ἐκ τοσῶνδε φέρε εἰπεῖν στοιχείων καὶ ζώων ἢ φυτῶν καὶ ἐναντιοτήτων ἢ ὁμοιοτήτων τόσων καὶ τόσων.

ι'. Ἐτι τῶν ἀπηριθμημένων ποσῶν τὰ μὲν ἔχει θέσιν τῶν ἐν αὐτοῖς μορίων πρὸς ἄλληλα, τὰ δ' οὐκ ἔχει. Θέσιν μὲν (οὖν) ἔχει πρὸς ἄλληλα τὰ μόρια τῆς γραμμῆς, ὡσπερ δὴ καὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ τὰ τοῦ σώματος, καὶ τοῦ τόπου. Θέσιν δὲ οὐκ ἔχει πρὸς ἄλληλα τὰ μόρια τοῦ ἀριθμοῦ, ὡσπερ δὴ καὶ τὰ τοῦ λόγου, καὶ τὰ τοῦ χρόνου. Ταῦτα γὰρ τάξιν μὲν ἔχει, τί πρῶτον καὶ τι δεύτερον· θέσιν δ' οὐκ ἔχει.

ια'. Τὸ γὰρ θέσιν ἔχειν χαρακτηριστικόν ἐστὶ τοῦ τὰ μόρια συνέχεσθαι τε καὶ ὑπομένειν. Ὡν ὁ μὲν λόγος οὐδέτερον ἔχει· ὁ δὲ χρόνος συνεχῆς μὲν ἔστιν, οὐχ ὑπομένει δ' αὐτοῦ τὰ μόρια. Χρόνος γὰρ ἐστὶν ἀριθμὸς κινήσεως. Καὶ τὸ μὲν παρεληλυθὸς αὐτοῦ διέρρευσε· τὸ δὲ μέλλον οὕτω ἔστιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ συμβεβήκει τὸ ἀνάπαλιν. Οὗτος γὰρ μονὴν μὲν ἔχει τῶν μορίων αὐτοῦ, τῆς δὲ συνεχείας ἐστέρηται.

ιβ'. Τίθενται τινες καὶ τὴν ῥοπὴν ὑπὸ τὸ ποσόν· καὶ ἴσως οὐ σφαιερῶς. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ῥοπή βαρύτης καὶ κουφότης, ὡς τινες ἐνιστάμενοι λέγουσιν, ἴν' ἢ ποιότης, ἀλλὰ μέτρον βαρύτητος καὶ κουφότητος. Ταῦτα μὲν οὕτως.

ιγ'. Λέγεται δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ποσόν· ὡς πολὺ λευκόν, καὶ μακρὰ πρᾶξις καὶ κίνησις πολλή. Τὸ μὲν γὰρ λευκόν, διὰ τὸ πολλὴν εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν ἐν ἣ ἐστὶ, λέγεται διὰ τοῦτο πολὺ· ἡ δὲ πρᾶξις μακρὰ διὰ τὸν χρόνον· καὶ ἡ κίνησις πολλή διὰ τε τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸν τόπον.

ιδ'. Πρόσεστι τῷ ποσῷ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐναντίον.

ιε'. Εἰ μὴ τις λέγοι περὶ τὸν τόπον εἶναι τὴν ἐναντιότητα τοῦ ποσοῦ, ὡς τὸ ἄνω καὶ κάτω. Ἀλλὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω, εἰ μὲν κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς σχέσιν, λέγοντο, τῶν πρὸς τί ἐστὶ· τὴν γὰρ σελήνην πρὸς ἡμᾶς ἄνω φαμέν, κατωτέρω τῶν ἄλλων πλανήτων πάντων ὑπάρχουσαν· εἰ δὲ πρὸς τὴν φύσιν λέγοντο τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, τῆς ποῦ κατηγορίας ἐστὶν· ὡς ὅταν λέγωμεν, τὸ μὲν πῦρ εἶναι ἄνω, τὴν δὲ γῆν κάτω.

ις'. Ἔδοξε δὲ τισὶ καὶ τὴν κίνησιν εἶναι ποσόν. Ἀλλ' οὐκ ἔστι ποσόν ἡ κίνησις, ἐν τῷ ποσῷ δὲ θεωρεῖται καθάπερ καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ ἐν τῷ ποιῷ, καὶ τῷ ποῦ. Ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ, ὡς ἡ γένεσις καὶ φθορά. Μεταβολαὶ δὲ μᾶλλον αὗται, κινήσεις δὲ λέγονται καταχρηστικῶς· ἐν τῷ ποσῷ δὲ, καὶ τῷ ποιῷ, καὶ τῷ ποῦ, κυρίως κινήσεις εὐρίσκονται· ἐν τῷ ποσῷ μὲν αὐξήσεις καὶ μείωσις· ἐν τῷ ποιῷ δὲ ἀλλοιώσις· ἐν τῷ ποῦ δὲ ἡ κατὰ τόπον μεταβολή, ἣτις καλεῖται φθορά.

ιζ'. Διαιρεῖται δ' αὕτη εἰς τε τὴν κύκλω κίνησιν, ἣν καλοῦμεν περιφορὰν, καὶ εἰς τὴν ἐπ' εὐθείας. Τῆς ἐπ' εὐθείας δὲ κινήσεως διαφοραὶ εἰσιν ἕξ· ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω, ἡ ἐπὶ τὸ κάτω, ἡ ἐπὶ τὸ ἔσω, τουτέστι τὸ ἔμπροσθεν, ἡ ἐπὶ τὸ ἔξω, τουτέστι τὸ ὀπίσθεν, ἡ ἐπὶ τὰ δεξιὰ καὶ ἡ ἐπὶ τὰ ἀριστερά. Τὸ γὰρ ἐπὶ τὸ μέσον καὶ ἐπὶ τὸ κάτω κινεῖσθε κατὰ τὸν κόσμον ταυτὸν ἐστὶν. Ὅθεν μετὰ τῆς περιφορᾶς ἑπτὰ τοπικαὶ κινήσεις εἰσίν.

ιη'. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ μεταβάλλον ἢ καθ' ἑαυτὸ μεταβάλλει, ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ περὶ αὐτό· εἰ μὲν καθ' ἑαυτὸ μεταβάλλει, ποιεῖ γένεσιν καὶ φθοράν· εἰ δὲ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ, εἰ μὲν κατὰ τὸ ποιόν, ποιεῖ αὐξήσεις καὶ μείωσις· εἰ δὲ κατὰ τὸ ποῖον, ποιεῖ ἀλλοιώσις· κατὰ δὲ τὸ περὶ αὐτὸ μεταβάλλον ποιεῖ τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν. Ὅ γάρ

τόπος οὐτ' αὐτό ἐστὶ τὸ κινούμενον, οὔτε τι τῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κινουμένοις παρέπεται, καὶ περὶ τὰ κινούμενά ἐστιν.

ιθ'. Ἐνταῦθα δὲ κίνησιν λέγομεν οὐ τὴν νοερὰν, οὐ τὴν ψυχικὴν αὐτοκίνητον, ἀλλὰ τὴν φυσικὴν καὶ σωματικὴν, ἣτις λέγεται κυρίως μεταβολή.

κ'. Ἐπεὶ δὲ τὴν γένεσιν καὶ φθορὰν μεταβολὰς εἶναι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ κινήσεις φθάσαντες εἶπομεν· οὐ γὰρ ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ κινούμενον, ἐνεργεῖα ὄν καὶ ὑπομένον, οὕτω κινεῖται· τὸ δὲ μὴ ὄν ἐνεργεῖα, μὴδ' ὑπομένον οὐδὲ κινεῖται. Ἐπεὶ γοῦν ἡ γένεσις ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐστὶν εἰς τὸ εἶναι μεταβολή, διὰ τοῦτο κίνησις οὐκ ἔστι. Τὸ γὰρ μὴ ὄν οὐ κινεῖται. Πάλιν ἐπεὶ ἡ φθορὰ ἐκ τοῦ ὄντος ἐστὶν εἰς τὸ μὴ εἶναι μεταβολή, διὰ τοῦτο κίνησις οὐκ ἔστι· μὴ γὰρ ὑπομένον τὸ ὄν κατὰ τὴν τοιαύτην μεταβολήν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας φύσεως ἐκπίπτον καὶ διαλυόμενον, πῶς ἂν κυρίως κινεῖσθαι λέγοιτο;

κα'. Τὴν δ' ἀλλοιώσιν τινες οὐκ εἶδος εἶναι κινήσεως ἔφασαν, ἀλλὰ τοῖς λοιποῖς ταύτης συμπίπτειν εἶδеси. Τοῦτο δ' οὐκ ἔστι. Δυνατὸν γὰρ ἀλλοιώσιν γίνεσθαι χωρὶς ἄλλου τινὸς εἶδους κινήσεως. Τὸ γὰρ κατὰ πάθος κινούμενον οὐκ ἀναγκαῖον ἤδη καὶ αὔξεσθαι, ἢ μειοῦσθαι· οὔτε δὲ τὸ αὐξόμενον ἤδη μειούμενον ὅπως οὖν ἀνάγκη καὶ ἀλλοιοῦσθαι, τὸ γὰρ τετράγωνον αὔξεται μὲν περιτεθέντος αὐτῷ γνώμονος, οὐκ ἀλλοιοῦται δὲ (μένει γὰρ καὶ αὐθις τετράγωνον), καὶ τοῦ γνώμονος περιαιρεθέντος, μειοῦται καὶ μένει πάλιν τετράγωνον. Καὶ ὁ οἶνος ἀλλοιοῦται μὴτ' αὐξόμενος, μῆτε μειούμενος. Ὡστε ἡ ἀλλοίωσις δύναται θεωρεῖσθαι καθ' ἑαυτὴν, ἀμιγῆς ταῖς ἄλλαις κινήσεσι.

κβ'. Πάση, δὲ κινήσει καὶ ἡρεμίᾳ τις ἀντίκειται. Τῇ ἀπλῶς κινήσει ἡ ἀπλῶς ἡρεμία, εἴτουν ἀκίνησις, ἢ τε πρὸ τῆς κινήσεως, καὶ ἡ μετὰ τὴν κίνησιν. Τάχα δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κινήσει.

κγ'. Ἐπεὶ γὰρ πᾶσα κίνησις καὶ μεταβολή ἐκ τινος εἰς τι γίνεται, οἷον ἐπὶ γενέσεως, ἐκ τῶν στοιχείων εἰς τὸ σύνθετον σῶμα· ἐπὶ δὲ τῆς φθορᾶς, ἐκ τοῦ σώματος αὐθις εἰς τὰ στοιχεῖα· κάπιν μὲν τῆς αὐξήσεως ἐκ τοῦ ἐλάττονος εἰς τὸ μείζον· ἐπὶ δὲ τῆς μειώσεως ἔμπαλιν ἐκ τοῦ μείζονος εἰς τὸ ἐλάττον· ἐπὶ δὲ τῆς ἀλλοιώσεως ἐκ τῶν ἀντικειμένων ποιότητων εἰς τὰς ἀντικειμένας, ὡς ἐκ θερμότητος εἰς ψυχρότητα, καὶ

μέλανος εἰς λευκόν· ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τόπον μεταβολῆς ἐκ τῶν ἀντικειμένων τόπων εἰς τοὺς ἀντικειμένους, ἤγουν ἄνωθεν κάτω καὶ κάτωθεν ἄνω· καπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

κδ'. Ἐπεὶ ταῦθ' οὕτως ἔχει, καθὸ μὲν ἕκ τινος ἡ κίνησις τῆ πρὸ αὐτῆς ἡρεμία λέγοιτ' ἂν ἀντικεῖσθαι· καθὸ δὲ εἷς τι, τῆ μετ'αὐτήν· καθὸ δ' οὐκ ἀχρόνως ἐπιτελεῖται, ἀλλὰ καὶ ἡ δοκοῦσα ἀθρουστάτη μεταβολή, ὡς ἡ πῆξις τοῦ γάλακτος, ἐν χρόνῳ γίνεται· κατὰ τοῦτο συνεπομένην ἔχει τάχα καὶ ἡρεμίαν νοουμένην τινὰ ἐξ ὑφέσεως εἰς ἐπίτασιν προοδεύουσα, καὶ τοῦ ἥττον εἰς τὸ μᾶλλον φερομένη, μέχρις ἂν φθάσῃ τελέως αὐτὸ δὴ τὸ κατάντημα· κἂν τε τῶν ἄκρων εἴη τοῦτο, κἂν τε τῶν μεταξύ. Ἔστι γὰρ κἂν τοῖς μεταξύ καὶ ὑφεις καὶ ἐπίτασις, καὶ τὸ ἥττον καὶ τὸ μᾶλλον. Καὶ ἄκρα μὲν, οἶον τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν· τὸ μὲν ὡς καῖον, τὸ δὲ ὡς νεκροῦν· μεταξύ δὲ τούτων ὑφέσεις οὐκ ὀλίγαι καὶ ἐπιτάσεις. Τῆ μὲν οὖν ἀπλῶς κινήσει ἡ ἀπλῶς ἡρεμία ἀντίκειται.

κε'. Ταῖς δὲ καθέκαστα κινήσεσιν αἱ καθέκαστα κινήσεις, καὶ αἱ ἡρεμίαι καταλλήλως ἀντίκειται.

κς'. Τῆ γενέσει, ὡς μὲν γενέσει, ἡ φθορά· ὡς δὲ κινήσει, ἡ κατ' αὐτήν ἡρεμία· τῆ αὐξήσει ἡ μείωσις, καὶ ἡ κατ' αὐξήσιν ἡρεμία. Οὐδὲ γὰρ εἰς ἄπειρον αὐξεται τὸ αὐξόμενον, ἢ τὸ μειούμενον μειοῦται ἀεὶ· τῆ κατὰ τόπον μεταβολῆ, ὡς μὲν κινήσει, ἡ κατὰ τόπον ἡρεμία· ὡς δὲ κατὰ τόπον μεταβολῆ, ἡ εἰς τὸν ἀντικείμενον τόπον μεταβολή· οἶον, τῆ ἐπὶ τὰ κάτω ἢ ἐπὶ τὰ ἄνω· καὶ τῆ ἐπὶ τὰ ἄνω ἢ ἐπὶ τὰ κάτω· τῆ εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερά, καὶ τῆ εἰς ἀριστερά ἢ εἰς δεξιὰ· τῆ ἐπὶ τὰ ἔσω, τουτέστι τὰ ἔμπροσθεν, ἢ ἐπὶ τὰ ἔξω, τὰ ὀπισθεν· καὶ ἀνάπαλιν. Μόνη δὲ τῆ οὐρανίῳ κινήσει οὐκ ἔστιν ἐναντία τις κίνησις, εἰ μὴ τις τὰς ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς, καὶ πάλιν ἐκ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς περιόδους τῆς σφαίρας ἐναντίας εἶναι κινήσεις βιάσοιτο. Καὶ ἀλλοίωσις δὲ, ὡς μὲν μεταβολή κατὰ τὸ ποιὸν, ἐναντίαν ἔξει τὴν εἰς τοῦναντίον τοῦ ποιοῦ μεταβολήν· ὡς ἡ λεύκανσις τὴν μέλανσιν καὶ ἡ ψύξις τὴν θέρμανσιν· ὡς κίνησις δὲ πρὸς τὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἡρεμίαν ἐναντιωθήσεται.

κζ'. Περὶ κινήσεως δὲ καὶ ἡρεμίας ἐξεταστικώτερον ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ κατὰ τὸ τέταρτον κεφάλαιον, καὶ γε τὸ πέμπτον ὑπομνησθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'

Περὶ ποιῶ καὶ ποιότητος.

α'. Ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν ποιοὶ τινες (εἶναι) λέγονται.

β'. Ποιὸν δὲ λέγεται μὲν καὶ αὐτὴ ἡ ποιότης. Λέγεται δὲ καὶ τὸ ἐπιδεδεγμένον τὴν ποιότητα, τουτέστιν, αὐτὸ πεποιωμένον.

γ'. Διαιρεῖται δὲ ἡ ποιότης εἰς ἕξιν καὶ διάθεσιν· εἰς δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν· εἰς πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα· καὶ εἰς σχῆμα καὶ μορφήν.

δ'. Ἐξέως μὲν οὖν καὶ διαθέσεως ὄνομα κοινὸν ἢ διάθεσις. Διαιρεῖται γὰρ ἡ διάθεσις εἰς τε τὴν ἕξιν, καὶ τὴν ὁμωνύμως τῷ κοινῷ καλουμένην διάθεσιν.

ε'. Αἱ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων, τῷ τὴν μὲν, ἥτοι τὴν ἕξιν πολυχρόνιον καὶ δυσκίνητον εἶναι, τὴν δὲ, τὴν διάθεσιν, ὀλιγοχρόνιον καὶ εὐκίνητον· ἡ μὲν γὰρ διάθεσις οἷον ἕξις ἐστὶν ἀπαγῆς· ἡ δ' ἕξις πεπηγυῖα διάθεσις, καὶ δυσμόγλευτος.

ς'. Ἐξὶς τοιγαροῦν ἐστὶ δυσπαλάλακτος, τελειωτικὴ μὲν, ὡς ἐπιστήμη καὶ ἀρετὴ, καὶ ἀσφαλῆς ὑγεία· κακωτικὴ δὲ, ὡς ὁ ἐκτικὸς πυρετός. Αὐτίκα γὰρ ἡ ἐπιστήμη οὐκ ἂν ἀποβληθεῖ χωρὶς μεγάλης μεταβολῆς, εἴθ' ὑπὸ νόσου γεγонуίας, εἴθ' ὑπὸ συνεχοῦς ῥαθυμίας, εἴθ' ὑπὸ τινος ἄλλου τοιούτου αἰτίου. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἀρετὴ, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, καὶ ἄλλη πᾶσα, οὐκ ἔστιν εὐαπόβλητος, οὐδ' εὐκίνητος. Ὡσαύτως καὶ ἡ μόνιμος ὑγεία καὶ ἡ πολλῷ χρόνῳ οἰονεὶ πεφουσιωμένη νόσος.

ζ'. Διάθεσις δὲ ἐστὶν ἢ εἰς ἕξιν ὁδός, ἢ καὶ διὰ τὸ μήπω στάσιν ἐσχηκέναι τῶν εὐκινήτων ἐστὶ καὶ τῶν εὐμεταβλήτων· ὡς ἡ ἐπίκτητος θέρμη καὶ ψύξις, καὶ ἡ ἀβέβαιος ὑγεία καὶ ἡ νόσος.

η'. Ἐτερον εἶδος ποιότητος, δύναμις καὶ ἀδυναμία.

θ'. Δύναμιν δὲ γέ φαμεν οὐ τὴν κοινήν ἐπιτηδειότητα, καθ' ἣν πρὸς πάσας τὰς τέχνας δύναμιν ἔχειν πάντες ἄνθρωποι λέγονται φυσικὴν, ἀλλὰ τὴν ἰδίως προσοῦσαν εὐφυΐαν ἐκάστῳ τινὶ πρὸς τόδε τι· ἥτις εὐφυΐα καὶ αὐτὴ φυσικῶς προσεῖναι λέγεται. Κατὰ τὴν κρᾶσιν γὰρ φύσις ὀνομάζεται μερικὴ. Κατὰ τὴν τοιαύτην δύναμιν τὴν ἐπὶ μέρους λέγομέν τινὰς πυκτικούς, ἢ δρομικούς, ἢ ὑγεινοὺς, ἢ νοσώδεις· τῷ τοὺς μὲν ἔχειν ἀφορμὰς φυσικὰς εἰς τὸ καλῶς ἐξασκῆσαι τὴν πυκτικὴν, τοὺς δὲ πάλιν τὴν

δρομική· και τοὺς μὲν κεκτηῖσθαι δύναμιν φυσικὴν, εἰς τὸ μὴ πάσχειν ῥαδίως ὑπὸ τῶν τυχόντων καὶ παραβλάπτεσθαι· τοὺς δὲ τῆς τοιαύτης ἐστερηῖσθαι δυνάμεως. Οὕτω λέγεται καὶ τὸ σκληρὸν, καὶ τὸ μαλακόν· τὸ μὲν δύναμιν ἔχειν τοῦ μὴ τέμνεσθαι ῥαδίως· τὸ δὲ μαλακὸν πρὸς τοῦτο ἀδυνατεῖν.

ι'. Τρίτον εἶδος ποιότητος, παθητικὴ ποιότης καὶ πάθος, ἃ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων· τῷ τὴν μὲν παθητικὴν ποιότητα συνεζευγμένην εἶναι πάθει τινί, τὸ δὲ πάθος ὁδὸν εἶναι πρὸς τὴν τοιαύτην ποιότητα· καὶ τὴν μὲν ἐν τῷ γεγονέναι τὸ εἶναι ἔχειν, τὸ δ' ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἡ μὲν οὖν παθητικὴ ποιότης ἔξει ἀναλογεῖ, διαθέσει δὲ γε τὸ πάθος.

ια'. Θεωροῦνται δ' ἄμφω, μὴ μόνον ἐν ἐμψύχοις, ὥσπερ ἡ ἔξις καὶ ἡ διάθεσις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀψύχοις.

ιβ'. Ἡ μὲν οὖν ἐν ἀψύχοις παθητικὴ ποιότης ὑπάρχει τριττῇ. Ἡ γὰρ ἀπὸ πάθους μὲν οὐκ ἐγένετο, πάθος δ' ἡμῖν ἐμποιεῖ· ὡς ἡ τοῦ πυρὸς θερμότης· αὕτη γὰρ ἀπὸ τίνος οὐκ ἐγένετο πάθους· ἐπεὶ φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς ἔνεστι τῷ πυρί· φέρει δ' ἡμῖν πάθος τὴν θέρμανσιν· ἢ καὶ ἀπὸ πάθους γέγονε, καὶ πάθους αἰτία γίνεται· καθάπερ ἡ τοῦ ζωμοῦ ἠδύτης· αὕτη γὰρ καὶ ἀπὸ πάθους τῆς καρυκείας ἐγένετο, καὶ τὴν γεῦσιν ἠδύνει, μετεχομένη· ἢ γέγονε μὲν ἀπὸ πάθους, οὐ μεταδίδωσι δὲ τοῦ πάθους ἡμῖν· ὡς ἔχει τὰ χρώματα. Καὶ γὰρ ἐκ πάθους γεγονότα, τῆς κράσεως, οὐ συγχρωματίζει ἑαυτοῖς καὶ ἡμᾶς.

ιγ'. Εἰ δὲ τὸ λευκὸν λέγεται διακρίνειν καὶ διαχέειν τὴν ὄψιν, συγκρίνειν δὲ καὶ συνάγειν τὸ μέλαν· ἀλλ' οὐ ποιοῦσι πάθος παρώνυμον· οὐ λευκαίνει τὸ λευκὸν, οὐ μελαίνει τὸ μέλαν· καθὰ τὸ πῦρ θερμαίνει, καὶ τὸ μέλι γλυκαίνει· τὸ μὲν θερμὸν ὑπάρχον, τὸ δὲ γλυκόν. Οὕτω μὲν οὖν ἐν ἀψύχοις αἱ παθητικαὶ θεωροῦνται ποιότητες.

ιδ'. Ἐν δὲ τοῖς ἐμψύχοις ἢ κατὰ ψυχὴν ἢ κατὰ σῶμα γινώσκονται. Κατὰ σῶμα μὲν, ὡς ἢ φυσικῶς προσοῦσα μελανία τοῖς Αἰθίοσι καὶ τοῖς κόραξι· καὶ αὕτη γὰρ ἐκ ποιᾶς κράσεως γέγονε τῶν χυμῶν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ γενετῆς ὠχρότης καὶ ἐρυθρότης· καθ' ἃς ὠχρῖαι καὶ ἐρυθρῖαι κέκληνται τινες· ἢ καὶ ὅσαι διὰ νόσον μακράν, ἢ συνέχειαν καύματος, ὠχρότητες καὶ μελανότητες παραμόνιμοι καὶ δυσκίνητοι γίνονται. Παθητικαὶ δὲ κατὰ ψυχὴν ποιότητες, ὡς ἡ μανία καὶ ἡ ὀργή, καὶ ὅσαι ἄλλαι ἐκστάσεις μὴ φυσικῶς, ἀλλ' ἀπὸ τινων συμπτωμάτων γεγένηται δυσαπάλλακτοι οὔσαι, ἢ καὶ ὅλως ἀκίνητος.

ιε'. Πάθη δὲ λέγονται, ὅποσα ῥαδίως τε διαλύονται καὶ ταχὺ μεταβάλλουσι.

ις'. Καὶ ὡς μὲν ἐν ἀψύχοις ἢ ἐν ὕδατι ἐπίκτητος θέρμη πάθος ἐστίν· ὡς δ' ἐν ἐμψύχοις κατὰ μὲν ψυχὴν ἢ κατὰ τινα τύχην ὀργή· οἷον εἴπερ τις ὀργισθεῖη, διὰ τι τῶν αὐτῶ δοξάντων ἀτόπων παροξυνθεῖς. Πάλιν γὰρ ταχέως εἰς τὴν προτέραν φθάνει κατάστασιν. Ὅθεν οὐδ' ὀργίλος ὁ τοιοῦτος καλεῖται· ἀλλ' ὅτι ὠργίσθη λέγεται. Κατὰ σῶμα δὲ πάθη λέγονται ἢ τε διὰ φόβον ὠχρίασις, καὶ ἢ δι' αἰδῶ ἐρυθρίασις.

ιζ'. Ἡ μὲν γὰρ διὰ φόβον ὠχρίασις γίνεται τοῦ αἵματος ἐπὶ τὴν καρδίαν ὡς ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατρέχοντος, καὶ μηκέτι τῇ ἐπιφανείᾳ διαφαινομένου, ὅπερ συμβαίνει καὶ τοῖς ἄλλως αἵματος κεκενωμένοις· ἢ δὲ δι' αἰσχύνης ἐρυθρίασις γίνεται τοῦ αἵματος ἀπὸ τῆς καρδίας ἐπὶ τὴν ἐπιφανείαν προϊόντος, καὶ ὥσπερ ἐπιπροσθοῦντος τῷ ἡγεμονικῷ, καὶ ἐπισκοτοῦντος τῷ ὑπελθόντι κατὰ τὴν διάνοιαν αἰσχυρῷ δι' αἰδῶ.

ιη'. Φασὶ γοῦν ὅτι καὶ κισσομένοις εἴπερ αἱ τοιαῦται γένοιτο συνδρομαί, δι' αἰτίας ὁποίας δὴ τινας, τοιαῦτα φυσικὰ γίνεσθαι χρώματα. Καὶ τις γυνὴ λέγεται τῷ καιρῷ τῆς συλλήψεως Αἰθίοπα φαντασθεῖσα (καὶ) μήτ' Αἰθίοψ οὔσα, μήτ' Αἰθίοπι συγγινομένη, τεκεῖν Αἰθίοπα.

ιθ'. Τοίνυν ἢ διὰ φόβον ὠχρίασις, καὶ ἢ δι' αἰδῶ ἐρυθρίασις, πάθη λέγονται διὰ τὸ εὐκίνητόν τε καὶ εὐαπόβλητον. Διὸ οὐδὲ ἐξ αὐτῶν παρώνυμως ὠχρίας ἢ ἐρυθρίας καλοῦσι τοὺς πάσχοντας.

κ'. Τέταρτον εἶδος ποιότητος, σχῆμα καὶ ἢ περὶ ἕκαστον ἐνυπάρχουσα μορφή, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις εὐθύνης καὶ καμπυλότης, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· οἷα τὰ κωνοειδῆ καὶ ἑλικοειδῆ καὶ φακοειδῆ. Ταῦτα γὰρ πάντα τῷ τετάρτῳ τῆς ποιότητος εἶδει συνάγονται.

κα'. Σχῆμα δὲ καὶ μορφή διαλλάττουσι.

κβ'. Καὶ σχῆμα μὲν ἔστι τὸ ὑπὸ τινος ἢ τινῶν ὄρων περιεχόμενον. Ληπτέον καὶ τοῦτο, κατὰ τὴν ποιὰν τῆς ἐπιφανείας ἀποπεράτωσιν.

κγ'. Ἡ δὲ μορφή διχῶς λέγεται· μορφή γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ εἰδικώτατον εἶδος, περὶ οὗ νῦν οὐκ ἔστιν ὁ λόγος. Μορφή λέγεται καὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἐπιφαινόμενον ποιὸν τύπωμα, τουτέστιν ἢ ἰδέα καὶ ὁ χαρακτήρ· καθὸ καλά τινα καὶ εὐμορφα λέγομεν, ἢ δυσειδῆ καὶ δύσμορφα· περὶ τούτου νῦν ὁ λόγος.

κδ'. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν φυσικῶν τάττουσι τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφήν, τὸ σχῆμα δὲ μόνον ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν, τριγώνου, τετραγώνου, καὶ τῶν λοιπῶν.

κε'. Εὐθύτης δὲ λέγεται ἡ ὀρθότης, καὶ καμπυλότης ἡ στρεβλότης· ἀφ' ὧν εὐθεΐα λέγεται καὶ καμπύλη γραμμὴ.

κς'. Τὸ τραχὺ καὶ τὸ λεῖον ἔφασάν τινες ποιότητος εἶναι· θέσεις δὲ μᾶλλον δοκοῦσιν, οὐχὶ ποιότητες. Λεῖον μὲν γὰρ ἔστιν, οὗ τὰ μόρια ἐπ' εὐθείας ἐπίσης κεῖται· ὡς ἐπὶ τῶν ἀποτεταμένων μαρμάρων. Τραχὺ δὲ οὗ μὴ ἐπίσης κεῖται, ἀλλὰ τὰ μὲν ὑπερέχει, τὰ δ' ἐλλείπει· ὡς ἐπὶ τοῦ πρίονος.

κζ'. Τὸ μανὸν δὲ καὶ τὸ πυκνὸν ἐπὶ μὲν τῶν στοιχείων θεωρούμενα ποιότητές εἰσιν οὐσιώδεις καὶ φυσικαί· τοῦ γὰρ ἀέρος καὶ τοῦ πυρὸς ἡ μανότης ὅλη δι' ὅλων αὐτῶν διακεχώρηκεν οὐσιωδῶς τε καὶ φυσικῶς· ὥσπερ καὶ ἡ πυκνότης τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων σωμάτων θέσεις ὑπάρχουσι τὸ μανόν τε καὶ τὸ πυκνόν. Καὶ πυκνὸν μὲν ἔστιν, οὗ τὰ μόρια σύγγεγυς κεῖται μὴ δυναμένου παρεμπίπτειν μεταξὺ τούτων ἑτέρου σώματος ὡς ἔχει χαλκός τε καὶ σίδηρος. Μανὸν δὲ τὸ οἶον μὴ ἐν ὄν, ἀλλ' ἔχον ἀπ' ἀλλήλων διεστηκότα τὰ μόρια, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἑτέρου σώματος ἐπιτήδεια· καθάπερ ἔχει σπόγγος καὶ κίσσηρις. Περὶ μὲν οὖν ποιότητων τοσαῦτα εἰρήσθω.

κη'. Ποιὰ δὲ ἔστι τὰ ἀπὸ τῶν ποιότητων παρωνύμως λεγόμενα, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως ἀπ' αὐτῶν.

κθ'. Τετραχῶς γὰρ λαμβάνονται τὰ ποιὰ· ἢ παρωνύμως, καὶ τοῦθ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· ὡς ἀπὸ τῆς λευκότητος τὸ λευκὸν σῶμα, καὶ ἀπὸ τῆς γλυκύτητος τὸ γλυκύ· ἢ ὁμωνύμως, ὡς τὸ τρίγωνον, τὸ τετράγωνον, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἡ μουσικὴ γυνὴ καὶ ἡ γραμματικὴ· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ταῖς ποιότησι ταυτωνοῦνται καὶ τὰ ποιὰ· ἢ ἑτερονύμως, ὡς ὁ τῆς ἀρετῆς μετέχων σπουδαῖος λέγεται· ἢ ἀκατονόμαστος, ὡς ἐπὶ τοῦ δευτέρου τῆς ποιότητος εἴδους ἔχει ποτὲ, τοῦ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν φημί· ἐπὶ τούτου γὰρ τοῦ εἴδους ἐνίοτε μὲν μόνον τὸ ποιὸν ὄνοματός ἔτυχεν· ὡς λέγομεν πυκτικὸν τὸν ἐπιτηδεῖως πρὸς πυκτικὴν διακείμενον, καὶ γενέσθαι πύκτην δυνάμενον· ἢ δὲ δύναμις, ἢ γουν ἢ ἐπιτηδειότης, ἀνώνυμος ἔμεινε. Τὸ γὰρ ὄνομα κατ' ἐνέργειαν ἔσχεν ἢ πυκτικὴ, καὶ οὐ κατὰ δύναμιν. Ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ποιὸν καὶ ἡ ποιότης ἀκατονόμαστα μεμενήκασιν· ὥσπερ ὁ πρὸς γραμματικὴν εὐφυῶς ἔχων, καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν τὴν γραμματικὴν ἐπιτηδειότης. Καὶ τῇ γραμματικῇ γὰρ τέχνῃ τὸ ὄνομα πρὸς τῆς ἐνεργείας κεκληροδότηται.

λ'. Πρόσεστι τῷ ποιῷ καὶ μάλιστα συγγενῶς τὸ ἐναντίωσιν ἐπιδέχεσθαι. Κὰν ταῖς ἄλλαις γὰρ κατηγορίαις τάναντία κατὰ τὸ ἐν ἐκάστη ποιὸν ἐγγίνεσθαι δοκεῖ· πλὴν

οὐδὲ τῷ ποιῶ παντὶ τὸναντίον ἀκολουθεῖ. Τοῖς σχήμασι γὰρ τοῖς εὐθυγράμμους καὶ κυκλικοῖς ἐναντίον οὐδέν. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ ἐρυθρῷ καὶ φαιῷ καὶ ξανθῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν χρωμάτων μέσοις ἐναντιότης τις ἀντιπάττεται. Εἰ γὰρ τὰ πλεῖστον ἀλλήλων διεστηκότα ἐναντία εἰσὶ· τοῖς μέσοις εἰκότως μὴ πλεῖστον τῶν ἄκρων διεστηκόσιν ἐναντίον οὐδὲν ἀντιστήσεται, πῶς δὲ καὶ πλείω ἐναντία ἔσονται τῷ ἐνί;

λα'. Καὶ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον πρόσεστι τῷ ποιῶ. Ἐνθα γὰρ ἐναντίωσις ἐκεῖ καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὡς ἐπίπαν εὐρίσκεται. Καὶ εἴπερ ἐν πᾶσι θεωροῖτο τοῖς ἐναντίοις τὸ ἔμμεσον, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον θεωρηθήσεται. Εἰ δ' ἐστὶ που σπανιάκις ἐναντίωσις ἄμεσος, ὡς ἢ τοῦ ἀπλῶς ἀρτίου καὶ περιττοῦ, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκεῖθεν ἄπεστιν.

לב'. Ἴδιον δὲ μάλιστα τῷ ποιῶ τὸ ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον. Ὁμοιότης δὲ ἐστὶν ἢ τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἐπεισοδιώδης μέθεξις. Ὅθεν ὁμοίους χροᾶ τοὺς ἔχοντας τὸ αὐτὸ χροῶμα φαμεν ὁμοίους τε χαρακτηῖρι τοὺς τὴν αὐτὴν κεκτημένους ιδέαν.

λγ'. Ὡσπερ τῷ ποιῶ τὸ ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον, οὕτως καὶ τῷ ποσῶ τὸ ἴσον ἢ ἄνισον. Καὶ σῶμα καὶ ἴσον σώματι ἐστὶν, ἢ μὴν ἄνισον· καὶ ἀριθμὸς ἀριθμῷ ἴσος ἢ ἄνισος, καὶ τόπος τόπῳ, καὶ χρόνος χρόνῳ, καὶ λόγος λόγῳ. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως τῶν κυρίως καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων ποσῶν. Ἡ γὰρ πράξις τῆς πράξεως οὐκ ἂν λέγοιτο ἴση ἢ ἄνισος· ἀλλ' ὁμοία μᾶλλον ἢ ἀνομοία· καὶ λευκῷ λευκὸν ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον.

λδ'. Λέγουσι δὲ τὴν ποσότητα καὶ τὰς ἄλλας κατηγορίας, πλὴν τῆς οὐσίας, διαιρεῖσθαι εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν, ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἐν, διὰ τὸ μὴδὲ κυρίως εἶναι γένη. Τὰ γὰρ ἔχοντα τάξιν τι πρῶτον καὶ τι δεύτερον ἐν τοῖς ἀπ' αὐτῶν τὸ τοῦ γένους γνήσιον οὐ διασώζουσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τῶν πρὸς τι.

α'. Πρὸς τί εἰσιν, ὅσα αὐτὰ ἄπερ ἐστὶν ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὅπως οὖν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Ἐν γὰρ τῷ σχέσει εἶναι τὰ πρὸς τι τὴν ὑπαρξίν ἔχουσι.

β'. Διὸ καὶ καθ' ἐτέραν ὑπογραφὴν πρὸς τί εἰσιν οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστὶ τῷ πρὸς τί πως ἔχειν.

γ'. Ὅταν μὲν οὖν θεωρῆται τι καθ' αὐτὸ, πρὸς τι οὐκ ἔστιν· ἠνίκα δὲ σχέσιν πρὸς ἕτερον σχῆ, τότε δὴ πρὸς τί ἐστὶν· οἷον ὁ Σωκράτης, καθὸ μὲν ἄνθρωπος, ἢ φιλόσοφος, ἢ τι τοιοῦτον, καθ' αὐτὸ λέγεται· καὶ οὐδ' ὅλως πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται· καθὸ δὲ πατὴρ ἢ διδάσκαλος, κατὰ τοῦτο πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται, καὶ ἄπερ ἐστὶν αὐτὸς, ἐτέρων εἶναι λέγεται. Πατὴρ γὰρ ὢν υἱοῦ λέγεται πατήρ· καὶ διδάσκαλος ὢν μαθητοῦ διδάσκαλος λέγεται.

δ'. Ἐπεὶ δὲ πολυσχιδῆς ἢ πρὸς ἕτερον τῶν πρὸς τι ἀναφορὰ, καὶ οὐ λέγεται πάντα ἐτέρων· διὰ τοῦτο πρόσκειται τὸ ἢ ὅπως οὖν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Τὰ μὲν γὰρ τῶν πρὸς τι πρὸς γενικὴν φέρεται πῶσιν· ὡς υἱὸς καὶ πατήρ, μαθητὴς καὶ διδάσκαλος· τὰ δὲ πρὸς δοτικὴν, ὡς τὸ ἴσον καὶ ὅμοιον· τὸ γὰρ ἴσον ἴσῳ ἴσον, καὶ τὸ ὅμοιον ὁμοίῳ ὅμοιον· τὰ δὲ πρὸς γενικὴν ὁμοῦ καὶ δοτικὴν· ὡς τὸ ὑπερέχον τοῦ ὑπερεχομένου ὑπερέχει, καὶ τὸ ὑπερεχόμενον ὑπερέχοντι ὑπερέχεται· καὶ πάλιν τὸ ὑπερέχον ὑπεροχῇ ὑπερέχει· οἷον ὁ δέκα τοῦ ἕξ ὑπερέχει τῷ τέσσαρα· τινὰ δὲ καὶ μετὰ προθέσεως λέγεται· ὡς τὸ μέγα πρὸς μικρὸν μέγα, καὶ τὸ μικρὸν πρὸς μέγα μικρόν. Τινὰ δὲ καὶ μετὰ τινος περὶ τὴν λέξιν ὑπαλλαγῆς· ὡς τὸ τέμνον τεμνόμενον τέμνει, καὶ τὸ τεμνόμενον ὑπὸ τέμνοντος τέμνεται. Ἐπεὶ οὖν οὕτω τὰ πρὸς τι πολυειδῶς σχηματίζεται, διὰ τοῦτο πρόσκειται τῇ τούτων ὑπογραφῇ τὸ ἢ ὅπως οὖν ἄλλως πρὸς ἕτερον.

ε'. Πρόσεστί τισι τῶν πρὸς τι καὶ ἐναντιότης καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον· πλὴν οὐ κατὰ τὸν λόγον τῶν πρὸς τι· ἀλλ' ἐπεὶ χωρὶς ἐτέρας κατηγορίας οὐδ' ἐπινοηθῆναι δύναται τὰ πρὸς τι καθ' ἑαυτὰ (ταῖς ἄλλαις γὰρ κατηγορίαις ἀεὶ συνυφίσταται). Διὰ τοῦθ' ὅταν μὲν ἐπὶ κατηγορίας ληφθεῖ ἔχουσης ἐναντίωσιν, ἔξει καὶ αὐτὰ ἐναντίωσιν· ὅταν δ' ἐπὶ κατηγορίας οὐκ ἔχουσης ἐναντίωσιν, οὐδ' αὐτὰ ἔξει τινὰ

έναντίωσιν· ἐν ἧ δὲ κατηγορία, ἡ ἐναντίωσις, ἐν ἐκείνῃ καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἐστίν, εἴπερ ἡ ἐναντίωσις ἔχει τὸ ἔμμεσον, ὡς προεῖρηται.

ζ'. Τῆ γοῦν ἐπὶ μέρους ἐπιστήμη, δηλονότι τῆ ἐν ἀνθρώπῳ τῷδε τι, ἐναντίον ἐστὶν ἡ ἄγνοια· καὶ μᾶλλον ἐπιστήμη λέγοιτ' ἂν αὕτη καὶ ἥττον ἐπιστήμη. Καθάπερ καὶ τῆ ἐνεργουμένη παρά τινων ἀρετῆ ἐναντίον ἐστὶν ἡ κακία· καὶ μᾶλλον ἀρετὴ λέγοιτ' ἂν αὕτη καὶ ἥττον ἀρετὴ. Τῆ καθόλου δ' ἐπιστήμη ἐναντίον μὲν καὶ ταύτη κατὰ τὸν καθόλου λόγον ἡ ἄγνοια· τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ. Οὐδὲ γὰρ τῆς καθόλου ἐπιστήμης μᾶλλον γένοιτ' ἂν ἐπιστήμη. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς καθόλου ἀρετῆς. Ἀτελῶν γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀλλ' οὐ τελείων καὶ ἀκροτήτων.

ζ'. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ ἴσον ἐπιδεκτικὸν ἐστὶ τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον ἄρισται γὰρ τὸ ἴσον· τὸ δὲ μᾶλλον καὶ ἥττον κατὰ τὸ ἀόριστον τῆς ὕλης ὑφέστηκε.

η'. Τὸ δ' ἄνισον καὶ τὸ ἀνόμοιον, καὶ τὸ ὅμοιον ἐπιδεκτικὰ τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον πέφυκεν εἶναι. Ἐτέρου γὰρ ἕτερον, μᾶλλον καὶ ἥττον ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον καὶ ἄνισόν ἐστὶ τε καὶ λέγεται.

θ'. Οὐ διδάσκει δ' αὐτοῖς ἐναντίωσιν, ἵνα μὴ, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον εὐρίσκεται ἴσον καὶ ἄνισον, ὅμοιον τε καὶ ἀνόμοιον, διὰ τοῦτο καὶ τὰναντία ὁμοῦ ἐπιδέχεται τὸ αὐτό.

ι'. Εἰ δὲ τὸ ἄνισον ἴδιον ὄν τοῦ ποσοῦ, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔφαμεν ἐπιδέχεσθαι, διαπορεῖσθαι οὐ χρή. Τὸ μὲν γὰρ ποσὸν, ἢ ποσὸν, οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Τὸ δὲ συμβεβηκὸς τῷ ποσῷ τὸ μᾶλλον ἐπιδέξαιτο καὶ τὸ ἥττον· οὐ καθὼς ποσὸν, ἀλλὰ καθὼς ποιόν.

ια'. Πάλιν εἰ τῶν πρὸς τι εὐρίσκονται ἀρετὴ καὶ ἐπιστήμη ποιότητες οὔσαι, δέον ἀναλογίζεσθαι, ὡς τὸ αὐτὸ κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον λόγον, ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην τάττεσθαι κατηγορίαν, οὐκ ἀπεικός. Ἐπιστήμη τοίνυν καὶ ἀρετὴ ὡς μὲν ποιούς παρεχόμεναι, ποιότητές εἰσιν· ὅτι δὲ πρὸς ἕτερον σχέσιν ἐμφαίνουσι, τοῖς πρὸς τι συνάγονται. Καὶ γὰρ ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη· καὶ ἀρετὴ σπουδαίου ἀρετὴ.

ιβ'. Πάντα δὲ τὰ πρὸς τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχόμενα πράγματος, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγοντα, κἂν ἐνίοτε τῆ προφορᾷ τῆς λέξεως διαλλάττωσιν· ὡς ὁ φίλος φίλου φίλος· καὶ τὸ δῶρον παρὰ τοῦ δωρουμένου δωρεῖται.

ιγ'. Χρῆ δὲ πρὸς ὃ λέγεται κατὰ φύσιν τὸ πρᾶγμα, πρὸς τοῦτο ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἀπόδοσιν, κἂν μὴ εἴη ὄνομα κείμενον, ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου παρονομάζειν τὸ δεύτερον. Ἴδου γὰρ (ὁ) ὄρνις ἔχει πτερὸν, ἀλλ' οὐχ ἢ ὄρνις ἔχει πτερὸν, ἀλλ' ἢ

περωτόν. Τῶν γὰρ περωτῶν τὰ μὲν ἔστιν ὑμενόπτερα, ὡς αἱ μέλισσαι· τὰ δὲ κουλεόπτερα, ὡς οἱ κἀνθαροὶ· τὰ δὲ σαρκόκτερα, ὡς αἱ νυκτερίδες· τὰ δὲ σχιζόπτερα, ὡς οἱ ὄρνια. Οὐ πᾶν τοίνυν τὸ ἔχον πτερόν ἤδη καὶ ὄρνις, ἀλλὰ περωτόν. Οὕτω γοῦν ἀποδοτέον· τὸ πτερόν περωτοῦ πτερόν· καὶ τὸ περωτόν περῶν περωτόν. Πάλιν ἐπεὶ οὐ πάντα τὰ πλοῖα πηδάλιον ἔχει (τὰ γὰρ ἀκάτια κώπαις ἐρέττονται, ἅμα δὴ καὶ ἰθύνονται)· τὸ πηδάλιον οὐκ ἀποδοτέον πρὸς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ πρὸς τὸ πηδαλιωτόν· ἵνα γένηται καλῶς ἡ ἀντιστροφή· τὸ γὰρ πηδάλιον, πηδαλιωτοῦ πηδάλιον· καὶ τὸ πηδαλιωτόν, πηδαλίου πηδαλιωτόν.

ιδ'. Δῆλον οὖν ἐκ τούτων ὅτι μὴ γινομένης οἰκειῶς τῆς ἀποδόσεως οὐδὲ ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένως λεγομένων πρὸς ἀντιστρέφοντα καὶ ἔχόντων ὀνόματα κείμενα γένοιτ' ἂν ἡ ἀντιστροφή. Ἄν γὰρ τὸν δοῦλον ἀνθρώπου δοῦλον εἴποι τις, καὶ οὐ δεσπότου, ποιῆσαι ἀντιστροφήν οὐκ ἂν δύναίτο. Ἀληθὲς μὲν γὰρ καὶ τὸ τὸν δοῦλον ἀνθρώπου εἶναι δοῦλον, ἀλλ' οὐχ ἡ ἀνθρωπος ἔχει τὸν δοῦλον, ἀλλ' ἡ δεσπότης· ἡ γὰρ ἂν δούλους εἶχον ἅπαντες ἄνθρωποι.

ιε'. Εἰ δὲ τὸ πηδάλιον καὶ τὸ πτερόν, οὐσίαι ὄντα, πρὸς τι λαμβάνονται· οὐ καθὸ οὐσίαι γίνονται πρὸς τι, ἀλλὰ καθὸ σχέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα.

ις'. Καὶ τὸ μέρος γὰρ σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ὅλον, μέρος ὅρου λέγεται· καὶ τὸ ὅλον ἐν μέρεσιν ὅλον. Καὶ τὰ γένη τῶν οὐσιῶν καὶ τὰ εἶδη κατὰ τὸν τῆς σχέσεως λέγεται λόγον. Τὸ γὰρ γένος εἶδους γένος· καὶ τὸ εἶδος γένους εἶδος.

ιζ'. Ἔτι τὰ πρὸς τι ἅμα τῇ φύσει ἐστίν. Ὅθεν καὶ συναιροῦσι καὶ συνεισφέρονται. Υἱοῦ γὰρ μὴ ὄντος, οὐκ ἔσται πατήρ· ὄντος δὲ υἱοῦ, ἔσται δὴ καὶ πατήρ· καὶ πάλιν πατὴρ μὲν ὄντος, καὶ υἱὸς ἔσται· μὴ ὄντος δὲ πατρός, οὐκ ἔσται υἱός.

ιη'. Εἰ γὰρ λέγομεν υἱὸν τοῦ τετελευτηκότος, κατ' ἀναφορὰν τὴν ὅτ' ἔζη τοῦτο φαμεν· ἢ καὶ ὅτι θανὼν οὐκ ἀπόλετο. Ὡστε τὰ πρὸς τι καὶ συναιροῦσι καὶ συνυπάρχουσι.

ιθ'. Τὸ συνυπάρχειν δὲ καὶ συναιροῦσθαι ἐπὶ τῶν πρὸς τι κατὰ σχέσιν ἐκκληπτέον, οὐ κατ' οὐσίαν. Ἐν ᾧ γὰρ ἐστὶ τοῖς πρὸς τι τὸ ὑπάρχειν, ἐν τούτῳ καὶ τὸ συνυπάρχειν καὶ τὸ συναιροῦσθαι.

κ'. Πάλιν ἐπιστήμης οὐσης, ἔστιν ἐπιστητόν· καὶ αἰσθήσεως, αἰσθητόν· ἐπιστήμης δὲ μὴ οὐσης καὶ αἰσθήσεως, ἀνήρηται καὶ τὸ ἐπιστητόν καὶ τὸ αἰσθητόν· καὶ ἀνάπαλιν.

κα'. Εἰ δὲ καὶ προγενέστερα τὰ ἐπιστητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' οὐ καθὸ ἐπιστητὰ καὶ αἰσθητὰ. Ὡσπερ οὐδ' ὁ πατήρ, ἢ πατήρ,

πρεσβύτερός ἐστι τοῦ υἱοῦ, κὰν τῷ χρόνῳ πρότερος εἴη· πρὸ τοῦ γεννηῖσαι γὰρ υἱὸν οὐκ ἦν πατήρ· ὅτε δὲ γεγέννηκεν υἱὸν, τότε ἤρξατο τοῦ εἶναι πατήρ· οὕτως ἔχει κάπι τῶν ἐπιστητῶν τε καὶ αἰσθητῶν.

κβ'. Ἔτι τὰ πρὸς τι, ἢ ἐν τοῖς ἀθροιστοῖς ἦτοι ταῖς οὐσίαις ἔχει τὴν σχέσιν ἢ οὐκ ἐν τοῖς ἀθροιστοῖς, ἅπερ ἐστὶ τὰ συμβεβηκότα. Εἰ μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀθροιστοῖς, ἢ φυσικὴν ἔχει τὴν σχέσιν, ὡς πατήρ καὶ υἱός· ἢ οὐ φυσικὴν. Εἰ δ' οὐ φυσικὴν, ἢ τυχαίαν, ὡς δοῦλος καὶ δεσπότης· ἢ τεχνικὴν, ὡς μαθητὴς καὶ διδάσκαλος· ἢ προαιρετικὴν, ὡς φίλος καὶ φίλος. Εἰ δ' οὐκ ἐν τοῖς ἀθροιστοῖς, ἢ φυσικὴν, ὡς διπλάσιον καὶ ἡμισυ· ἢ οὐ φυσικὴν, ὡς μέγα καὶ μικρόν. Τοῦτο γὰρ τύχης μᾶλλον ἢ φύσεως. Τέχνη δὲ καὶ προαίρεσις ἐν τοῖς οὐκ ἀθροιστοῖς χώραν οὐκ ἔχουσιν. Εἰ μὴ τί που φανεῖται πρὸς ἄλλο τὴν ἀναφορὰν ἔχον, ἀθροιστον καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ἴσως λεγόμενον. Ἄλλ' ἐν τοῖς εἰρημένοις μὲν ἅπαντα τὰ πρὸς τι συνάγεται.

κγ'. Πλατύτερον δὲ τινες καὶ σαφέστερον, εἰς εἶδη δέκα διαιροῦσι τὰ πρὸς τι ταυτότητα, ἀνισότητα, γένεσις, μέθεξις, ὕφεσις, πεῖσις, κρίσις, θέσις, ἀσυμμετρίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸ γένος ἀναφορὰν.

κδ'. Ταυτότης μὲν οὖν ἐστίν, ὅταν πρὸς συνώνυμον ἢ κρίσις γένηται· ὡς ὁ φίλος φίλου φίλος, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐχθροῦ ἐχθρὸς, καὶ τὸ ἴσον ἴσῳ ἴσον· καὶ τὸ ὅμοιον ὁμοίῳ ὅμοιον. Ἀνισότης, ὡς τὸ μείζον, τὸ διπλάσιον, τὸ πολλαπλάσιον. Γένεσις, ὡς πατήρ, υἱός. Μέθεξις, ὡς τὸ μετέχον καὶ μετεχόμενον. Ὑφεσις, ὡς δοῦλος καὶ μαθητὴς. Πεῖσις ὡς τυπτόμενος, καιόμενος. Κρίσις, ὡς μέτρον, αἴσθησις, ἐπιστήμη· κρίνει γὰρ καὶ ἡ ἐπιστήμη τὸ ἐπιστητὸν, καὶ ἡ αἴσθησις τὸ αἰσθητὸν, καὶ πᾶσα γνῶσις τὸ γνωστὸν, καὶ τὸ μέτρον τὸ μετρητόν· καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ὡς κρίνοντά ἐστι πρὸς κρινόμενα. Θέσις, ὡς δεξιὸν, ἀριστερόν, καθέδρα, στάσις, ἀνάκλισις. Ταῦτα πάντα πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται· ἀσυμμετρία, ἦτοι ἀδυναμία, οἷον τὸ ἀδύνατον ὑφ' ἡμῶν ὀρᾶσθαι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν ὀρᾶν, ὡς τὴν ἀναστρὸν σφαῖραν, τὸ ἐν βυθῷ ὄστρακον, τὸν ἀέρα ὡς ἀχρωμάτιστον. Ἡ πρὸς τὸ γένος ἀναφορὰ· ὡς ὅταν ἡ γεωμετρία λέγοιτο πρὸς τι, κατὰ τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀναφορὰν. Ἐπιστήμη γὰρ ἐπιστήμη, καὶ τὸ ἐπιστητὸν ἐπιστήμη ἐπιστητόν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν καὶ ἔχειν.

α'. Ποεῖν ἐστὶ τὸ δρᾶν περὶ τι· πάσχειν δὲ τὸ ὑφ' ἑτέρου ἀλλοιοῦσθαι. Τὸ μὲν οὖν ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ τὴν αἰτίαν ἔχει· τὸ δὲ πάσχειν ἐν ἑαυτῷ τε καὶ ἐν ἄλλῳ· ἐν ἑαυτῷ μὲν, τῷ πεφυκέναι ἀλλοιοῦσθαι· ἐν ἄλλῳ δὲ, τῷ ὑπὸ τινος ἀλλοιοῦσθαι.

β'. Δεῖ δὲ μὴ ἀφορῶντας εἰς μόνον τὸ σχῆμα τῆς λέξεως, οὕτω κρίνειν, τί ἐστὶ ποιεῖν καὶ τί ἐστὶ πάσχειν· ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα μᾶλλον. Τινὰ μὲν γὰρ καὶ τῷ πράγματι καὶ τῷ σχηματισμῷ τῆς λέξεως ἔχουσι τὸ ποιεῖν, ὡς τὸ ἰατρεῦειν· τινὰ δὲ τῷ μὲν τῆς λέξεως σχήματι ποιητικά ἐστὶν ἐνεργητικῶς προφερόμενα, τῷ πράγματι δὲ παθητικά. Τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ ἀδημονεῖν, καὶ αὐτὸ τὸ πάσχειν πάθος δηλοῦντα, κἂν ἐνέργειαν τῆ προφορᾷ σχηματίζονται. Τινὰ δὲ παθητικῶς προαγόμενα, παριστῶσιν ἐνέργειαν· οἷον τὸ ἔρχεσθαι καὶ (τὸ) ἀγωνίζεσθαι.

γ'. Διαιρεῖται δὲ τὸ ποιεῖν εἰς τε τὸ θεωρεῖν, καὶ εἰς τὸ ὁμώνυμόν τῷ γένει ποιεῖν, καὶ εἰς τὸ πράττειν.

δ'. Τὸ μὲν οὖν θεωρεῖν ἢ περὶ τὴν τῶν νοητῶν καὶ ἀμερίστων οὐσιῶν ἐπίσκεψιν νοήσεσιν ἀπλαῖς ἐνεργεῖ, ὅπερ ἐστὶ καὶ κυρίως θεωρεῖν· ἔργον δὲ τοῦτο μόνου νοός· ἢ περὶ τὰ ἀκίνητα μαθηματικά ποιεῖται διανόησιν· οἷόν ἐστι τὸ γεωμετρεῖν ὠρισμέναις μὲν, οὐ μὴν ἀπλαῖς ἔτι χρώμενον ταῖς ἐπιβολαῖς, ἀλλὰ συνθέτοις καὶ κατὰ διέξοδον, οἷαί εἰσιν αἱ τῆς καθαρᾶς διάνοιας ἐνέργειαι. Ἡ περὶ τὰς ἀεικινήτους αἰσθητὰς οὐσίας ποιεῖται τὴν θεωρίαν αἰσθήσει μετὰ λογισμοῦ χρώμενον. Οἷόν ἐστι τὸ ἀστρονομεῖν συμφώνους τοῖς φαινομένοις τοὺς λόγους ἐπιδεικνύμενον.

ε'. Καὶ οὕτως ἡ ὅλη τῆς θεωρίας ἐνέργεια ἄνωθεν ἀπὸ τῶν καθαρῶν νοήσεων ἐπὶ τοὺς μετ' αἰσθήσεως λογισμοὺς προχωρεῖ. Τὸ μὲν οὖν θεωρεῖν οὕτως ἔχον ἐστί.

ς'. Τὸ δ' ὁμώνυμόν τῷ γένει ποιεῖν, ἐν τῷ τὰ μηδέ που εἶναι μετέχοντα, εἰς τὸ εἶναι ἄγειν ὑφέστηκε. Τοῦτο δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς, ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ ἐστὶ τῷ πάντα τὰ ὄντα ἐκ μὴ ὄντων παραγαγόντι τὸ πρῶτον, καὶ αὐθις ἐξ ὄντων τὰ μὴ ὄντα παράγοντι. Λέγονται δὲ καὶ αἱ τέχναι ποεῖν τὰ χρήσιμα πρὸς τὴν αὐτάρκειαν τοῦ βίου παρασκευάζουσαι.

ζ'. Τὸ δὲ πράττειν ἐπὶ τοῦ προαιρεῖσθαι καὶ βουλευέσθαι καὶ δογματίζεσθαι καὶ τῶν ὁμοίων λαμβάνεται.

η'. Τινές δὲ ποιητικὰς μὲν λέγουσι τέχνας ὧν τὰ ἀποτελέσματα παραμένει μετὰ τὴν ποίησιν· ὡς ἔχει ἡ οἰκοδομικὴ καὶ ναυπηγικὴ· πρακτικὰς δὲ, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ εἶναι ἔχοντα, οὐ παραμένει· ὡς ἐπὶ τῆς ἀϋλητικῆς ἔστιν ὄρῳν καὶ ὀρχηστικῆς.

θ'. Θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ἀψύχοις τὸ ποιεῖν, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ πάσχειν· οἷον τὸ πῦρ θερμαίνει, καὶ ὁ κρύσταλλος ψύχει, καὶ τὸ ξύλον τέμνεται, καὶ ὁ λίθος θερμαίνεται, καὶ αὐθις ψύχεται.

ι'. Τοῦ πάσχειν δὲ τὸ μὲν ἔστι φθαρτικόν, ὡς τὸ καίεσθαι, τὸ δὲ τελειωτικόν, ὡς τὸ μανθάνειν καὶ γινώσκειν καὶ αἰσθάνεσθαι.

ια'. Εἰ δὲ τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν σχέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα, ὡς τὸ θερμαίνειν καὶ τὸ θερμαίνεσθαι· ἀλλ' ἕκαστον χρῆ, καθὸ λέγεσθαι, κατὰ τοῦτο καὶ ἀνάγειν ἐπὶ (τὸ) γένος. Ἔστι τοίνυν καὶ τὸ ποιεῖν καθ' αὐτὸ κεχωρισμένον τῶν πρὸς τι, καὶ τὸ πάσχειν ὡσαύτως. Καθάπερ δ' ἐν δ' οὐσία τὸ πρὸς τι ἐφαίνετο, κατὰ τὸ πατὴρ καὶ υἱὸς κὰν τῷ ποσῷ κατὰ τὸ ἴσον καὶ ἄνισον, κὰν τῷ ποιῶ κατὰ τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον· οὕτω δὴ κὰν τῷ ποιεῖν καὶ τῷ πάσχειν.

ιβ'. Καὶ οὐδὲν ἄτοπον τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ὑπὸ δύο κατηγορίας τελεῖν, κατὰ τε τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν, καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἕτερον σχέσιν νοούμενον.

ιγ'. Ἀλλ' οὐδ' ἐναντιώσιν ἔχει τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν πρὸς ἄλληλα, κὰν ἀντιθέτοις χρῶτο φωναῖς. Ἐναντιώσιν μέντοι καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἕκαστον (αὐτῶν) ἐπιδέχεται. Τὸ γὰρ θερμαίνειν ἐναντίον τῷ ψύχειν· καὶ μᾶλλον ἔστι θερμαίνειν καὶ ἥττον. Καὶ πάλιν τὸ θερμαίνεσθαι ἐναντίον τῷ ψύχεσθαι· καὶ μᾶλλον θερμαίνεσθαι δυνατὸν, καὶ ἥττον θερμαίνεσθαι. Τὸ δὲ γε θερμαίνειν οὐκ ἠναντιώται τῷ θερμαίνεσθαι, οὔτε τὸ ψύχειν τῷ ψύχεσθαι· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Περὶ μὲν οὖν τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

ιδ'. Τὸ δ' ἔχειν ἀπλῶς μὲν λεγόμενον ὁμώνυμος φωνὴ ἐστὶ. Περιέχει, μὲν γὰρ καὶ τὴν κατηγορίαν αὐτὴν· δηλοῖ δὲ καὶ ἄλλα τινά. Λέγεται γὰρ ἔχειν, ὡς ἔξιν καὶ διάθεσιν, ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα. Οὕτω λέγομεν ἔχειν ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν, ἢ λευκότητα, ἢ ὠχρότητα. Ὡς ποσὸν, καθὸ λέγεται τις ἔχειν μέγεθος, τετράπηχυν τυχὸν ἢ πεντάπηχυν· ὡς τὰ περὶ σῶμα, οἷον ἰμάτιον ἔχειν ἢ χιτῶνα· ὡς ἐν μορίῳ, οἷον δακτύλιον ἔχειν ἐν χεῖρι· ὡς μέρος, οἷον πόδας ἔχειν καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὴν· ὡς ἐν ἀγγείῳ, καθάπερ ὁ μέδιμνος ἔχειν λέγεται τοὺς πυροὺς, καὶ ὁ ἀμφορεὺς τὸ ὕδωρ· ὡς κτῆμα· λέγομεν γὰρ

οίκιαν ἔχειν ἢ ἀγρόν. Λέγεται δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν ὁ ἀνὴρ, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα. Οὗτος δ'ὁ τρόπος ἀλλοτριώτατος ἔοικεν εἶναι τοῦ ἔχειν· οὐδὲ γὰρ ἄλλο τὸ ἔχειν ἐνταῦθα ἢ τὸ συνοικεῖν δηλοῖ. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς τοῦ ἔχειν ὁμωνύμου φωνῆς.

ιε'. Ὅθεν ἀποδιαιροῦντες τὴν κατηγορίαν τὸ ἔχειν οἱ φιλόσοφοι τῶν ἄλλων σημειομένων, οὕτω φασίν· Ἐχειν ἐστὶν οὐσίας περὶ οὐσίαν περίθεσις.

ις'. Εἴ τι γοῦν σῶμα ἐπίκτητον, ὡς ἕτερον ἐν ἐτέρῳ περικείται, πᾶν τὸ τοιοῦτον τῆ ἔχειν κατηγορία περιλαμβάνουσι.

ιζ'. Διὸ οὐδὲ κτήματα, ἢ ἀνδράποδα, ἢ φίλους, ἢ πατέρας, ἢ υἱοὺς, ἢ τὰ μέρη τοῦ σώματος, κατὰ τοῦτο τὸ γένος ἔχειν φασίν· ὅτι μηδ' ἐν περιθέσει ταῦτά ἐστιν.

ιη'. Ἐνθεν τοι καὶ τὸ ἔχειν καὶ τὸ κεκτηῖσθαι διαλλάττουσι κατὰ Πλάτωνα· οἷον εἴ τις ἰμάτιον πριάμενος καὶ ἐγκρατῆς ὢν μὴ φοροίη, κεκτηῖσθαι μὲν λεχθείη ἂν· ἔχειν δ' οὐδαμῶς.

ιθ'. Τὰ τοίνυν κατὰ τὸ κατηγορικὸν ἔχειν ἐχόμενα, ἢ κατὰ πόλεμον ἔχετε, ἢ ἐν εἰρήνῃ.

κ'. Καὶ τῶν κατὰ πόλεμον τὰ μὲν περικείμενά ἐστι, τὰ δὲ κατεχόμενα· καὶ τὰ μὲν φυλάγματα, τὰ δ' ἀμυντήρια· φυλάγματα μὲν, ὡς θώραξ, κράνος, ἀσπίς· ἀμυντήρια δὲ, ὡς δόρυ, ξίφος, τόξον.

κα'. Τῶν δ' ἐν εἰρήνῃ, τὰ μὲν διὰ κόσμον κατὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος ἔχεται· ὡς στέφανος, περιδέρβριον, δακτύλιος, τὰ δὲ διὰ σκέπη. Καὶ τούτων τὰ μὲν περὶ τὸ πολὺ τοῦ σώματος, ὡς ἰμάτιον, τὰ δὲ περὶ μέρος, ὡς ὑποδήματα· τινὰ δὲ καὶ ὡς ὄργανα, οἷον σκέπαρνον.

κβ'. Τινὰ καὶ ἄλλως, ὡς κτήματα, ὡς ἀργύριον, ἢ ἄλλο τι, ὃ πολλάκις κατέχομεν.

κγ'. Δεῖ δὲ πᾶν τὸ κυρίως ἔχον κατὰ προαίρεσιν ἔχειν. Ὅθεν οὐδὲ κυρίως λέγοντ' ἂν ἔχειν τὰ ἄψυχα κατὰ τὸ σημεινόμενον τῆς κατηγορικῆς τοῦ ἔχειν φωνῆς.

κδ'. Ἀντίκειται δὲ τῷ ἔχειν στερησίς τις· ὡς λέγομεν, γυμνός, ἀνυπόδετος, ἄοπλος. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ ἔχειν.

κε'. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν, ὡς προδήλων καὶ ἀποικίλων, ἱκανὰ καὶ ἄπερ ἐν τοῖς προηγησαμένοις ἐρρήθησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῶν ἀντικειμένων.

α'. Ἀντικείμενά ἐστιν, ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ πράγματος ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ ἔξωθεν ἐξεταζόμενα συνυπάρξαι οὐ δύναται.

β'. Ταῦτα δὲ ἢ ἐν λόγοις ἀντίκειται, ἢ ἐν πράγμασι. Καὶ εἰ μὲν ἐν λόγοις, κατάφασις ἐστὶ καὶ ἀπόφασις. Εἰ δ' ἐν πράγμασιν ἢ κατὰ σχέσιν λέγεται, ἢ οὐ κατὰ σχέσιν. Καὶ κατὰ σχέσιν μὲν ἔστι τὰ πρὸς τι. Τὰ δὲ μὴ κατὰ σχέσιν λεγόμενα ἢ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα τοῦ δεκτικοῦ δηλονότι ὑπάρχοντος, καὶ εἰσιν ἐναντία· ἢ οὐ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, καὶ ἔστιν ἕξις καὶ στέρησις. Ἡ μὲν γὰρ ἕξις μεταβάλλει εἰς στέρησιν· ἢ στέρησις δὲ εἰς ἕξιν οὐ μεταβάλλει. Τετραχῶς τοίνυν τὰ ἀντικείμενα λέγεται, ἢ ὡς τὰ πρὸς τι, οἷον διπλάσιον, ἡμισυ· ἢ ὡς τὰναντία, οἷον λευκὸν, μέλαν· ἢ ὡς ἕξις καὶ στέρησις, οἷον ὄψις καὶ τυφλότης, ἢ ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις· οἷον, ἄνθρωπος κάθηται, ἄνθρωπος οὐ κάθηται.

γ'. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τι (καὶ) συνεισάγουσιν ἄλληλα καὶ συναναιροῦσι καὶ αὐτὰ ἅπερ εἰσὶ, τῶν ἀντικειμένων αὐτοῖς εἶναι λέγεται· ἢ ὅπως οὖν ἄλλως πρὸς αὐτά.

δ'. Τὰ δ' ἐναντία ἢ εἶδη καὶ ἅμφω εἰσὶν, ὡς λευκὸν καὶ μέλαν, ψυχρὸν τε καὶ θερμὸν καὶ τὰ ὅμοια· ἢ θάτερον θατέρου ἐσχάτη ἀπόπτωσις ἐστὶν, ὡς δειλία καὶ ἀδικία. Ἡ μὲν γὰρ τῆς ἀνδρίας, ἢ δὲ τῆς δικαιοσύνης τελέως ἐξέπεσον. Καὶ ὅλως τὸ κακὸν, εἶδος μὲν καὶ ὅρος οὐκ ἔστιν· ἐκπτώσις δὲ τελεία τοῦ ἀγαθοῦ.

ε'. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὸ σκοπῶμεν ὡς πεφυκὸς, ἀνακάμπτειν πρὸς τὸ εἶδος, ἐναντίον ἐστίν· ὅταν δὲ μηδαμῶς ἀνακάμπτειν δύνηται, τότε λέγεται στέρησις.

ς'. Ἐτι τῶν ἐναντίων τὰ μὲν ἔστιν ἅμεσα, τὰ δὲ μεσωτά, εἴτουν ἔμμεσα.

ζ'. Καὶ ἅμεσα μὲν ἔστιν, ὧν ἐξ ἀνάγκης θάτερον ὑπάρχει τῷ δεκτικῷ· ἔμμεσα δὲ, ὧν οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει θάτερον.

η'. Τῶν δ' ἀμέσων ἐναντίων τὰ μὲν ἔστιν οὐσιώδη, τὰ δ' ἐπουσιώδη.

θ'. (Καὶ) οὐσιώδη μὲν, ὡς ἐπ' ἀριθμοῦ, τὸ ἄρτιόν τε καὶ περιττόν. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἐπινοῆσαι κεχωρισμένον τοῦ ἀρτίου τὸν ἀριθμὸν, ἢ τοῦ περιττοῦ τὸν ἐπτά. Διὰ τοῦτο καὶ οὐσιώδη λέγεται. Ἄρτιος δὲ ἐστὶν ὁ δίχα διαιρούμενος ἀριθμός. Ὁ δὲ μὴ διαιρούμενος δίχα, λέγεται περιττός. Τὰ μὲν οὖν οὐσιώδη τῶν ἀμέσων ἐναντίων τοιαῦτα.

ι'. Τὰ δ' ἐπουσιώδη εἰσιν, ὅσα δύναται χωρὶς τῆς φθορᾶς τοῦ δεκτικοῦ γίνεσθαι τε καὶ ἀπογίνεσθαι· οἷον ὑγεία καὶ νόσος. Ἐνταῦθα δὲ νόσον ἐκληπτέον τὴν ὁποιανδήποτε τῆς φύσεως ὑποπίπτουσιν αἰσθήσει παρατροπὴν. Οὕτω μὲν οὖν τῶν ἐναντίων τὰ ἅμεσα.

ια'. Τῶν δ' ἐμμέσων λεγομένων καὶ μεσωτῶν, ἢ ἀμφοτέρωθεν δύναται ἀπεινᾶν τοῦ ὑποκειμένου· ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν τοῦ Σωκράτους· δυνατὸν γὰρ εἶναι τὸν Σωκράτην μήτε μέλανα, μήτε λευκὸν, ἀλλ' ὠχρὸν ἢ φαιόν· ἢ θάτερον μὲν τῶν ἐναντίων ἄπεστι, τὸ δὲ λοιπὸν πάντως ὑπάρχει, διὰ τὸ προκατειληφθῆναι τὸ εἶδος ὑπ' ἐκείνου. Οἷον τὸ μὲν λευκὸν ὑπάρχει κύκνῳ καὶ χιόνι καὶ τιάνῳ, ἄπεστι δὲ τὸ μέλαν· κοράκι δὲ καὶ ἐβένῳ καὶ πίσση τὸ μέλαν ὑπάρχει, ἄπεστι δὲ τὸ λευκόν.

ιβ'. Τὸ μέσον δὲ τῶν ἐμμέσων ἐναντίων ἢ καὶ ἀμφοτέρωθεν μετέχει τῶν ἄκρων, ὅτε καὶ κατωνόμασται, ὡς τὸ χλιαρόν· ἢ οὐδετέρου τῶν ἄκρων, ὅτε καὶ ἀκατονόμαστόν ἐστι, μόνῃ τῇ τῶν ἄκρων ἀποφάσει δηλούμενον· ὡς τὸ μέσον τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου. Λέγεται γὰρ τοῦτο οὐδὲ δίκαιον, οὐδὲ ἀδικόν· τοιοῦτον τὸ βρέφος, οὔτε δίκαιον οὔτε ἀδικόν.

ιγ'. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων μέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ θεωρούμενον ὁπωσοῦν ἐκάλεσαν ἀδιάφορον.

ιδ'. Ἀρχύτας δὲ κἂν τοῖς πρὸς τι μεσότητος δείκνυσιν. Μεταξὺ γὰρ δεσπότητος καὶ δούλου τίθησι τὸ ἐλεύθερον· καὶ μείζονος καὶ ἐλάττονος τὸ ἴσον· καὶ πλατέος καὶ στενοῦ τὸ ἐφαρμόζον.

ιε'. Ἐπιστητέον δ' ὅτι τῶν ἐναντίων αἱ περιοχαὶ πρὸς τί εἰσι. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἐναντίῳ ἐναντίον· τὰ δὲ περιεχόμενα οὐ κοινωνοῦσι τοῖς πρὸς τι.

ις'. Ἐτι τῶν ἐμμέσων ἐναντίων τὰ μὲν ἐν ἔχει μέσον, τὰ δὲ πολλά. Θερμὸν γὰρ καὶ ψυχρὸν (ἐν) ἔχει μέσον μόνον τὸ χλιαρόν· λευκὸν δὲ καὶ μέλαν ἔχει τὸ φαιόν, τὸ ὠχρὸν, τὸ ξανθόν, τὸ ἐρυθρὸν, τὸ πυρρὸν, καὶ ἕτερα.

ιζ'. Τρία δὲ τινα τοῖς ἐναντίοις παρέπεται.

ιη'. Πρῶτον, ὅτι τὸ μὲν ἀγαθὸν ἐναντίον τῷ κακῷ· τὸ δὲ κακὸν τῷ τε ἀγαθῷ καὶ ἄλλῳ κακῷ. Οἷον ἐναντία μὲν ἢ σωφροσύνη τῇ τε ἀκολασίᾳ καὶ ἠλιθιότητι (κακίαι γὰρ καὶ ἄμφω)· ἢ δ' ἀκολασία ἐναντιοῦται μὲν καὶ τῇ σωφροσύνῃ, ἐναντιοῦται δὲ καὶ τῇ ἠλιθιότητι.

ιθ'. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικὸς ἢ φύσις, δύο ἐναντία ἐνὶ ἀντιτάξασα. Ἐν γὰρ ἀντιτέτακται τῷ ἐνὶ, ἢ συμμετρία τῇ ἀσυμμετρίᾳ. Ἡ μὲν γὰρ σωφροσύνη μεσότης οὖσα, συμμετρία

ἐστίν· ἡ δ' ἡλιθιότης καὶ ἡ ἀκολασία ἄκρα οὐσαι, ἀσυμμετρίαι εἰσίν. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶν ὑπερβολή, ἡ δ' ἔλλειψις. Ἐναντιοῦται γοῦν ἡ συμμετρία τῇ ἀσυμμετρίας, ὡς ἀγαθὸν κακῶ· τὰ δ' ἄκρα ἐναντιοῦται ἀλλήλοις, ὅτι πλεῖστον ἀπ' ἀλλήλων διέστηκε.

κ'. Καὶ τῶ μὲν κακῶ ἐναντιοῦται κακόν· τὸ δ' ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν ἐναντίον τινὶ ἀγαθῶ· ἐν γὰρ ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀπλοῦν· τὸ δὲ κακὸν ποικίλον τε καὶ πολυσχιδές.

κα'. Δεύτερον τῶν ἐναντίων παρακολούθημα, ὅτι τὰναντία δύναται συνυπάρχειν ἀλλήλοις ἐν γένει καὶ εἶδει· γένει μὲν, ὡς τῶ ζῶω, εἶδει δὲ, ὡς τῶ ἀνθρώπῳ. Λέγομεν γὰρ τῶν ζώων τὰ μὲν εἶναι λευκά, τὰ δὲ μέλανα· καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν ὑγιαίνειν, τοὺς δὲ νοσεῖν. Ἐν ἀτόμῳ δὲ τὰναντία συνυπάρχειν ἀλλήλοις καθ' ἓνα τόπον οὐ δύναται. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τὸν Σωκράτην ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν ἅμα· ἢ καθ' ἓν μόνον, ἐν ταυτῶ θερμαίνεσθαι τε καὶ ψύχεσθαι.

κβ'. Τρίτον, ὅτι τὰναντία ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος εἰσίν, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὑπὸ τὸ χρῶμα· ἢ ὑπὸ τὰναντία γένη, ὡς δικαιοσύνη καὶ ἀδικία, ὑπὸ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὑπὸ τὴν κακίαν· ἢ αὐτὰ δὴ τὰναντία γένη εἰσίν, ὡς τὸ καθόλου ἀγαθὸν καὶ τὸ καθόλου κακόν. Ταῦτα γὰρ ἐναντία ὄντα γένη εἰσίν.

κγ'. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι τῶν ἀλλήλοις ἐναντίων ἐν τὸ ἀνωτάτῳ γένος ἐστίν. Οὔτε γὰρ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία πρῶτα γένη εἰσίν, ἄνω γὰρ αὐτῶν ἕξις τε καὶ διάθεσις· οὔτε τὸ καθόλου ἀγαθὸν, καὶ τὸ καθόλου κακόν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα συνάπτονται ἢ συνάγονται τῶ ποιῶ. Καὶ ἔστι τὸ ποιὸν γένος πάντων αὐτῶν γενικώτατον. Τοσαῦτα περὶ ἐναντίων.

κδ'. Ἐξίς δὲ καὶ στέρησις λέγεται πολλαχῶς. Καθ' ἓνα μὲν γὰρ τρόπον ἕξις λέγεται ἢ τοῦ ἔχοντος καὶ τοῦ ἐχομένου ἐνέργεια.

κε'. Ἐξίς γὰρ ἱματίου λέγεται, ὅταν ὁ μὲν ἔχη, τὸ δ' ἔχηται ὑπὸ τοῦ ἔχοντος. Καὶ ἕξις ὄπλων εἶπέ που Πλάτων ἐπὶ τοῦ ἔχοντος ὄπλα.

κς'. Καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἕξις λέγομεν τὰς ἐπικτήτους ποιότητας, ἐμμόνους γεγυυίας· τὰς τε φυσικὰς καὶ τὰς κατ' ἐπιστήμην ἢ τέχνην, καθ' ἃς οἱ ἐν αὐταῖς ἐκτικοὶ λέγονται. Κατὰ τοῦτο δὴ καὶ τὰς τελείας ἀρετὰς ὀνομάζομεν ἕξις.

κζ'. Ἐξίς καλεῖται καὶ ἡ φυσικὴ κατασκευὴ, ὅταν ἔμμονος ἦ, ὡσπερ σωματικὰς τινὰς ἕξις καὶ ψυχικὰς νοοῦμεν ἐπὶ τίνων· καὶ ἀρετὰς ἢ κακίας ἐκ φύσεως εἶτουν κράσεως.

κη'. Λέγουσί τινες ἕξις καὶ τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδειότητα.

κθ'. Λέγουσι καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν ὡς τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν, ὅτε μὴ θερμαίνοι, καὶ τὴν ὄψιν τοῦ καθεύδοντος.

λ'. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἢ τελικὴ ἐνέργεια ἕξις ἐστίν· ὡς ἡ ὄρασις ἢ ἤδη ὀρῶσα, καὶ ἡ θερμότης ἢ ἤδη θερμαίνουσα.

λα'. Πολλαχῶς οὖν τῆς ἕξεως λεγομένης, πολλαχῶς καὶ ἡ στέρησις λέγεται καταλλήλως τῇ ἕξει λαμβανομένη. Ἡ μὲν γὰρ ἕξις ἀπὸ τοῦ ἔχειν εἴληπται· ἢ δὴ στέρησις ἀέχειά τις ἐστίν.

λβ'. Ἀντίκειται γοῦν τῷ πρώτῳ σημαυνομένῳ τῆς ἕξεως ἢ στέρησις τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ ὄπλου.

λγ'. Τῷ δευτέρῳ ἢ τῶν ἐπικτήτων ποιότητων ἀποβολή.

λδ'. Τῷ τρίτῳ, τῆς φυσικῆς κατασκευῆς ἢ μετατροπῆ.

λε'. Τῷ τετάρτῳ, ἢ ὅπερ οὐδόλως πέφυκεν ἔχειν τὸ γένος, ὡς λέγομεν τὸ μὲν βρέφος ἔχειν ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ δέξασθαι τὴν γραμματικὴν· ἐστερηθῆναι δὲ τῆς ἐπιτηδειότητος ταύτης τὴν πλάτανον ὅτι καὶ τὸ ἅπαν φυτόν· ἢ ὅπερ τὸ γένος μὲν πέφυκεν ἔχειν, τί δὲ τῶν εἰδῶν οὐκ ἔχει· ὡς τὸ ζῶον μὲν ἔχει ἐπιτηδειότητα τοῦ ὀρᾶν, ὁ δ' ἀσπάλαξ ταύτης ἐστέρηται.

λς'. Τῷ πέμπτῳ, ἢ ἀποβολῇ τῆς καθ' ἕξιν δυνάμεως.

λζ'. Τῷ ἕκτῳ καὶ τελευταίῳ, τῆς τελικῆς ἐνεργείας ἢ στέρησις.

λη'. Κυρίως δὲ καθ' ἕξιν καὶ στέρησιν ἀντίθεσις ἐπὶ μόνων λαμβάνεται τῶν κατὰ φύσιν προσόντων τῷ εἶδει παντί.

λθ'. Αὕτη δὲ χαρακτηρίζεται τοῖς τρισὶ τούτοις, ὅπερ πέφυκεν ἔχειν, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν καὶ ἔνθα πέφυκεν ἔχειν. Οὐτε γὰρ ἂν τὸν λίθον εἴποιμεν εἶναι τυφλόν· ἐπεὶπερ οὐ πέφυκεν ἔχειν ὄρασιν· οὔτε τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος κυρίως νωδόν, διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔχειν ὀδόντας· οὔτε τις λέγοιτο τυφλός, ὅτι μὴ ὀρώη τῷ ποδί· καὶ γὰρ ὁ ποὺς ἀνεπίδεκτος ὄψεως. Τότε τοιγαροῦν κυρίως στέρησις λέγεται, ὅτε φύσις δεκτικὴ τῆς ἕξεως, κατὰ τὸν ἐπιτήδειον χρόνον, ἐν μορίῳ τῷ πρέποντι, τῆς ἕξεως ταύτης ἐστέρηται· ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός ἢ ὁ διὰ τι πάθος ὑποστὰς ἀβλεψίαν ἀνίατον.

μ'. Αὕτη δὲ ἢ στέρησις καὶ τοῦ δυνάμει ἐστίν. Εἰ γὰρ οὐκ ἦν τοῦ δυνάμει, ἤγετ' ἂν εἰς τὸ ἐνεργεῖα ποτέ.

μα'. Οὐ λέγεται δὲ ποτε στέρησις τοῦ κακοῦ τε καὶ βλαβεροῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ χρησίμου.

μβ'. Χρὴ δὲ μὴ πρὸς τὴν λέξιν ἀφορῶντας, κρίνειν τὴν στέρησιν. Τινὰ μὲν γὰρ καὶ τοῦνομα καὶ τὸ πρᾶγμα στερητικὸν ἔχει· ὥσπερ τὸ ἀναίσθητος ἐπὶ τοῦ ἀποπλήκτου

λεγόμενον. Τινὰ δὲ τὸ μὲν ὄνομα στερητικὸν ἔχει, τὸ πρᾶγμα δὲ οὐδαμῶς· ὡς τὸ ἀσώματον καὶ ἀθάνατον. Τινὰ δὲ τὸ πρᾶγμα μὲν ἔχει στερητικὸν, οὐ μὴν ἤδη καὶ τοῦνομα ὡς τυφλὸς καὶ κωφός. Ταῦτα περὶ ἕξεως καὶ στερήσεως.

μγ'. Κατάφασις δὲ καὶ ἀπόφασις τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς πράγματος ἀπαρτίζουσι τὴν ἀντίφασιν. Ἀντίφασις δὲ ἐστὶν ἡ ἀντικειμένη φάσις.

μδ'. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν τί τινι ὑπάρχει· οἶον, Πέτρος περιπατεῖ· ἤγουν ὑπάρχει τῷ Πέτρῳ τὸ περιπατεῖν. Ἀπόφασις δὲ τὸ εἰπεῖν τί τινι οὐχ ὑπάρχει· οἶον, Πέτρος οὐ περιπατεῖ· ἤγουν τῷ Πέτρῳ οὐχ ὑπάρχει τὸ περιπατεῖν.

με'. Κατάφασις (μὲν) οὖν καὶ ἀπόφασις διαιρεῖν δύναται τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀλήθειαν.

μς'. Τὰ δ' ἄλλως ἀντικείμενα τοῦτο οὐ δύναται. Φωναὶ γὰρ εἰσὶν ἀπλαῖ, καὶ οὔτε ἀληθεύουσιν, οὔτε ψεύδονται, καθ' αὐτὰ δηλαδὴ προφερόμενα· συμπλακέντα δὲ δύναται ποτε, καθὸ καταφάσεις διαιρῆσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος ἐπὶ τινῶν ὄντων· ἐπὶ μὴ ὄντων δὲ οὐδαμῶς. Οἶον Σωκράτης ὑγιαίνει, Σωκράτης νοσεῖ. ὄντος μὲν γὰρ τοῦ Σωκράτους, ἔσται τὸ μὲν ἀληθές τὸ δὲ ψεῦδος· μὴ ὄντος δὲ, ἀμφοτέρω ψευδῆ· μὴ ὄν γὰρ ὁ Σωκράτης, οὔθ' ὑγιαίνει οὔτε νοσεῖ.

μζ'. Καὶ οὕτω δὲ μετὰ συμπλοκῆς τὰ τοιαῦτα τῶν ἀντικειμένων προφερόμενα, οὐδ' ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος διαχωρίζουσιν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ ψυχὴ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ λεχθεῖ ποτέ· οὐδὲ τὸ ἀρτιγέννητον παιδίον, νωδὸν ἢ ὀδόντας ἔχον· οὐδὲ μέλας ἢ λευκὸς ὁ ἀῆρ.

μη'. Ἡ δὲ κατάφασις καὶ (ἢ) ἀπόφασις ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων διαιροῦσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος ἀεί. Ἐὰν γὰρ εἴπωμεν, Ὁ ἀῆρ μέλας ἐστίν, ὁ ἀῆρ μέλας οὐκ ἔστι· διείλομεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος. Ψεῦδος μὲν γὰρ, ὅτι μέλας ἐστίν ὁ ἀῆρ, ἐπεὶ καὶ ἀχρωμάτιστος· ἀληθές δὲ, ὅτι οὐκ ἔστι μέλας. Εἰ γὰρ χρῶμα τὸ μέλαν, ὁ μὴ ἔχων χρῶμα μέλας οὐκ ἔστι· ὥσπερ οὐδὲ λευκὸς ἢ κεχρωσμένος ὄλως. Οὕτω δὲ κἂν εἴπωμεν· Σωκράτης νοσεῖ, Σωκράτης οὐ νοσεῖ, διαιροῦμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος· κἂν τε εἴη ὁ Σωκράτης κἂν τε μὴ εἴη. Εἰ μὲν γὰρ ἐστίν, ἢ νοσεῖ, ἢ οὐ νοσεῖ. Εἰ δ' οὐκ ἔστι, πάντως οὐδὲ νοσεῖ. Κάπὶ τῶν μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑποστάντων ὡσαύτως· οἶον, Κένταυρός ἐστι, κένταυρος οὐκ ἔστι. Τὸ μὲν γὰρ ἐν ἕξ αὐτῶν ἀληθές, τὸ δὲ ἕτερον ψεῦδος ἐξ ἀνάγκης.

ΚΕΦΑΛ. ΚΣΤ'.

Περὶ ὀνόματος καὶ ῥήματος.

α'. Ὄνομά ἐστι φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς οὐδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον.

β'. Ῥῆμα δὲ ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην προσσημαίνουσα χρόνον, ἧς οὐδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον.

γ'. Ὅτι μὲν οὖν ἔναρθροι φωναὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα, παντὶ που δῆλον.

δ'. Ἐναρθρος δὲ λέγεται πᾶσα τῶν ἀνθρώπων διάλεκτος· διὰ τὸ τὰς συμπληρούσας αὐτὴν συλλαβὰς ἄρθροις ἐοικέναι ζῶου, δυναμένοις ἀπ' ἀλλήλων διακρίνεσθαι κατ' ἐνέργειαν.

ε'. Ὅτι δὲ καὶ σημαντικαὶ, φανερὸν καὶ αὐτό. Καὶ γὰρ τὸ ἄνθρωπος καὶ ἵππος καὶ τρέχει, καὶ διαλέγεται, καὶ τὰ τοιαῦτα, δύναμιν ἔχει σημαντικὴν.

ς'. Ἀλλὰ καὶ κατὰ συνθήκην ἐστὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα. Συνέθεντο γὰρ Ἕλληνες μὲν, τοῖσδε τοῖς ὀνόμασι τὰ πράγματα καλεῖν· Ἰνδοὶ δ' ἑτέροις, καὶ ἄλλοις Αἰγύπτιοι. Καὶ οἱ αὐτοὶ δὲ τὰ αὐτὰ πράγματα ποτὲ μὲν ἄλλοις ποτὲ δ' ἑτέροις σημαίνειν ὀνόμασιν· ὥσπερ καὶ τὰς τοιάσδε ἐνεργείας καὶ τὰ τοιάδε πάθη διὰ τῶνδε καὶ τῶνδε τῶν ῥημάτων ἐκφαίνειν ἐκύρωσαν.

ζ'. Ὅθεν οὐδὲ φύσει τοῖς ἀνθρώποις τὰ ὀνόματά ἐστι καὶ τὰ ῥήματα· διότι τὰ φύσει παρὰ πᾶσι τὰ αὐτά.

η'. Κἂν αἱ φωναὶ δὲ φύσει (φωνητικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος), ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς φωναὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα· φωναὶ δὲ τοιῶσδε μεμορφωμένοι.

θ'. Θέσει τὸ λοιπὸν εἰσι τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα. Τέθινται γὰρ ὑπὸ τίνων· εἰ μὴ τις λέγοι φύσει τρόπον ἄλλον ὑπάρχειν αὐτὰ διὰ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς τὰ πράγματα οἷς ἐτέθησαν, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει καταλλήλως τεθῆναι καὶ ἀρμοζόντως.

ί'. Λέγοντο δ' ἂν κατὰ συνθήκην φωναὶ σημαντικαὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα, καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀνάρθρων φωνῶν, τῶν σημαντικῶν οὐσῶν καὶ αὐτῶν· ὡς ὁ στεναγμὸς καὶ ὁ θρηῆνος ὀδύνην σημαίνουσι· καὶ ὁ γέλως καὶ ὁ καγχασμὸς χαρὰν καὶ ψυχῆς διάθεσιν ὑπερβάλλουσαν· καὶ ἄλλαι φωναὶ μὴ κατὰ συνθήκην οὔσαι, συλλαβῶν δηλαδὴ, πράγματα δηλοῦσι διάφορα.

ια'. Λέγοντο κατὰ συνθήκην τὰ εἰρημένα καὶ διὰ τὸ μὴ τὰς αὐτὰς ἐν αὐτοῖς συλλαβὰς, εἰ καὶ φύσει διωρισμέναι εἰσὶν, ἀποκεκομμένας ἀπ' ἀλλήλων εἶναι, καὶ

καθ' ἑαυτὰς δῆτα προφέρεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν μετ' ἀλλήλων συνθήκην συλληπτικῶς· ὡς ἐνὸς οἴονεϊ σώματος θεωρουμένου τοῦ ὀνόματος ἢ τοῦ ῥήματος ἐκ διαφορῶν ἀπαρτιζομένου μερῶν.

ιβ'. Τὰ μέρη δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, μένει ἀσήμαντα. Συσσημαίνειν μὲν γὰρ ἀλλήλοις λέγεται· σημαίνειν δέ τι τῶν μερῶν ἕκαστον καθ' αὐτὸ οὐδαμῶς. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀπλῶν ὀνομάτων ἢ ῥημάτων μέρη οὐδὲ κἂν γοῦν δόκησιν ἔχει τοῦ καθ' αὐτὰ εἶναι σημαντικά. Τὰ δὲ τῶν συνθέτων φαντασίαν μὲν παρέχει τινὰ τοῦ σημαίνειν, οὐ μέντοι σημαίνει κατὰ γε τὸ ἀληθές. Τοῦ γὰρ κάλλιπος ὀνόματος μέρος ὄν τὸ ἵππος, οὐδὲν σημαίνει. Μόνον μὲν γὰρ ὡς ὄνομα τὸ ἵππος ῥηθὲν, σημαίνει τόδε τὸ ζῶον. Ὅποταν δ' ὡς μέρος ληφθεῖ τοῦ κάλλιπος, ἀποσπασθὲν τῆς οἰκείας ὀλότητος, νεκρὸν τι κατὰ τὸ σημαινόμενον γίνεται. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰ μέρη τοῦ ῥήματος ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα καὶ τῆς σημασίας χωρίζεται.

ιγ'. Τὰ πάντα γὰρ κοινὰ τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ ῥήματι· πλὴν ὅτι τὸ ῥῆμα μὲν προσσημαίνει χρόνον· ἄνευ δὲ χρόνου τοῦνομά ἐστι.

ιδ'. Τὸ δὲ ἄνευ χρόνου φαιμέν οὐ τὸ μὴ σημαῖνον χρόνον ποτὲ μηδαμῶς, ἀλλὰ τὸ μὴ προσσημαῖνον χρόνον. Ἴδου γὰρ τὸ χθесινόν, τὸ σημερινόν, καὶ τὰ τοιαῦτα σημαίνουσι μὲν χρόνον, οὐ μὴν δὲ καὶ προσσημαίνουσιν, ὡς τὰ ῥήματα· διότι τὰ ῥήματα προηγουμένως μὲν ἐνέργειαν ἢ πάθος σημαίνουσι· πρὸς τούτοις δὲ κατὰ δεῦτερον λόγον καὶ τὸν χρόνον δηλοῦσιν αὐτὸν, καθ' ὃν ἡ ἐνέργεια, καθ' ὃν τὸ πάθος, τὸν ἐνεστῶτα τυχὸν πλατυκῶς, ἢ τὸν παρεληλυθότα, ἢ καὶ τὸν μέλλοντα.

ιε'. Διαφέρει δ' ἂν τὰ ὀνόματα τῶν ῥημάτων κἂν τῷ μηδεμίαν ἐνέργειαν ἢ πάθος δηλοῦν, ὡς ἔχει τὰ ῥήματα. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάκρισιν ἔσχον τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα.

ις'. Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τὰ φύσεων, ἢ προσώπων, ἢ ἐνεργειῶν, ἢ παθῶν, ἢ ποιᾶς συμπλοκῆς πρὸς ἐνέργειαν, πρὸς πάθος δηλωτικά, ταῦτα πάντα κατὰ τοὺς διαλεκτικούς εἰς ὀνόματα διαιροῦνται καὶ ῥήματα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ χρόνον λεγόμενα, ἢ ὀπωσοῦν ἐν ταῖς προτάσεσι κατηγορούμενα, προσαγορεύονται ῥήματα· τὰ δ' ἄνευ χρόνου λεγόμενα, ἢ τὴν τῶν ὑποκειμένων πληροῦντα χρεῖαν, ὀνόματα· τὰ δ' ἐν μηδετέρῳ τούτων χώρα παραλαμβανόμενα, τὰ ἄρθρα δηλαδή, αἱ προθέσεις, οἱ σύνδεσμοι καὶ τὰ ἐπιρρήματα, κἂν ἄλλως συνεκφέρωνται ταῖς προτάσεσιν, ἀλλ' οὐ

μέρη λόγου κυρίως εἰσὶν, ἀλλὰ τῶν μερῶν τοῦ λόγου συνεκτικὰ καὶ συνθετικά· μέρη μόντοι λέξεως ὑπάρχουσι καὶ αὐτά.

ιζ'. Καὶ ὁ λόγος δὲ κατὰ φιλοσόφους τῆς λέξεως μέρος ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ πλήρωμα προηγουμένως, τῶν δὲ πράγματα σημαινουσῶν ὑπάρχει φωνῶν· ἡ δὲ λέξις πλήρωμα πασῶν ἀπλῶς τῶν φωνῶν, τῶν παραλαμβανομένων πρὸς τὴν διάλεκτον.

ιη'. Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα καθ' ἑαυτὰ προφερόμενα οὔτε ἀλήθειαν, οὔτε ψεῦδος ἐμφαίνουσι. Κἂν γὰρ μυριάκις εἶπη τις τὸ Σωκράτης, ἢ τὸ φιλοσοφεῖ, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀσυνδύαστως καὶ καθ' αὐτὸ, οὔτ' ἀλήθειαν οὔτε ψεῦδος ἐρεῖ.

ιθ'. Εἰ δ' ἀληθεύειν ἢ ψεῦδεσθαι καθ' ἑαυτὰ τῶν ῥημάτων τὰ πρῶτα πρόσωπα δοκεῖ καὶ τὰ δεύτερα, καὶ ὅσα τῶν τρίτων ἐπὶ ὠρισμένου λέγεται πράγματος· ἀλλὰ καὶ τούτοις ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος ἐκ τῆς κατὰ δύναμιν ἀκολουθεῖ συμπλοκῆς· ἐπεὶ δὲ ταῦτα δυνάμει συμπεπλεγμένα καὶ λέγεται καὶ ἔστι, τῷ μὲν γὰρ πρώτῳ προσώπῳ συνεξακούεται τὸ ἐγὼ, τῷ δὲ δευτέρῳ τὸ σύ· τὸ δ' ἐγὼ καὶ τὸ σύ, ἀντωνυμῖαι ὄντα, ἀντὶ ὀνομάτων παραλαμβάνονται. Τοῖς δὲ τρίτοις προσώποις, τοῖς ἐπὶ τινος πράγματος ὠρισμένου λεγομένοις, ἐκεῖνο συνεκφαίνεται καθ' οὗ λέγονται· ὡς ἐπὶ τοῦ ὕει καὶ βροντᾶ καὶ ἀστράπτει, τοῦνομα τῆς προνοίας ἔξωθεν ὑπακούεται.

κ'. Τὰ τοίνυν ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα καθ' αὐτὰ προβαλλόμενα, οὔτ' ἀληθείας οὔτε ψεύδους τυγχάνει δηλωτικά· συμπλακέντα δ' ἀλλήλοις, ποτὲ μὲν ἀλήθειαν, ποτὲ δὲ ψεῦδος σημαίνουσι.

κα'. Προηγουμένως μὲν γὰρ δηλοῦσι τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς, διὰ μέσων δὲ τῶν νοημάτων τὰ πράγματα. Τὰ γὰρ νοήματα τῶν πραγμάτων εἰσὶν εἰκόνες ἐν τῇ ψυχῇ.

κβ'. Καὶ οὐδὲν ἄλλο τί ἐστὶ τὸ νοεῖν ἢ τὸ δέξασθαι τοῦ νοουμένου τὸ εἶδος.

κγ'. Ὄταν μὲν οὖν ἀκριβῶς ὁμοιωθῇ τοῖς πράγμασι τὰ νοήματα, καὶ ὥσπερ τούτοις ἐφαρμοσθῇ, τότε καὶ ἀληθῆ νοήματα λέγεται· ὅτε δὲ μὴ οὕτως ἔχει, ψευδῆ.

κδ'. Τὸ δ' αὐτὸ κάπὶ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἐστίν. Ὄταν μὲν γὰρ καὶ ταῦτα τῇ τῶν πραγμάτων ὑποστάσει συνάδωσι, τότε τὸ ἀληθὲς ὑφίστασθαι περὶ ταῦτα φαμεν· ὅτε δ' οὐχ οὕτως ἔχει, συμβαίνει τὸ ψεῦδος.

κε'. Τίνα μὲν οὖν τὰ ὀνόματα καὶ τίνα τὰ ῥήματα καθ' ὅσον οἶόν τε, δέδεικται.

κς'. Ταῦτα δὲ προσλαμβάνοντα μόριον ἀρνητικὸν οὐκ ἔτι καλοῦνται ὀνόματα καὶ ῥήματα μόνως καὶ ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀόριστα ὀνόματα καὶ ἀόριστα ῥήματα· οἶον τὸ μὲν οὐκ ἄνθρωπος καὶ τὸ Σωκράτης ἀόριστα ὀνόματα. Τὸ δ' οὐ τρέχει, καὶ τὸ οὐ

φιλοσοφεί, άόριστα ρήματα. Ταύτην δ'έσχον τήν κλήσιν, διά τὸ μὴ ἐπί τινος ὠρισμένου λαμβάνεσθαι.

κζ'. Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι ὅτι ἀπλῆ φωνή, καὶ φάσις καὶ ὄρος καὶ ὄνομα καὶ ῥῆμα τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ταῦτά ἐστιν ἀλλήλοις· κατὰ μόνην δὲ τήν σχέσιν ἔχουσι τήν διαφοράν. Οἷον τὸ ἄνθρωπος, ὡς μὲν σημαντικὸν τινος, ἀπλῆ καλεῖται φωνή· ὡς δὲ μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως, φάσις· ὡς δ' ἐν συλλογισμῷ παραλαμβανόμενον καὶ προτάσεως μόριον λεγόμενον, ὄρος· ὡς δ' ὑποκείμενον, ὄνομα· ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου, ῥῆμα.

κη'. Ῥήματα δὲ παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς καὶ τὰ ὀνόματα λέγονται· καὶ τὰ ῥήματα πάλιν ὀνόματα. Πᾶσαν γὰρ οὗτοι φωνὴν σημαντικὴν, ὡς μὲν ὑποκείμενον ἐν προτάσει λαμβάνοντες προσαγορεύουσιν ὄνομα· κατηγορούμενον δὲ ποιῶντες, ῥῆμα κατονομάζουσιν. Ἐπεὶ γὰρ διπλῆν σημασίαν τὰ ῥήματα φέρουσι τήν ὑπαρκτικὴν καθ' ἣν ἐνέργειαν ἢ πάθος σημαίνουσι· τήν τε χρονικὴν, καθ' ἣν καὶ χρόνον τινὰ προσσημαίνουσιν· ὅταν μὲν κατὰ τήν ὑπαρκτικὴν μόνην σημασίαν ταῦτα λαμβάνωσιν, ὑποκείμενά τε ποιῶσι καὶ καλοῦσιν ὀνόματα· ὅταν δὲ κατὰ τήν χρονικὴν, τότε κατηγορούμενα τιθέντες λέγουσι ῥήματα. Τὰ δ' ὀνόματα σημασίαν ἀπλῆν τῆς ὑπάρξεως ἔχοντα, ὅταν μὲν καθαρὰ ταῦτα λαμβάνωσιν, ὑποκείμενά τε ποιῶσι καὶ ὅπερ εἰσὶν ὀνόματα λέγουσιν· ὅταν δὲ κατηγορούμενα ταῦτα ποιήσωσιν, οὐκ ἐῶσιν αὐτὰ καθαρὰ· προστιθέασι δὲ τούτοις καὶ τὸ ἔστιν, ἢ τὸ ἦν, ἢ τὸ ἔσται· ὡς ἂν ἐντεῦθεν διπλῆν καὶ ταῦτα τήν σημασίαν ἔχοντα, τήν οἰκείαν δὴ τήν ὑπαρκτικὴν, καὶ τήν ἐκ τῆς προσθήκης τοῦ ἔστιν, ἢ τοῦ ἦν ἢ τοῦ ἔσται, ἥτις ὑπάρχει χρονικὴ, τήν τῶν ῥημάτων χρεῖαν ἀποπληρῶσι.

κθ'. Τὸ ἔστι δὲ καὶ ἦν καὶ ἔσται καθ' αὐτὰ μὲν ὄντα, διπλῆν ἔχει σημασίαν, ὡς ῥήματα· τήν ὑπαρκτικὴν, καὶ τήν χρονικὴν· ὡς ὅταν εἴπωμεν. Ἄνθρωπός ἐστιν, ἢ, Ἄνθρωπος ἦν, ἢ, Ἄνθρωπος ἔσται. Ὅταν δὲ προστιθέμενα τοῖς ὀνόμασιν ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἐξετάζωμεν, μόνην ἔχει τήν χρονικὴν· ὡς ὅταν εἴπωμεν, Σωκράτης σοφός ἐστιν, ἢ, Σωκράτης σοφός ἦν, ἢ, Σωκράτης σοφός ἔσται· τήν δ' ὑπαρκτικὴν σημασίαν κέκτηνται τὰ ὀνόματα οἷς προστίθενται. Ὡστε μετὰ τῶν τοιούτων ὀνομάτων ὑπαρξίν τε καὶ χρόνον σημαίνοντα τήν τῶν ἐντελῶν ῥημάτων σώζουσιν ιδιότητα.

λ'. Πᾶσα τοίνυν πρότασις ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος ἔχει τήν γένεσιν· οἷον τὸ φιλοσοφεῖν ἀγαθόν ἐστιν. Ἴδου τὸ φιλοσοφεῖν ὄνομα λέγεται· τὸ δὲ ἀγαθόν ἐστι ῥῆμα.

λα'. Καὶ ἀπλῶς ἔνθα τὸ ἄρθρον ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ θεωρεῖται, ἐκεῖνο καὶ ὄνομα ὑπάρχει, καὶ ὑποκείμενον. Ἐνθα δὲ τὸ ἔστιν ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, ἐκεῖνο καὶ ῥῆμα καὶ κατηγορούμενον λέγεται. Ἐνεργείᾳ μὲν οὖν καὶ τὸ ἄρθρον, καὶ τὸ ἔστιν ἐπὶ τῆς εἰρημένης προτάσεως φαίνεται τῆς λεγούσης· Τὸ φιλοσοφεῖν ἀγαθὸν ἐστὶ· δυνάμει δὲ καὶ ἀμφοτέρω, ὡς ὅταν εἴπωμεν, Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον λέγομεν, ἢ ὅτι τὸ πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον ἀγαθὸν ἐστὶ· καὶ πάλιν, Παῦλος ἐπέστελλεν, ἤγουν, Ὁ Παῦλος ἐπιστέλλων ἦν· καὶ Ἰωάννης βασιλεύει, τουτέστι ὁ Ἰωάννης βασιλεύων ἐστὶ· καὶ βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα· ταῦτόν δ' εἰπεῖν ὅτι ὁ Κύριος βασιλεύσων ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα.

λβ'. Τὸ ἔστι δὲ καὶ ἦν καὶ ἔσται ῥήματα λέγονται ἀρχοειδῆ, διὰ τὸ τᾶλλα πάντα ῥήματα εἰς τὰς μετοχὰς καὶ εἰς αὐτὰ ἀναλύεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ' .

Περὶ λόγου καὶ προτάσεων.

α'. Λόγος ἐστὶν ἐκ πλειόνων ἢ μιᾶς φωνῆς σημαντικῆς συνεστῶς, οὗ τὰ κυρίως μέρη κεχωρισμένα σημαντικά ἐστιν. Ὁ γὰρ λόγος ἐκ δύο φωνῶν σημαντικῶν τοῦλάχιστον ἔχει τὴν σύστασιν. Μία γὰρ φωνὴ σημαντικὴ λόγος οὐκ ἔστι.

β'. Πέντε δὲ τὰ εἶδη τοῦ λόγου· τὸ κλητικὸν, ὡς τὸ, Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ συμπένητες· τὸ δὲ, ἄνδρες, μόνον, οὐ λόγος κλητικὸς, ἀλλὰ κλήσις. Τὸ τοῦ λόγου δὲ κλητικὸν οἱ Στωϊκοὶ καλοῦσι προσαγορευτικόν. Δεύτερον εἶδος τοῦ λόγου τὸ προστακτικόν, ὡς τό· Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν. Τρίτον, τὸ πυσματικόν, εἴτουν τὸ ἐρωτηματικόν· ὡς τὸ, Τίς ἢ πατρίς σου; τί σοι τὸ ἐπιτήδευμα; Τέταρτον, τὸ εὐκτικόν, ὅπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς λέγουσιν ἀρατικόν, ὡς τό· Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ. Πέμπτον, τὸ ἀποφαντικόν, ἦτοι τὸ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἀξίωμα· περὶ ὃ τῆ λογικῆ πραγματεία ἡ σκέψις ἐστὶν, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀποφαίνεσθαι εἴρηται. Κατ' αὐτὸ γὰρ περὶ οὐτινοσοῦν τῶν πραγμάτων ἀποφαινόμεθα· οἶον, Ὁ Θεὸς ἀγαθὸς ἐστὶν· Ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος.

γ'. Διττῶν δ' οὐσῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ψυχικῶν, τῶν γνωστικῶν, καθ' ἃς ἕκαστον τῶν ὄντων γινώσκομεν· τῶν δὲ ζωτικῶν καὶ ὀρεκτικῶν καλουμένων, καθ' ἃς ἢ τῶν ὄντων ἀγαθῶν ἢ τῶν δοκούντων ἀγαθῶν ἐφιέμεθα· τὰ μὲν παρὰ τὸ ἀποφαντικὸν εἶδη τοῦ λόγου τὰ τέσσαρα ἐκ τῶν ὀρεκτικῶν δυνάμεων προέρχεται τῆς ψυχῆς, οὐκ αὐτῆς καθ' αὐτὴν ἐνεργούσης, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀποτεινομένης τὸν συμβάλλεσθαι δοκοῦντα πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς ἐφέσεως, καὶ ἦτοι λόγον παρὰ αὐτοῦ ζητούσης, ὡς ἐπὶ τοῦ πυσματικοῦ· ἢ πρᾶγμα· καὶ εἰ πρᾶγμα, ἦτοι αὐτοῦ ἐκείνου ἐφιεμένης τυχεῖν πρὸς ὄν ὁ λόγος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ κλητικοῦ (ἢ πυσματικοῦ)· ἢ τινος παρ' αὐτοῦ πράξεως, καὶ ταύτης ἢ ὡς παρὰ κρείττονος καθάπερ ἐπὶ τῆς εὐχῆς, ἢ ὡς παρὰ χείρονος, καθάπερ ἐπὶ τῆς κυρίως καλουμένης προστάξεως. Μόνον δὲ τὸ ἀποφαντικόν, ἀπὸ τῶν γνωστικῶν δυνάμεων προέρχεται τῆς ψυχῆς ἐξαγγελτικὸν ὑπάρχον τῆς ἀληθῶς ἢ φαινομένως γενομένης τῶν πραγμάτων γνώσεως ἐν ἡμῖν· διὸ καὶ μόνον τῶν ἄλλων τοῦ λόγου εἰδῶν ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐστὶ δεκτικόν.

δ'. Ἔστι τοίνυν ἀποφαντικὸς λόγος, ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει.

ε'. Εἶδη δὲ αὐτοῦ κατάφασις καὶ ἀπόφασις.

ς'. Καὶ κατάφασις μὲν ἔστιν ἀπόφανσις τινος κατὰ τινος, ἤγουν τὸ ἀποφίνασθαι καὶ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει. Ἀπόφασις δὲ ἔστιν ἀπόφανσις τινος, ἤγουν τὸ ἀποφίνασθαι, τί τινι οὐχ ὑπάρχει.

ζ'. Ταῦτα δὲ ποιοῦσιν ἀντίφασιν.

η'. Εἴρηται δ' ἀντίφασιν, ἀπὸ τοῦ τὰ μόρια ἔχειν ἀλλήλοις ἀντιφάσκοντα κατὰ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος. Ἔστι γὰρ ἀντίφασιν μάχη καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως τῶν κατὰ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος ἀντικειμένων τῶ αὐτῷ τε ὑποκειμένῳ χρωμένων, καὶ τὸν αὐτὸν καθ' ὁμωνυμίαν, μήτε κατὰ τι τῶν ἄλλων, ὅσα πρὸς τὰς ἐνοχλήσεις τῶν σοφιστῶν προσδιορίζομεθα.

θ'. Τετραχῶς δὲ προαγομένης τῆς ἀποφάνσεως (ἢ γὰρ τὸ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον ἀποφαίνεται τις, οἷον, Τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἔστι, κακόν· ἢ τὸ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον, οἷον, Τὸ ἀμαρτάνειν κακόν ἔστιν· ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον, οἷον, Τὸ ἀμαρτάνειν ἀγαθόν ἔστιν· ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον, οἷον, Τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἔστιν ἀγαθόν), ἐντεῦθεν ἀντιθέσεις γίνονται δύο· μία μὲν ψευδοῦς ἀποφάσεως πρὸς ἀληθῆ κατάφασιν· ἑτέρα δὲ καταφάσεως ψευδοῦς πρὸς ἀπόφασιν ἀληθῆ. Καὶ παρὰ ταύτας τὰς δύο ἀντιθέσεις οὐδ' ἐπινοῆσαι ἄλλην ἐνδέχεται.

ί'. Πᾶσα δὲ κατάφασις λόγος ἔστιν ἀποφαντικός· ὡσαύτως καὶ πᾶσα ἀπόφασις. Ὀνομάζονται δὲ καὶ ἄμφω προτάσεις, ὡς ὑπὸ τῶν συλλογίσασθαι βουλομένων προτεινόμεναι τοῖς κοινοῖς τῶν λόγων.

ια'. Ἔστι τοίνυν πρότασις λόγος ἀποφαντικός, ἢ τινος κατὰ τινος ἢ τινος ἀπὸ τινος. Καὶ ἄλλως· Πρότασις ἔστιν ἀντιφάσεως μιᾶς μόριον.

ιβ'. Τῶν δὲ προτάσεων αἱ μὲν ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου σύγκεινται μόνον (καὶ ὑποκείμενος [ὅρος] ἔστι περὶ οὗ ὁ λόγος· κατηγορούμενος δὲ ὁ περὶ τοῦ ὑποκειμένου λεγόμενος. Οἷον, Γρηγόριος θεολογεῖ· τὸ μὲν Γρηγόριος ὑπόκειται· περὶ αὐτοῦ γὰρ ὁ λόγος· τὸ δὲ θεολογεῖ κατηγορεῖται· κατὰ τοῦ Γρηγορίου γὰρ λέγεται τὸ θεολογεῖν). Τῶν οὖν προτάσεων αἱ μὲν ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον ἔχουσι, καὶ οὐδὲν πλέον· αἱ δὲ καὶ τρίτον προσκατηγορούμενον, τὸ ἔστιν. Ὅσα γὰρ καθ' ἐνὸς ὑποκειμένου λέγεται κατὰ μίαν πρότασιν, εἰς τὰ πάντα κατηγορούμενος ὀνομάζεται. Τὸ δὲ ἔστι προσαγορεύεται προσκατηγορούμενον· οἷον, Γρηγόριος θεολόγος καὶ φυσιολόγος καὶ πάντων τῶν ὄντων ἐπιστήμων ἔστιν. Ὑποκείμενος μὲν γὰρ ὅρος τὸ

Γρηγόριος. Τὸ δὲ θεολόγος καὶ φυσιολόγος, καὶ πάντων τῶν ὄντων ἐπιστήμων, κατηγορούμενος εἶς· καὶ πρὸς τούτῳ κατηγορούμενον τὸ ἐστίν. Αἱ δὲ τῶν προτάσεων καὶ τρόπον προσκείμενον ἔχουσιν, τὸν ὅπως ὑπάρχει τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ σημαίνοντα.

ιγ'. Τρόποι δὲ εἰσι τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ἀδύνατον, τὸ ἐνδεχόμενον, τὸ καλῶς, τὸ σαφῶς, καὶ ἕτερα· ὧν ὁ ἀριθμὸς, φύσει μὲν περιληπτὸς, ἡμῖν δ' ἀπερίληπτος. Οἷον, Ἀναγκαῖον τὸν ἄνθρωπον ἀναπνεῖν· Ἀδύνατον εἶναι τὸν ἵππον πτερωτόν· Βασιλεῖον ἐνδέχεται γονυκλιτεῖν· Ἀθανάσιος καλῶς διδάσκει· Ἰωάννης σαφῶς ἐξηγεῖται.

ιδ'. Τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ὄρων, ἤγουν τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ κατηγορουμένου, τοῦ προσκατηγορουμένου, καὶ τοῦ τρόπου, πλείονας οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι πρὸς μιᾶς προτάσεως γένεσιν.

ιε'. Ἐπὶ πάσης δὲ προτάσεως ὁ κατηγορούμενος ἢ ῥῆμα ὑπάρχειν ὀφείλει, ἢ πτῶσις ῥήματος, ἢ ἀόριστον ῥῆμα· ὁ δ' ὑποκείμενος, ἢ ὄνομα, ἢ πτῶσις ὀνόματος, ἢ ἀόριστον ὄνομα, ἢ λόγος ἐκ πλείονων ὀνομάτων συγκείμενος.

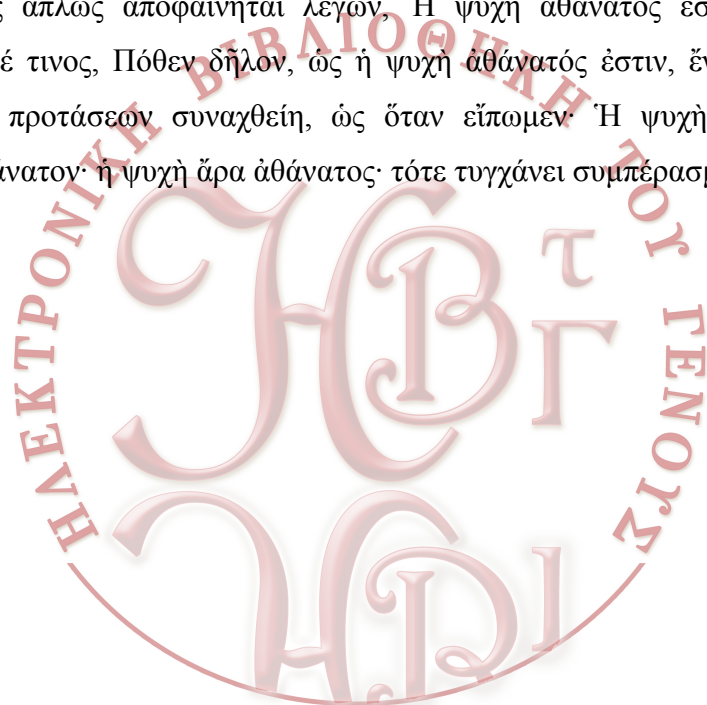
ις'. Διαφέρει δὲ τὸ ὄνομα τῆς τοῦ ὀνόματος πτώσεως, ὅτι τὸ μὲν κατ' εὐθείαν φερόμενον, ὄνομα λέγεται· οἷον, Ὁ Ἰούδας προδότης ἐστίν· ἢ δὲ κατὰ τὰς ἄλλας πλαγίας προφορὰ τοῦ ὀνόματος, γενικὴν, δοτικὴν καὶ αἰτιατικὴν, πτῶσις καλεῖται ὀνόματος ὡς ἐκ τῆς ὀρθῆς εἴτουν εὐθείας πεπτωκυῖα. Οἷον, Τῆς ἀρετῆς ἐξέχεσθαι δίκαιον· Τῷ Χριστῷ συμπάσχειν ὀφείμιον· Τὸν καιρὸν τῆς ἀνταποδόσεως ἀναγκαῖον καταλαβεῖν.

ιζ'. Διενήνοχε δὲ καὶ ῥῆμα πτώσεως ῥήματος τῷ τὸ μὲν ῥῆμα τὸν ἐνεστῶτα χρόνον δηλοῦν, ὡς τὸ, Παῦλος δημηγορεῖ· τὴν δὲ τοῦ ῥήματος πτῶσιν, τὸν παρεληλυθότα τε καὶ τὸν μέλλοντα. Οἷον, Πέτρος ἠρνήσατο· Διάβολος κολασθήσεται.

ιη'. Ἐνθα μὲν οὖν ἐκάτερος ὅρος τῶν συμπληρούντων τὴν πρότασιν μιᾶς τινος φύσεώς ἐστι δηλωτικὸς, ὁ ὑποκείμενος καὶ ὁ κατηγορούμενος, μίαν λέγομεν εἶναι ταύτην τὴν πρότασιν, κἂν ὀρισμὸν ὅλον λάβωμεν ὑποκείμενον ἢ κατηγορούμενον, ἢ καὶ ἀμφοτέρους ὁμοίως. Ὡς ἐὰν εἴπη τις, Τὸ ζῶον λογικὸν θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ μεταβατικὴ ἐστίν. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν ὑποκείμενόν ἐστιν, ὡς ἐν λογιζόμενον ὄνομα, κἂν ἐκ πολλῶν φωνῶν σημαντικῶν ὑπάρχη συγκείμενων. Τὸ δὲ οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, μεταβατικὴ, τοῦτο σύμπαν κατηγορούμενον· ὃ δὴ μετὰ τοῦ ἐστὶ προσκατηγορουμένου ῥῆμα γίνεται ἔν.

ιθ'. Ἐνθα δὲ πλείωνων πραγμάτων, ὅποτεροσοῦν τῶν ὄρων σημαντικός ἐστι, πλείους εἶναι τὰς προτάσεις φαμέν, καὶ τοσαύτας, ὅσον τὸ τῶν σημειομένων πλήθος ἐστὶ· κὰν ὑφ' ἐνὸς ὀνόματος ταῦτα σημαίνηται. Ὡς ὅταν εἴπῃ τις· Αἴας ἐμονομάχησεν Ἑκτορι, μὴ προσδιορισάμενος, περὶ ποτέρου τῶν Αἰάντων ὁ λόγος αὐτῶν. Ταύτην γὰρ τὴν πρότασιν οὐδεὶς, οἶμαι, τῶν ἐξεταστικῶν μίαν ἐρεῖ τὴν καὶ ψευδομένην ἅμα καὶ ἀληθεύουσαν διὰ τὴν ὁμωνυμίαν.

κ'. Πρότασις δὲ καὶ πρόβλημα καὶ ἀπόφανσις καὶ ἔνστασις καὶ συμπέρασμα κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν διαφέρει· κατὰ σχέσιν δὲ διενήνοχεν· οἶον, Ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἐστίν, ὅταν μὲν ὡς συλλογισμοῦ μέρος λαμβάνηται, πρότασις ὀνομάζεται· ὅταν δ' εἰς ζήτησιν προβάλληται τις αὐτὸ λέγων, Ἄρα γε ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχὴ; πρόβλημα· ὅπότεν δὲ τις ἀπλῶς ἀποφαίνεται λέγων, Ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις· ἐνισταμένου δὲ τινος, Πόθεν δῆλον, ὡς ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἔνστασις λέγεται· ὀπηνίκα δ' ἐκ προτάσεων συναχθεῖη, ὡς ὅταν εἴπωμεν· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος· τότε τυγχάνει συμπέρασμα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Περὶ τῶν ἐν ταῖς προτάσεσι θεωρουμένων ὑλῶν καὶ περὶ προσδιορισμοῦ.

α'. Τρεῖς ὑλαι τῶν προτάσεων φαίνονται, ἀναγκαία, ἐνδεχομένη, ἀδύνατος. Ἐπεὶ γὰρ πάση προτάσει, καὶ ὑποκείμενος ἔνεστι καὶ κατηγορούμενος, ἢ σχέσις τοῦ κατηγορουμένου πρὸς τὸν ὑποκείμενον, τὰς τοιαύτας ὑλας ἀπογεννᾷ. Καὶ γὰρ ὁ κατηγορούμενος, ἢ ἀεὶ ὑπάρχει τῷ ὑποκειμένῳ ἢ οὐδέποτε· ἢ ποτὲ μὲν ὑπάρχει, ποτὲ δ' οὐχ ὑπάρχει. Εἰ μὲν οὖν ἀεὶ ὑπάρχει τῷ ὑποκειμένῳ, τὴν ἀναγκαίαν ὑλὴν ποιεῖ· εἰ δὲ οὐδέποτε, τὴν ἀδύνατον· εἰ δὲ ποτὲ μὲν ὑπάρχει, ποτὲ δ' οὐχ ὑπάρχει, τὴν ἐνδεχομένην.

β'. Ἀναγκαίας μὲν οὖν ὑλῆς τὸ εἰπεῖν. Ὁ ἄνθρωπος ἀναπνεῖ, ἀεὶ γὰρ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀναπνεῖν. Ἀδυνάτου δὲ τὸ εἰπεῖν· Ὁ ἄνθρωπος ἵπταται· οὐδέποτε γὰρ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἵπτασθαι· ἐνδεχομένης δὲ τὸ εἰπεῖν, Παῦλος δημηγορεῖ, ποτὲ μὲν γὰρ ὑπάρχει τῷ Παύλῳ τὸ δημηγορεῖν, ποτὲ δ' οὐχ ὑπάρχει.

γ'. Τὰς τοιαύτας δὲ σχέσεις ὑλας οὐ φιλόσοφοι προσηγόρευσαν· ὡς μὴ λαμβανομένας ἐκ τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως ἢ κατηγορίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων αὐτῆς.

δ'. Διαφέρουσι δὲ τῶν τρόπων, τοῦ ἀναγκαίου δηλαδὴ καὶ ἀδυνάτου καὶ ἐνδεχομένου· τῷ τοῦ μὲν τρόπους ἐν τῷ ἐκφωνεῖσθαι μόνον, καὶ τοῖς ὅροις προστίθεσθαι τῶν προτάσεων ἔχειν τὴν ὑπόστασιν· τὰς δὲ γε ὑλας ἐν αὐτῇ θεωρεῖσθαι τῶν πραγμάτων τῇ φύσει τῶν παραλαμβανομένων ἐν ταῖς προτάσεσιν.

ε'. Τριῶν οὖν οὐσῶν, ὡς εἴρηται, τῶν ὑλῶν, ἀναγκαίας, ἀδυνάτου καὶ ἐνδεχομένης, τὴν ἐνδεχομένην Ἀριστοτέλης εἰς δύο διαιρεῖ· εἰς τε τὴν ἐκβεβηκυῖαν, ἣν ὀνομάζει ὑπάρχουσαν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν, ἣν καὶ κυρίως ἐνδεχομένην φησί.

ς'. Τῶν δὲ προτάσεων αἱ μὲν εἰσι χωρὶς διορισμῶν, εἴτουν προσδιορισμῶν, ὅθεν καὶ ἀδιόριστοι καὶ ἀπροσδιόριστοι λέγονται· αἱ δὲ μετὰ διορισμῶν, τῶν καὶ προσδιορισμῶν. Διὸ καὶ διωρισμένας καὶ προσδιωρισμένας ταύτας φαμέν.

ζ'. Τέσσαρες δὲ εἰσιν οἱ διορισμοὶ οὗτοι καὶ προσδιορισμοί· πᾶς, οὐδεὶς, τις, οὐ πᾶς, καὶ πᾶς μὲν καὶ οὐδεὶς, καθόλου εἰσί· τις δὲ καὶ οὐ πᾶς μερικοί. Πάλιν, πᾶς καὶ τις καταφατικοί· οὐδεὶς δὲ καὶ οὐ πᾶς ἀποφατικοί.

η'. Πάντοτε δὲ τοῖς ὑποκειμένοις συντάσσονται πρὸ τῶν ὑποκειμένων τιθέμενοι· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος ἀναπνεῖ· τουτέστι, πάντα τὰ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἄτομα τὸ ἀναπνεῖν ἔχουσι. Τὸ γὰρ πᾶς οὐ τὸ καθόλου σημαίνει, ἀλλ' ὅτι καθόλου· τουτέστι τὸ εἰπεῖν. Πᾶς ἄνθρωπος, ἢ πᾶν ζῶον, οὐ σημαίνει τὴν τοῦ εἶδους ἢ τὴν τοῦ γένους φύσιν τὴν συλληπτικὴν καὶ ἐνοποιὸν πάντων τῶν ὑπ' αὐτά· ἀλλ' ὅτι καθόλου φέρεται τὸ κατηγορούμενον κατὰ πάντων τῶν μερικωτέρων, ἃ περιλαμβάνει τὸ ὑποκείμενον. Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἵπταται, τουτέστιν, οὐδενὶ τῶν ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον ἀτόμων ὑπάρχει τὸ ἵπτασθαι· ἤγουν οὐδενὶ τῶν ὑπὸ τὸ ὑποκείμενον ὑπάρχει τὸ κατηγορούμενον. Τίς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, τουτέστι, τινὶ τῶν ὑπὸ τὸ ὑποκείμενον, ἤτοι τὸν ἄνθρωπον ἀτόμων, ὑπάρχει τὸ κατηγορούμενον, τὸ φιλοσοφεῖν δηλονότι. Οὐ πᾶς ἄνθρωπος γεωμετεῖ, τουτέστιν, οὐ παντὶ τῶν ὑπὸ τὸ ὑποκείμενον ἀτόμων ὑπάρχει τὸ κατηγορούμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ γεωμετεῖν.

θ'. Ἔργον τοίνυν τῶν προσδιορισμῶν τὸ μόνην σημαίνει τὴν κατὰ (τὸ) πλῆθος διαφορὰν τῶν ὑπὸ τὸ ὑποκείμενον ἀναφερομένων, ἢ ὡς μετεχόντων, ἢ ὡς μὴ μετεχόντων τοῦ κατηγορουμένου.

ι'. Καλοῦσι δὲ τὰς καθόλου προτάσεις, ἢτοι τὰς ἐχούσας τοὺς καθόλου προσδιορισμοὺς, καὶ καθόλου ὡς καθόλου· διότι ἐπὶ τούτων τοῖς καθόλου ὑποκειμένοις οἱ καθόλου συντάττονται προσδιορισμοί· τὰς δὲ μερικὰς προτάσεις, ἤγουν τὰς ἐχούσας τοὺς μερικοὺς προσδιορισμοὺς, ὀνομάζουσι (καὶ) καθόλου ὡς μερικὰς. Ἐπὶ τούτων γὰρ οἱ μερικοὶ προσδιορισμοὶ τοῖς καθόλου ὑποκειμένοις συντάττονται. Καθόλου μὲν γὰρ ὑποκείμενον ὁ ἄνθρωπος, ὡς περιέχον πάντα τὰ ὑπ' αὐτὸν ἄτομα· τὸ δὲ τίς καὶ τὸ οὐ πᾶς μερικοὶ προσδιορισμοί.

ια'. Διαφέρουσι δὲ τῶν καθέκαστα προτάσεων αἱ μερικαὶ τῶν τὰς μὲν καθέκαστα ποιεῖσθαι τὴν ἀπόφανσιν ἐπὶ τινος ὀρισμένου ἔνδου τοῦ Πέτρου τυχόν· οἷον, Πέτρος θαυματουργεῖ. Τὰς δὲ μερικὰς μηδὲν ὀρισμένον σημαίνει, ἀλλ' ἐπὶ τινος τοῦ τυχόντος ποιεῖσθαι τὴν ἀπόφανσιν· οἷον, Τίς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι.

ιβ'. Τῶν δὲ προσδιορισμένων προτάσεων, ὅσαι μὲν ἔχουσι τὸν πᾶς προσδιορισμὸν, καθόλου καταφατικαὶ προτάσεις καὶ καταφάσεις εἰσίν· ὅσαι δὲ τὸν οὐδεὶς, καθόλου ἀποφατικαὶ καὶ ἀποφάσεις· ὅσαι δὲ τὸν τίς, μερικαὶ καταφατικαὶ καὶ καταφάσεις· ὅσαι δὲ τὸν οὐ πᾶς, μερικαὶ ἀποφατικαὶ καὶ ἀποφάσεις.

ιγ'. Ἐκφέρονται δὲ ἀπολύτως οἱ ῥηθέντες προσδιορισμοὶ ὀνόματι θηλυκῶ· οἷον ἡ πᾶς, καὶ ἡ οὐδεὶς, καὶ ἡ τίς, καὶ ἡ οὐ πᾶς.

ιδ'. Ἡ μὲν οὖν καθόλου καταφατική πρότασις, καὶ ἡ καθόλου ἀποφατική, ἤγουν ἡ πᾶς, ἡ οὐδεις (κατὰ γὰρ τὴν εἰς τὰς προτάσεις ἀναφορὰν τὸ θηλυκὸν οἱ προσδιορισμοὶ προσέλαβον ὄνομα), αὗται δὴ αἱ καθόλου ἐναντία εἰσι τῶν αὐτῶν ὄρων κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν φυλαττομένων· δηλονότι κατὰ πᾶσαν ἀντίθεσιν τῶν προτάσεων, μόνων δ' ἐναλλαττομένων τῶν προσδιορισμῶν.

ιε'. Ἐναντία δὲ λέγονται διὰ τὸ τἀναντία μιμεῖσθαι. Πλεῖστόν τε γὰρ διεστήκασιν ἀπ' ἀλλήλων· εἴ γε ἡ μὲν καταφάσκει καθόλου, ἡ δὲ ἀποφάσκει καθόλου.

ις'. Καὶ τοῖς ἀμέσοις καὶ τοῖς ἐμμέσοις ἐναντίοις εἰκόασι· τοῖς μὲν ἀμέσοις, ἐπὶ τῆς ἀναγκαίας ὕλης καὶ ἀδυνάτου. Τῶν τε γὰρ ἀμέσων ἐναντίων, ἐξ ἀνάγκης τῷ ὑποκειμένῳ πάρεστι θάτερον. Καὶ τῶν τοιούτων προτάσεων ἐξ ἀνάγκης ἡ ἑτέρα καθέστηκεν ἀληθῆς ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὕλων· ἐπὶ μὲν τῆς ἀναγκαίας ἡ καταφατική· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος ἀναπνεῖ· ἐπὶ δὲ τῆς ἀδυνάτου ἡ ἀποφατική· οἶον, Οὐδεις ἄνθρωπος ἵπταται.

ιζ'. Πάντως δὲ τῇ μὲν ὑπάρξει τὸ ἀληθὲς ἀναλογεῖ· τῇ δ' ἀνυπαρξίᾳ τὸ ψεῦδος. Κατὰ μὲν οὖν ταύτας τὰς ὕλας ἡ πᾶς, καὶ ἡ οὐδεις, τοῖς ἀμέσοις ἐναντίοις εἰκόασι.

ιη'. Κατὰ δὲ τὴν ἐνδεχομένην τοῖς ἐμμέσοις ὧν δυνατὸν μηδ' ἕτερον παρεῖναι τῷ ὑποκειμένῳ. Καὶ ἄμφω αἱ προτάσεις κατὰ τὴν ἐνδεχομένην ὕλην συμψεύδονται· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν, Οὐδεις ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν.

ιθ'. Ἡ καὶ ὅτι αἱ δηλωθεῖσαι προτάσεις οὐδέποτε μὲν συναληθεύουσι, ποτὲ δὲ καὶ συμψεύδονται· καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν εἰκότως ἐναντία κατονομάζονται. Τὰ γὰρ ἐναντία συνυπάρχειν μὲν ἀλλήλοις κατ' ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου ἀδύνατον· ἅμα δ' ἀπεῖναι αὐτοῦ δυνατόν.

κ'. Καὶ ὅτι μὲν αἱ ῥηθεῖσαι προτάσεις ἐναντία, καὶ διότι δεδήλωται.

κα'. Ἡ δὲ μερική καταφατική, καὶ ἡ μερική ἀποφατική, καλοῦνται ὑπεναντία· ὡς ὑπὸ ταῖς ἐναντίας τεταγμένα κακείναις ἐπόμενα. Καὶ γὰρ ὅταν ἡ ἑτέρα τῶν καθόλου ἀληθεύῃ, τότε συναληθεύει καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν μερική· ὡς οἶον μέρος αὐτῆς οὔσα, καὶ ὑπ' αὐτῆς περιεχομένη.

κβ'. Διὸ καὶ τὰς καταφατικὰς προτάσεις, τὴν καθόλου λέγω δὴ καὶ τὴν μερικὴν, τὴν πᾶς καὶ τὴν τις, καὶ αὐθις τὰς ἀποφατικὰς, τὴν οὐδεις καὶ οὐ πᾶς, ὑπαλλήλους καλοῦσιν· οὐχ ὅτιπερ ὡς ἡ τις ὑπὸ τὴν πᾶς, οὕτω δὴ καὶ ἡ πᾶς ὑπὸ τὴν τις· καὶ ὡς ἡ οὐ πᾶς ὑπὸ τὴν οὐδεις, οὕτω καὶ ἡ οὐδεις ὑπὸ τὴν οὐ πᾶς (τοῦτο γὰρ ψεῦδος ὁμοῦ καὶ ἀδύνατον)· ἀλλ' ὅτι τὸ ὑπὸ τὴν πᾶς εἶναι τὴν τις, καὶ συναληθεύειν αὐτῇ, δίδωσι μὲν

ἡ πᾶς, ὡς καθόλου· λαμβάνει δὲ ἢ τις, ὡς μέρος τῆς πᾶς, καὶ οὕτως ἐκ τῆς πᾶς τῆ τις ὄντος τοῦ ὑποκεῖσθαι, ὡς τῆς ὑπὸ, ἐν ἀλλήλοις θεωρουμένης· ἐν μὲν τῆ πᾶς ἐνεργητικῶς· ἐν δὲ τῆ τις τὸ ὑποκεῖσθαι· τῆς δὲ τις δεχομένης αὐτὸ διὰ τὴν ἀλληλουχίαν καὶ ἄμφω ὑπάλληλοι κέκληνται. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ὑπάλληλοι, καὶ ἡ οὐδεις καὶ ἡ οὐ πᾶς.

κγ'. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ὑπαλλήλοις γένεσιν οἱ παρόντες ἀρμόζουσι λόγοι, σκοπεῖτω ὁ ἐξεταστικός.

κδ'. Ἡ μὲν οὖν πᾶς καὶ ἡ οὐδεις ἐναντία· ἢ τις καὶ οὐ πᾶς ὑπεναντία· ἢ πᾶς καὶ τις, καὶ αὐθις ἢ οὐδεις καὶ ἡ οὐ πᾶς ὑπάλληλοι· μόναι δὲ τῶν ἄλλων προτάσεων ἀντιφατικῶς ἀλλήλαις ἀντίκεινται, καὶ διαιροῦσιν ἀεὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος ἢ καθόλου καταφατικὴ καὶ ἢ μερικὴ ἀποφατικὴ· καὶ πάλιν ἢ μερικὴ καταφατικὴ καὶ ἢ καθόλου ἀποφατικὴ· ἤγουν ἢ πᾶς καὶ οὐ πᾶς· καὶ ἢ τις καὶ οὐδεις· καὶ τοῦτο εἰκότως.

κε'. Αἰ μὲν γὰρ ἐναντία κατὰ τὸ ποιὸν διαφέρουσαι (καταφατικὴ γὰρ ἢ μία καὶ ἢ ἑτέρα ἀποφατικὴ) ποσὸν ἔχουσι τὸ αὐτό. Καὶ ἄμφω γὰρ καθόλου· αἰ ὑπεναντία ὡσαύτως τῷ ποιῷ διαφέρουσαι τὸ αὐτὸ ποσὸν ἔχουσι. Μερικαὶ γὰρ καὶ ἄμφω· αἰ ὑπάλληλοι τούναντίον κατὰ τὸ ποσὸν διαφέρουσαι, ποιὸν ἔχουσι τὸ αὐτό. Ἡ μὲν γὰρ μία συζυγία τὸ καταφατικὸν ἔχει, ἢ δ' ἑτέρα τὸ ἀποφατικόν. Ἐν ἑκατέρᾳ δὲ τῶν συζυγιῶν, τὸ ποσὸν μόνον διάφορον. Ἡ πᾶς γὰρ καθόλου, καὶ ἢ τις μερικὴ. Καὶ αὐθις ἢ οὐδεις καθόλου, καὶ ἢ οὐ πᾶς μερικὴ. Ποιὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ καταφατικὸν ἢ ἀποφατικόν· ποσὸν δὲ, τὸ καθόλου ἢ μερικόν. Πᾶσαι τοίνυν αἰ συζυγίαι τῶν προτάσεων, ἐν αἷς τὸ ἐναντίον, ἐν αἷς τὸ ὑπεναντίον, ἐν αἷς τὸ ὑπάλληλον κατὰ τι μὲν κοινωνοῦσι, κατὰ τι δὲ διαφέρουσιν. Ἡ δὲ καθόλου καταφατικὴ καὶ ἢ μερικὴ ἀποφατικὴ, καὶ κατὰ τὸ ποιὸν καὶ κατὰ τὸ ποσὸν μαχόμεναι, τελείαν ἔχουσι τὴν πρὸς ἀλλήλας διαφοράν· ὥσπερ δὴ καὶ ἢ μερικὴ καταφατικὴ καὶ ἢ καθόλου ἀποφατικὴ. Διὸ καὶ ἀδύνατον συναληθεύειν αὐτὰς ἢ συμψεύδεσθαι πώποτε. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἀληθεουσῶν τῶν καταφάσεων αἰ ἀποφάσεις ψευδεῖς εἰσιν, ἐπὶ τῆς ἀδυνάτου δὲ τὸ ἔμπαλιν· ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης μία κατάφασις ψευδῆς ἢ καθόλου, καὶ ἢ ἀντιφάσκουσα ταύτῃ ἀπόφασις ἢ μερικὴ ἀληθῆς· καὶ μία κατάφασις ἀληθῆς· ἢ μερικὴ, καὶ ἢ ἀντιφάσκουσα ταύτῃ ἀπόφασις ἢ καθόλου ψευδῆς.

κς'. Οὐ γὰρ δ' ὑπολαμβάνειν τὴν μερικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς ἀδυνάτου ὕλης τῆ καθόλου καταφάσει συμψεύδεσθαι. Οἷον τῆ, Πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται, τὴν, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται. Οὐδὲ γὰρ ἢ, Οὐ πᾶς, ἐξ ἀνάγκης συνεισάγει τὴν τις ὥστε τὴν, Οὐ

πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται, ταυτὸ λέγει τῆ, Τίς ἄνθρωπος ἵπταται. Τὸ γὰρ, Οὐ πᾶς, αὐτὸ καθ' αὐτὸ λαμβάνομεν μόνον, ὡς ἰδίαν ἔχον δύναμιν, καθ' ἣν τὸν πᾶς προσδιορισμὸν ἀναιρεῖ, μηδὲν ἐπισυρόμενον ἕτερον. Ἐφ' ὧν οὖν πραγμάτων τὸ πᾶς ψεύδεται, ἐπ' ἐκείνων ἀληθεύει τὸ οὐ πᾶς, ὡς τοῦ πᾶς ἀναιρετικόν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερόν φησιν ὁ λέγων, ὅτι, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται, ἢ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται. Ἔτι ὡσπερ ἡ μερική κατάφασις τῆς καθόλου καταφάσεως μέρος ἐστίν· οὕτω καὶ ἡ μερική ἀπόφασις τῆς καθόλου ἀποφάσεως μέρος ἐστίν. Ἐπεὶ γοῦν ἡ μερική κατάφασις πῆ μὲν δι' ἑαυτὴν ἀληθεύει, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης ὕλης, πῆ δὲ διὰ τὴν καθόλου κατάφασιν, ἧς μέρος ἐστὶ, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀναγκαίας ὕλης (εἰ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ἀναπνεῖ, καὶ τίς ἄνθρωπος ἀναπνεῖ), τοῦτ' ἔσται καὶ ἐπὶ τῆς μερικῆς ἀποφάσεως. Καὶ αὕτη γὰρ πῆ μὲν ἀληθεύει δι' ἑαυτὴν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης ὕλης, πῆ δὲ διὰ τὴν καθόλου ἀπόφασιν ὡσπερ ἐπὶ τῆς ἀδυνατοῦ. Εἰ γὰρ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἵπταται, καὶ οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἵπταται. Ἀληθεύει ἄρα ἢ οὐ πᾶς ἐπὶ τῆς ἀδυνατοῦ διὰ τὴν οὐδεῖς· ὡσπερ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν πᾶς.

κζ'. Διττὸν δὲ τὸ ἀναγκαῖον· τὸ μὲν κυρίως, ὅπερ τῷ ὑποκειμένῳ ὑπάρχει ἀεὶ· ὡς τῷ ἡλίῳ τὸ κινεῖσθαι, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀναπνεῖν· τὸ δὲ μὴ κυρίως, ὅπερ ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης ἔστ' ἂν τῷ ὑποκειμένῳ τὸ κατηγορούμενον ἢ· οἷον τὸ ἐπιπροσθεῖσθαι τὸν ἡλίον ὑπὸ τῆς σελήνης ἢ τοῦ νέφους, ἔστ' ἂν ἐπιπροσθῆται ἀναγκαῖόν ἐστιν· ἀπλῶς δ' ἀναγκαῖον οὐκ ἔστι. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ τὸν βαδίζοντα βαδίζειν ἐξ ἀνάγκης· καὶ τὸ τὸν ἰστάμενον, ἴστασθαι.

κη'. Διττὸν δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης μὴ ὄν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀδύνατον· τὸ μὲν κυρίως, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ψύχειν, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἵπτασθαι· τὸ δὲ μὴ κυρίως, ἀλλ' ἔστ' ἂν μὴ ἢ τῷ ὑποκειμένῳ τὸ κατηγορούμενον, ὡς τὸ βαδίζειν τῷ μὴ βαδίζοντι, καὶ τῷ μὴ ἰσταμένῳ τὸ ἴστασθαι.

κθ'. Τὸ μὲν οὖν κυρίως ἐξ ἀνάγκης ὄν τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἐστὶ· τὸ δὲ κυρίως ἐξ ἀνάγκης μὴ ὄν τῆς ἀδυνατοῦ· τὸ δ' ἔστ' ἂν ἢ τῷ ὑποκειμένῳ τὸ κατηγορούμενον ὄν· ἔστ' ἂν δὲ μὴ ἢ τῷ ὑποκειμένῳ τὸ κατηγορούμενον, μὴ ὄν τῆς ἐνδεχομένης ὕλης ἐστίν.

λ'. Εἰς τρία δὲ διαιρεῖται τὸ ἐνδεχόμενον· εἰς τὸ ἐπιπολὺ, τὸ ἐπίσης, καὶ τὸ ἐπ' ἔλαττον. Ἐπὶ πολὺ μὲν, ὡς τὸ τὸν ἄνθρωπον πενταδάκτυλον εἶναι· ἐπίσης, ὡς τὸ ἀναγνῶναι καὶ μὴ ἀναγνῶναι· ἐπ' ἔλαττον, ὡς τὸ τὸν σκάπτοντα θησαυρῷ περιτυχεῖν.

λα'. Τὸ μὲν οὖν ἐπιπολὺ ἐνδεχόμενον φύσεως καὶ τέχνης ἐστίν· ἐπεὶ ἢ τε φύσις ἐν τοῖς οἰκείοις ἀποτελέσμασιν ὡς ἐπιπολὺ κατορθοῖ. Σπάνια γὰρ τὰ τέρατα, καὶ ἡ τέχνη τοῦ οἰκείου τέλους τυγχάνει ὡς ἐπιπολὺ· τὸ δ' ἐπίσης ἐνδεχόμενον προαιρέσεως ἔργον ἐστίν. Ἐφ' ἡμῖν γὰρ, καὶ ἀναγνῶναι καὶ μὴ ἀναγνῶναι, καὶ λούσασθαι καὶ μὴ λούσασθαι. Τοῦτο δὲ τοῦ ἐνδεχομένου τὸ εἶδος καλεῖται καὶ ὀπότερον ἔτυχε· διότι κατὰ τοῦτο οὐδὲν πλέον τῆς ἀνυπαρξίας ἢ ὑπαρξίς ἔχει, οὔτ' ἔλαττον· ἀλλ' ὁμοίως ἐκβῆναι δυνατόν, ὀπότερον ἔτυχε τῆς ἀντιφάσεως μόριον. Τὸ δ' ἐπ' ἔλαττον ἐνδεχόμενον τύχης καὶ αὐτομάτου ἐστί. Καὶ κατὰ τύχην μὲν λέγομεν ἅ τοῖς κατὰ προαίρεσιν γινομένοις παρυφίσταται· καθὰ τῷ σκάπτειν ἢ εὐρεσις τοῦ θησαυροῦ. Τύχη γὰρ ἐστίν αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν· κατὰ δὲ τὸ αὐτόματον λέγομεν, ἅ τοῖς κατὰ φύσιν γινομένοις καὶ μὴ κατὰ προαίρεσιν παρυφίσταται· ὡς τὸ σεισμοῦ γεγονότος, καὶ τινος διαστάντος μέρους τῆς γῆς, ὕδατος ἀναρραγῆναι πηγὴν. Αὐτόματον γὰρ ἐστίν αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς μὴ κατὰ προαίρεσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Περὶ ἀπροσδιορίστων προτάσεων.

α'. Ἀπροσδιόριστοι προτάσεις εἰσὶν, ὅσαι καθόλου ἔχουσαι τοὺς ὑποκειμένους χωρὶς τε προσδιορισμοῦ καὶ χωρὶς ἄρθρου προφέρονται.

β'. Τὸ γὰρ ἄρθρον δηλοῖ μὲν καὶ τὴν τοῦ ὑποκειμένου μεθ' οὗ τάττεται φύσιν, δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τὸ τοιοῦτον ὑποκείμενον μερικὰ, ὅτε καὶ τὴν δύναμιν ἔχει τοῦ πᾶς προσδιορισμοῦ· οἷον, εἰ μὲν εἶπομεν, Ὁ ἄνθρωπος εἶδὸς ἐστὶ, τὸ ἐνιαῖον τοῦ καθόλου ἀνθρώπου σημαίνομεν, τὸ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων συλληπτικόν· εἰ δέ γε φήσομεν, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ, τότε δηλοῦμεν πάντα τὰ ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἤτοι τὸ ἀνθρώπειον εἶδος ἄτομα, καὶ οὐδὲν ἄλλο φαμέν, ἢ ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶν. Ἐπεὶ γοῦν τὸ ἄρθρον καὶ πολλὰ συνεμφαίνει καὶ ἓν, διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τῶν καθολικῶν πραγμάτων συμπαραλαμβάνεται δῆλωσιν· ὡς ὅταν λέγωμεν, Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ζῶν, ἢ αἴσθησις. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν μοναδικῶν· ὡς ὅταν λέγωμεν, Ὁ ἥλιος, ἢ σελήνη, καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος. Ἐνίοτε δὲ κάπτι τοῦ ὑπερέχοντος τῶν ὁμοστίχων λαμβάνεται· καθὼς τὸν Παῦλον δηλῶσαι βουλόμενοι φαμέν, ὁ Απόστολος καὶ τὸν Δαβὶδ, ὁ Προφήτης.

γ'. Ὅσαι τοίνυν τῶν προτάσεων ἔχουσαι καθόλου τοὺς ὑποκειμένους ἄνευ προσδιορισμοῦ ἢ ἄρθρου προτείνονται, καλοῦνται ἀπροσδιόριστοι, ἢ ἀδιόριστοι· οἷον, Ἄνθρωπος περιπατεῖ, Ἄνθρωπος οὐ περιπατεῖ.

δ'. Ταύτας δὲ φῆσιν ὁ Ἀριστοτέλης τοῖς προσδιορισμέναις μερικαῖς ἰσοδυναμεῖν.

ε'. Ἀλλ' αἱ μὲν καταφάσεις ἀναμφιλέκτως ἰσοδυναμοῦσι ταῖς διωρισμέναις μερικαῖς καταφάσεσιν· αἱ δ' ἀποφάσεις ποτὲ μὲν ἰσοδυναμοῦσι ταῖς μετὰ προσδιορισμοῦ μερικαῖς ἀποφάσεσι, ποτὲ δὲ ταῖς καθόλου· καὶ μάλιστα ταῖς καθόλου. Σχεδὸν γὰρ οὐδεὶς τῶν παλαιῶν ἀντὶ τῆς μερικῆς διωρισμένης ἀποφάσεως τῇ ἀδιόριστῳ χρησάμενος φαίνεται. Ὅμως ταῖς διαφόροις ἀποφαινομένων ἐννοίαις ἀκολουθεῖ καὶ ἡ μὴ διωρισμένη ἀπόφασις.

ς'. Ὅθεν ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης ὕλης, ἐφ' ἧς αἱ μερικαὶ προσδιωρισμέναι συναληθεύουσιν, ἢ τίς δηλονότι καὶ ἡ οὐ πᾶς· ἐπὶ ταύτης καὶ αἱ μὴ προσδιωρισμέναι συναληθεύουσι, καὶ πάλιν ἀντιφατικῶς ἀντικείμεναι.

ζ'. Ἡ μὲν οὖν ἀδιόριστος κατάφασις ἰσοδυναμεῖ τῇ διωρισμένη μερικῇ καταφάσει χωρὶς ἀμφιβολίας, ὡς εἴρηται· οἷον ἢ, Ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι, τῇ, Τίς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν.

η'. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῆς διωρισμένης μερικῆς καταφάσεως, εἴ γε τεθῆ τὸ ἀρνητικὸν μόριον, ποτὲ μὲν μερικὴν ἀπόφασιν, ποτὲ δὲ καθόλου ποιεῖ· οἷον τὸ, Τίς ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν, ἀκούσαντες, εἰ μὲν πρὸς τὸ τίς τὴν ἄρνησιν ἐξακούσαμεν, ταυτὸν οἰώμεθα σημαίνειν τῷ οὐτίς εἴτουν οὐδεὶς· ὅπερ φαίνεται σαφέστερον, εἰ τὸ Οὐκ ἔστι τεθῆ πρὸ τοῦ τίς· ὡς τὸ, Οὐκ ἔστι τίς ἄνθρωπος ἀθάνατος. Εἰ δὲ πρὸς τὸν κατηγορούμενον τὴν ἄρνησιν ἐξακούσαμεν, ταυτὸν οἰώμεθα σημαίνειν τῷ οὐ πᾶς, ἤγουν, οὐ πᾶς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν· οὕτω κατὰ τῆς ἀδιορίστου ἀποφάσεως, κατὰ τὴν τῶν ἀποφαινομένων διάνοιαν, καὶ τὸ μερικὸν καὶ τὸ καθόλου σημαίνεται, τῆς ἀρνήσεως συνταττομένης, ὡς πρὸς τὸ τίς τὸ δυνάμει περιεχόμενον ἐν τῇ ἀδιορίστῳ καταφάσει, ἢ ὡς πρὸς τὸ κατηγορούμενον. Μᾶλλον μὲν οὖν ἀποκλίνει καὶ αὕτη πρὸς τὸ καθόλου, ὅταν ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως ποιώμεθα τῆς ἀποφάσεως τὴν ἀρχὴν, Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος δίκαιος, λέγοντες.

θ'. Οὕτω καὶ κὰν τῇ καθόλου καταφάσει τῆς ἀρνήσεως τιθεμένης πρὸ τοῦ ἐστι, καὶ δυναμένης ἢ πρὸς τὸ πᾶς ἢ πρὸς τὸ κατηγορούμενον ἐξακούεσθαι, συμβαίνει τὴν πρότασιν, ὡς μὲν ἀναιροῦσαν ταῖς πᾶς, τῇ κατὰ μέρος ἀποφάσει ταυτὸν ἰσχύειν· ὅπερ σαφέστερον φαίνεται τιθεμένου τοῦ οὐκ ἔστι κατ' ἀρχὰς τῆς προτάσεως· οἷον, Οὐκ ἔστι πᾶς ἄνθρωπος σοφός· ὡς δὲ τὸ κατηγορούμενον ἀναιροῦσαν, τῇ καθόλου ἀποφάσει ἰσοσθενεῖν· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος σοφός οὐκ ἔστιν· ὅπερ ταυτὸν ἐστι τῷ, Οὐδεὶς ἄνθρωπος σοφός ἐστι.

ι'. Τριῶν δ' ὄντων εἰδῶν τῶν προτάσεων, ἦτοι τῶν προσδιωρισμένων, τῶν ἀπροσδιορίστων, καὶ τῶν καθέκαστα, αἱ μὲν προσδιωρισμέναι καὶ ἀπροσδιόριστοι κατὰ πάντα χρόνον ὁμοίως ἔχουσι πρὸς τὸ διαιρεῖν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀλήθειαν· αἱ δὲ καθέκαστα κατὰ πάντα μὲν χρόνον ἐπὶ τῆς ἀναγκαίας ὕλης καὶ ἀδυνάτου διαιροῦσιν ὀρισμένως τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀλήθειαν· ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδεχομένης κατὰ πάντα μὲν τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρεληλυθότα ὀρισμένως, κατὰ δὲ τὸν μέλλοντα ἀορίστως· οἷον, Σωκράτης διαλέξεται, ἢ, Σωκράτης οὐ διαλέξεται. Ὅτι μὲν γὰρ ἢ διαλέξεται, ἢ οὐ διαλέξεται, δῆλον· ὀπότερον δὲ τῆς ἀντιφάσεως ἀληθεύει μόριον, εἴτε ἢ κατάφασις, εἴτε ἢ ἀπόφασις, ὀρισμένως οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ μέλλοντος.

ια'. Διενήνοχε δὲ τὸ μέλλον καὶ τὸ ἐσόμενον. Ἐσόμενον μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ ἐξάπαντος ἐκβησόμενον· οἶον, Ἔσται θέρος, Ἔσται χειμὼν· μέλλον δὲ τὸ ἐκβῆναι καὶ μὴ ἐκβῆναι δυνάμενον· οἶον, Τόδε τὸ βρέφος ἔσται γραμματικόν. Δυνατὸν γὰρ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι τὸ βρέφος γραμματικόν.

ΚΕΦΑΛ. Λ ' .

Περὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως.

α'. Κατάφασις ἐστίν, ὡς προεῖρηται, τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει, εἴτε κατ' οὐσίαν, οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ (κατ' οὐσίαν γὰρ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ζῶν εἶναι), εἴτε κατὰ συμβεβηκός, ὡς Πλάτων διαλέγεται. Δυνατὸν γὰρ αὐτὸν καὶ διαλέγεσθαι καὶ μὴ διαλέγεσθαι· τὸν ἄνθρωπον δὲ μὴ εἶναι ζῶν ἀδύνατον.

β'. Ἀπόφασις δὲ ἐστὶν ἀναίρεσις καταφάσεως. Ἡ κατάφασις γὰρ τὸ ἀρνητικὸν προσλαβοῦσα μόριον, ἀπόφασις γίνεται.

γ'. Χρῆ δὲ τὸ τοιοῦτον ἀρνητικὸν μόριον ἐπὶ μὲν τῶν ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου προτάσεων τῷ κατηγορουμένῳ συναπτεσθαι, ἤγουν τῷ ῥήματι. Τῆς γὰρ, Πλάτων διαλέγεται, καταφάσεως ἀπόφασις ἐστίν, οὐχ ἢ λέγουσα, Οὐ Πλάτων διαλέγεται (κατάφασις γὰρ ἐστὶ καὶ αὕτη, τὸν ὑποκείμενον ἀόριστον ἔχουσα), ἀλλ' ἢ λέγουσα, Πλάτων οὐ διαλέγεται.

δ'. Τὸ δὲ, οὐ διαλέγεται, καθ' αὐτὸ μὲν ὡς ἐν τι θεωρούμενον, λέγεται ἀόριστον ῥῆμα, διὰ τὸ μηδενὸς ὄρισμένου εἶναι σημαντικόν· ἐν δὲ τῇ προτάσει παραλαμβανόμενον, ὡς τοῦ ὑποκειμένου ἀποφασκόμενον, ὄρισμένον ἐστίν. Οὐκέτι γὰρ ὡς, ἐν, ἀλλ' ὡς δύο λαμβάνεται, τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου τὸ διακεκρίσθαι τὸ κατηγορούμενον ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου ἐμφαίνοντος.

ε'. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου προτάσεων, γινομένης τῆς ἀποφάσεως, τῷ κατηγορουμένῳ συναπτεόν τὸ τῆς ἀρνήσεως μόριον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ τρίτου προσκατηγορουμένου προτάσεων τῷ προσκατηγορουμένῳ συναπτεόν τὸ τοιοῦτον τῆς ἀρνήσεως μόριον, τῷ ἐστὶ δηλονότι καὶ οὐκ ἄλλω τινί. Τῆς γὰρ, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ, καταφάσεως ἀπόφασις ἐστὶν ἢ λέγουσα, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶν ἐστίν.

ς'. Αὕτη γὰρ ἐκ μεταθέσεως κατάφασις λέγεται, διὰ τὸ, μετατεθέντος τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου, ἐκ τοῦ προσκατηγορουμένου εἰς τὸν κατηγορούμενον, ἐκ τῆς τοιαύτης μεταθέσεως τὴν ἀπόφασιν γενέσθαι κατάφασιν· ἢ καὶ ἀντὶ τοῦ ὄρισμένου κατηγορουμένου μετατεθέντος ἀόριστου, ἀρθέντος δηλονότι τοῦ ὄρισμένου, ἐκ τῆς τοιαύτης μεταθέσεως τοῦ κατηγορουμένου τὴν δηλωθεῖσαν γενέσθαι κατάφασιν.

ζ'. Ἡ τοίνυν, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶν, ἐστὶ, πρότασις κατάφασις ἐστίν, οὐκ ἀπόφασις. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶν ἐστίν, ἔφησε τὸν ἄνθρωπον εἶναι μὴ ζῶν,

ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ τὸ ζῶον. Ὁ δὲ εἰπὼν, Ὁ ἄνθρωπος ζῶον οὐκ ἔστιν, ἐκεῖνος ἀπέφησε τοῦ ἀνθρώπου τὸ εἶναι ζῶον αὐτὸν· καὶ ἐδήλωσεν ὅτι οὐχ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ζῶον εἶναι. Εἴρηται δ' ὅτι τῶν ἀποφαντικῶν λόγων ὁ μὲν τι ὑπάρχειν τι λέγων κατάφασις ἐστίν· ὁ δὲ μὴ ὑπάρχειν ἀπόφασις. Κατάφασις ἄρα ἐστὶ τὸ, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶον ἐστίν· ἀπόφασις δὲ τούτου τὸ, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶον οὐκ ἔστιν.

η'. Ὡσαύτως καὶ τῆς, Σωκράτης δίκαιός ἐστι, καταφάσεως ἀπόφασις ἐστίν ἢ, Σωκράτης δίκαιος οὐκ ἔστιν· οὐ μὴν ἢ, Σωκράτης οὐ δίκαιός ἐστιν. Αὕτη γὰρ ἐκ μεταθέσεως ὑπάρχει κατάφασις. Ἀπόφασις δὲ ταύτης ἢ, Σωκράτης οὐ δίκαιος οὐκ ἔστιν. Ὁμοίως καὶ τοῦ, Ἀριστοτέλης φιλοσοφῶν ἐστίν, ἀπόφασις τὸ, Ἀριστοτέλης φιλοσοφῶν οὐκ ἔστι. Τὸ δὲ, Ἀριστοτέλης οὐ φιλοσοφῶν ἐστίν, ἐκ μεταθέσεως, κατάφασις ἐστίν· ἀπόφασις δὲ τούτου τὸ, Ἀριστοτέλης οὐ φιλοσοφῶν οὐκ ἔστιν.

θ'. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἐκ τρίτου προσκατηγορουμένου καταφάσεων ἀπλῶς τὸ ἀρνητικὸν μόριον προστιθέμενον τῷ κατηγορουμένῳ τὰς ἐκ μεταθέσεως καταφάσεις ποιεῖ· κἂν ἐκ πλειόνων δὲ σύνθετον εἴη τὸ κατηγορούμενον· εἴτε πάντων ἐξ ὧν συντέθεται τὸ τοιοῦτον κατὰ τοῦ ὑποκειμένου λεγομένων οὐσιωδῶς, καθάπερ ἐπὶ τῶν ὀρισμῶν, εἴτε καὶ τινος ἐκ τούτων κατὰ συμβεβηκός· ὡς ὅταν εἴπωμεν, Ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος λευκός ἐστι, χρὴ τὸ ἀρνητικὸν μόριον προτιθεσθαι τοῦ κατηγορουμένου παντός, ἵνα τὴν ἐκ μεταθέσεως κατάφασιν ποιήσωμεν· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἐστίν· τοῦτο ἀπλή κατάφασις. Ἐκ μεταθέσεως δὲ κατάφασις, Ὁ ἄνθρωπος οὐ ζῶον λογικόν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἐστίν. Καὶ πάλιν, Σωκράτης ἄνθρωπος φιλόσοφος λευκός ἐστίν, ἀπλή κατάφασις· ἐκ μεταθέσεως δὲ κατάφασις Σωκράτης οὐκ ἄνθρωπος φιλόσοφος λευκός ἐστίν.

ι'. Πῶς μὲν οὖν γίνεται ἡ ἀπόφασις ἐν ταῖς ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου προτάσεσιν, ἀλλὰ δὴ κἂν ταῖς ἐκ τρίτου προσκατηγορουμένου διείληπται.

ια'. Ἴνα δὲ κἂν ταῖς μετὰ τρόπου προτάσεσιν ὡς δέον ἢ ἀπόφασις γίνηται, τῷ τρόπῳ συντακτέον τὴν ἄρνησιν. Τοῦ γὰρ, Ἐνδέχεται Σωκράτην βαδίζειν, ἀπόφασις ἐστὶ τὸ, Οὐκ ἐνδέχεται Σωκράτην βαδίζειν. Τὸ δὲ, Ἐνδέχεται Σωκράτην μὴ βαδίζειν, ἐκ μεταθέσεως ἐστὶ κατάφασις· ἀπόφασις δὲ τούτου τὸ, Οὐκ ἐνδέχεται Σωκράτην μὴ βαδίζειν.

ιβ'. Γίνεται μὲν γὰρ ἀπόφασις ἐπὶ τῶν τοιούτων προτάσεων, καὶ τῷ ἔστι συμπλεκομένης τῆς ἀρνήσεως, ὅταν αὐτὸ δὴ τὸ ἔτι λαμβάνωμεν κατ' ἐνέργειαν ἐν ταῖς τοιαύταις προτάσεσι τιθέντες πραγματικῶς μὴ μέντοι μόνον συννοοῦντες αὐτό·

οἷον ὅταν οὐ λέγωμεν, Δυνατὸν τὸν Σωκράτην φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὅταν, Δυνατὸν ἐστὶ τὸν Σωκράτην φιλοσοφεῖν. Ταύτης γὰρ τῆς καταφάσεως ἀπόφασις καὶ ἡ, Δυνατὸν ἐστὶ τὸν Σωκράτην φιλοσοφεῖν· καὶ ἡ, Δυνατὸν οὐκ ἐστὶ τὸν Σωκράτην φιλοσοφεῖν. Ἀλλὰ κρεῖττον καὶ ἀσφαλέστερον τὸ κατὰ πάσας τὰς ἀποφάσεις ἐν ταῖς μετὰ τρόπου προτάσεσι προτιθέναι τοῦ τρόπου τὴν ἄρνησιν· εἴτ' ἔχουσιν, εἴτ' οὐκ ἔχουσι τὸ ἐστὶ προσκείμενον· καὶ τῆς, Δυνατὸν ἐστὶ Σωκράτην φιλοσοφεῖν, καταφάσεως ἀπόφασιν τιθέναι τὴν, Οὐ δυνατὸν ἐστὶ Σωκράτην φιλοσοφεῖν. Ὡσαύτως δὲ κάπὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοίων ποιεῖν.

ιγ'. Ἐν δὲ ταῖς προτάσεσι τὰ ὀνόματα μετατιθέμενα καὶ τὰ ῥήματα ταυτὸ σημαίνει διὰ παντός. Περὶ μὲν γὰρ τὸ εὐρυθμον καὶ σαφὲς τῆς ἀπαγγελίας οὐκ ὀλίγην διαφορὰν ἡ τοιάδε τάξις τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἐργάζεται· περὶ δὲ τὸ σημαίνον οὐδὲ μίαν ποιεῖ τὴν ἐναλλαγὴν. Ταυτὸ γὰρ σημαίνει τὸ εἰπεῖν, Ἔστιν ἄνθρωπος δίκαιος, καὶ, Ἔστι δίκαιος ἄνθρωπος, καὶ, Δίκαιος ἄνθρωπός ἐστι, καὶ, Ἄνθρωπός ἐστι δίκαιος.

ιδ'. Οὕτω δὲ καὶ ἀρνητικὸν μόριον, μετὰ τοῦ ὅρου ᾧ συνέζευκται μετατιθέμενον, ταυτὸ σημαίνει. Ταυτὸ γὰρ ἐστὶν εἰπεῖν, Οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος δίκαιος, καὶ, Οὐκ ἐστὶ δίκαιος ἄνθρωπος, καὶ, Δίκαιος ἄνθρωπος οὐκ ἐστὶ, καὶ, Ἄνθρωπος οὐκ ἐστὶ δίκαιος.

ιε'. Αὐτὸ μέντοι τὸ ἀρνητικὸν μόριον μετατιθέμενον καθ' αὐτὸ, παντάπασι ἐξαλλάττει τὰς προτάσεις καὶ τῷ μὲν ὑποκειμένῳ συμπλεκόμενον ποιεῖ κατάφασιν ἐξ ἀορίστου ὑποκειμένου, οἷον, Οὐκ ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι· τῷ δὲ κατηγορουμένῳ κατάφασιν ἐκ μεταθέσεως, οἷον, Ἄνθρωπος οὐ δίκαιός ἐστι· τῷ δὲ προσκατηγορουμένῳ ἀπόφασιν, οἷον, Ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἐστὶν. Ὁμοίως δὲ καὶ τισὶ προσδιορισμοῖς συμπλεκόμενον. Ἐπὶ γὰρ τοῦ, Πᾶς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι, τὸ τῆς ἀρνήσεως μόριον, τῷ πᾶς προσδιορισμῷ συμπλεκόμενον, ἀπόφασιν ποιεῖ τὴν, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι· τῷ δὲ, Τίς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι, κατὰ τὸν τίς προσδιορισμὸν συντεθέμενον, ἀπόφασιν ποιεῖ, τὴν, Οὔτις ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν.

ις'. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ οὔτις ποιητικώτερον, ἀντ' αὐτοῦ παραλαμβάνεται τὸ τῆ κοινῆ χρήσει σύνηθες, τὸ οὐδεὶς, ὅπερ ἔχει τὴν ἴσην τῷ οὔτις ἰσχύν. Διὸ καὶ ἡ ἀπόφασις. Οὐδεὶς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν, ὀξυτόνως μέντοι τὸ οὐ τίς προφερόμενον, πρῶτον μὲν τῆ Ἑλληνικωτέρᾳ χρήσει οὐκ ἔγνωσται. Πλήν καὶ καταχρηστικώτερον λεγόμενον τὸ οὐ τίς, οὐδὲν ὀρισμένον σημαίνει κατὰ ποσόν. Ἀληθὲς γὰρ τὸ, Οὐ τίς ἄνθρωπος δίκαιός

ἔστι, καὶ πλειόνων ὄντων δικαίων, καὶ μηδενὸς δικαίου ὑπάρχοντος. Ὅθεν καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἀοριστίαν οὐδόλως ἐν χρήσει τὸ τοιοῦτον ὀξύτονον οὐ τίς γίνεται.

ιζ'. Καθάπερ δὲ τὸ ἀποφατικὸν μόριον, καθ' αὐτὸ μὲν μετατιθέμενον, ἄλλας ἐξ ἄλλων τὰς προτάσεις ποιεῖ· μετὰ δέ γε τοῦ μορίου τῆς προτάσεως, ὅτινι συμπελεγμένον ἦν ἐξ ἀρχῆς παντοδαπῶς μετατιθέμενον, τὴν αὐτὴν τηρεῖ πρότασιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ προσδιορισμοὶ καθ' αὐτοὺς μὲν μεταταπτόμενοι τὰς προτάσεις ἐνίοτε ἀναστρέφουσι, καὶ ψευδεῖς ποιοῦσιν ἐξ ἀληθῶν.

ιη'. Μετὰ μέντοι τῶν ὅρων οἷς ἐξ ἀρχῆς συνεπλάκησαν μεταβιβαζόμενοι, τὰς αὐτὰς προτάσεις φυλάττουσιν· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐστι, Ζῶν πᾶς ἄνθρωπός ἐστι, Ἄνθρωπος πᾶς ζῶν ἐστι, Ζῶν πᾶς ἄνθρωπός ἐστι. Καὶ ὅσαχῶς ἄλλως ἐνδέχεται διαπλέκειν αὐτά.

ιθ'. Εἰ μέλλοιμεν δὲ καὶ τὰς συνακολουθούσας, εἴπουں συναληθευούσας ἢ καὶ συμψευδομένας εὐρίσκειν πασῶν τῶν προτάσεων, κανόνι τοιοῦτω χρῆσόμεθα πάσης προτάσεως, ἢ ὠρισμένον ἐχούσης τὸν ὑποκείμενον, ἢ ἀόριστον· καὶ ἢ ἀπλῆς οὔσης ἢ ἐκ μεταθέσεως· καὶ κατὰ μὲν τὸ ποσὸν ἢ καθόλου οὔσης ἢ μερικῆς ἢ ἀδιορίστου ἢ καὶ καθέκαστα· κατὰ δὲ τὸ ποιὸν ἢ καταφατικῆς ἢ ἀποφατικῆς· χρῆ τὸν μὲν ὑποκείμενον ὅρον φυλάττεσθαι τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν συνακολουθουσῶν ἀλλήλαις προτάσεων, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ποσόν· πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐναλλάττεσθαι.

κ'. Προσεκτέον δὲ μὴ τελείαν λαμβάνειν πρότασιν τὸν κατηγορούμενον, ἀλλὰ μέρος προτάσεως. Ἐστὼ γὰρ ὡς ἐν ὑποθέσει πρότασις ἢ, Ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι. Δεῖ τὸ μὲν, ἄνθρωπος ὑποκείμενον λαβεῖν, τὸ δὲ, δίκαιός ἐστι, κατηγορούμενον· καὶ μὴ ὅλον τὸ, Ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι, κατηγορούμενον.

κα'. Τοῦτω τῷ κανόνι προσέχοντες τὰς συνακολουθούσας προτάσεις ἀπάσας εὐρήσομεν· οἷον ἐπὶ τῶν προσδιορισμένων τῆ, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐστιν, ἀπλῆ οὔση καταφάσει καθόλου, ἢ ἐκ μεταθέσεως καθόλου ἀπόφασις συνακολουθεῖ, ἢ, Οὐδεὶς ἄνθρωπος οὐ ζῶν ἐστι· καὶ τῆ, Τίς ἄνθρωπος φιλόσοφός ἐστιν, ἀπλῆ οὔση καταφάσει μερικῆ, ἢ ἐκ μεταθέσεως μερικῆ ἀπόφασις συνακολουθεῖ, ἢ, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος οὐ φιλόσοφός ἐστι.

κβ'. Χρῆ γὰρ τὴν μὲν κατάφασιν, γίνεσθαι ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν συνακολουθουσῶν, καὶ τὴν ἀπόφασιν κατάφασιν, τὴν ἀπλῆν ἐκ μεταθέσεως, καὶ τὴν ἐκ μεταθέσεως ἀπλῆν· τᾶλλα καὶ πάντα φυλάττεσθαι ἀπαράλλακτα· οἷον τὸ καθόλου μένει καθόλου. Καὶ τὸ

μερικόν, μερικόν· τὸ προσδιωρισμένον, προσδιωρισμένον· καὶ τὸ ἀδιόριστον, ἀδιόριστον· καὶ τὸ καθέκαστα, καθέκαστα· καὶ τὸ ὑποκείμενον τὸ αὐτόν.

κγ'. Ὅθεν τῆ, Σωκράτης δίκαιός ἐστι, συνακολουθήσει ἢ, Σωκράτης οὐ δίκαιος οὐκ ἔστι.

κδ'. Καὶ ἀνάπαλιν τῆ, Ἄνθρωπος πολυμαθής ἐστιν, ἢ, Ἄνθρωπος οὐ πολυμαθής οὐκ ἔστιν.

κε'. Ἀλλὰ δεῖ ἐνταῦθα, ἡγουν ἐν ταῖς ἀδιόριστοις προτάσεσι, μεμνησθαι οὐπὲρ εἰρήκαμεν πρότερον· ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὗται οὐκ ἰσοδυναμοῦσιν ἀναμφιλέκτως ταῖς μερικαῖς. Ὡστε ἢ, Ἄνθρωπος οὐ πολυμαθής οὐκ ἔστιν, ἀπόφασις οὐκ ἐναργῶς συνακολουθήσει τῆ, Ἄνθρωπος πολυμαθής ἐστιν· ἐν τῷ ποσῷ θεωρουμένης ἐξαλλαγῆς· εἴ γε τῶν ἀπροσδιορίστων προτάσεων αἱ μὲν καταφάσεις, ἰσοσθενοῦσιν ὁμολογουμένως ταῖς μερικαῖς, αἱ δ' ἀποφάσεις οὐχ οὕτως ἔχουσαι φαίνονται.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Περὶ συλλογισμοῦ καὶ ἀντιστροφῆς.

α'. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι.

β'. Λόγος γάρ ἐστὶν ὁ συλλογισμὸς, ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων συγκείμενος, ἐν ᾧ δὴ λόγῳ τεθέντων, εἴτουν ὁμολογηθέντων τινῶν (ταῦτα δὲ εἰσι προτάσεις), κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην συμβαίνει, διὰ τὸ εἶναι ταύτας δὴ τὰς προτάσεις ἕτερόν τι τῶν τοιούτων προτάσεων, ἐν δηλονότι καὶ ὠρισμένον, ὅπερ ἐστὶ τὸ συμπέρασμα.

γ'. Τεθέντος δὲ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ἐν τῷ λόγῳ τοῦ συλλογισμοῦ, ἵνα μὴ τις ἴσως ἐπὶ μόνης ὑπολάβοι τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἔπεσθαι τὸ συμπέρασμα ταῖς προτάσεσι, τὸ συμβαίνει προστέθεται. Τοῦτο δὲ δηλοῖ, τὸ συντρέχειν φυσικῶς ταῖς προτάσεσιν, ἦγουν σὺν αὐταῖς βαίνειν, ὡς ἂν εἴποι ἐτυμολογῶν.

δ'. Πᾶς τοίνυν ἀπλοῦς συλλογισμὸς ἐκ προτάσεων συνίσταται δύο, καὶ συμπεράσματος ἑτέρου παρὰ τὰς προτάσεις ὄντος, ἑνός τε καὶ ὠρισμένου, καταφατικοῦ, τοῦτέστιν ἢ ἀποφατικοῦ, καθόλου ἢ μερικοῦ.

ε'. Ἐναγκασμένως δὲ καὶ ἀπαραιτήτως ἐπὶ πάσης ὕλης συμβαίνει ταυτὸν δ'εἰπεῖν, συνακολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ταῖς προτάσεσιν, οὐ διὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ διὰ τὴν θέσιν τῶν προτάσεων. Αἱ δὴ προτάσεις αὐτάρκειαι εἰσι πρὸς τὸ συναγαγεῖν τὸ συμπέρασμα, μηδεμιᾶς ἄλλης προτάσεως πρὸς τοῦτο δεόμεναι.

ς'. Τοῦτο δ' ὅλον, αἱ δύο προτάσεις δηλαδὴ μετὰ καὶ τοῦ συμπεράσματος, καλεῖται συλλογισμὸς, ὅτιπερ ἐκ τῶν τοιούτων προτάσεων διὰ τοῦ συμπεράσματος συλλογιζόμεθα· τοῦτέστι συνάγομεν λογικῶς τὸ εἰς δεῖξιν προκείμενον. Συλλογὴ γὰρ λόγων ἐστὶν ὁ συλλογισμὸς. Πρόκειται γοῦν ἡμῖν ἴσως δεῖξαι τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀεικίνητον, καὶ λέγομεν οὕτως· Ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοκίνητος· τοῦτο πρότασις· τὸ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον· ἕτερα πρότασις. Ταύταις οὖν ταῖς δυσὶ προτάσεσιν ἐξ ἀνάγκης συνέπεται (τὸ) συμπέρασμα, ὅτι ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀεικίνητος. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ εἰς δεῖξιν προκείμενον. Ἄλλος πάλιν συλλογισμὸς δι' οὗ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀθάνατον δείκνυμεν. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀεικίνητος· τὸ ἀεικίνητον, ἀθάνατον· ἡ λογικὴ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Μία πρότασις, Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀεικίνητος· ἕτερα πρότασις, Τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον. Συμπέρασμα δὲ, Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀθάνατος· ὅπερ ἐξ ἀνάγκης συνηκολούθησε ταῖς ληφθείσαις προτάσεσιν, ἕτερον ὄν παρ' αὐτάς.

ζ'. Ποτέ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα καλεῖται συλλογισμὸς, ὡς τὰ διεστῶτα ἐν τοῖς λόγοις, εἶπουν ἐν ταῖς προτάσεσι, τοὺς ἄκρους ὅρους φημί, συνάγον ὁμοῦ καὶ ὡς συλλέγον τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὅροις διεσπαρμένην ἀπόδειξιν.

η'. Ὁ τοίνυν κυρίως συλλογισμὸς ὁ ἀπλοῦς ἐκ προτάσεων συνίσταται δύο, καὶ τοῦ συμπεράσματος. Οἱ δὲ σύνθετοι συλλογισμοὶ ἐκ πλειόνων προτάσεων σύγκεινται. Δυνατὸν γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων συλλογισμῶν, ἓνα συνθέντας εἰπεῖν. Ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοκίνητος· τὸ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ λογικὴ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

θ'. Πᾶσα δὲ πρότασις ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου συνίσταται· οἱ μόνοι καὶ ὅροι κυρίως εἰσίν. Εἰς αὐτοὺς γὰρ ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὡς εἰς τινα στοιχεῖα καὶ πρώτας ἀρχάς.

ι'. Καὶ ὁ μὲν κατηγορούμενος ἢ μείζων ὀφείλει εἶναι τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ἴσος· ἐλάττων δὲ οὐδαμῶς· ὁ δὲ γε ὑποκείμενος ἢ ἐλάττων ἢ ἴσος· μείζων δὲ οὐδαμῶς.

ια'. Ὅταν μὲν οὖν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸν κατηγορούμενον ἐρχώμεθα, λέγεται ἐν ὅλῳ, ὡς ὅταν εἴπωμεν· Ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοκίνητος· ἤγουν ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐν παντὶ τῷ αὐτοκινήτῳ, ἢ ἐν ὅλῳ τῷ αὐτοκινήτῳ. Ἐν ὅλῳ γὰρ αὐτοκινήτῳ ἡ λογικὴ ψυχὴ ὡς μέρος ἐστί. Ταυτὸν δὲ ἐστὶν εἰπεῖν, Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐν ὅλῳ τῷ αὐτοκινήτῳ· καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοκίνητος.

ιβ'. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν ὑποκείμενον ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἐρχώμεθα, τότε λέγεται κατὰ παντός· ὡς ὅταν εἴπωμεν, Τὸ αὐτοκίνητον κατὰ πάσης ψυχῆς λογικῆς· ἢ οὕτως, Τὸ αὐτοκίνητον πάση ψυχῇ λογικῇ ὑπάρχει, τοῦτο λέγοντες, ὅτι τὰ ἅτομα πάντα τῆς λογικῆς ψυχῆς ἔχει τὸ εἶναι καὶ λέγεσθαι αὐτοκίνητα.

ιγ'. Ὡσπερ δὲ τὸ ἐν ὅλῳ, καὶ τὸ κατὰ παντός ἐν ταῖς καταφατικαῖς προτάσεσιν, οὕτως ἐν ταῖς ἀποφατικαῖς τὸ οὐκ ἐν ὅλῳ καὶ τὸ κατ' οὐδενός.

ιδ'. Ὅταν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν καταφατικῶν προτάσεων ἐκ τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸν κατηγορούμενον ἐρχώμεθα, τότε λέγεται οὐκ ἐν ὅλῳ· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ἄψυχον οὐκ ἔστιν· ἢ, Ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἐν ὅλῳ τῷ ἀψύχῳ ἐστίν· ἀντὶ τοῦ, Μέρος οὐκ ἔστι τοῦ ἀψύχου ὁ ἄνθρωπος.

ιε'. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν ὑποκείμενον ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἐρχώμεθα, τότε λέγεται κατ' οὐδενός· οἷον, Τὸ ἄψυχον κατ' οὐδενός ἀνθρώπου ἐστίν· ἢ, Τὸ ἄψυχον οὐδενὶ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει· τουτέστιν, Οὐδὲν τοῦ ἀνθρωπείου εἴδους ἀτόμων ἔχον εὐρεθῆσεται τὸ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἄψυχον.

ιζ'. Δύο μὲν οὖν προτάσεις ὁ κυρίως ἔχει συλλογισμὸς ὁ ἀπλοῦς.

ιζ'. Ἀλλ' ἡ μὲν αὐτῶν καλεῖται μείζων, ἡ δ' ἐλάττων.

ιη'. Καὶ μείζων μὲν ἡ τὸν ὅρον ἐκείνον ἔχουσα κατηγορούμενον, ὄνπερ καὶ τὸ συμπέρασμα.

ιθ'. Ἐλάττων δὲ ἐστὶν ἡ λογικὴ· οἷον ἐπὶ το δε τοῦ συλλογισμοῦ· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Μείζων πρότασις ἐστὶν ἡ λέγουσα· Τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἔχει γὰρ τὸ ἀθάνατον κατηγορούμενον· ὅπερ ἐστὶ καὶ τῷ συμπεράσματι ὁμοίως κατηγορούμενον. Τὸ συμπέρασμα γὰρ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος. Ἐλάττων δὲ πρότασις ἐστὶν ἡ λέγουσα ὅτι ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος.

κ'. Ἐπὶ δὲ τῶν συνθέτων συλλογισμῶν ἀναλόγως μείζων μὲν ἔστι πασῶν προτάσεων ἡ ἔχουσα κατηγορούμενον τὸν αὐτὸν ὅρον, ὄνπερ καὶ τὸ συμπέρασμα· ἐλάττων δὲ ἡ τὸν τοιοῦτον ὅρον μὴ ἔχουσα· καὶ ἔτι ἐλάττων ἡ ἔχουσα τὸν αὐτὸν ὑποκείμενον, ὄνπερ καὶ τὸ συμπέρασμα.

κα'. Λέγεται δὲ καὶ χείρων πρότασις ἐν συλλογισμῷ, καὶ κρείττων· ἐπεὶ γὰρ πᾶσα πρότασις, καὶ ποσὸν ἔχει (ἢ γὰρ καθόλου ἢ μερικὴ) καὶ ποιόν· (ἢ γὰρ καταφατικὴ, ἢ ἀποφατικὴ)· χείρων μὲν ἔστι κατὰ (τὸ) ποσὸν τῆς καθόλου ἢ μερικῆς· χείρων δὲ καὶ κατὰ τὸ ποιὸν τῆς καταφατικῆς ἢ ἀποφατικῆς. Λοιπὸν κρείττους ἢ καθόλου τῆς μερικῆς, καὶ ἡ καταφατικὴ τῆς ἀποφατικῆς.

κβ'. Τῇ χείρωνι δὲ τῶν προτάσεων ἔπεται τὸ συμπέρασμα. Εἰ μὲν οὖν ἐκ δύο καταφατικῶν συστοίῃ ὁ συλλογισμὸς καὶ ἀμφοῖν καθόλου· οὐδεμία πρότασις ἐν τούτῳ χείρων ἐστὶ. Καὶ ἔσται τὸ συμπέρασμα καὶ καταφατικὸν καὶ καθόλου· ἂν δ' ἐκ δύο καταφατικῶν εἴη προτάσεων ὁ συλλογισμὸς, τῆς μὲν μιᾶς καθόλου, τῆς ἐτέρας δὲ μερικῆς· ἐπεὶ χείρων ἐστὶν, ὡς εἴρηται, τῆς καθόλου ἢ μερικῆς· ταύτη δὲ τῇ χείρωνι ἐπόμενον τὸ συμπέρασμα ἔσται μερικὸν καταφατικόν. Ἄν δ' ἐκ μιᾶς μὲν καταφατικῆς, ἐτέρας δὲ ἀποφατικῆς, καὶ ἀμφοῖν δὲ καθόλου συμπλακεῖη συλλογισμὸς· ἔσται τὸ συμπέρασμα καθόλου μὲν (ἐπεὶπερ οὐδεμία πρότασις μερικὴ), ἀποφατικὸν δὲ τῇ χείρωνι κατὰ τὸ ποιὸν προτάσει ἐπόμενον· ἂν δ' ἐκ μερικῆς καταφατικῆς, καὶ καθόλου ἀποφατικῆς ἀπαρτισθεῖη συλλογισμὸς, ἀκολουθήσει τὸ συμπέρασμα τῇ καταφατικῇ μὲν κατὰ τὸ ποσὸν, τῇ ἀποφατικῇ δὲ κατὰ τὸ ποιόν· καὶ ἔσται μερικὸν ἀποφατικὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν προτάσεων τὸ χερίστον ἐκλεξάμενον.

κγ'. Ἐκ δύο δὲ ἀποφατικῶν προτάσεων, κᾶν καθόλου εἶεν· ἢ ἐκ δύο μερικῶν, κᾶν καταφατικαὶ εἶεν, οὐδέποτε δύναται γενέσθαι συλλογισμὸς.

κδ'. Ἡ δ' ἀντιστροφή, οἶονεὶ στροφή τις ἐστὶν εἰς τοῦπίσω καὶ παλινδρόμησις.

κε'. Αὕτη ἡ ἀντιστροφή καὶ ἐν ὅροις θεωρεῖται, καὶ ἐν προτάσεσι, καὶ ἐν συλλογισμοῖς.

κς'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἐν ὅροις ἀντιστροφῆς ἐν τῷ περὶ τῶν πρὸς τι κεφαλαίῳ διείληπται· ὅτι ὁ πατήρ υἱοῦ πατῆρ· καὶ ὁ υἱὸς πατρὸς υἱός, καὶ τὰ ἐξῆς.

κζ'. Ἐν συλλογισμοῖς δὲ γίνεται ἀντιστροφή, ὅταν τὸ συμπέρασμα λαβόντες καὶ προσθέντες τὴν μείζω τῶν προτάσεων, τὴν ἐλάττω κατασκευάσωμεν· οἷον κείσθω συλλογισμὸς ὁ λέγων, Ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοκίνητος· τὸ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀθάνατος. Ἐχομεν οὖν τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀθάνατος. Τοῦτο λαβόντες καὶ ποιήσαντες ἐλάττω πρότασιν, εἶτα προσθέντες τὰς λοιπὰς, ποιοῦμεν συμπέρασμα τὴν πρὶν οὔσαν ἐλάττω πρότασιν, λέγοντες οὕτως· Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀθάνατος· τὸ ἀθάνατον ἀεικίνητον· τὸ ἀεικίνητον αὐτοκίνητον· ἡ λογικὴ ψυχὴ ἄρα αὐτοκίνητος. Ἐνδέχεται δὲ καὶ τὴν ἐλάττω πρότασιν τῷ συμπεράσματι συμπλέξαντας ποιῆσαι συμπέρασμα τὴν ἐν τῷ προτέρῳ συλλογισμῷ μείζω πρότασιν· οἷον, Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀθάνατος· τὸ ἀθάνατον αὐτοκίνητον· τὸ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον· ἡ λογικὴ ψυχὴ ἄρα ἀεικίνητος. Οὕτω μὲν οὖν γίνεται ἡ ἐν συλλογισμοῖς ἀντιστροφή.

κη'. Ἡ δ' ἐν προτάσεσι γινομένη ἀντιστροφή ἢ τὴν μὲν τάξιν τῶν ὅρων φυλάττει τὸν αὐτὸν τηροῦσα κατηγορούμενον, καὶ τὸν αὐτὸν ὑποκείμενον· μόνην δὲ τὴν ποιότητα μεταβάλλει, ποιοῦσα τὴν ἀποφατικὴν πρότασιν καταφατικὴν, καὶ καταφατικὴν ἀποφατικὴν. Καὶ λέγεται αὕτη ἐνδεχομένη ἀντιστροφή, ὡς ἐπὶ μόνης τῆς ἐνδεχομένης ὕλης συνισταμένη· οἷον, Τίς ἄνθρωπος λούεται, Τίς ἄνθρωπος οὐ λούεται. Αὕτη δ' οὐκ ἂν εἴη κυρίως ἀντιστροφή.

κθ'. Εἰ δὲ μήτε τῶν ὅρων ἢ τάξις φυλάττοιτο, μήτε μὴν ἢ ποιότης, γίνεται ἡ καλουμένη σὺν ἀντιθέσει ἀντιστροφή. Καλεῖται δ' οὕτως, διὰ τὸ ἀντιστρέφειν ἡμᾶς ἐκ τοῦ κατηγορουμένου πρὸς τὸν ὑποκείμενον λαμβάνοντας τοὺς ἀντικειμένους τῶν ὅρων ἀντὶ καταφατικῶν ἀποφατικούς, καὶ ἀντὶ ἀποφατικῶν καταφατικούς. Οἷον, Εἰ ὁ ἄνθρωπος ζῶν, τὸ μὴ ζῶν οὐδὲ ἄνθρωπος. Καὶ εἰ τὸ πῦρ οὐ ψυχρὸν, τὸ ψυχρὸν οὐχὶ πῦρ. Ἀναγκαιοτάτη δὲ ἐστὶν ἐπὶ πάσης ὕλης ἡ τοιαύτη ἀντιστροφή.

λ'. Εἰ δ' ἡ μὲν ποιότης ἢ αὐτὴ μένει τῶν προτάσεων, ἢ τάξις δὲ μόνη τῶν ὅρων ἐναλλάττοιτο, καὶ ὁ μὲν ὑποκείμενος γίνεται κατηγορούμενος, ὁ δὲ κατηγορούμενος ὑποκείμενος, γίνεται ἡ ἀπλῆ ἀντιστροφή. Ἀπλῆ γὰρ ἀντιστροφή ἐστὶ κοινωνία δύο

προτάσεων κατ' ἀμφοτέρους τοὺς ὅρους, τῆς μὲν τάξεως τῶν ὄρων ἀμειβομένης, τοῦ δὲ ποιοῦ φυλαττομένου μετὰ τοῦ συναληθεύειν.

λα'. Ἐπεὶ δὲ κατ' εἶδος τέσσαρες αἱ προτάσεις εἰσὶ, καθόλου καταφατική, καθόλου ἀποφατική, μερική καταφατική, μερική ἀποφατική· ἢ μὲν καθόλου καταφατική πρὸς τὴν μερικήν καταφατικὴν ἀντιστρέφει κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἀντιστροφὴν τὴν ἀπλήν· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· καὶ, Τὶ ζῶον ἄνθρωπος.

לב'. Ἡ δὲ καθόλου ἀποφατική πρὸς ἑαυτήν, οἶον, Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἄλογός ἐστι· καὶ, Οὐδὲν ἄλογον ἄνθρωπός ἐστι.

λγ'. Καὶ ἡ μερική δὲ καταφατική πρὸς ἑαυτήν ἀντιστρέφει· οἶον, Τίς ἄνθρωπος λευκός, καὶ, Τὶ λευκὸν ἄνθρωπος.

λδ'. Ἡ δὲ γε μερική ἀποφατική ἐπὶ μόνων τῶν ἐνδεχομένων πραγμάτων ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτήν· οἶον, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος πενταδάκτυλος· καὶ, Οὐ πᾶν πενταδάκτυλον ἄνθρωπος· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων οὔτε πρὸς ἑαυτήν ἀντιστρέφει, οὔτε πρὸς τὴν καθόλου ἀποφατικὴν. Εἰ γὰρ εἶπομεν, Οὐ πᾶν ζῶον ἵππος, οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν καὶ, Οὐ πᾶς ἵππος ζῶον· ἢ, Οὐδεὶς ἵππος ζῶον· πᾶς γὰρ ἵππος ζῶόν ἐστιν. Ὅθεν καὶ ἀποδοκιμάζεται ἡ ἀντιστροφή τῆς οὐ πᾶς.

λε'. Ἀλλ' οὐδ' ἡ καθόλου ἀποφατική ἐπὶ γε τῶν ἐνδεχομένων ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτήν. Ἔστι μὲν γὰρ εἰπεῖν, ὡς ἐνδέχεται μηδένα ἄνθρωπον λούσασθαι· οὐκ ἔστι δὲ καὶ ἀντιστρέψαντας εἰπεῖν, ὅτι ἐνδέχεται μηδένα λουόμενον ἄνθρωπον εἶναι. Λούεται γὰρ καὶ ἵππος καὶ βοῦς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀληθές τὸ λέγειν τὸν ἵππον ἢ τὸν βοῦν ἐνδέχασθαι μὴ εἶναι ἄνθρωπον. Ἀνάγκη γὰρ μᾶλλον ταῦτα μὴ εἶναι ἄνθρωπον· τουτέστιν ἀδύνατον εἶναι τὸν ἵππον ἢ τὸν βοῦν ἄνθρωπον. Ὅ γὰρ ἀνάγκη μὴ εἶναι, τοῦτ' ἀδύνατον εἶναι· ὁ δὲ δύναται καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, τοῦτ' ἐνδέχασθαι λέγομεν.

ΚΕΦΑΛ ΛΒ'.

Περὶ τῶν τριῶν σχημάτων.

α'. Ἐν τῷ ἀπλῷ συλλογισμῷ τρεῖς κυρίως ὅροι εἰσὶ. Δύο γὰρ προτάσεις ὁ ἀπλοῦς ἔχει συλλογισμὸς, ὧν ἐκάστη δύο κέκτηται ὅρους· ἓνα ὑποκείμενον, καὶ ἓνα κατηγορούμενον. Ἄλλ' ἴδιον μὲν ἔχει τὸν ἓνα τῶν ὅρων, τὸν δὲ λοιπὸν τῇ ἐτέρᾳ προτάσει κοινόν.

β'. Ὡστε τρεῖς ὅροι τὸν ἀπλοῦν συνιστῶσι συλλογισμὸν· οἱ δύο ἴδιοι, καὶ ὁ κοινός. Οἱ μὲν οὖν ἴδιοι ἄκροι· ὁ δὲ κοινὸς μέσος.

γ'. Οἷον ἔστω πρότασις, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν. Ἐτέρα πρότασις, Τὸ ζῶν οὐσία. Ταύταις δὴ ταῖς δυσὶ προτάσεσι τὸ ζῶν ὅρος κοινός· ὁ δὲ αὐτὸς ὅρος καὶ μέσος ἐστίν. Ἴδιος δὲ καὶ ἄκρος ὅρος τῇ μὲν τῶν προτάσεων ὁ ἄνθρωπος, τῇ δὲ ἡ οὐσία. Συναγόμενοι δὲ οἱ ἄκροι τῶν ὅρων εἰς ταυτὸ, καὶ οἷον ἐνούμενοι συμπέρασμα γίνονται. Εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ζῶν, καὶ τὸ ζῶν οὐσία, ὁ ἄνθρωπος οὐσία ἐστίν.

δ'. Ὁ τοίνυν κοινὸς καὶ μέσος ὅρος, ὁ δις ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν προτάσεων λαμβανόμενος ἢ κατὰ μὲν τὴν μίαν τῶν προτάσεων ὑπόκειται, τουτέστιν ὑποκείμενός ἐστι, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην κατηγορεῖται, τουτέστιν κατηγορούμενός ἐστιν· ἢ καὶ κατ' ἄμφω τὰς προτάσεις κατηγορεῖται· ἢ καὶ κατ' ἄμφω ὑπόκειται.

ε'. Καὶ οὕτω τρία σχήματα συλλογισμῶν ἀναφαίνεται.

ς'. Εἰ μὲν γὰρ ὁ κοινὸς καὶ μέσος ὅρος κατὰ μὲν τὴν μίαν τῶν προτάσεων τῷ ἄκρῳ ὑπόκειται, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν τοῦ λοιποῦ ἄκρου κατηγορεῖται, τὸ πρῶτον γίνεται σχῆμα· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν· τὸ ζῶν οὐσία· ὁ ἄνθρωπος οὐσία.

ζ'. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἑκατέραν τῶν προτάσεων ὁ αὐτὸς κοινὸς καὶ μέσος ὅρος κατηγορεῖται καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων, τὸ δεύτερον γίνεται σχῆμα· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν, ὁ λίθος οὐ ζῶν· ὁ ἄνθρωπος οὐ λίθος.

η'. Εἰ δὲ καὶ κατ' ἄμφω τὰς προτάσεις ὁ αὐτὸς κοινὸς καὶ μέσος ὅρος καὶ τοῖς δυσὶν ἄκροις ὑπόκειται, τὸ τρίτον γίνεται σχῆμα· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν, ὁ ἄνθρωπος λογικόν· τὸ ζῶν λογικόν.

θ'. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον σχῆμα συλλογιστικὸς τρόπον κέκτηται τέσσαρας· τοσοῦτους δὲ καὶ τὸ δεύτερον. Τὸ δὲ τρίτον σχῆμα τῶν τρόπων ἔχει συλλογιστικὸς ἕξ.

ι'. Συλλογιστικοὶ δὲ τρόποι καὶ συλλογιστικαὶ συζυγίαι κατονομάζονται. Δύο γὰρ προτάσεις καθ' ἓνα ὄρον συνεζευγμένα τῶν τοιούτων τρόπων ἕκαστον ἀπεργάζονται.

ια'. Πᾶσαι τοίνυν, συζυγίαι συλλογιστικαὶ τῶν τριῶν σχημάτων, εἴτουν τρόποι συλλογιστικοί, ποσοῦνται τέσσαρες καὶ δέκα.

ιβ'. Κοινὰ μὲν οὖν τῶν τριῶν σχημάτων εἰσι, τὸ μίαν τῶν προτάσεων ἔχειν ἕκαστον αὐτῶν καταφατικὴν ἐξ ἀνάγκης, καὶ μίαν καθόλου. Ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν σχημάτων συσταίη ποτὲ συλλογισμὸς ἢ ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων, ἢ ἐκ δύο μερικῶν. Ταῦτα μὲν οὖν τῶν τριῶν σχημάτων κοινὰ.

ιγ'. Ἴδια δὲ τοῦ μὲν πρώτου σχήματος τὸ τὴν ἐλάττω πρότασιν ἔχειν ἀεὶ καταφατικὴν, εἴτε καθόλου, εἴτε μερικὴν, καὶ τὸ τὴν μείζονα καθόλου διαπαντὸς, εἴτε καταφατικὴν, εἴτε ἀποφατικὴν· συνάγει δὲ τὸ τοιοῦτον σχῆμα καὶ καταφατικὰ καὶ ἀποφατικὰ συμπεράσματα, καὶ καθόλου καὶ μερικά.

ιδ'. Τοῦ δευτέρου σχήματος ἴδια τὸ ἔχειν ἀεὶ καθόλου τὴν μείζονα πρότασιν, εἴτε καταφατικὴν, εἴτε ἀποφατικὴν· μᾶλλον δὲ τοῦτο κοινὸν τῷ πρώτῳ τε καὶ δευτέρῳ σχήματι· κυρίως δὲ τοῦ δευτέρου σχήματος ἴδια τὸ τὴν ἐλάττω πρότασιν, εἴτε καταφατικὴν ἔχειν, εἴτε ἀποφατικὴν, ἢ καθόλου οὔσαν ἢ μερικὴν· καὶ τὸ τηρεῖν πάντοτε τὰς προτάσεις ἀνομοιοσήμενας, εἴτουν ἀνομοίους κατὰ τὸ ποιόν· ἤγουν τὴν μίαν μὲν καταφατικὴν οἷαν δὴ τινα, τὴν δὲ λοιπὴν ἀποφατικὴν. Συνάγει δὲ τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ καθόλου καὶ μερικὰ συμπεράσματα, πλὴν ἀποφατικὰ πάντα, καὶ οὐδὲν οὐδέποτε καταφατικόν.

ιε'. Τοῦ τρίτου σχήματος, ἴδιον τὸ ἔχειν ἀεὶ τὴν ἐλάττω πρότασιν καταφατικὴν, εἴτε καθόλου, εἴτε μερικὴν. Μᾶλλον δὲ τοῦτο κοινὸν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ σχήματι. Κυρίως δὲ τοῦ τρίτου σχήματος ἴδιον τὸ ἔχειν τὴν μείζω πρότασιν κατὰ τὸ ποσὸν ἀδιάφορον, ἢ καθόλου δηλονότι ἢ μερικὴν, ἢ καταφατικὴν οὔσαν ἢ ἀποφατικὴν. Συνάγει δὲ τὸ τρίτον σχῆμα καὶ καταφατικὰ καὶ ἀποφατικὰ συμπεράσματα· πλὴν τὰ πάντα μερικὰ, καὶ οὐδὲν καθόλου ποτέ.

ις'. Παρατηρητέον δὲ τὰ κοινὰ τῶν τριῶν σχημάτων ἀπανταχοῦ· τὸ μήτε μερικὰς εἶναι καὶ ἄμφω τὰς προτάσεις ἐν οὐδενὶ τῶν σχημάτων, μήτε μὴν ἄμφω ἀποφατικὰς.

ιζ'. Πρώτην μὲν οὖν τάξιν ἐκεῖνο τῶν σχημάτων εἰκότως ἀπέληφεν, ὃ πάντα συνάγει δύναται τὰ συμπεράσματα· τὰ καταφατικὰ, τὰ ἀποφατικὰ, τὰ καθόλου, τὰ μερικά. Τὴν δευτέραν δὲ τάξιν ὃ καταφατικὸν μὲν οὐ συνάγει συμπέρασμα· τέως

δ' οὖν συμπεραίνει καὶ καθόλου καὶ μερικά. Τὴν τρίτην δὲ καὶ ὑστάτην ἔλαχε τάξιν ὁ καταφατικὰ μὲν καὶ ἀποφατικὰ συλλογίζεται, πλὴν ἅπαντα μερικά.

ιη'. Κρεῖττον γὰρ σχῆμα, καὶ εἰς ἀπόδειξιν χρησιμώτερον, ὅπερ ἀπλῶς καθόλου συνάγει, τοῦ μηδὲν καθόλου συνάγοντος. Πάλιν κρεῖττόν ἐστιν, ὁ καταφατικὸν καθόλου συνάγειν δύναται. Τῇ γὰρ ἀποδεικτικῇ ἐπιστήμῃ διαφερόντως μὲν ἐσπούδασται τὸ καθόλου καταφατικὸν μᾶλλον τοῦ ἀποφατικοῦ. Τὸ μὲν γὰρ τὰ ὄντα κατασκευάζει· τὸ δ' ἀποφατικὸν τὰ μὴ ὄντα. Πολλῶ δὲ κρεῖττον καὶ τιμώτερον τοῦ μὴ ὄντος τὸ ὄν. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ τοῦ καθόλου ἀποφατικοῦ ἐφρόντισεν ἡ ἀπόδειξις· ἠμέλησε δὲ τῶν μερικῶν· ἐπεὶ τὰ καθόλου ζητεῖ, καὶ περὶ αὐτὰ καταγίνεται.

ιθ'. Τρόποι δὲ συλλογιστικοὶ τοῦ πρώτου σχήματος τέσσαρες· καὶ τοῦ δευτέρου τέσσαρες· ἕξ δὲ τοῦ τρίτου. Κατὰ μὲν γὰρ τὸ πρῶτον σχῆμα δύο τινὰ παραφυλασσόμεθα· τὸ μηδέποτε τὴν ἐλάττω πρότασιν ἀποφατικὴν εἶναι, μήτε τὴν μείζω μερικὴν. Ὡσαύτως δὲ κατὰ τὸ δεύτερον δύο· τὸ μηδαμῶς εἶναι τὰς προτάσεις ὁμοιοσχήμονας, μήτε τὴν μείζω ποτὲ μερικὴν. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἕν μόνον ὑπάρχει τὸ παρατήρημα· τὸ μηδέποτε τὴν ἐλάττω πρότασιν ἀποφατικὴν εἶναι. Ὅθεν εὐλόγως τῶν ἄλλων δύο σχημάτων ἀνὰ τέσσαρας ἐχόντων συλλογιστικὰς συζυγίας τὸ τρίτον ἕξ ἐκληρώσατο.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ τοῦ πρώτου σχήματος.

α'. Ὄταν ὁ κοινὸς καὶ μέσος ὅρος τῷ μὲν ὑποκείμενος εἴη τῶν ἄκρων, τοῦ δὲ κατηγορούμενος· δῆλον δ' ὅτι κατηγορεῖται τοῦ ἐλάττονος, ὑπόκειται δὲ τῷ μείζονι· τότε τὸ πρῶτον γίνεται σχῆμα.

β'. Τούτου δὲ τοῦ σχήματος τρόποι συλλογιστικοί, καθὼς προεῖρηται, τέσσαρες.

γ'. Καὶ πρῶτος μὲν ἔστι τρόπος, ὅστις ἐκ δύο συνίσταται καταφατικῶν καθόλου προτάσεων, καταφατικὸν καθόλου συνάγων συμπέρασμα· οἷον ἐκ τοῦ ἐν ὄλῳ· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· πᾶς ζῶν οὐσία· (ἄρα) πᾶς ἄνθρωπος οὐσία. Καὶ οὕτως· Πᾶς ἄνθρωπος ἐν ὄλῳ τῷ ζῳῷ· πᾶν ζῶν ἐν ὄλῳ τῇ οὐσίᾳ· πᾶς ἄνθρωπος ἐν ὄλῳ τῇ οὐσίᾳ. Ἐκ τοῦ κατὰ παντός· Ἡ οὐσία κατὰ παντὸς ζῳοῦ· τὸ ζῶν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· ἢ οὐσία κατὰ παντὸς ἀνθρώπου. Καὶ οὕτως· Ἡ οὐσία παντὶ ζῳῷ ὑπάρχει· τὸ ζῶν παντὶ ἀνθρώπῳ· ἢ οὐσία παντὶ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει.

δ'. Δεύτερος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος, ὃς ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς μείζονος, ἀποφατικὸν καθόλου συνάγει συμπέρασμα· οἷον ἐκ τοῦ ἐν ὄλῳ καὶ οὐκ ἐν ὄλῳ· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· οὐδὲν ζῶν λίθος· οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος. Καὶ οὕτως· Ὁ ἄνθρωπος ἐν ὄλῳ τῷ ζῳῷ· τὸ ζῶν οὐκ ἐν ὄλῳ τῷ λίθῳ· ὁ ἄνθρωπος ἐν ὄλῳ τῷ λίθῳ οὐκ ἔστιν· ἤγουν οὐχ ὑπάρχει μέρος τοῦ λίθου ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶναι τὸν λίθον μὲν ὅλον, αὐτοῦ δὲ τι μέρος τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ τοῦ κατὰ μηδενὸς καὶ κατὰ παντός· Ὁ λίθος κατ' οὐδενὸς ζῳοῦ· τὸ ζῶν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· ὁ λίθος κατ' οὐδενὸς ἀνθρώπου· ταυτὸ δὲ ἔστι κατὰ μηδενὸς καὶ κατ' οὐδενός. Καὶ οὕτως· Ὁ λίθος οὐδενὶ ζῳῷ ὑπάρχει· τὸ ζῶν παντὶ ἀνθρώπῳ· ὁ λίθος ἄρα οὐδενὶ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει.

ε'. Τρίτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος ὁ ἐκ καταφατικῆς μερικῆς τῆς ἐλάττονος καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζονος μερικὸν καταφατικὸν συνάγων συμπέρασμα· οἷον ἐκ τοῦ ἐν ὄλῳ· Τὸ ζῶν ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος γελαστικόν· τὸ ζῶν γελαστικόν. Καὶ οὕτω· Τὸ ζῶν ἐν ὄλῳ τῷ ἀνθρώπῳ· πᾶς ἄνθρωπος ἐν ὄλῳ τῷ γελαστικῷ· τὸ ζῶν ἐν ὄλῳ τῷ γελαστικῷ. Ἐκ τοῦ κατὰ παντός καὶ κατὰ τινος· Τὸ γελαστικόν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· ὁ ἄνθρωπος κατὰ τινος ζῳοῦ· τὸ γελαστικόν κατὰ τινος ζῳοῦ. Καὶ οὕτω· Τὸ γελαστικόν παντὶ ἀνθρώπῳ· ὁ ἄνθρωπος τινὶ ζῳῷ· τὸ γελαστικόν τινὶ ζῳῷ.

ζ'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ τις προσδιορισμοῦ προσλαβεῖν ὠρισμένον τι πρόσωπον τῶν καθέκαστα, καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν συναγαγεῖν· οἷον, Ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος γελαστικόν· ὁ Σωκράτης ἄρα γελαστικόν. Καὶ πάλιν· Τὸ γελαστικὸν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· ὁ ἄνθρωπος κατὰ τοῦ Σωκράτους· τὸ γελαστικὸν ἄρα κατὰ τοῦ Σωκράτους.

ζ'. Τέταρτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος, ὃς ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς μείζονος καὶ καταφατικῆς μερικῆς τῆς ἐλάττονος συμπεραίνει μερικὸν ἀποφατικόν· οἷον, Ἐκ τοῦ κατὰ μηδενὸς καὶ κατὰ τινος. Τὸ σολοικίζειν κατ' οὐδενὸς γραμματικοῦ· τὸ γραμματικὸν κατὰ τινος Αἰθίοπος· Τὸ σολοικίζειν οὐδενὶ γραμματικῷ· τὸ γραμματικὸν τινι Αἰθίοπι· τὸ σολοικίζειν τινὶ Αἰθίοπι οὐχ ὑπάρχει, τουτέστιν, οὐ παντὶ Αἰθίοπι ὑπάρχει. Ἐκ τοῦ ἐν ὅλῳ, καὶ οὐκ ἐν ὅλῳ· Τὶς Αἰθίοψ γραμματικός· οὐδεὶς γραμματικὸς σολοικιστῆς· οὐ πᾶς Αἰθίοψ σολοικιστῆς. Καὶ οὕτω· Τὶς Αἰθίοψ ἐν ὅλῳ τῷ γραμματικῷ· οὐδεὶς γραμματικὸς ἐν ὅλῳ τῷ σολοικιστῇ· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ μέρος τοῦ σολοικιστοῦ ὁ γραμματικὸς· ἀπηλλοτριωμένος δὲ μᾶλλον αὐτοῦ. Τὶς ἄρα Αἰθίοψ οὐκ ἐν ὅλῳ τῷ σολοικιστῇ, τουτέστιν, οὐ πᾶς Αἰθίοψ ἐν ὅλῳ τῷ σολοικιστῇ.

η'. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ τέσσαρες τρόποι τοῦ πρώτου σχήματος ἐξ ἀληθῶν προτάσεων ἀληθὲς αἰεὶ συμπεραίνουσιν· ὅθεν καὶ συλλογιστικοὶ ὀνομάζονται· οἱ δὲ παρ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀσυλλόγιστοί εἰσι, διὰ τὸ συνάγειν καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ, τῶν προτάσεων οὐσῶν ἀληθῶν. Ἴδου γὰρ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζονος, καὶ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ ἀληθὲς καὶ ψευδὲς ἐν πρώτῳ συνάγεται σχήματι· ἀληθὲς μὲν· Οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐδεὶς λίθος ζῶον· ψευδὲς δὲ, Οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος οὐσία· οὐδεὶς λίθος οὐσία. Τοιαῦτα συμβαίνει καὶ τοῖς ἄλλοις τρόποις τοῦ τοιούτου σχήματος τοῖς μὴ παραδεδομένοις ἡμῖν· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων σχημάτων ἔστιν εὐρεῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Περὶ τοῦ δευτέρου σχήματος και τρίτου.

α'. Ὄταν ὁ κοινὸς καὶ μέσος ὅρος κατηγορηται καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων, τότε τὸ δεύτερον γίνεται σχῆμα.

β'. Τρόποι δὲ συλλογιστικοὶ καὶ τοῦδε τοῦ σχήματος τέσσαρες.

γ'. Πρῶτος μὲν (οὖν) ἐκ καθόλου κατηγορικῆς ἤγουν καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ καθόλου στερητικῆς, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, ἀποφατικῆς τῆς μείζονος· συνάγει (δὲ) συμπέρασμα καθόλου στερητικόν· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν· ὁ λίθος οὐ ζῶν· ἄνθρωπος ἄρα οὐ λίθος. Καὶ πάλιν· Τὸ ζῶν κατ' οὐδενὸς λίθου· τὸ ζῶν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· ὁ λίθος ἄρα κατ' οὐδενὸς ἀνθρώπου.

δ'. Δεύτερος τρόπος τοῦδε τοῦ σχήματος ἐκ καθόλου στερητικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ κατηγορικῆς καθόλου τῆς μείζονος· συνάγει δὲ καὶ αὐτὸς καθόλου στερητικόν· οἷον, Οὐδεὶς λίθος ζῶν· πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· οὐδεὶς λίθος ἄρα ἄνθρωπος.

ε'. Τρίτος τρόπος ἐστίν, ὃς ἐκ μερικῆς καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ καθόλου τῆς μείζονος, ἀποφατικὸν μερικὸν συλλογίζεται· οἷον, Τὶ ζῶν λογικόν· οὐδὲν ἄλογον λογικόν· οὐ πᾶν ζῶν ἄλογον.

ς'. Τέταρτος δὲ τρόπος ἐστίν, ὅστις ἐξ ἀποφατικῆς μερικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ καταφατικῆς καθόλου τῆς μείζονος, συμπεραίνει καὶ αὐτὸς μερικὸν ἀποφατικόν· οἷον, Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶν· πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος.

ζ'. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ τρόποι τὸ ἀληθὲς ἐξ ἀληθῶν προτάσεων συμπεραίνοντες, συλλογιστικοὶ καλοῦνται τε καὶ εἰσίν· οἱ δὲ παρ' αὐτούς, διὰ τὸ συνάγειν καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ, καὶ λέγονται καὶ τυγχάνουσιν ἀσυλλόγιστοι. Ἴδε γὰρ, ἐκ δύο στερητικῶν καθόλου προτάσεων καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψευδὲς συμπεραίνεται· τὸ μὲν ἀληθὲς οὕτως, Οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος· οὐδεὶς ἵππος ἄνθρωπος· οὐδεὶς λίθος ἵππος· τὸ δὲ ψευδές· Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἵπταται· οὐδὲν λογικὸν ἵπταται· οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικός.

η'. Σχῆμα δὲ τρίτον ἐστίν, ὅταν ὁ κοινὸς καὶ μέσος ὅρος καὶ ἀμφοτέροις τοῖς ἄκροις ὑποκείμενος εἴη.

θ'. Τρόποι δὲ εἰσι τοῦ τρίτου σχήματος ἕξ.

ί'. Καὶ πρῶτος μὲν, ὅστις ἐκ δύο καταφατικῶν καθόλου προτάσεων μερικὸν καταφατικὸν συνάγει συμπέρασμα· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ζῶν· ὁ ἄνθρωπος λογικόν· τί

ζῶον λογικόν. Καὶ πάλιν, Τὸ λογικὸν κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· τὸ ζῶον κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· τὸ λογικὸν ἄρα κατὰ τινος ζώου.

ια'. Δεύτερος τρόπος, ὃς ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς μείζονος, καὶ καθόλου κατηγορικῆς τῆς ἐλάττονος, μερικὸν στερητικὸν συνάγει συμπέρασμα· οἶον, Πᾶσα χιῶν λευκή· οὐδεμία χιῶν ζῶον· οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον. Καὶ πάλιν· Τὸ ζῶον οὐδεμιᾶ χιόνι· τὸ λευκὸν πάση χιόνι· τὸ ζῶον οὐ παντὶ λευκῷ.

ιβ'. Τρίτος τρόπος, ὅστις ἐκ μερικῆς καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζονος ἀθροίζει μερικὸν συμπέρασμα καταφατικόν· οἶον, Τίς ἄνθρωπος μέλας· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· τί μέλαν ζῶον.

ιγ'. Τέταρτος τρόπος ὁ ἐκ μερικῆς κατηγορικῆς τῆς ἐλάττονος καὶ στερητικῆς καθόλου τῆς μείζονος συνάγων μερικὸν ἀποφατικόν· οἶον, Τίς λίθος λευκός· οὐδεὶς λίθος ζῶον· οὐκ ἄρα πᾶν λευκὸν ζῶον.

ιδ'. Πέμπτος τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς μείζονος, συμπεραίνων μερικὸν κατηγορικόν· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· τίς ἄνθρωπος λευκός· τί ζῶον λευκόν.

ιε'. Ἐκτος δὲ καὶ τελευταῖος τρόπος ἐστὶν ὁ ἐκ καθόλου κατηγορικῆς τῆς ἐλάττονος, καὶ στερητικῆς ἐπὶ μέρους τῆς μείζονος, μερικὸν συλλογιζόμενος ἀποφατικὸν συμπέρασμα, οἶον· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐ πᾶς ἄνθρωπος μέλας· οὐ πᾶν ζῶον μέλαν.

ις'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἄλλως ἐκ τοῦ ἐν ὄλῳ καὶ οὐκ ἐν ὄλῳ συναγαγεῖν τοὺς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σχήματος συλλογισμοὺς ἅπαντας· ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ παντὸς, καὶ κατ'οὐδενός· καθὼς ἐν τῷ πρώτῳ σχήματι καὶ ἡμεῖς ὑποδείγματι ἕνεκα κοινοῦ καὶ καθολικοῦ πεποιήκαμεν.

ιζ'. Ἴδου τοίνυν καὶ τοῦ τρίτου σχήματος αἱ πᾶσαι συλλογιστικαὶ συζυγίαι δεδηλώνονται, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλη τις παρ' αὐτάς τὸ ἀληθές ἀναγκαίως ἀεὶ συμπεραίνουσα. Ταῦτα μὲν οὖν εἴρηται περὶ τῶν ἐκ διωρισμένων προτάσεων συνισταμένων συζυγιῶν συλλογιστικῶν.

ιη'. Περὶ δὲ τῶν ἐχόντων καὶ ἀδιορίστους προτάσεις συλλογισμῶν ἱκανὰ τὰ προειρημένα περὶ τῶν τοιούτων ἀδιορίστων προτάσεων· πλὴν κὰν τοῖς ἔχουσι καὶ ἀδιορίστους προτάσεις συλλογισμοὺς ἀναγκαῖον τῇ χείρονι τῶν προτάσεων ἔπεσθαι τὸ συμπέρασμα. Χείρων δὲ τῆς διωρισμένης ἢ ἀδιόριστος· ὡσπερ καὶ τῆς κατηγορικῆς ἢ στερητικῆς, καὶ τῆς καθόλου ἢ μερικῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Περὶ τῆς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σχήματος ἀναγωγῆς εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα, καὶ περὶ τῆς εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγῆς.

α'. Τῶν συλλογισμῶν οἱ μὲν ἐκλήθησαν τέλειοι, οἱ δὲ ἀτελεῖς.

β'. Τέλειοι μὲν οἱ τοῦ πρώτου σχήματος, ἀτελεῖς δὲ ἢ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου. Καὶ τέλειοι μὲν οἱ τοῦ πρώτου σχήματος ὠνομάσθησαν, διότι τὴν δεῖξιν εὐθεῖαν ποιοῦνται καὶ φανεράν αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς· κἂν ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῳ, κἂν ἀπὸ τοῦ κατὰ παντός συλλογίζονται. Καὶ γὰρ ἐξ ἑνὸς ἄκρου πρὸς θάτερον διὰ τοῦ μέσου γίνονται καὶ κοινοῦ.

γ'. Καὶ ὅτε μὲν ἐκ τοῦ κατὰ παντός συμπεραίνουσι πρὸς τὸν ἐλάττω καὶ ἔσχατον ὄρον ἐκ τοῦ πρώτου καὶ μείζονος φέρονται δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου τε καὶ κοινοῦ· ὅς δὴ κοινὸς καὶ μέσος τοῦ μείζονος μὲν ἐλάττων, τοῦ ἐλάττονος δὲ μείζων ἐστὶ· κἂν τευθεν φύσεως ἀκολουθίαν καὶ τάξιν ἐξεικονίζουσιν. Ἐπεὶ καὶ ἡ φύσις ἐκ τῶν καθολικωτέρων καὶ ἀπλουστέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα καταβαίνει καὶ συνθετώτερα.

δ'. Ὄταν δ' ἐκ τοῦ ὅλῳ συλλέγωσι, τότε τὴν σαφεστέραν καὶ τῇ αἰσθήσει γνωριμωτέραν ὀδεύοντες, ἐκ τοῦ ἐλάττονος ὄρου διὰ τοῦ μέσου πάλιν εὐτάκτως ἔρχονται πρὸς τὸν μείζω· καὶ οὕτως ἐκατέρωθεν τῆς εὐθείας καὶ φανεραῖς οὐ διαμαρτάνουσι δεῖξεως· ἀλλ' ἄνωθεν τε κάτω, καὶ κάτωθεν ἄνω κλιμακῆδόν τὸ ἀναγκαῖον δεικνύουσι, καὶ τὴν διαιρετικὴν μιμούμενοι καὶ τὴν ἀναλυτικὴν.

ε'. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα τὸ πρῶτον σχῆμα τέλειον κέκληται. Τὸ δεῦτερον δὲ καὶ τρίτον ἐρρέθησαν ἀτελεῖς, διότι τὴν δεῖξιν οὐκ εὐθεῖαν ποιοῦνται καὶ φανεράν αὐτὰ καθ' ἑαυτά· σκολιὰν δὲ μᾶλλον καὶ κεκρυμμένην· οὔτε πρὸς φύσιν, οὔτε πρὸς αἴσθησιν βλέποντα.

ς'. Τὸ μὲν γὰρ δεῦτερον σχῆμα τὴν δεῖξιν ποιούμενον ἐκ τοῦ κατὰ παντός ἐκ τῶν καθολικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα φέρεται· καὶ αὐθις ἀναποδίξει καὶ ὀπισθοδρομεῖ· καὶ οἷον ἀποπλανηθὲν τοῦ ὀρθοῦ πάλιν ἐκ τῶν προτέρων (καὶ) καθολικωτέρων ἀρχῶν ἐπ' ἄλλα φέρεται μερικώτερα. Ὄταν δ' ἐκ τοῦ ἐν ὅλῳ συνάγη τοῦτο τὸ σχῆμα τὸ δεῦτερον, τότε ἐκ τῶν μερικωτέρων ἐπὶ τὰ καθολικώτερα προερχόμενον παλιμπόρευτον γίνεται, καὶ τῆς προτέρας ἀρχῆς οἷον ἐπιλαθόμενον ἐξ ἑτέρας φέρεται πρὸς τὸ πρῶτον κατάντημα· καὶ οὕτω τὴν δεῖξιν συνεστραμμένην καὶ συγκεχυμένην ἐργάζεται.

ζ'. Τοῦμπαλιν δὲ τούτῳ τῷ σχήματι πάσχει τὸ τρίτον· ἐκ μὲν τοῦ κατὰ παντός, δύο τὰς ἀρχὰς ἔχον, ἐν δὲ τὸ κατάντημα μερικώτερον τῶν ἀρχῶν· ἐκ δὲ τοῦ ἐν ὄλῳ μίαν μὲν τὴν ἀρχὴν, δύο δὲ τὰ καταντήματα καθολικώτερα τῆς τοιαύτης ἀρχῆς.

η'. Ἐπεὶ γοῦν τὰ δύο σχήματα τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἐφικέσθαι τῆς εὐθείας δείξεως οὐ δεδύνηται καὶ ἀτελεῖ τὸν τευθεν ἐκλήθησαν· δέονται πρὸς τελείωσιν, εἴτουν πρὸς τὴν εἰς τὸ εὐθὲς τῆς δείξεως ἄνοδον, ἀντιστροφῶν τε ἀπλῶν, καὶ τῆς εἰς ἀδύνατον καὶ ἄτοπον ἀναγωγῆς.

θ'. Γίνεται δὲ ἡ τοιαύτη ἀπαγωγὴ, ὅταν τινὸς οἴονει τῷ τοῦ συλλογισμοῦ συμπεράσματι ἀντιλέγοντος, ἢ μιᾷ τινι τῶν προτάσεων τεθείη τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον· κἀντευθεν συναχθεῖ ἀδύνατόν τι καὶ ἄτοπον· ἀδύνατον μὲν, ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἄτοπον δὲ, ὡς πρὸς τὸν λόγον.

ι'. Οἷον ἐπὶ τοῦ παρόντος συλλογισμοῦ· Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐ πᾶν ἄρα λευκὸν ἄνθρωπος· εἴ τις ἐνσταίη μὴ ἀληθὲς εἶναι τὸ, Οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος· ἔσται ἀντιφατικῶς αὐτῷ ἀντικείμενον ἀληθὲς τὸ, Πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Ἐπὶ πάντων γὰρ τῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων θάτερον μόνον τῆς ἀντιφάσεως ἀληθὲς, τὸ δ' ἄλλο ψευδές. Εἰ τοίνυν τὸ, Οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος, εἶη ψευδές· ἔσται δὲ ἀληθὲς ἐξ ἀνάγκης τὸ ἀντιφατικῶς αὐτῷ ἀντικείμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ, Πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Ἀντίκεινται γὰρ ἀντιφατικῶς ἀλλήλαις ἢ πᾶς καὶ ἢ οὐ πᾶς· καὶ πάλιν ἢ τις καὶ ἢ οὐδεὶς. Εἰ τοίνυν διὰ τὴν ἐνστασιν, Πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος, ἦν δὲ μία πρότασις τοῦ τεθέντος συλλογισμοῦ τὸ, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· λαβόντες τὴν τοιαύτην πρότασιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἀντιλέγοντος, τοιοῦτον ποιήσομεν συλλογισμόν· Πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· πᾶν λευκὸν ζῶον. Ἄλλ' ἦν καὶ, Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον, πρότασις ὁμολογημένη κατὰ τὸν πρότερον συλλογισμόν. Οὕτω γὰρ εἶχεν ἐκεῖνος ὁ συλλογισμός· Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Διὰ γοῦν τὴν ἐνστασιν ἠκολούθησε τὸ πᾶν λευκὸν εἶναι ζῶον. Πᾶν δὲ λευκὸν ζῶον εἶναι, καὶ οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον εἶναι, ἀδύνατον τῇ φύσει τοῦ πράγματος, καὶ ἄτοπον τὸ λέγειν ὅλην τὴν ἀντίφασιν ἀληθεύειν ὁμοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός, τουτέστιν, ὁ τοιοῦτος λόγος οὐκ ἔχει τόπον καὶ χώραν παραδοχῆς, ἀλλ' ἐστὶ παντελῶς ἀπαράδεκτος· τὸ ἀδύνατόν τε καὶ ἄτοπον τῇ ἐνστάσει τοῦ ἀντιλέγοντος ἠκολούθησαν. Ὅθεν ψευδὲς μὲν τὸ τῆς ἐνστάσεως, ἀληθὲς δὲ τὸ συμπέρασμα τοῦ προτέρου συλλογισμοῦ, τὸ, Οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Τὸ δ' αὐτὸ ἀδύνατόν τε καὶ ἄτοπον ἔπεται καὶ προτάσεως εἴτε τῆς ἐλάττονος εἴτε τῆς μείζονος ληφθείσης

ψευδοῦς ἐν συλλογισμῷ σωζομένου τοῦ σχήματος ὑγιοῦς. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἢ εἰς ἀδύνατον τελεῖται ἀπαγωγή.

ια'. Καιρὸς δὲ λοιπὸν τοὺς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σχήματος συλλογιστικούς τρόπους εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα δι' ὑποδειγμάτων ἀναγαγεῖν.

ιβ'. Πρῶτος τοίνυν τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐδεις λίθος ζῶον· οὐδεις ἄνθρωπος λίθος. Τούτου δὴ τοῦ συλλογισμοῦ τὴν μείζω πρότασιν ἀντιστρέψαντες, τὸν δεύτερον τρόπον τοῦ πρώτου σχήματος ἐκτελέσομεν· ἐπεὶ γὰρ ἢ οὐδεις ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτήν· εἰ οὐδεις λίθος ζῶον, καὶ οὐδὲν ζῶον λίθος. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· εἰ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· καὶ οὐδὲν ζῶον λίθος· οὐδεις ἄνθρωπος λίθος. Καὶ οὕτω μὲν δι' ἀντιστροφῆς ὁ πρῶτος τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος εἰς τὸ πρῶτον ἀνάγεται σχῆμα. Διὰ δὲ τῆς εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγῆς οὕτως· Εἴπερ οὐκ ἀληθὲς τὸ, Οὐδεις ἄνθρωπος λίθος ἐστίν· ἔσται δὴ, Τίς ἄνθρωπος λίθος· ἔστι δὲ καὶ οὐδεις λίθος ζῶον· συνάγεται ἄρα κατὰ τὸν τέταρτον τρόπον τοῦ πρώτου σχήματος· οὐ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον. Εἰ γὰρ τίς ἄνθρωπος λίθος· οὐδεις δὲ λίθος ζῶον· οὐ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον. Ὑπέκειτο δὲ καὶ πᾶς, ὅπερ ἄτοπον.

ιγ'. Ὁ δεύτερος τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος διὰ δύο ἀντιστροφῶν εἰς τὸν δεύτερον τρόπον τοῦ πρώτου σχήματος ἀναχθήσεται, οἷον· Οὐδεις λίθος ζῶον· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐδεις λίθος ἄνθρωπος· ἀντεστράφθω ἢ ἐλάττων. Εἰ οὐδεις λίθος ζῶον, καὶ οὐδὲν ζῶον λίθος. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· εἰ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, καὶ οὐδὲν ζῶον λίθος· οὐδεις ἄνθρωπος λίθος. Ἄλλ' οὐκ ἦν τοῦτο συμπέρασμα τοῦ προτέρου συλλογισμοῦ. Δεῖ τοίνυν κἀνανταῦθα ἐτέρας ἀντιστροφῆς· εἰ οὐδεις ἄνθρωπος λίθος, καὶ οὐδεις λίθος ἄνθρωπος. Διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς οὕτως· Εἰ οὐκ ἔστι τὸ, Οὐδεις λίθος ἄνθρωπος, ἀληθὲς ἔσται δὴ τὸ, Τίς λίθος ἄνθρωπος· ἔστι δὲ καὶ ἄνθρωπος ζῶον· καὶ συνάγεται, Τίς λίθος ζῶον· ὑπέκειτο δὲ καὶ, Οὐδεις λίθος ζῶον· ὅπερ ἄτοπον.

ιδ'. Ὁ τρίτος τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος εἰς τὸν τοῦ πρώτου σχήματος τέταρτον τρόπον οὕτω δι' ἀντιστροφῆς ἀναχθήσεται· Τὶ ζῶον λογικόν· οὐδὲν ἄλογον λογικόν· οὐ πᾶν ζῶον ἄλογον. Ἀντεστράφθω ἢ μείζων· Εἰ οὐδὲν ἄλογον λογικόν, καὶ οὐδὲν λογικόν ἄλογον. Τὶ δὲ ζῶον λογικόν. Εἰ τὶ ζῶον λογικόν, καὶ οὐδὲν λογικόν ἄλογον· οὐ πᾶν ζῶον ἄλογον. Διὰ τῆς εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγῆς· Εἰ ψευδὲς ἔστι τὸ, οὐ πᾶν ζῶον ἄλογον· ἔσται δὴ ἀληθὲς τὸ, πᾶν ζῶον ἄλογον. Ἔστι δὲ κείμενον καὶ, οὐδὲν ἄλογον λογικόν· οὐδὲν ἄρα ζῶον λογικόν. Ὑπέκειτο δὲ καὶ, τὶ ζῶον λογικόν· ὅπερ ἀδύνατον.

ιε'. Ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος εἰς τὸ πρῶτον ἀναχθήσεται σχῆμα, οὐδαμῶς μὲν δι' ἀντιστροφῆς, διὰ μόνης δὲ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς. Οὗτος γὰρ ἐκ τῆς οὐ πᾶς, συνίσταται καὶ τῆς πᾶς. Ἄλλ' ἢ πᾶς πρὸς τὴν τις ἀντιστρέφει. Δύο δὲ μερικαὶ προτάσεις μήτοι γε κατὰ τὸ πρῶτον, ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἄλλο σχῆμα συλλογισμὸν ἀπαρτίζουσιν. Ὅθεν δι' ἀντιστροφῆς ὁ τοιοῦτος τρόπος τοῦ δευτέρου σχήματος οὐ δύναται πρὸς τὸ πρῶτον ἐπανελθεῖν· ἐπανέρχεται δὲ διὰ τῆς εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγῆς· οἶον· Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐκ ἄρα πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Εἰ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἔστι πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος. Ἔστι δὲ καὶ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· εἰ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος· πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· πᾶν ἄρα λευκὸν ζῶον. Ὑπέκειτο δὲ καὶ οὐ πᾶν, ὅπερ ἄτοπον.

ις'. Οὕτω μὲν οὖν τὸ δεύτερον σχῆμα εἰς τὸ πρῶτον ἀνάγεται. Τὸ τρίτον δὲ οὕτως.

ιζ'. Ὁ πρῶτος τρόπος τοῦ τρίτου σχήματος· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· πᾶς ἄνθρωπος λογικόν· τί ζῶον λογικόν. Ἀντεστράφθω ἢ ἐλάττων· Εἰ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· καὶ τί ζῶον ἄνθρωπος· πᾶς δὲ ἄνθρωπος λογικόν· τί ζῶον ἄρα λογικόν. Εἰ μὴ τί ζῶον λογικόν· οὐδὲν ζῶον λογικόν. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· εἰ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, καὶ οὐδὲν ζῶον λογικόν· οὐδεὶς ἔστι ἄνθρωπος λογικός. Ἄλλ' ὑπέκειτο καὶ πᾶς.

ιη'. Ὁ δεύτερος τρόπος [τοῦ τρίτου σχήματος]· Πᾶσα χιών λευκή· οὐδεμία χιών ζῶον· οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον. Ἀντεστράφθω ἢ ἐλάττων· Εἰ πᾶσα χιών λευκή· καὶ τί λευκὸν χιών· οὐδεμία δὲ χιών ζῶον· οὐ πᾶν ἄρα λευκὸν ζῶον· εἰ μὴ τοῦτο· Πᾶν λευκὸν ζῶον· ἔστι δὲ καὶ πᾶσα χιών λευκή. Τοίνυν εἰ πᾶσα χιών λευκή· πᾶν δὲ λευκὸν ζῶον· πᾶσα χιών ἄρα ζῶον. Ἦν δὲ καὶ οὐδεμία χιών ζῶον.

ιθ'. Ὁ τρίτος τρόπος· Τίς ἄνθρωπος μέλας· πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· τί μέλαν ζῶον. Ἀντεστράφθω ἢ ἐλάττων· Εἴ τις ἄνθρωπος μέλας· καὶ τί μέλαν ἄνθρωπος· πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· ὥστε τί μέλαν ζῶον· εἰ τοῦτο ψευδές, οὐδὲν μέλαν ζῶον· τίς δὲ ἄνθρωπος μέλας. Εἰ τις ἄνθρωπος μέλας, καὶ οὐδὲν μέλαν ζῶον· οὐ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον. Ἦν δὲ καὶ πᾶς.

κ'. Ὁ τέταρτος τρόπος· Τίς λίθος λευκός· οὐδεὶς λίθος ζῶον· οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον. Ἀντεστράφθω ἢ ἐλάττων· Εἴ τις λίθος λευκός, καὶ τί λευκὸν λίθος· οὐδεὶς δὲ λίθος ζῶον· οὐ πᾶν ἄρα λευκὸν ζῶον· εἰ τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἔστι πᾶν λευκὸν ζῶον· ἔστι δὲ καὶ τίς λίθος λευκός· εἰ τις λίθος λευκός· πᾶν δὲ τὸ λευκὸν ζῶον· τίς λίθος ζῶον. Ἄλλ' ὑπέκειτο καὶ οὐδεὶς.

κα'. Ὁ πέμπτος τρόπος· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· τὶς ἄνθρωπος λευκός· τὶ ζῶον λευκόν. Ἀντεστράφθω ἢ μείζων· Εἰ τὶς ἄνθρωπος λευκός, καὶ τὶ λευκὸν ἄνθρωπος· πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον· τὶ ἄρα λευκὸν ζῶον. Ἀντεστράφθω καὶ τὸ συμπέρασμα· Εἰ τὶ λευκὸν ζῶον· καὶ τὶ ζῶον λευκόν.

κβ'. Ὁ ἕκτος τρόπος καὶ ὕστατος· Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· οὐ πᾶς ἄνθρωπος μέλας· οὐ πᾶν ζῶον μέλαν. Ἀλλ' οὗτος ὁ τρόπος πρὸς τὸ πρῶτον σχῆμα δι' ἀντιστροφῆς οὐκ ἀνάγεται. Γίνεται γὰρ ἐκ δύο μερικῶν προτάσεων πρὸς τὴν τὶς ἀντιστροφούσης τῆς πᾶς. Ὅθεν διὰ μόνης τῆς εἰς ἀδύνατον τελειοῦται ἀπαγωγῆς· εἰ γὰρ ψευδὲς τὸ μὴ πᾶν ζῶον εἶναι μέλαν, ἀληθὲς ἂν εἴη τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, ἤγουν τὸ πᾶν ζῶον εἶναι μέλαν. Ἀλλ' ἦν καὶ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον. Εἰ τοίνυν πᾶς ἄνθρωπος ζῶον· πᾶν δὲ ζῶον μέλαν· πᾶς ἄνθρωπος μέλας. Ὑπέκειτο δὲ καὶ τὸ οὐ πᾶς, ὅπερ ἄτοπον.

κγ'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἄλλως ἐκ τοῦ ἐν ὄλῳ καὶ οὐκ ἐν ὄλῳ ποιήσασθαι τὴν εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα τῶν λοιπῶν δύο σχημάτων ἀναγωγὴν. Ὡσαύτως (δὲ) καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ παντὸς καὶ κατ' οὐδενός· κἂν τε δι' ἀντιστροφῆς ἢ τοιαύτη ἀναγωγή ἐκπεραίνοιτο, κἂν τε διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

κδ'. Ἀλλ' ἐπεὶ φιλοσοφία, καθὰ πολλάκις εἴρηται, τὰ καθόλου ζητεῖ, καὶ περὶ αὐτὰ καταγίνεται· μερικὰ δὲ συνάγουσιν ὃ τε τρίτος καὶ ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος, ἀνάγονται καὶ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ πρώτῳ σχήματι τὸ καθόλου συνάγοντας, τὸν πρῶτον τρόπον φημί καὶ τὸν δεύτερον· πρότερον τῆ δι' ἀδυνατοῦ δείξει πρὸς τοὺς ἐν δευτέρῳ σχήματι τὸ καθόλου συνάγοντας ἀναγόμενοι, καὶ δι' αὐτῶν ἕκτοτε πρὸς τοὺς τοῦ πρώτου σχήματος καθόλου συλλογισμούς.

κε'. Οἷον ὁ τρίτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος· Τὶ ζῶον ἄνθρωπος· πᾶς ἄνθρωπος γελαστικόν· τὶ ζῶον γελαστικόν· εἰ μὴ ἔστι τὶ ζῶον γελαστικόν· οὐδὲν ζῶον ἔστι γελαστικόν. Ἔστι δὲ καὶ πᾶς ἄνθρωπος γελαστικόν, καὶ συνάγεται κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον τοῦ δευτέρου σχήματος, Οὐδὲν ζῶον ἄνθρωπος. Ὑπέκειτο δὲ καὶ, Τὶ ζῶον ἄνθρωπος.

κς'. Ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος· Τὶς Αἰθίοψ γραμματικός· οὐδεὶς γραμματικὸς σολοικιστής· οὐ πᾶς Αἰθίοψ σολοικιστής. Εἰ μὴ τοῦτο, πᾶς Αἰθίοψ σολοικιστής· ἔστι δὲ καὶ οὐδεὶς γραμματικὸς σολοικιστής· συνάγεται τοίνυν ἐν δευτέρῳ τρόπῳ τοῦ δευτέρου σχήματος, Οὐδεὶς Αἰθίοψ γραμματικός. Ὑπέκειτο δὲ καὶ τίς.

κζ'. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος εἰς τοὺς τοῦ δευτέρου σχήματος ἀναφέρονται καθόλου συλλογισμούς· οὗτοι δὲ πάλιν ἀνάγονται πρὸς τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ σχήματι, τὸ καθόλου συνάγοντας, καθάπερ προῦπεδείξαμεν· εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ τρίτος τρόπος τοῦ πρώτου σχήματος, καὶ ὁ τέταρτος εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ σχήματι τὸ καθόλου συμπεραίνοντας ἀναχθήσονται. Εἰ πάντες δὲ συλλογισμοὶ πρὸς τὸ πρῶτον ἀναφέρονται σχῆμα (καὶ τοῦτο γὰρ ὑποδέδεικται)· καὶ πρὸς τὸν πρῶτον ἄρα καὶ δεῦτερον τρόπον τοῦ πρώτου σχήματος ἀναβιβασθήσονται σύμπαντες, καὶ οὐδὲν εὐρεθήσεται πού συμπέρασμα μερικὸν κατὰ ταύτην τὴν μέθοδον.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Περὶ τῶν ὑποθετικῶν συλλογισμῶν.

α'. Πᾶς ὑποθετικὸς συλλογισμὸς ἡγούμενον ἔχει τι καὶ ἐπόμενον πρόσληψιν καὶ συμπέρασμα.

β'. Τὸ δ' ἡγούμενον καὶ τὸ ἐπόμενον ἢ κατὰ τινα συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον ἀκολουθίαν προάγονται, καὶ λέγονται ὁμοῦ συνημμένον, ὅτε καὶ τὸ ἐπόμενον ἐν πρᾶγμα ἐστίν· ἢ κατὰ διάκρισιν προφέρονται καὶ διάστασιν, καὶ ὁμοῦ λέγονται διεξυγμένον· ὅτε καὶ τὸ ἐπόμενον ἐκ διαφόρων πραγμάτων συνέστηκεν.

γ'. Οἶον· Εἰ ἄνθρωπος ἐστὶ, καὶ ζῶν ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπός ἐστι. Καὶ ζῶν ἄρα ἐστὶ. Τὸ μὲν, Εἰ ἄνθρωπός ἐστι, καλεῖται ἡγούμενον· τὸ δὲ, Καὶ ζῶν ἐστίν, ἐπόμενον λέγεται· διότι τὸ ζῶν ἔπεται τῷ ἀνθρώπῳ συνεισφερόμενον· ὁ δ' ἄνθρωπος ἡγεῖται τοῦ ζώου συνεισφέρον αὐτό. Πάντοτε δὲ τὸ ἐπόμενον ἢ ἐπιπλέον, ἢ ἐπίσης εἶναι τοῦ ἡγουμένου χρεών· ἐπ' ἔλαττον δὲ οὐδέποτε· τοῦτο δ' ὅλον, Εἰ ἄνθρωπός ἐστίν, καὶ ζῶν ἐστίν, συνημμένον κατονομάζεται, διὰ τὸ συνῆφθαι ἀλλήλοις τὸ ἡγούμενόν τε καὶ τὸ ἐπόμενον. Τὸ δ', Ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπός ἐστίν, πρόσληψις καλεῖται καὶ γε μετάληψις. Δηλοῦσι δὲ καὶ ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα τὸ δις λαμβάνεσθαι τὸ αὐτό. Τὸ δὲ, Καὶ ζῶν ἄρα ἐστίν, τοῦτο συμπέρασμα. Πάλιν· Ὁ δέκα ἢ ἄρτιός ἐστίν, ἢ περιττός. Ἀλλὰ μὴν οὐ περιττός. Ἄρτιος ἄρα. Ἠγούμενον μὲν, ὁ δέκα· ἐπόμενον δὲ τὸ, ἢ ἄρτιός ἐστίν ἢ περιττός. Τοῦτο δ' ὅλον, τὸ, Ὁ δέκα ἢ ἄρτιός ἐστίν ἢ περιττός, καλεῖται διεξυγμένον. Θεωρεῖται γὰρ ἐνταυθοῖ διαχωρισμὸς καὶ διάζευξις.

δ'. Πρῶτος μὲν οὖν τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ κατὰ συνέχειαν, τῇ θέσει τοῦ ἡγουμένου συνεισάγων τὸ ἐπόμενον· οἶον, Εἰ ἔστι νύξ, ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ἔστι νύξ· ὁ ἥλιος ἄρα ὑπὸ γῆν ἐστίν.

ε'. Δεύτερος τρόπος ὁ κατὰ συνέχειαν, τῇ ἀναιρέσει τοῦ ἐπομένου συναναιρῶν τὸ ἡγούμενον· οἶον, Εἰ τόδε ἄνθρωπός ἐστίν, καὶ ζῶν ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ζῶν οὐκ ἔστιν· οὐδὲ ἄνθρωπος ἄρα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ σώζεται σύμπασις ὁ χαρακτήρ τῆς σὺν ἀντιθέσει ἀντιστροφῆς.

ς'. Οὐ δεῖ δὲ νομίζειν ἐν ὁποτέρω τούτων τῶν δύο τρόπων ἀναγκαῖον εἶναι καταφατικῶς πάντοτε λαμβάνειν τὸ ἡγούμενόν τε καὶ τὸ ἐπόμενον. Ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ ἄμφω καταφατικῶς λαμβάνειν, ὡς ἐπὶ τῶν προσεχῶς εἰρημένων

ὑποδειγμάτων. Δυνατὸν δὲ καὶ ἄμφω γε ἀποφατικὰ, ἢ τὸ μὲν ἠγούμενον καταφατικὸν, τὸ δ' ἐπόμενον ἀποφατικὸν ἢ τὸ ἀνάπαλιν.

ζ'. Οἷον ἐκ δύο ἀποφατικῶν ὁ πρῶτος τρόπος· Εἰ μὴ ἔστι τόδε ζῶον, οὐδὲ ἄνθρωπος ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστι ζῶον. Οὐδὲ ἄνθρωπος ἄρα ἐστίν. Ἠγούμενον μὲν γὰρ ἐν τούτῳ τῷ ὑποθετικῷ τὸ μὴ εἶναι τόδε ζῶον· ἐπόμενον δὲ τὸ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. Τῇ θέσει γοῦν τοῦ μὴ εἶναι ζῶον συνεισάγομεν τὸ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. Ὁ δεύτερος τρόπος ἐκ τῶν δύο ἀποφατικῶν· Εἰ μὴ ἔστι τόδε ζῶον, οὐδὲ ἄνθρωπος ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπος ἐστίν· καὶ ζῶον ἄρα ἐστίν. Ἠγούμενον μὲν ἐν τούτῳ τὸ μὴ εἶναι ζῶον· ἐπόμενον δὲ τὸ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. Τῇ γοῦν ἀναιρέσει τοῦ μὴ εἶναι ἄνθρωπον ἀναιρεῖται καὶ τὸ μὴ εἶναι ζῶον· ἀναιρουμένου δὲ τοῦ μὴ εἶναι τίθεται τὸ εἶναι.

η'. Ἐξ ἠγουμένου καταφατικοῦ καὶ ἐπομένου ἀποφατικοῦ πρῶτος τρόπος οὗτος· Εἰ ἡμέρα ἐστίν, νύξ οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· νύξ ἄρα οὐκ ἔστιν. Ὁ δεύτερος τρόπος· Εἰ ἐν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτε' ἂν ἤλγεεν (ἤλγει). Ἀλγεῖ δέ· οὐκ ἄρα ἐν ἐστίν.

θ'. Ἐξ ἀποφατικοῦ ἠγουμένου καὶ καταφατικοῦ ἐπομένου πρῶτος τρόπος οὗτος· Εἴπερ οὐκ ἔστιν ἡμέρα, ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα οὐκ ἔστιν· ὁ ἥλιος ἄρα ὑπὸ γῆν ἐστίν. Ὁ δεύτερος τρόπος· Εἰ οὐκ ἦν ὁ ἄνθρωπος σύνθετος, ἀπλοῦν ἂν ἦν καὶ μονοειδὲς τὸ ἰώμενον αὐτόν. Ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστιν ἀπλοῦν καὶ μονοειδὲς τὸ ἰώμενον αὐτόν· σύνθετος ἄρα ὁ ἄνθρωπος.

ι'. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ δύο τρόποι τῶν ἐξ ὑποθέσεως συλλογισμῶν, καὶ οὕτω συνίστανται κατὰ συνέχειαν, ὡς εἴρηται, προαγόμενοι.

ια'. Τῶν δὲ προφερομένων κατὰ διάστασιν, ἔνθα καὶ διάφορα πράγματα τὸ ἐπόμενον, ὁ μὲν ἔστιν ἐξ ἀποφατικῆς συμπλοκῆς τῇ θέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνὸς ἀναιρῶν τὸ ἕτερον, ἢ τὰ ἕτερα. Λαμβάνεται δ' οὗτος ἢ ἐπὶ τῶν μηδ' ὅλως ἀντικειμένων πραγμάτων ἢ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων ἐμμέσως καὶ τὸ μέσον ἐχόντων ἀόριστον. Ἐπὶ τῶν ἐμμέσως ἀντικειμένων, καὶ ἀόριστον ἐχόντων τὸ μέσον, οὕτως· Ὁ κόραξ οὐχὶ (καὶ) λευκὸς καὶ μέλας ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν μέλας· οὐκ ἄρα λευκός. Καὶ πάλιν· Ὁ κύκνος οὐχὶ καὶ λευκός καὶ μέλας ἐστίν, καὶ κίρρος καὶ φαιός. Ἀλλὰ μὴν λευκός· οὐκ ἄρα τὰ λοιπά. Ἐπὶ τῶν οὐκ ἀντικειμένων οὕτως· Τὸ ὀρώμενον οὐχὶ καὶ ἄνθρωπος καὶ ἵππος καὶ βοῦς καὶ κύων ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπος· οὐκ ἄρα τὰ ἕτερα. Καὶ οὗτος μὲν τρίτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν.

ιβ'. Τέταρτος ὁ ἐκ διαζευκτικοῦ τῇ θέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνὸς τὸ λοιπὸν ἀναιρῶν ἢ τὰ λοιπά. Λαμβάνεται δ' οὗτος ἐπὶ τε τῶν ἀμέσως ἀντικειμένων, ἐπὶ τε τῶν ἐμμέσως,

ἀλλ' ὠρισμένον ἐχόντων τὸ μέσον. Καὶ ἀμέσως μὲν, ὡς, Ὁ δέκα ἢ ἄρτιός ἐστιν ἢ περιττός. Ἀλλὰ μὴν ἄρτιος· οὐκ ἄρα περιττός. Ἐμμέσως δὲ καὶ ὠρισμένως, οἶον, Τόδε τοῦδε ἢ μείζον ἐστιν, ἢ ἔλαττον, ἢ ἴσον. Ἀλλὰ μὴν ἴσον τυχόν· οὐκ ἄρα μείζον οὐδ' ἔλαττον.

ιγ'. Πέμπτος τρόπος ὁ ἐκ διαζευκτικοῦ, τῆ ἀναιρέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνός, ἢ καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὸ ἓν, εἰσφέρων τὸ λοιπόν. Λαμβάνεται δὲ καὶ οὗτος ἐφ' ὧν καὶ ὁ τέταρτος· οἶον, Ὁ ἐξ ἢ ἄρτιός ἐστιν, ἢ περιττός. Ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστι περιττός· ἄρτιος ἄρα. Καὶ πάλιν· Ὁ ἐξ ἢ τέλειός ἐστιν, ἢ ἀτελής, ἢ ὑπερτελής. Ἀλλὰ μὴν οὐτ' ἀτελής, οὐθ' ὑπερτελής· τέλειός ἐστιν ἄρα.

ιδ'. Οὗτοι τοίνυν οἱ τρεῖς τρόποι, κατὰ διάζευξιν ὑπάρχοντες καὶ διάστασιν, οὕτω προφέρονται.

ιε'. Καὶ γὰρ ὅτε μηδαμῶς ἀντίκεινται τὰ πράγματα, ἢ ἀντίκεινται μὲν, ἀλλ' ἐμμέσως καὶ τὸ μέσον ἀόριστον ἔχουσιν· ἀδύνατον τότε πᾶσιν ἐπεξελεθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο διαζευκτικῶς οὐκ ἔστι ταῦτα προαγαγεῖν· οὐτ' αὖ τῆ ἀναιρέσει τοῦ ἐτέρου ἢ τῶν ἐτέρων εἰσαγαγεῖν τὸ λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ, εἰ μὴ ἔστιν ἄνθρωπος, ἤδη ἵππος ἐστίν· οὐτ' αὖ εἰ οὐκ ἔστι λευκὸν ἢ μέλαν, ἔσται φαιόν· τοίνυν ἀντὶ μὲν τοῦ διαζευκτικοῦ χρηστέον τῆ τῆς ἀποφάσεως συμπλοκῆ· τῆ θέσει δὲ τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον ἀναιρετέον ἢ τὰ ἕτερα. Οἶον· Οὐχὶ καὶ κύων καὶ λύκος ἐστὶ τὸ ὁρώμενον· ἀλλὰ μὴν λύκος· οὐκ ἄρα κύων. Καὶ πάλιν· Οὐκ ἐρυθρὸν τὸ αὐτὸ (καὶ) φοινικοῦν ὑπάρχει, καὶ πορφυροῦν, καὶ ὠχρόν. Ἀλλὰ μὴν φοινικοῦν· οὐκ ἄρα τὰ ἕτερα.

ις'. Ὅτε δὲ ἢ ἀμέσως ἀντίκεινται τὰ πράγματα ἢ ἐμμέσως μὲν, ὠρισμένον δὲ τὸ μέσον ἐστὶν αὐτοῖς, τότε διαζευκτικῶς προαχθήσονται· καὶ μὴ μόνον ἀναιρεθήσεται τὸ ἕτερον ἢ τὰ ἕτερα τῆ θέσει τοῦ ἐνός, ἀλλὰ καὶ τῆ ἀναιρέσει τῶν ἄλλων τεθήσεται τὸ λειπόμενον.

ιζ'. Ἐτερος τρόπος παρὰ τοὺς εἰρημένους ὁ ἐξ ὅλων ὑποθέσεων συνεστῶς, ὃς καὶ δι' ὅλου ὑποθετικὸς ὀνομάζεται, πρόσληψιν μὴ ἔχων, ἀλλ' ἐξ ἡγουμένων καὶ ἐπομένων ποιούμενος τὸ συμπέρασμα.

ιη'. Δείκνυσι δὲ, τίνος ὄντος, τί ἐστὶν ἢ τί οὐκ ἔστιν, αὐθίς τε τίνος μὴ ὄντος, τί ἐστὶν ἢ τί οὐκ ἔστι.

ιθ'. Καὶ τίνος μὲν ὄντος τί ἐστὶν, οὕτως· Εἰ ὁ Θεὸς δίκαιος, ἀνταπόδοσις ἐστὶ τῶν βεβιωμένων· εἰ ἀνταπόδοσις ἐστὶ τῶν βεβιωμένων, ἀθάνατος ἢ ψυχὴ· εἰ ὁ Θεὸς ἄρα δίκαιος, ἀθάνατός ἐστιν ἢ ψυχὴ. Τίνος ὄντος, τί οὐκ ἔστιν, οὕτως· Εἰ ἐστὶν ἡ λογικὴ

ψυχή αὐτοκίνητος, οὐ ποτε σταίη τοῦ κινεῖσθαι· εἰ μήποτε σταίη τοῦ κινεῖσθαι, οὐ φθαρήσεται. Εἰ ἔστιν ἄρα ἡ λογικὴ ψυχή αὐτοκίνητος, οὐ φθαρήσεται. Τίνος μὴ ὄντος, τί ἔστιν, οὕτως· Εἰ οὐκ ἔστιν ἡμέρα, νύξ ἔστιν· εἰ νύξ ἔστιν, ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν ἔστιν. Εἰ ἄρα οὐκ ἔστιν ἡμέρα, ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν ἔστι. Τίνος μὴ ὄντος, τί οὐκ ἔστιν οὕτως· Εἰ τὸ ἰώμενον νοσοῦντα τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔστιν ἔν, οὐδ' ἔστιν ἔν ὑφ' ὅτου νοσεῖ. Εἰ δὲ μὴ ἔστιν ἔν ὑφ' ὅτου νοσεῖ, οὐκ ἔστιν ἀπλοῦς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀσύνθετος. Εἰ τὸ ἰώμενον ἄρα νοσοῦντα τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔστιν ἔν, οὐκ ἔστιν ἀπλοῦς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀσύνθετος.

κ'. Πρῶτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ κατὰ συνέχειαν, τῇ θέσει τοῦ ἡγουμένου συνεισάγων τὸ ἐπόμενον. Δεύτερος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ κατὰ συνέχειαν, τῇ ἀναιρέσει τοῦ ἐπομένου συναναιρῶν τὸ ἡγούμενον. Τρίτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ κατὰ διάστασιν, ἐξ ἀποφατικῆς συμπλοκῆς τῇ θέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνὸς ἀναιρῶν τὸ ἕτερον ἢ τὰ ἕτερα. Τέταρτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ κατὰ διάστασιν ἐκ διαζευκτικοῦ, τῇ θέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνὸς τὸ λοιπὸν ἀναιρῶν, ἢ τὰ λοιπά. Πέμπτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν, ὁ κατὰ διάστασιν ἐκ διαζευκτικοῦ, τῇ ἀναιρέσει τῶν τοῦ ἐπομένου ἐνὸς, ἢ καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὸ ἐν, εἰσφέρων τὸ λοιπόν. Ἐκτος τρόπος τῶν ὑποθετικῶν ὁ ἐξ ὅλων ὑποθέσεων συνεστῶς, καὶ καλούμενος δι' ὅλου ὑποθετικός.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Περὶ τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων.

α'. Τὰ ποιῶντα τοὺς σοφιστικούς ἐλέγχους ἔξ εἰσιν ἐν τῇ λέξει, ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, διαίρεσις, προσφθία, σχῆμα λέξεως.

β'. Παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν μὲν σόφισμα· οἶον, Τὰ δέοντα ἀγαθὰ ἐστὶ. Τὰ κακὰ δέοντά ἐστὶ. Τὰ κακὰ ἄρα ἀγαθὰ ἐστὶν. Ὁμώνυμον ἐνταῦθα τὸ δέον. Δηλοῖ γὰρ τὸ πρὸς τι χρήσιμον καὶ τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθόν. Ἐν μὲν οὖν τῇ ἐλάττονι προτάσει τῇ λεγούσῃ, Τὰ κακὰ δέοντα, τὸ δέον ἀντὶ τοῦ χρησίμου παρείληπται. Χρημάτων γὰρ ἀφαιρέσεις, καὶ καθείρξεις καὶ μάστιγες, καὶ τὰ τοιαῦτα, καθ' αὐτὰ ὄντα κακὰ, χρήσιμά ἐστὶ πρὸς τοὺς δεομένους σωφρονισμοῦ. Κατὰ δὲ τὴν μείζω πρότασιν, λέγεται τὸ δέον, ὡς καθ' αὐτὸ ἀγαθόν. Καὶ οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνυμίας εὔρε χῶραν ὁ παραλογισμός. Χρὴ τοίνυν, ὁμωνύμων ἐρωτωμένων, διαστέλλειν τὰ σημαίνόμενα, καὶ οὕτω τὴν ἀπόκρισιν ἀσφαλῆ ποιουμένους, τὸν σοφιστὴν ἀποκρούεσθαι. Πρῶτος μὲν οὖν σοφισμὸς, ὁ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐστὶ.

γ'. Δεύτερος ὁ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν· οἶον, Ἄρ' ὁ γινώσκει τις, τοῦτο γινώσκει; Γινώσκει δὲ τις τὸ ξύλον. Τὸ ξύλον ἄρα γινώσκει. Τὸ γινώσκει ἀμφίβολον. Οὐ γὰρ ἐστὶ σαφές, πότερον ὁ γινώσκων λέγεται γινώσκειν, ἢ τὸ γινωσκόμενον εἶναι τὸ γινώσκων. Καὶ πάλιν· Ἄρ' ἔστι σιγῶντα λέγειν; Οὐχί. Τί δ' ὅταν λέγη τις ξύλα καὶ λίθους, οὐ λέγει σιγῶντα; Ἔστιν ἄρα σιγῶντα λέγειν. Ἀμφιβάλλεται τὸ σιγῶντα, ποῦ τακτέον· πότερον πρὸς τὸν λέγοντα, ἢτοι τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς τὰ λεγόμενα, ἢ γουν τὰ πράγματα.

δ'. Διενήνοχε δὲ τοῦ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν τρόπου ὁ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν· ὅτι ὁ μὲν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διάφορα σημαίνοντος τὴν ἀπάτην εἰσάγει· ὁ δὲ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ἐκ τοῦ λόγου ποεῖται τὴν πλάνην, δηλοῦντος οὐχ ἓν. Ἐκκληπτέον δὲ λόγον ἐνταῦθα τὴν τῶν λέξεων σύνταξιν, ὄνομα δὲ τὴν λέξιν ἀπλῶς. Τὸ μὲν γὰρ δέον δηλοῖ πλείω κατὰ πᾶσαν πτώσιν μετακλινόμενον, ὅθεν καὶ ὁμώνυμον λέγεται.

ε'. Τὸ δὲ γινώσκει καὶ τὸ σιγῶντα, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ διάφορα σημαίνειν ἔσχον ἐκ τῆς τοιαύδε συντάξεως. Ὅθεν εἴ τις οὕτως ἐρεῖ· Ὁ ἐγὼ γινώσκω, ἐκεῖνο γινώσκω. Καὶ πάλιν, Ἄρ' ἔστι σοι λέγειν σιγῶντι; τὸ ἀμφίβολόν ἐστὶν οὐδέν. Εἰ δὲ τὸ δέον ἀγαθόν

εἴποι τις, ἢ ἔστι τῷ δέοντι ἀγαθόν, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως, ἢ τοῦ δέοντος ὁμωνυμία φυλάσσεται πάντοτε.

ζ'. Τρίτος τρόπος ὁ παρὰ σύνθεσιν· οἶον, Ὁ καθήμενος δύναται βαδίζειν. Ὁ Σωκράτης κάθηται. Ὁ Σωκράτης ἄρα βαδίζει. Ἀλλὰ δὲ οὐ βαδίζει. Κάθηται γὰρ. Ὁ παραλογισμὸς παρὰ τὴν σύνθεσιν γέγονεν. Ἔδει γὰρ, καθάπερ ἐν τῇ μείζονι προτάσει τὸ δύναται μετὰ τὸ βαδίζειν τοῦ μέσου ὅρου ἅμα κατηγορηθῆναι, οὕτω δὴ καὶ τῷ συμπεράσματι τὸ δύναται μετὰ τοῦ βαδίζειν συντεθειμένως καὶ συνημμένως λεχθῆναι κατὰ Σωκράτους, ἀλλ' οὐχὶ τὸ βαδίζειν μόνον. Ἐλλιπῶς οὖν ἐν τῷ συμπεράσματι τῆς συνθέσεως γεγονυίας, ὁ παρὰ τὴν σύνθεσιν ἐγένετο παραλογισμὸς.

ζ'. Τέταρτος τρόπος ὁ παρὰ τὴν διαίρεσιν. Οἶον, Τὰ πέντε τρία καὶ δύο· τὰ τρία καὶ δύο περιττὰ καὶ ἄρτια· τὰ πέντε ἄρα περιττὰ καὶ ἄρτια. Τὸ σόφισμα παρὰ τὴν διαίρεσιν, διὰ τὸ διηρηθῆναι τὰ πέντε κατὰ τὴν ἐλάττω πρότασιν εἰς τρία καὶ δύο, καὶ ἰδίᾳ περὶ ἐκάστου τὴν μείζω πρότασιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ τρία καὶ ὁ δύο καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἀριθμὸς ὁ μὲν ἔστι περιττός, ὁ δ' ἄρτιος· εἴτ' ἀποφῆνασθαι τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ πέντε ὁμοῦ, τὰ περὶ τῶν αὐτῶν μερῶν ἐξ ὧν συντέθειται, ταῖς προτάσεις εἰρημένα.

η'. Τινὲς δὲ τρόπον ἓνα τὸν παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν ἔθεντο, διὰ τὸ τὸ αὐτὸ διαιρούμενον ἀπὸ τοῦδε συντίθεσθαι τῷδε, καὶ συντιθέμενον τῷδε διαιρεῖσθαι ἀπὸ τοῦδε. Οἶον ἐπὶ τοῦ δηλωθέντος νῦν παραλογισμοῦ τὰ πέντε διήρηται εἰς τὰ τρία καὶ τὰ δύο. Καὶ τῶν μὲν τρία κατηγορήθη τὸ περιττὸν, τῶν δύο δὲ ἄρτιον κατὰ διαίρεσιν· ἄμφω δ' ὁμοῦ, τὸ περιττὸν δηλονότι καὶ ἄρτιον, τῶν πέντε κατηγορήθησαν κατὰ σύνθεσιν. Πάλιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ρηθέντος σοφίσματος, τὸ βαδίζειν καὶ τὸ δύναται τοῦ καθήμενου κατηγορήθησαν κατὰ σύνθεσιν· διαιρεθὲν δὲ τὸ βαδίζειν ἀπὸ τοῦ δύναται, τοῦ Σωκράτους κατηγορηται, τὸν ἔκλειψιν ἀμειψάμενον.

θ'. Πέμπτος τρόπος ὁ παρὰ προσωδία· οἶον· Οὗ καταλύεις, οἰκία ἐστίν· οὐ καταλύεις, ἀπόφασίς ἐστίν· ἢ οἰκία ἄρα ἀπόφασίς ἐστίν. Παρὰ τὴν προσωδίαν τὸ σόφισμα. Ἐν μὲν γὰρ τῇ προτέρᾳ προτάσει, τὸ οὗ μετὰ δασέος πνεύματος καὶ τόνου περισπωμένου δοθὲν, τὸ ὅπου ἐσήμαινεν· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει μετὰ ψιλοῦ πνεύματος ληφθὲν, καὶ τόνου χωρὶς ἐδήλωσεν ἄρνησιν.

ι'. Ἐκτος τρόπος ὁ παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως. Ὀνομάζεται δ' οὕτως, ἐπεὶπερ ὁ ποιὸς τῆς λέξεως σχηματισμὸς αἴτιος τοῦ τοιούτου γίνεται παραλογισμοῦ· οἶον, Τὸ μανθάνειν ἐνεργεῖν ἐστὶ περὶ τὴν μάθησιν· τὸ ἐνεργεῖν περὶ τὴν μάθησιν διδάσκειν ἐστὶ· τὸ μανθάνειν ἄρα διδάσκειν ἐστίν. Ὁ σοφισμὸς παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.

Ἐσχημάτισται γὰρ τὸ μαθητικὸν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν, καὶ τὸ ἐνεργητικὸν εἰς τὸ παθητικὸν. Τὸ γὰρ ἐνεργεῖν περὶ τὴν μάθησιν καὶ πάθους καὶ ἐνεργείας δηλωτικὸν ἐστὶ. Καὶ πάλιν· Ἄρ' ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἅμα καὶ πεποηκέναι; Οὐχί. Τί δ' οὐκ ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ καὶ ὀρᾶν ἅμα καὶ ἐωρακέναι; ὥστε καὶ ποιεῖν καὶ πεποηκέναι. Παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως καὶ τοῦτο τὸ σόφισμα. Τὸ γὰρ ὀρᾶν καὶ ἐωρακέναι, κἂν εἰς παρόντα καὶ παρωχημένον ἐσχημάτισται χρόνον, πλὴν ἐν σημαίνει καὶ τὸ αὐτὸ διὰ τὸ οἶον ἀχρόνως καὶ ἀδιαστάτως τὴν ὄρασιν ἐνεργεῖν. Ὅθεν ὅπερ τις ὀρᾷ, τοῦτο μονονουχὶ καὶ ἐώρακε. Ποιεῖν δὲ καὶ πεποηκέναι τὸ αὐτὸ οὐκ ἐνδέχεται ἅμα διὰ τὴν τῶν χρόνων διάστασιν. Τὸ μὲν γὰρ ποιεῖν ἐνεστῶτα χρόνον δηλοῖ· τὸ δὲ πεποηκέναι τὸν παρεληλυθότα.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

Περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς λέξεως σοφισμάτων.

α'. Τῶν σοφισματικῶν τρόπων ἕξ μὲν παρὰ τὴν λέξιν εἰσὶ, περὶ ὧν προσεχῶς ὑπεμνήσαμεν.

β'. Ἐπτά δὲ τῆς λέξεως ἐκτὸς· παρὰ τὸ συμβεβηκὸς, παρὰ τὸ πῆ και ἀπλῶς, παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν, παρὰ τὸ ἐπόμενον, παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον· ὅς δὴ τρόπος και μὴ παρὰ τοῦτο κατονομάζεται· παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν.

γ'. Παρὰ τὸ συμβεβηκὸς μὲν, οἶον, Ὁ Σωκράτης ἕτερον Πλάτωνος. Ὁ Πλάτων ἄνθρωπος· ὁ Σωκράτης ἄρα ἕτερόν τι τοῦ ἀνθρώπου. Λέγεται δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἕτερόν ἐστίν, ὁ Σωκράτης τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν και τὰς ὑποστατικὰς ιδιότητας. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τὴν φύσιν εἰσὶν ἀλλ' οὐ φύσεις· τὸ συμπέρασμα δὲ λαβὼν ἀπὸ τῶν περὶ τὴν φύσιν, τὴν ἑτερότητα πρὸς τὴν φύσιν μετήνεγκε. Πάλιν, Ὁ ἄνθρωπος ζῶον· τὸ ζῶον γένος· ὁ ἄνθρωπος ἄρα γένος. Καὶ, Ὁ Πέτρος ἄνθρωπος· ὁ ἄνθρωπος τρισύλλαβον· ὁ Πέτρος ἄρα τρισύλλαβον. Ταῦτα και τὰ τοιαῦτα σοφίσματα παρὰ τὸ συμβεβηκὸς· οὔτε γὰρ ζώου κατηγορεῖται τὸ γένος οὐσιωδῶς, οὔτε τοῦ ἀνθρώπου τὸ τρισύλλαβον οὐσιωδῶς, ἴν' ἐξ ἀνάγκης τὸ μὲν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ κατὰ τοῦ Πέτρου λεχθεῖεν. Γινομένης δὲ τῆς κατηγορίας μὴ οὐσιωδῶς, ἀλλ' ἐπουσιωδῶς, οὐχ ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, ταῦτ' ἀνάγκη και κατὰ τοῦ ὑποκειμένου λέγεσθαι πάντα. Πάλιν ἐν δευτέρῳ σχήματι· Τὸ μέλι ἐπίτασιν και ἄνεσιν οὐκ ἐπιδέχεται· τὸ γλυκὺ ἐπίτασιν και ἄνεσιν ἐπιδέχεται· τὸ μέλι ἄρα οὐκ ἔστι γλυκὺ. Καὶ αὔθις· Τὸ λευκὸν κατὰ τὸ μᾶλλον και ἥττον ἐστίν. Ὁ κύκνος, ἢ χιών, τὸ ψιμίθιον, κατὰ τὸ μᾶλλον και ἥττον οὐκ εἰσὶν· οὐκ ἄρα ταῦτα λευκά. Παρὰ τὸ συμβεβηκὸς τὰ σοφίσματα, διὰ τὸ μήτε τοῦ λευκοῦ τὸ μᾶλλον και ἥττον κατηγορεῖσθαι οὐσιωδῶς, μήτε τοῦ γλυκέος τὸ ἐπιτείνεσθαι και ἀνίεσθαι.

δ'. Οἶμαι δὲ τοὺς τοιούτους παραλογισμοὺς, εἴ τις και παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐρεῖ, και οὔτος οὐκ ἂν ἀποπλανηθεῖ πόρρω τοῦ ἀληθοῦς. Τὸ γλυκὺ γὰρ και τὸ λευκὸν σημαντικά ἐστί και τῶν ποιότητων αὐτῶν, τῆς γλυκύτητος λέγω και τῆς λευκότητος· ἀλλὰ δὴ και τῶν πεποιωμένων σωμάτων. Κατὰ μὲν οὖν τὰς μείζους προτάσεις, ποιότητος μόνας ἀπλῶς ἐδίδουν οἱ σοφισμοί, γλυκύτητα και λευκότητα· ἐν δὲ τοῖς συμπεράσμασι σώματα μετὰ ποιότητων ἐλάμβανον. Εἰ δ' ὁ γλυκὺ και ὁ λευκὸν

προέτεινον, ἐκεῖνα καὶ συνεπέρινον, οὐδὲν ἂν ἴσως ἠκολούθει παράλογον. Οὐτε γὰρ τὸ μέλι γλυκὺ τοιοῦτον ὅποιον ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν ἐπιδέχεται, τουτέστι γλυκύτης, οὐθ' ὁ κύκνος τοιοῦτο λευκὸν, ὅποιον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐστίν, ἤγουν λευκότης· ἀλλὰ σώματα καὶ ἄμφω· τὸ μὲν γλυκὺ σῶμα τὸ μέλι· τὸ δ' αὖ σῶμα λευκὸν ὁ κύκνος· καὶ καθὸ σώματα τοῦ μᾶλλον καὶ τοῦ ἥττον ἀνεπίδεκτα μένει, καὶ πάσης ἐπιτάσεώς τε καὶ ἀνέσεως, σώζοντα δηλονότι τὸ κατὰ φύσιν ἐν ἑαυτοῖς. Τοιαῦτα καὶ ἡ χιών, καὶ τὸ ψιμίθιον, καὶ τὰ παραπλήσια. Οὕτω καὶ ἄλλο μὲν ζῶον ὁ ἄνθρωπος· ἄλλο δὲ ζῶον τὸ γένος. Ζῶον μὲν γὰρ γένος τὸ ἀπλῶς ζῶον, ἤγουν τὸ τῶν εἰδῶν ἀπάντων συλληπτικὸν, τῶν κατὰ τὴν τελείαν χαρακτηριζομένων. Ὁ δ' ἄνθρωπος ἐν τῶν τοιούτων εἰδῶν, ὃ πρὸς τῇ τελείᾳ ζωῇ φέρει καὶ τὴν λογικότητα, καὶ τὴν πρὸς τὸ δέχεσθαι τὸν θύραθεν νοῦν καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐπιτηδειότητα φυσικὴν, μορφωτικὰ ἑαυτοῦ. Ζῶον οὐχ ἀπλῶς ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τοιοῦτον ζῶον. Τὸ δὲ τοιοῦτον ζῶον οὐ γένος, ἀλλ' εἶδός ἐστι.

ε'. Δεύτερος τρόπος τῶν ἐκτὸς τῆς λέξεως ἐλέγχων σοφιστικῶν ὁ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς. Καὶ πῆ μὲν καλεῖται ἡ σύνθετος κατηγορία μερικωτέρων οὐσα δηλωτική. Καὶ γὰρ ἡ σύνθεσις ἀεὶ μερικεύει τὰ πράγματα. Διὸ καὶ τὸ λογικὸν ζῶν μερικώτερόν ἐστι τοῦ ζώου. Ἀπλῶς δὲ ἡ ἀσύνθετος κατηγορία λέγεται, καθολικωτέρων ὑπάρχουσα πραγμάτων ἐμφαντική. Τὰ γὰρ ἀπλᾶ τῶν συνθέτων καθολικώτερα. Γίνεται τοίνυν ὁ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς παραλογισμὸς ἢ ὅταν τὰ πῆ κατηγορήσωμεν ἀπλῶς, ἢ τὰ ἀπλῶς κατηγορήσωμεν πῆ· τουτέστιν ἢ ὅταν τὰ ἅμα καὶ συνθέτως κατηγορούμενα κατηγορήσωμεν ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως· ἢ τὰ ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως κατηγορήσωμεν. Τοῦ προτέρου παράδειγμα· Ὁ πατήρ μείζων τοῦ υἱοῦ τῷ αἰτίῳ· τὸ αἴτιον φύσει· ὁ πατήρ ἄρα μείζων τοῦ υἱοῦ φύσει. Παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς προέβη τὸ σόφισμα. Καὶ γὰρ ὁ πατήρ μείζων τοῦ υἱοῦ τῷ φύσει αἰτίῳ, ἤγουν τῷ φυσικῷ, οὐ τῷ δημιουργικῷ. Τοίνυν ἐπεὶ καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ φύσει, κατηγορηθῆναι ὀφείλοντα πῆ, καὶ ὁμοῦ καὶ συνθέτως, ἀπλῶς καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως κατηγορήθησαν, εὔρε χῶραν ὁ παραλογισμὸς. Τοῦ δευτέρου παράδειγμα· Σίμων σκυτεὺς καὶ ἀγαθός· πᾶς σκυτεὺς ἀγαθὸς εὐφυῶς κατασκευάζει τὰ πέδιλα· Σίμων τὸ λοιπὸν εὐφυῶς κατασκευάζει τὰ πέδιλα. Ἦν δ' ὁ Σίμων οὐκ ἀγαθὸς τὴν τέχνην, ἀλλὰ τὸν τρόπον. Τὸ σόφισμα παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς· τὸ γὰρ ἀγαθὸς καὶ τὸ σκυτεὺς, ἀπλῶς καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως κατηγορηθέντα τοῦ Σίμωνος κατὰ τὴν ἐλάττω πρότασιν, πῆ καὶ ὁμοῦ κατὰ τὴν μείζω καὶ συνθέτως ἐλήφθησαν.

ζ'. Τρίτος τρόπος παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν· οἶον, Τὰ δέκα διπλάσια· τὰ δέκα οὐ διπλάσια· πρὸς μὲν γὰρ τὰ πέντε διπλάσια· πρὸς ἄλλα δὲ οὐ διπλάσια. Τὰ διπλάσια τοιγαροῦν οὐ διπλάσια. Λέγεται δὲ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὅτι παρὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν ἀποκρινόμενον, ἴσως δὲ καὶ τὸν ἐρωτῶντα, τί ἐστὶν ἔλεγχος, λαμβάνει τόπον ὁ παραλογισμός. Ἔλεγχος γάρ ἐστὶν ἀντίφασις τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ αὐτό, μὴ μέντοι πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο. Τὰ δέκα δὲ πρὸς τὰ πέντε μὲν εἴρηται διπλάσια· πρὸς τ' ἄλλα δὲ οὐ διπλάσια.

ζ'. Τέταρτος τρόπος ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον· οἶον, Δημόκριτος φεύγει πρὸς ἔρημον· ὁ φεύγων πρὸς ἔρημον μαίνεται· Δημόκριτος ἄρα μαίνεται. Λέγεται δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον, ἐπεὶ περ ἔπεται τῷ μαινομένῳ τὸ φεύγειν πρὸς ἔρημον· πλὴν οὐκ ἀντιστρέφει. Οὐ γὰρ εἴ τις φεύγει πρὸς ἔρημον, ἤδη καὶ μαίνεται· ἀλλ' ἔστιν ὅς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὑπερφρονήσας ἀταραξίαν καὶ ἡσυχίαν ζητεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τόπους ἀπηλλαγμένους θορύβων ἀναχωρεῖ· καθὼς καὶ ὁ ἰατρός Ἰπποκράτης ὁ Κῶος ἐπέστησε ἀκούσας ὅτι Δημόκριτος ἐμάνη καὶ πρὸς ἔρημον ἀνεχώρησε.

ζ'. Πέμπτος τρόπος παρὰ τὸ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν τὸ ἐν ἀρχῇ, ἡγουν τὸ προκείμενον εἰς δεῖξιν τιθέναι ὡσπερ ὁμολογούμενον· οἶον, πρόκειται εἰς δεῖξιν τὸ τὴν ψυχὴν εἶναι ἀθάνατον. Τοῦτό ἐστι τὸ ἐν ἀρχῇ, τὸ προηγούμενον, δι' ὃ γίνεται ὁ συλλογισμός. Εἴ τις οὖν εἶποι, ὅτι Ἡ ψυχὴ ἄφθαρτος· τὸ ἄφθαρτον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος· οὗτος αἰτεῖται καὶ λαμβάνει τὸ ἐν ἀρχῇ τὸ ζητούμενον. Οὐδὲ γὰρ διενήνοχε τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὴν σημασίαν τὸ ἄφθαρτον, εἰ μὴ κατὰ μόνην τὴν προφοράν. Ταυτὸ γὰρ κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀθανάτον τε καὶ ἄφθαρτον. Ὅθεν ὁ οὕτω συλλογιζόμενος δείκνυσιν οὐδέν, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀρχῇ, τὸ ζητούμενον αἰτεῖται καὶ λαμβάνει χωρὶς ἀποδείξεως.

θ'. Ἐκτος τρόπος παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. Γίνεται δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν τοῖς δι' ἀδυνάτου συλλογισμοῖς. Οἶον, εἴ τις εἰπόντος. Παντὶ γελαστικῷ ὑπάρχει τὸ λογικόν, ἕτερος ἐντεῦθεν δῆθεν, εἰς ἀδύνατον ἀπάγων τὸν λόγον, ἐρεῖ· Εἰ τὸ λογικόν παντὶ γελαστικῷ· τὸ γελαστικόν παντὶ πιθήκῳ· τὸ λογικόν ἄρα πιθήκῳ παντὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν· ὅπερ ἀδύνατον. Ὡς αἴτιον ἐνταυθοῖ τέθειτε τὸ μὴ αἴτιον. Οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι παντὶ γελαστικῷ τὸ λογικόν (τοῦτο γὰρ ἦν ἡ ὑπόθεσις) τοῦ ἀδυνάτου γέγονεν αἴτιον· μὴ παρὰ τοῦτο συμβέβηκεν ἢ εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγή, ἀλλὰ παρὰ τὸ ὑπάρχειν πιθήκῳ παντὶ τὸ γελαστικόν. Τοῦτο γὰρ ψεῦδος ὄν, εἰσήγαγε τὸ ἀδύνατον· ἐπεὶ οὐδεὶς

πίθηκος ταῖς ἀληθείαις γελᾷ, εἰ καὶ ἴσως γελᾶν σχηματίζεται, ζῶον ὑπάρχον μιμητικόν.

ι'. Ἐβδομος τρόπος καὶ ὕστατος ὁ παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν· οἶον, Σωκράτης διδάσκει Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην· Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἄνθρωπός ἐστι· Σωκράτης ἄρα διδάσκει ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐκ ἄνθρώπους. Ἐνταῦθα πλείω τὰ ἠρωτημένα ὑπάρχοντα γεγονασιν ἐν. Ἐκαστον δὲ τῶν ὑποκειμένων ἰδίας δεῖται τῆς ἐρωτήσεως. Ἄλλος μὲν γὰρ ὁ περὶ Πλάτωνος λόγος· ὁ δὲ περὶ Ἀριστοτέλους ἕτερος. Συμμιγῶς τοίνυν τὰ διάφορα ὑποκείμενα ἐρωτηθέντα ὡς ἐν, τὸν σοφισμὸν συνεστήσαντο.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'.

Περὶ ἐλέγχου, καὶ ὅτι πάντες οἱ παραλογισμοὶ εἰς τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν ἀνάγονται.

α'. Ἐλεγχός ἐστιν ἀντίφασις τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός μὴ ὀνόματος, ἀλλὰ πράγματος, καὶ ὀνόματος μὴ συνωνύμου, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν δοθέντων ἐξ ἀνάγκης μὴ συναριθμουμένου τοῦ ἐν ἀρχῇ, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸ αὐτό, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ.

β'. Τοῖνον εἰ μέλλει τις μὴ καλῶς λέγοντα τὸν προσδιαλεγόμενον ἀνελέγχειν, ὀφείλει τὸ ἀντικείμενον συνάγειν, οὔπερ ἂν ὁ προσδιαλεγόμενος ἀποφαίνοιτο (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἀντίφασις).

γ'. Συνάγειν δὲ τὴν ἀντίφασιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός, οὐ μὴν ἐπ' ἄλλου καὶ ἄλλου. Τὸ γάρ, εἰπόντος τινὸς τὸν Ἀριστοτέλην τεχνολογεῖν, ἕτερον εἰρηκέναι τὸν Πλάτωνα μὴ τεχνολογεῖν, οὐκ ἔστιν ἔλεγχος. Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ ὀρισμὸς ἀντίφασιν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός εἶναι τὸν ἔλεγχον.

δ'. Μὴ ὀνόματος δέ, ἀλλὰ πράγματος, τουτέστι μὴ μόνον ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ πράγματος. Εἰ γὰρ ἐν μὲν ὑπάρχει τοῦνομα, διάφορα δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δηλούμενα πράγματα, καὶ ὁ μὲν ἐπ' ἄλλου σημαινομένου δοίη τὸν λόγον, ὁ δ' ἐφ' ἑτέρου ποιήσοιτο τὴν ἀντίφασιν, οὐ γίνεται ἔλεγχος.

ε'. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦ συνωνύμου ὀνόματος ἡ ἀντίφασις ἔλεγχός ἐστι. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, Ζῶον περιπατεῖ, ζῶον οὐ περιπατεῖ, καὶ ἄμφω γε ἀληθῆ. Ἐλεγχος οὖν ἐστιν ἡ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός ὀνοματός τε καὶ πράγματος ἀντίφασις.

ς'. Ἐκ τῶν δοθέντων ἐξ ἀνάγκης συναγομένη, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρων τινῶν.

ζ'. Μὴ συναριθμουμένου τοῦ ἐν ἀρχῇ, τουτέστι, δι' ἑτέρου ὀνόματος λαμβανομένου τοῦ ζητήματος ἀντὶ προτάσεως εἰς τὸν λόγον τῆς ἀποδείξεως. Τοῦτο γὰρ ὑπάρχει τὸ ἐν ἀρχῇ.

η'. Καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ χρῆ, μὴ μέντοι κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο μέρος τοῦ ὑποκειμένου γίνεσθαι τὴν ἀντίφασιν. Εἰ γὰρ τὸ αὐτὸ ξύλον κατὰ μὲν τὸ μῆκος λέγοιτο δίπηχυ,

κατὰ δὲ τὸ πλάτος οὐ δίπηχυ· καὶ Αἰθίοψ κατὰ μὲν τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν μέλας, κατὰ δὲ τοὺς ὀδόντας οὐ μέλας, οὐδ' οὕτως γίνεται ἔλεγχος.

θ'. Καὶ πρὸς αὐτὸ δὲ μὴ μέντοι, πρὸς ἄλλο δεῖ ἀντιφάσκειν. Οὐδὲ γὰρ ἐλέγχειν ἐστὶ τὸ τὸν δέκα λέγειν πρὸς τὸν πέντε διπλάσιον, οὐ διπλάσιον δὲ πρὸς ἕτερον ἀριθμόν.

ι'. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ τελεῖσθαι χρὴ τὴν ἀντίφασιν, ἀλλὰ καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Ὡσαύτως μὲν, ἵνα μὴ λέγωμεν τὸ βρέφος γραμματικόν τε καὶ οὐ γραμματικόν· ἢ τὸν κοιμώμενον ὀρῶντα καὶ οὐχ ὀρῶντα, τὸ μὲν κατὰ τὸ δυνάμει, τὸ δὲ κατὰ τὸ ἐνεργεῖα λαμβάνοντες· ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χρόνῳ, ἵνα μὴ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον λέγωμεν κατ' ἄλλον μὲν χρόνον φαῦλον, κατ' ἄλλον δὲ πάλιν χρόνον οὐ φαῦλον.

ια'. Ταῦτα πάντα χρεὼν εἰδέναι τὸν μὴ τ' ἀπατᾶσθαι, καὶ τοὺς ἀπατῶντας ἐλέγχειν βουλόμενον.

ιβ'. Ἐντεῦθεν δῆλόν ἐστιν, ὡς οἱ παραλογισμοὶ πάντες εἰς τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄνοιαν ἀναφέρονται, ψευδεῖς τινες ὄντες ἔλεγχοι καὶ ἀπατηλοὶ, καὶ διὰ τοῦτο σοφιστικοὶ καλούμενοι ἔλεγχοι, ὡς χρωμένων τούτοις τῶν σοφιστῶν, τῶν μηδὲν ἄλλο ἐσπουδακότων, ἢ τοιούτοις κεχρωματισμένοις συλλογισμοῖς τὸν προσδιαλεγόμενον ἀπατᾶν.

ιγ'. Εἰ τοίνυν ὁ ἀληθὴς ἔλεγχος ἀντίφασίς ἐστὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς μὴ μόνον ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ πράγματος· ὁ τοῦτο εἰδὼς οὐκ ἂν παρασυρεῖ τῆς παρὰ τὴν λέξιν σοφίσμασιν.

ιδ'. Ἡ τε γὰρ ὁμωνυμία διάφορα εἰσάγει τὰ πράγματα διὰ τῆς διαφοροῦ σημασίας τοῦ ὀνόματος.

ιε'. Καὶ ἡ ἀμφιβολία διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς συντάξεως τὸ μονοειδὲς οὐκ ἐχόντων οὐ περὶ ἓν καταγίνεται.

ις'. Καὶ ἡ σύνθεσις δὲ καὶ ἡ διαίρεσις ἄλλα μὲν συντεθειμένως, ἄλλα δε διηρημένως δηλοῦσι πράγματα. Δεῖ δ' ἐπὶ τοῦ κυρίως ἐλέγχου τὸ αὐτὸ καὶ ἐν δηλοῦσθαι παντοίως καὶ χωρὶς καὶ μετὰ συνθέσεως.

ιζ'. Ἡ δὲ προσωδία, πρὸς τῷ διαφόρους φέρειν τὰς σημασίας, οὐδὲ τοῦνομα φυλάσσει τὸ αὐτὸ καὶ ἓν κατὰ πάντα.

ιη'. Καὶ ὁ τῆς λέξεως σχηματισμὸς τῶν πραγμάτων ἐναλλάττει τὴν δήλωσιν.

ιθ'. Κάντεῦθεν οὐκ ἔστιν εὔρεϊν ἐν οὐδενὶ τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων τὸ αὐτὸ καὶ ἓν ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα, καθὼς ὁ τοῦ ἀληθοῦς ἐλέγχου λόγος ἀπαιτεῖ.

κ'. Ποῦ δ' ἔξει χώραν καὶ ὁ τὰ πλείω ἐρωτήματα ποιῶν ἐν, ἵνα καὶ πρὸς τοὺς ἔξω τῆς λέξεως ἴδωμεν σοφισμούς, εἴπερ ὁ ἔλεγχος ἐνὸς καὶ μόνου πράγματός τε καὶ ὀνόματος, ἀλλ' οὐ διαφόρων ἀντίφασιν συλλογίζεται;

κα'. Πῶς δ' ἂν ὁ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς παραλογισμὸς μετὰ τοῦ ἐλέγχου ταχθεῖ, μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς πράγματος συλλογιζόμενος τὴν ἀντίφασιν;

κβ'. Εἰ δὲ κὰκ τῶν δοθέντων ἐξ ἀνάγκης ὁ ἔλεγχος γίνεται, πάντως ὁ μὴ ἐκ τῶν δοθέντων ἐξ ἀνάγκης οὐκ ἔλεγχος· ὁποῖος ὁ τὸ μὴ αἴτιον τιθεὶς ὡς αἴτιον.

κγ'. Ὁ δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκός, καὶ ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον, εἰ καὶ δοκοῦσι συμπεραίνειν ἐκ τῶν δοθέντων, ἀλλ' οὐ συμπεραίνουσιν ἐξ ἀνάγκης οὐδ' αὐτοί. Οὐδὲ γὰρ ὅσα μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχει τῷ κατηγορουμένῳ, ταῦτ' ἀνάγκη τοῦ ὑποκειμένου κατηγορεῖσθαι· ὅθεν τοῦ συμβεβηκός οὐκ ἔστι συλλογισμὸς. Μῆρος δὲ τοῦ παρὰ τὸ συμβεβηκός καὶ ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον, μόνῳ διαλλάπτων τῷ λαμβάνειν τὴν μείζω πρότασιν ἐκ διεψευσμένης ἀντιστροφῆς. Οὐδ' ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον ἄρα συλλογισμὸς, ὡς περ οὐδ' ὁ παρὰ τὸ συμβεβηκός· οὐδεὶς γὰρ ἔχει τὸ ἐξ ἀνάγκης. Οὔτε γὰρ, εἰ ὁ ἄνθρωπος ζῶν, τὸ δὲ ζῶν δισύλλαβον, ἀνάγκη τὸν ἄνθρωπον εἶναι δισύλλαβον· ἐπεὶ μὴδὲ τῷ ζῳῳ πρόσεστιν οὐσιωδῶς τὸ δισύλλαβον, ἵνα καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου λεχθεῖ ζῳου τυγχάνοντος. Οὐτ' αὖθις εἰ ὁ μαινόμενος φεύγει πρὸς ἔρημον, ἀληθῆς δήπου καὶ ἡ ἀντιστροφή, τὸ, τὸν φεύγοντα πρὸς ἔρημον ἤδη καὶ μαίνεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν (οὐκ ἔστι) τῷ διὰ φιλοσοφίαν ζητοῦντι τὰς ἐρήμους τὸ μαίνεσθαι, τὸναντίον μενοῦνγε μᾶλλον τὸ σωφρονεῖν. Διὰ ταῦτ' ἄρα τῷ τοῦ ἐλέγχου ὄρω τὸ ἐξ ἀνάγκης προσκείμενον ἀναγκαίως ἀποτρέπει τοὺς τε τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον τιθέντας, τοὺς παρὰ τὸ συμβεβηκός καὶ τοὺς παρὰ τὸ ἐπόμενον σοφισμούς.

κδ'. Τοὺς δὲ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτοῦντας ἀκροβολίζει τὸ μὴ συναριθμουμένου τοῦ ἐν ἀρχῇ.

κε'. Καὶ ἄλλως δ' ἂν ἴσως ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ τὸν ἀληθῆ δηλοῦντος ἔλεγχον ὀρισμοῦ, μὴ ὄντας ἐλέγχους ἀπελέγξει τοὺς σοφιστικούς ὁ ἐξεταστικός.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Περὶ προτάσεων καὶ συλλογισμῶν.

α'. Πᾶσα πρότασις ἢ κατάφασις ἐστίν, ἢ ἀπόφασις. Πᾶσα δὲ κατάφασις, καὶ πᾶσα ἀπόφασις, ὑποκείμενον ἔχει καὶ κατηγορούμενον, ἢ καὶ τρίτον προσκατηγορούμενον, ἢ καὶ τρόπον· καὶ ἢ μετὰ προσδιορισμοῦ ἐκφέρεται, ἢ χωρὶς προσδιορισμοῦ· καὶ ἢ μερική ἐστίν, ἢ καθόλου, ἢ καθέκαστα· καὶ ἢ ἀπλή ἐστίν, ἢ ἐκ μεταθέσεως· καὶ ἢ ἔξιν δηλοῖ, ἢ στέρησιν.

β'. Ἡ δηλοῦσα καὶ τὴν στέρησιν στερητικὴ κατωνόμασται· ὡς τὸ, Οὗτος ἄδικός ἐστίν, ἢ ἄσοφος, ἢ ἀνελεήμων, ἢ ἄφρων, ἢ ἀνανδρός, ἢ ἀκόλαστος. Ἀπλή δὲ ἐστὶ καὶ αὕτη· διὰ δὲ τὸ μὴ δηλοῦν ἔξιν, ἀλλὰ στέρησιν, ἰδίως ἐκλήθη στερητικὴ.

γ'. Τὸ μὲν οὖν δίκαιος ἐν δηλοῖ, κἂν τε τὸ ἄνθρωπος ἔχη προσκείμενον, κἂν τε καὶ κύριον ὄνομα, εἰ γε δὴ καταφάσεως εἶη μέρος· ὡσαύτως καὶ τὸ ἄδικος. Εἰ δ' ἀποφάσεως εἶη μέρος, εἰ μὲν ἔχει καὶ ὀρισμένον ὄνομα· πάλιν ἐν δηλοῖ οἶον, Ὁ Φάλαρις δίκαιος οὐκ ἐστίν· ἢ, Ὁ Φάλαρις ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἐστίν· ἢ, Ὁ Σίμων ἄνθρωπος ἄδικος οὐκ ἐστίν. Εἰ δ' οὐκ ἔχει κύριον ἢ ἀπόφασις ὄνομα, μόνον δὲ τὸ ἄνθρωπος προσκείμενον, οὐχ ἐν, ἀλλὰ τρία (τινὰ) δηλοῖ ἢ ἀπόφασις. Ἄνθρωπος γὰρ δίκαιος οὐκ ἐστίν, ὁ ἄδικος ἄνθρωπος καὶ τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος, καὶ εἴ τι παρὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἵππος, ὁ λίθος, τὸ μὴ ὄν. Ταῦτα γὰρ οὐτ' ἀνθρωποὶ εἰσιν, οὔτε δίκαιοι. Ὡσαύτως ἄνθρωπος ἄδικος οὐκ ἐστίν, ὁ δίκαιος ἄνθρωπος, καὶ τὸ μήτε τῆς ἔξεως μήτε τῆς στέρησεως μετέχον παιδίον, καὶ πᾶν ἕτερον ὃ μὴδ' ἄνθρωπος. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἔξιν ἢ στέρησιν δηλουσῶν προτάσεων ἀπλῶν. Ἡ δ' ἐκ μεταθέσεως ἀπόφασις μὴ κύριον ὄνομα ἔχουσα, δύο τινὰ δηλοῖ· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κατάφασις, Ἄνθρωπος γὰρ οὐ δίκαιος οὐκ ἐστίν, καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος, καὶ εἴ τι παρὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ γὰρ βοῦς, μὴ ὢν ὅλως ἄνθρωπος, πῶς ἂν εἶη οὐ δίκαιος ἄνθρωπος; Ὡστε τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, Ἄνθρωπος οὐ δίκαιος οὐκ ἐστίν· ἄνθρωπος δὲ οὐ δίκαιός ἐστίν, ὃ τε ἄδικος ἄνθρωπος, καὶ τὸ βρέφος, ὅπερ ἄνθρωπος μὲν ἐστίν, οὔτε δὲ δίκαιος, οὔτε ἄδικος.

δ'. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δεῖ εἰδέναι, ὅτι προτάσεις οὐκ εἰσὶ κατ' ἀλήθειαν, ἀλλὰ μέρη προτάσεων τὰ κατηγορούμενα· διὰ τοῦτο καὶ ὑποκείμενα ἔξωθεν δέχονται. Πᾶσα δὲ πρότασις ἴδιον ὑποκείμενον ἔχει, καὶ οὐκ ἔξωθεν αὐτὸ δέχεται.

ε'. Τῇ μὲν οὖν ἀπλῇ καταφάσει τῆ, ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν, ἢ ἐκ μεταθέσεως ἀπόφασις συνακολουθεῖ, ἢ ἄνθρωπος οὐ δίκαιος οὐκ ἔστι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπ' αὐτὴν τέτακται παρὰ τῷ τεχνολόγῳ καὶ ἐκ μεταθέσεως, ὡς τινες ἔφασαν, εἴρηται· διότι ὑπὸ τὴν κατάφασιν ἢ ἀπόφασις, καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ἢ κατάφασιν.

ζ'. Ἀλλὰ πῶς οὐκ ἐκλήθησαν οὕτω καὶ αἱ στερητικαὶ, τὴν αὐτὴν τεταγμέναι τάξιν· οὕτω γὰρ ἔχει ἡ τάξις·

ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν.

ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν.

ἄνθρωπος ἄδικος οὐκ ἔστιν.

ἄνθρωπος ἄδικός ἐστιν.

ἄνθρωπος οὐ δίκαιος οὐκ ἔστιν.

ἄνθρωπος οὐ δίκαιός ἐστιν.

Ἡμεῖς μὲν οὖν διὰ τί ἐκ μεταθέσεως ὀνομάσθησαν, ὡς ὑπελάβομεν, προειρήκαμεν· ὅτι δὲ, ὅς ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν, οὗτος ἄνθρωπος ἄδικος οὐκ ἔστι, καὶ ἄνθρωπος οὐ δίκαιος οὐκ ἔστι, φανερόν. Οὐ μὴν δὲ ὅς ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν, ἤδη καὶ ἄνθρωπος ἄδικός ἐστι. Τὸ γὰρ νεογνὸν ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν· οὐκ ἤδη δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ἄδικος. Ἀλλ' ἄνθρωπος οὐ δίκαιός ἐστι. Ὅς δὲ ἄνθρωπος ἄδικός ἐστιν, ἄνθρωπος οὐ δίκαιός ἐστι, καὶ ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστι. Ταῦτα καὶ χωρὶς τῆς τεχνολογικῆς περιεργίας δῆλα τῷ νουεχεῖ, τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὑπαγορεύουσιν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν ἔχοντι.

ζ'. Δεῖ δ' ἐφιστάνειν ὅλως, ὅτι τὸ ἄνθρωπος ὑποκείμενον λαμβάνοντες ἐπὶ τῶν προσεχῶς δεδηλωμένων φάσεων, προτάσεις αὐτὰς ἀδιορίστους ποιήσομεν· τὰς ἀδιορίστους δὲ προτάσεις, ἐπὶ διαφόρων τοῦ ὑποκειμένου μερῶν, ὁμοίως ταῖς μερικαῖς δυναμένας συναληθεύειν, Ἀριστοτέλης φησὶν. Ὅθεν τὴν, ἄνθρωπος δίκαιός ἐστι, πρότασιν, καὶ τὴν, ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν, ἐπὶ διαφόρων τοῦ καθόλου ἀνθρώπου μερῶν, ἡγουν ἐπὶ διαφόρων ἀτόμων λαμβανομένας, κατὰ τὴν τῶν ἀποφαινομένων ἔννοιαν ἰσχύειν συναληθεύειν οὐκ ἀπὸ λόγου.

η'. Όταν μέντοι τὸ ἄνθρωπος ὡς ὑποκείμενον μὴ λαμβάνοι τις, ἀλλ' ὅλον τὸ, Ἄνθρωπος δίκαιός ἐστιν, ὡς κατηγορούμενον ἑτέρου ὑποκειμένου λαμβανομένου· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ, Ἄνθρωπος δίκαιος οὐκ ἔστιν· εἰκότως τότε τὸ ψεῦδος διαιροίη καὶ τὴν ἀλήθειαν ἄτερ ἀμφιβολίας τινός. Ανάγκη γὰρ τῶν τε ὄντων καὶ τῶν μὴ ὄντων ἕκαστον ἢ εἶναι τυχὸν ἄνθρωπον δίκαιον, ἢ μὴ εἶναι. Περιλαμβάνει γὰρ ἡ ἀντίφασις πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα· καὶ ἐφ' ὧν ἀληθεύει τὸ ἐν μόριον τῆς ἀντιφάσεως, ἐπ' ἐκείνων ψεύδεται θάτερον· ἐφ' ὧν δ' ἐκεῖνο ψεύδεται, τὸ λοιπὸν ἀληθεύει. Τοσαῦτα καὶ νῦν περὶ προτάσεων.

θ'. Συλλογισμοὶ δὲ τοῦ πρώτου σχήματος, ἤγουν συλλογιστικοὶ τρόποι, τέσσαρες παραδέδονται. Πρῶτος ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ πᾶς συνάγων πᾶς· δεύτερος ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ οὐδεις συνάγων οὐδεις· τρίτος ὁ ἀπὸ τῆς τις καὶ πᾶς, συνάγων τις. Τέταρτος, ὁ ἀπὸ τῆς τις καὶ οὐδεις, συνάγων οὐ πᾶς. Τέσσαρες τρόποι καὶ τοῦ δευτέρου σχήματος συλλογιστικοί· ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς, καὶ οὐδεις, συνάγων οὐδεις· ὁ ἀπὸ τῆς οὐδεις καὶ πᾶς συνάγων καὶ αὐτὸς οὐδεις· ὁ ἀπὸ τῆς τις καὶ οὐδεις, συνάγων οὐ πᾶς· ὁ ἀπὸ τῆς οὐ πᾶς καὶ πᾶς, συνάγων καὶ αὐτὸς οὐ πᾶς. Ἐξ δὲ τοῦ τρίτου σχήματος τρόποι συλλογιστικοί· ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ πᾶς, συνάγων τις· ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ οὐδεις, συνάγων οὐ πᾶς· ὁ ἀπὸ τῆς τις καὶ πᾶς συνάγων τις· ὁ ἀπὸ τῆς τις καὶ οὐδεις, συνάγων ὡς δεύτερος τρόπος οὐ πᾶς· ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ τις συνάγων ὡς ὁ τρίτος τρόπος τις· ὁ ἀπὸ τῆς πᾶς καὶ οὐ πᾶς, συνάγων κατὰ τὸν δεύτερον καὶ τὸν τέταρτον τρόπον οὐ πᾶς. Ὑποθετικοὶ ἕξ· καὶ σοφιστικοὶ ἔλεγχοι δέκα καὶ τρεῖς.